

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת האזינו שובה תחילת תשפ"ד

אספקלריא ליום הכפורים תשפ"ד

הלכות לחודש תשרי מאת עמוד ההוראה הגאון רבי
נפתלי נוסבוים שליט"א רב ואב"ד צפון ירושלים עיה"ק

חינוך

תורות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת האזינו וליום הכפורים תשפ"ד..... ז

אספקלריא לפרשת האזינו שובה תחילת תשפ"ד..... ז

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר..... ח
והיה כעץ' המשלת התורה הקדושה ותלמידי החכמים ל'עץ' - גוונים..... ח

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד..... י
הבטחון הוא עיקר הכל..... י

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת 'לב אליהו' ומח"ס 'תורת
העובר', ירושלים..... יד
יולדת בנעלי עור..... יד

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל ציון'..... טז
איסור סתם יינם..... טז

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר..... יח
שבח וגנאי בעניית אמן אחר ברכותיו..... יח

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'... כ
פניני עיון בפרשת השבוע - פרשת האזינו..... כ

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים ושא"ס..... כג
'יזבחו לשדים לא אלוה' - ביאור ענין השדים וזמן שליטתם, וסגולת שיר
של פגעים לשמירה מהם..... כג

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב..... לא
על כן יורה חטאים בדרך - תשובה..... לא

מאחורי הפרשה / הרב יצחק לובנשטיין, מו"ל כתבי וספרי הגרי"א וינטרויב זצ"ל,
ומח"ס 'תינוק שנשבר', 'כבוד וידידות' [ארגון 'והשיב']..... לד
ענינה של פרשת האזינו - מבטה של שירה על צרותינו..... לד

מי הדעת - תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה',
מודיעין עילית..... לז
ברכת התורה..... לז

מנחת שמואל / הרב שמואל קליין..... מ
המחילה המיוחדת שיש בשבת..... מ

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד מד
סגולה קלה לפתיחת כל השערים..... מד

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל נ
השתמרות המסורת בשלימות - נס בפני עצמו | שבת האזינו - הכנה ליום
הכיפורים, לחג הסוכות ושמיני עצרת - זמן שמחתינו.....נ
שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו - הקדמה לתשובה.....נב

נר למאור / הרב אברהם מאיר הכהן קפלן, ר"מ בישיבת "משכן העדות" ומח"ס
"תורת אמך" נד
הפה - קודש קדשים.....נד

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס נח
הבן יקיר לי? אפרים!.....נח

פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת
מרדכי ס
היחס לזולת ע"פ דרך התורה!!!.....ס

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן
זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה. סב
חמישים שנה למלחמת יום הכיפורים.....סב
מלחמת היצר ותחבולותיו.....סג

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,
מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד סו
יחביאנו על ידו.....סו

אספקלריא ליום הכפורים תשפ"ד עב

אהל תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים עג
"ומבלעדיך אין לנו מלך אלא אתה" (מחילת העונות ביוהכ"פ מותנית
בהכרה במלכותו!).....עג

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לויקווד עח
בביאור מהותה של תשובה.....עח

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן,
מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק פב
וחתמנו לחיים - בזכות מילת אברהם.....פב

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,
מח"ס 'ויאמר שמואל' וש"ס פז
התעשרתי, כי נתתי למלך מספוא וקש..... פז

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון
מרוגטשוב פט
האם היו פעמונים בבגדי לבן..... פט

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים וש"ס צב
יום כיפור - להיות מאוחדים עם הקב"ה..... צב

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת
סופרים צה
עבודת הכהן הגדול הינה מדין עבודת יום כפורים, או גם מחמת כבוד
השכינה..... צה

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו',
מח"ס קונטרס השביעית צט
מהותו של יום הכיפורים..... צט

מי הדעת - תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה',
מודיעין עילית קטז
יום שניתנו בו לוחות שניות..... קטז

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית קיט
תשובה..... קיט

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח
החדשות', מודיעין עילית קכה
כפרת יום הכפורים מעין התיקון דלעתיד לבוא - תיקון והפיכת הרע לטוב
גדרי כפרת היחידים בתוך הכלל..... קכה
קכו

נחלי מים - נושאים בפרשת השבוע / הרב דב יעקב ברטמן, טורונטו קכז
כי קדוש היום לאלוקינו וראוי לאכול בו ממתקים..... קכז

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל קכט
שובו בנים שובבים - בגימטריא - שובו אלי ואשובה אליכם... אכן, יש
סיכוי..... קכט

ישעי זה יום הכיפורים - השם אורחותיו בעולם הזה זוכה ורואה בישועתו
של הקב"ה..... קל
התפלה - זרוק עלינו מים טהורים - מי הדעת..... קלא

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת
מרדכי קלג
מלמד שטעונים גניזה - על מה ולמה???..... קלג

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט
מישראל', מאנשעסטער קלו
להגביה העוונות למעלה עד שיתבטלו..... קלו
ת'הא ש'נת פ'תיחת ד'לת..... קמ

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע ישיבת 'תורת דוד', מונסי
ניו יורק קמג
גילוי היופי הפנימי של עם ישראל ביום הכיפורים..... קמג

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק קנ
אם השעיר לעזאזל דינו כקרבן..... קנ

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה קנז
בביאור החילוק בין עבודת ראש השנה לעבודת יום הכפורים..... קנז

הלכות לחודש תשרי מאת עמוד ההוראה הגאון רבי
נפתלי נוסבוים שליט"א רב ואב"ד צפון ירושלים עיה"ק
- מפעל "משיב כהלכה"..... קס

ירח האיתנים תשפ"ד קסא
הלכות סדורות מאת מורנו הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א..... קסא

חינוך..... **קעג**

בנתיבות החינוך - הדרכה להורים, מחנכים ומשפיעים / הרב יעקב יוסף ווייס,
משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י. קעד

מאמר חינוכי במשנת כ"ק מרן אדמו"ר מראחמסטריווקא ארה"ב זי"ע |
נקודות למחשבה. פנינים יקרים בשערים נבחרים..... קעד
הכנעה ולא דיכוי שולל בחירה..... קעה
אשריכם ישראל!..... קעח
בטלה מביאה לידי שעמום..... קעט
"ובחרת בחיים למען תחיה"..... קפב

להתענג בנועם השם..... קפו

להתחקות אחר שורש הבעיה..... קפח

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

קצג

לא רואים מיד...!..... קצג

חידות..... קצה

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'..... קצו

חידה בפרשת השבוע!..... קצו

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'..... קצז

אספקלריא לדף היומי..... קצח

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת..... קצט

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב..... קצט

סיפור..... רג

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

רד.....

פרק כ"ח תעלומה מוזרה ביותר..... רד

סיפור / נמסר לזיכוי הרבים ע"י ידיד אספקלריא..... ריג

אין דבר העומד בפני התשובה - סיפור ליום כיפור..... ריג

אספקלריא לפרשת האזינו וליום הכפורים תשפ"ד

אספקלריא לפרשת האזינו שובה תחילת תשפ"ד

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
'והיה כעץ' המשלת התורה הקדושה ותלמידי החכמים ל'עץ'
- גוונים

כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חִפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה. וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתּוֹלַע עָלָיו פְּלִיגֵי מַיִם אֲשֶׁר
פָּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעֵלְהוּ לֹא יִבּוֹל וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ (תהלים א, ב-ג)

*

במדרשי חז"ל^א מבואר מה שהפסוקים מדמים את התורה הקדושה לעץ:
התורה היא "עץ חיים" שאם עבר אדם עבירה אפילו אם אינו יכול ללמוד תורה ואף
לקרוא דברי תורה אין יכול, "יחזיק" בעץ התורה ויחיה.
וכעין זה בזהר הקדוש^ב: "עץ חיים" זאת התורה, שהיא אילן עילאי גדול וחזק.

*

לשון ה"חרדים" (רבי אלעזר אזכריני) ברוח זו: העולם - ים סוער, הגוף - תל עפר בתוכו,
הנשמה - איש עומד על התל, ועץ החיים נטוע עליו. אם הוא חכם לב יתחזק ויתקשר
באילן, כי היום או מחר יכו בחזקה גלי הים בתל ויהרס, ואם לא יהיה הוא נקשר באילן
ישטפהו בתל. היינו דכתיב "עץ חיים היא וגו'" וכו'.

וכלפי ההחזקה בעץ התורה היה אומר רבי אליהו לאפיאן זצ"ל^ד: "עץ חיים היא למחזיקים
בה ותומכיה מאושר": נאמר למחזיקים "בה" - התורה היא עץ חיים למי שיודע שהוא
מחזיק "את עצמו" בתורה, אבל "ותומכיה" מי שחושב שהוא מחזיק את התורה בתמיכתו,
הוא אמנם "מאושר", אבל עבורו התורה אינה "עץ חיים".

*

עוד כתב ה"חרדים" בדימוי התורה לעץ:

על האדם לבחור מצוה אחת שבה יחזיק במיוחד בכל הכח. שכללות התורה, שהם תרי"ג
מצוות, נקראים עץ חיים - ככתוב 'עץ חיים היא', והאוחז ענף אחד מן האילן היטב, אוחז
בכולם, שכולם גוף אחד.

^א מדרש תנחומא, וישלח ט, ובדומה בויקרא רבה [קדושים] ריש פרשה כה.

^ב ויקרא נג, ב, תרגום.

^ג פרק סו (עח).

^ד לב אליהו, שביבי לב, אות מג.

מה שאין כן אם יבוא לתפוס בכל הענפים יחד שלא יתפוס כלום נעל דרך תפסת מרובה
לא תפסת].

*

בעל ההפלאה^ה מפרש את דימוי התלמיד חכם לעץ:

והיה כעץ - שגדל והולך.

שהפסוק מציין את התקדמותו, כמו שאמר "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם
ולילה" ודרשו חז"ל (ע"ז יט,א) שקודם שעמל בה נקראת "תורת ה'", ואחר שעמל בה
נקראת על שמו - "תורתו". ובא לומר שגם כאשר עולה לו קושיא בלימודו נועדה קושיא זו
רק כדי שיתגבר עליה ויחכים יותר. עד כאן דבריו.

יש להטעים שכך היא הדרך, שהשגת חידושי התורה באים על ידי הקדמת קושיא, ועל
דרך דברי הזוהר הקדוש (שמות קפד ע"א, תרגום): שלא מתישבים דברי תורה אלא שם,
שאינן אור אלא אותו היוצא מתוך החשך.

*

ומבאר בעל ההפלאה את המשך הפסוקים: **לא כן הרשעים - הרשעים הם להפך, כי אם
כמוץ אשר תדפנו רוח - שה' מעלה להם קושיות במטרה הפוכה, כדי לדחותם ולהפילם,
על כן לא יקומו רשעים במשפט - שלעולם מטעהו השי"ת בספקות, ולא יקומו חטאים -
חסרונות וספקות - בעדת צדיקים, [יא"ק: שאם יש להם קושיא אין לה "תקומה", כי היא
ניתנה להם כדי שיתגברו עליה, כנ"ל] כי יודע ה' דרך צדיקים - ללמד ענוים דרכו, להביאם
לידיעת המשפטים, ודרך רשעים תאבד - כדי להאבידם.**

ונראה לבאר על פי דבריו גם את תחילת המזמור: **אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים
- לשמוע בקול יצרו שמפתהו (כמו שכתב שם): "למה תבלה את זמנך, הרי במה שאתה
מחפש תירוץ אין כוונתך אלא ליישב את דעתך מן הקושיא, וביכולתך לומר איזה דוחק
ולחמשיך הלאה", ובדרך חטאים - "חסרונות", כלומר קושיות - לא עמד - אינו מניח לעצמו
להתעכב, אלא מתאמץ למצוא תירוץ אמיתי, ובמושב לצים לא ישב - להתבטל מן התורה
בכך שיתרשל מלחפש תירוץ (על דרך דברי חז"ל במסכת אבות פ"ג מ"ב)**

*

ורבי ירוחם ליוואוויץ זצ"ל היה אומר: דימוי תלמידי החכמים לעצים:

כשם שיש להעריך עצים 'צומחים' ולא עצים 'גדולים' שכומשים והולכים, כך יש להעריך
את החותרים לגדול יותר מהגדולים שאינם חותרים.

^ה פתחא זעירא לכתובות, אות כו.

^י וראה עוד בזה"ק בראשית קסה ע"ב ושמות יב ע"ב: חכמה מתוך טפשות.

^י רבי ירוחם הלוי ליוואוויץ ראש ישיבת מיר, דעת תורה, פרשת דברים - ביאורים, עמ' צב. ע"ש מיסוד דברי ר' ישראל
מסלנט.

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד הבטחון הוא עיקר הכל

וַיֹּאמֶר אֶסְתִּיכָה פָּנַי מֵהֶם אַרְאֶה מָה אַחֲרֵיכֶם פִּי דוֹר תִּהְפֹּכֶת הַמָּה בָּנִים לֹא אֲמַן בָּם (לב,
(כ)

מבאר הגר"א (בספרו אדרת אליהו) וז"ל: "זוה שאמר "דור" - פי' על כל הדור אעפ"י שעוסקין בתורה. "לא אמן בם" - לשון קיום, שלא נתקיימה תורתם בידם מחמת חסרון בטחון, כמ"ש (מכות כד.) בא חבקוק והעמידן על אחת והוא בטחון שנאמר: וצדיק באמונתו יחיה (חבקוק ב, ד), וכן אמרו העולם על עמוד א' הוא עומד שנאמר: וצדיק באמונתו יחיה", עכ"ל. מבואר מדבריו ש"בא חבקוק והעמידן על אחת", אינו רק על "אמונה", אלא קאי גם על "בטחון".

אמונה - בטחון

לבאר החילוק ביניהם, מהי 'אמונה' ומהו 'בטחון', כבר כתב החזון איש (אמונה ובטחון פ"ב, אות ב') וז"ל, "האמונה - היא המבט הכללי של בעליה, והבטחון - המבט של המאמין על עצמו, האמונה בבחינת הלכה, והבטחון בבחינת מעשה", עכ"ל. ויש לציין עוד, שמי שאינו נוהג ב"למעשה" חסר לו גם בעיקרי האמונה, כדאיתא בסוטה (מח, ב): "תניא, רבי אליעזר הגדול אומר: כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר - אינו אלא מקטני אמנה", ע"כ. להדיא מבואר, דמי שאינו בוטח בהשי"ת ודואג על פרנסת מחר, חסר לו בעיקרי האמונה.

והדברים צ"ב, מדוע מי שמחוסר בטחון בהשי"ת, אין תורתו מתקיימת בידו? אה"נ דלית ליה בטחון, וזה עוול גדול, אבל אמאי מגרע מתורתו? וכן מובא מהגר"א (אבן שלמה פ"ג) וז"ל, "ועיקר הכל הוא הבטחון, ומי שהוא מחוסר בטחון אין תורתו מתקיים בידו וכו', ומי שלבו טוב במדת הבטחון אף על פי שעובר על עברות חמורות, הוא יותר טוב ממי שמחוסר בטחון שעיי"ז בא לידי קנאה ושנאה, אע"פ שעוסק בתורה ובגמילות חסדים, שכל זה אינו אלא לעשות שם", עכ"ל.

המאמין בה' כאילו מקיים כל התורה כולה

הריטב"א (שם) כתב לבאר דברי הגמ' וז"ל, "בא חבקוק והעמידן על אחת - שהמקיים אותה מקיים כל התורה, והיא האמונה בשם כראוי בקבלת אלקותו ויחודו ועול מלכותו כדרך שנצטוינו בפרשת קריאת שמע שכוללת כל התורה, והיינו דכתיב וצדיק באמונתו יחיה כדרך שנאמר בכל המצוות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", עכ"ל. וכן כתב רבינו בחיי (כד הקמח ענין בטחון) וז"ל, "מאחר שאתה מתחבר באמונה נמצא שאין אתה מתבטל מן המעשה הטוב אפי' שעה אחת שהרי אתה מקיים מצות האמונה שאתה כולל בה כל התורה כולה. וכמו שדרשו ז"ל בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר (חבקוק ב, ד): וצדיק באמונתו

יחיה", עכ"ל. [נע"ע במש"כ בעל הטורים על הקרא "תמים תהיה" שהוא מקור למצות אמונה ובטחון וז"ל, "תי"ו גדולה - שאם תלך בתמימות, כאילו קיימת מאל"ף ועד תי"ו", עכ"ל.] ודבריהם תמוהים מאוד, מדוע המקיים מצות האמונה בהשי"ת הרי הוא כאילו קיים כל התרי"ג מצוות?

ומצינו מקור לדברי הראשונים שהמאמין, כמקיים כל התורה כולה, מדברי המכילתא (שמות טו, כו): "והישר בעיניו תעשה - זה משא ומתן, שכל הנושא ונותן באמונה, ורוח הבריות נוחה הימנו, מעלה עליו הכתוב כאילו קיים כל התורה כולה", עכ"ל. הרי מפורש במדרש כדברי הראשונים.

בעל הבטחון נקרא צדיק

מצינו בדברי חז"ל שהבוטח בה' נקרא "צדיק". רבינו בחיי (פתיחת פרשת פנחס) כתב וז"ל בא"ד: "וידוע שאין אדם נקרא צדיק אלא הבוטח בו, כענין שכתוב (משלי כח, א): "וצדיקים ככפיר יבטח", עכ"ל.

וכן מבואר מדברי המדרש (שמות רבה פ"ז, ו) וז"ל, "ועתידה גן עדן להיות צועקת ואומרת: תן לי צדיקים, אין לי עסק ברשעים, שנאמר: שנאתי השמרים הבלי שוא (תהלים לא, ז). ולמי אני מבקשת, לאותן שהיו בטוחים על שמך, שנאמר (שם): ואני אל ה' בטחתי. ועתידה גהינם להיות צועקת ואומרת: אין לי עסק בצדיקים, ולמי אני מבקשת - לרשעים, להבלי שוא, לאותן פועלי השוא. והקב"ה אומר: תנו לזה צדיקייא ולזו רשיעייא, שנאמר (משלי ל, טו): לעלוקה שתי בנות הב הב", עכ"ל. מבואר במדרש, שגן עדן מבקש צדיקים, ומי הם הצדיקים, הבוטחים בה'! הרי חזינן להדיא, שמהותו של צדיק תלוי - ב"מדת הבטחון".

וכן מבואר ממה דאיתא במכילתא (פר' בשלח): "בבעלי אמנה מהו אומר? "פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים (ישעיה כו, ב), השער הזה כל בעלי אמונה נכנסין בו", ע"כ. ופי' הנצי"ב (ברכת הנצי"ב) וז"ל, "פי' להכי כתיב גוי צדיק, ללמד דשער הזה שצדיק בא בו, כל שומר אמונים נכנס בו, אפילו אינו צדיק במעשיו, אבל אמונתו גדולה ושומרה בלבבו", עכ"ל. דברים נוראים! אפילו מי שאינו צדיק במעשיו, אם הוא בכלל בעלי אמונה, זוכה ליכנס בשער שכל הצדיקים נכנסים בו! והכוונה כנ"ל, שמצד האמונה והבטחון הוא נקרא צדיק. אמנם צ"ב מדוע מי שיש לו מדת הבטחון נקרא צדיק?

עיקר נתינת התורה לישראל כדי שישימו בטחונם בה'

הגר"א במשלי (כב, יט) וז"ל, "ועיקר נתינת התורה לישראל הוא כדי שישימו בטחונם בה' כמ"ש וישימו באלקים כסלם וגו', והוא לפי שעיקר הכל הוא הבטחון השלם, והוא כלל כל המצוות וכו'", עכ"ל. וצריכים להבין, מהו יסוד החשיבות של אמונה ובטחון, שנחשב לעיקר היסוד בנתינת התורה לישראל?

מדת בטחון הוא דביקות בהשי"ת

ונראה לומר עפ"י מה שיסד המשך חכמה על הפסוק "ובו תדבק" שלמד מפסוק זה מצות ה"בטחון", וביאר שמדת הבטחון הוא דביקות בה', ונעתיק כאן מקצת מתוך אריכות דבריו

הק' (דברים י, כ) וז"ל: "אמנם לדעתי היא מצוה פרטית כוללת כל אנשי האומה, כל אחד לפי ערכו, וזה מה שלא מצאנו בתורה רק רמזים עליה. וזהו ענין הבטחון, שהפליג ירמיהו וקלל (ירמיהו יז, ה): "ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו". ודוד בכל תהלותיו אחז בה (תהלים כו, א) "בה' בטחתי לא אמעד", (שם קטו, ט) "ישראל בטח בה". וישעיהו אמר (כו, ד) "בטחו בה' עדי עד". והענין, כי יש בטחון מוסרי, כבטחון העם בהמלך כי הוא ידאג למחסורם. ויש בטחון טבעי, כמו האשה תבטח בבעלה כי הוא ידאג בעד מחסורה. ויש בטחון יותר חזק, כבטחון הבן באביו המלך, כי ידאג בעדו כמו שדואג עבור עניני עצמו ויזמין לו כל מחסורו. כל אלה הענינים נקבצו אצל השי"ת "הוא מלכנו, הוא אבינו", אם כן "הוא יושיענו" (ע"פ ישעיהו לג, כב). ומסיבת האמונה כי השם דבוק לנבראיו להכין להם טרפם וצרכם, ולהגן עליהם מהמדה והחולי, והעדר הענינים הנדרשים, ומרגיש עליהם יותר ממה שמרגיש האדם, וכביכול (ישעיהו סג, ט): "בכל צרתם לו צר". והוא בעל היכולת האחד האמיתי הנצחי, ויודע כל מקריו ומצפוניו ועלילות בני אדם, אם כן הוא חושש לטובתם, יותר מהם על עצמם... וזה הענין נקרא "ובו תדבק", שכיון שיצייר האדם שהוא דבוק להשגחה העליונה מהשי"ת, ומרגיש השי"ת בעניניו יותר ממה שמרגיש האדם בעצמו, וכמו שדרשו על (שמות ג, ז): "כי ידעתי את מכאוביו", ובאגדת בראשית על "מה אקוב" וכו'. אז האדם בטוח ונח, ואינו דואג מאומה לעניניו, כי מה יועיל יכולתו נגד יכולת הבורא הדבוק עמו, ומרגיש בהעדריו כביכול. וזה נקרא דביקות, והיא מצוה כוללת בבחינות שונות לכל אנשי האומה בלא הבדל", עכ"ל.

השלימות האמיתית - בדביקות בה'

המהר"ל (מכות שם) ביאר דברי הגמ' (סוף מכות) וז"ל, "ואמר בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה וגו', ביאור זה כי ע"י אמונה יש לאדם דביקות בו יתברך, כי אין עצם האמונה רק הדביקות בו יתברך שהוא מאמין בו ומתדבק בו יתברך באמונתו ואין דבר זה ענין חלקי. כי כל הדברים אשר אמרנו למעלה ע"י אחד מהם יש לאדם דביקות בו יתברך במה, והאמונה היא עצם הדביקות ולא נחשב זה דביקות במה, ולכך העמידן על אחת היא האמונה ובמקום אחר (נתיב האמונה פ"ב) פרשנו עוד. והבן הדברים האלו אשר אמרנו כי אין לבאר יותר מזה, אך כאשר תעמיק כל הדברים מבוארים, נמשכים מן החכמה ומגיעין עד הבינה ואל הדעת, ובדרך זה נמשכים אל יסוד ואמת ואמונה והבן זה", עכ"ל.

וכעין זה כתב המסילת ישרים (פרק א') וז"ל, "וכשתסתכל בדבר תראה כי השלמות האמיתי הוא רק הדביקות בו יתברך, והוא מה שהיה דוד המלך אומר (תהלים עג, כח): "ואני קרבת אלקים לי טוב". ואומר (שם כז, ד): "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי וגו'", כי רק זה הוא הטוב. וכל זולת זה שיחשבוהו בני האדם לטוב, אינו אלא הבל ושוא נתעה. אמנם לכשיזכה האדם לטובה הזאת, ראוי שיעמול ראשונה וישתדל ביגיעו לקנותה, והיינו שישתדל לידבק בו יתברך בכח מעשים שתולדתם זה הענין והם הם המצות", עכ"ל. ומבואר מדבריו הק' ששלימות אמיתית הוא רק ע"י הדביקות, וכ"כ בעוד כמה ספרים הק'. ולפי"ד מובנים שפיר דברי הגר"א הנ"ל, שעיקר נתינת התורה

היה כדי ששישימו בטחונם בה', כי רק ע"י בטחון אמיתי שייך להגיע לאותה שלימות אמיתית.

תכלית של כל המצות

וכל זה מפורש בדברי המאירי במכות (שם) ז"ל, "כל המצוות פונות אל תכלית אחת והוא התכלית שראוי לכל משכיל להדריך עליו כל פעולותיו, והוא הכונה לעבודת השם, והוא שאמרו: וכל מעשיך יהיו לשם שמים. והוא שדרשו בכאן על כלל המצוות בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה", עכ"ל. ר"ל שכל המצוות הוא לתכלית אחת והיינו אמונה בהשי"ת.

וכיון שכן, שזו התכלית של קיום המצוות, צריך הכנה קודם עשיית כל מצוה. וכבר האריכו הראשונים שאופן ההכנה היא ע"י "ברכת המצוות". ואנו מברכים: "אשר קדשנו במצוותיו..." וביאר האבודרהם נוסח הברכה וז"ל, "ויש מפרשים שהוא לשון אירוסין וקידושין שקדשן הקב"ה לישראל במצוות שנאמר (הושע ב, כא): וארשתיך לי באמונה, והמצוות נקרא אמונה שנאמר (תהלים קיט, פו): כל מצותיך אמונה", עכ"ל. מבואר מדבריו, שקיום המצוות הוא קיום הקשר והיחס עם הקב"ה. והכוונה כנ"ל, שמצות אמונה ובטחון הוא להיות דבק עם הקב"ה, וכל המצוות כולן הן לתכלית זו, לקיים את הדביקות עם השי"ת. וזה עיקר הטעם של נתינת התורה לכלל ישראל כמו שכתב הגר"א. וזהו מה שאנו מברכים, בברכת המצוות "אשר קדשנו במצותיו" - שע"י המצוות אנו דביקים עמו ית', כמו אירוסין וקידושין.

הבוטח בה' - הרי הוא צדיק

ומבואר מכל הנ"ל דמי שאין לו בטחון בהשי"ת - יש לו חסרון בעיקר התכלית של עבודת ה'. שכל תכלית קיום המצוות הוא להדבק בהשי"ת. ועל כן, מי שאינו בוטח בה', אפילו אם לומד תורה - התורה לא מתקיימת בידו, שהרי אינו בוטח בה', ומחוסר בעיקר עבודתו. ומי שיש לו בטחון בהשי"ת, אפילו אם הוא עובר עבירות חמורות, הרי הוא יותר טוב ממי שאין לו בטחון ועוסק בתורה, שהתכלית אינו רק עשיית המצוות, אלא תכלית עשיית המצוות הוא הדביקות בהשי"ת, ומי שאין לו בטחון בהשי"ת חסרה לו עיקר התכלית. ומטעם זה, הבוטח בה' נקרא "צדיק" שהוא מקיים תכלית כל המצוות, ומי שמקיים תכלית כל המצוות ראוי לזכות לגן עדן כדברי המדרש הנ"ל. וזה הביאור מדוע המקיים מצות אמונה כראוי כאילו מקיים כל תרי"ג מצוות, שהרי זו התכלית של כל תרי"ג מצות - להיות דבוק בהשי"ת.

לתגובות: adebstein@gmail.com

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת 'לב אליהו' ומח"ס 'תורת העובר', ירושלים

יולדת בנעלי עור

יש לעיין אם יולדת בזמן הזה מותר לה ללבוש מנעל של עור, כמ"ש בשו"ע (סי' תריד ס"ג) וז"ל: כל שלשים יום מותרת לנעול את הסנדל. והחולה כיוצא בה, אע"פ שאין בו סכנה. ע"ש. ושורש הספק בזה הוא, דהנה מה שהתירו ליולדת ללבוש מנעל של עור משום שהצינה קשה לה, והיום שגם היולדות אינם לובשות מנעלים של עור, אלא של גומי וכיו"ב, ואין בזה שום חסרון, ואין חשש של צינה וכיו"ב, ומעתה באופן שהיא חפיצה ללבוש מנעלים של עור, האם מותר לה ללבושם כדין הגמ' והשו"ע או לא.

והנה נראה לכאורה דשורש ענין זה תלוי אם איסור לבישת הסנדל ביוה"כ הוא מדאורייתא או מדרבנן. ונראה לכאור' דאם האיסור הוא מדאורייתא קשה מאוד להקל בזה, באופן שאין הצינה קשה לה, ויכולה ללבוש בקל מנעל של גומי וכיו"ב, כשאר הנשים בעלמא, וכיו"ב כ' בערוך השולחן (סי' תריא ס"ד), וזת"ד: ויש נ"מ לדינא אם שאר עינויים מהתורה או מדרבנן, שאם יארע איזה ספק לדעת הרמב"ם דהוא מדאו' ספיקו לחומרא, ולדעת הרא"ש דהוא מדרבנן, ספיקו לקולא. עכ"ד. וכיו"ב כ' במ"ב שם. אכן אם נאמר דשאר עינויים מדרבנן, לכאורה יש מקום להקל. אכן כבר נחלקו קמאי ובתראי בהאי ענינא, אם שאר עינויים מהתורה או מדרבנן, ואין כאן מקומו, ועי' מזה בערך השלחן, ובשד"ח - כללים (מע' ח' כלל קלה), ועוד, אכן יש לברר מה דעת מרן השו"ע.

והנה פשט לשון מרן נראה שהאיסור הוא מדאו', דהא כ' (סי' תריא ס"א) בזה"ל, ומה הם הדברים האסורים בו, מלאכה אכילה שתייה רחיצה סיכה נעילת הסנדל תשמיש המטה, ואין חיוב כרת אלא על מלאכה ואכילה ושתייה. ע"כ. הרי שמשטחיות לשונו משמע דאין בשאר עינויים חיוב כרת, אבל בודאי שאסורים מהתורה. וכבר דקדקו כן כמה אחרונים, וכמ"ש המג"א ע"ד השו"ע בזה"ל: ומ"מ כולהו דאורייתא. ועי' בנהר שלום, ובמאמ"ר, ועוד.

ולענ"ד נראה שדבריהם מוכרחים בדעת מרן מטעם אחר. דהנה יעוי' בב"י שם שמתחילה הביא דעת הר"ן דס"ל דשאר עינויים מדרבנן, וכ' הר"ן להוכיח כן בזה"ל, אלא דלא מחוורא לי הא דתניא לקמן (עח:): התינוקות מותרין בכולן חוץ מנעילת הסנדל, ומוכח בגמ' דמותרין בכולן דקאמר, היינו דמותר לגדולים לרוחצן ולסוכן, והא הני ודאי לתענוג עבידי, ואי מנעי הני מיניהו חד יומא לא מסתכני, ואי מדאורייתא היכי שרינן והא כתיב לא תאכלום וקרי ביה לא תאכלום להזהיר גדולים על קטנים, וכו', עכ"ל הר"ן.

וכ' עליו הב"י וז"ל, ולי נראה דאפי' לדעתו דסבר דאפי' הגיעו לחינוך מותרין בכולן, איכא למימר דלא קשה מידי, דאע"ג דאסירי מדאו' כיון דלא מפרשי בהדיא בקרא והם דברים המסורים לחכמים ראו שלא להחמיר על התינוקות בכך, דכיון דאכילה ושתייה דמפרשי בהדיא מותר להאכילם ולהשקותם בידים כ"ש שאר דברים וכו', עכ"ל הב"י. וע"ש שבסו"ד כתב עוד יישוב לזה לדעת הטור.

הא קמן שהב"י טרח ליישב דעת הסוברים דחמישה עינויים מדאו', וש"מ דס"ל כשיטה זו, וכפשט לשונו בשו"ע.

ולכאו' מוכרח כן, דהא כבר כ' כמה מגדולי הפוס', דהיכא שמרן טורח ליישב בב"י שיטה מסויימת, סימן שהוא סובר כמותה, דהא אין זה מעניין חיבורו ליישב ולבאר כל דעות הפוסקים, ודרכו להביא כל השיטות בשתיקה, ומזה שהוא טורח ליישב ולבאר סימן שלזה סברתו מסכמת, והיא הדעת היותר נכונה להלכה, וי"ל דמשו"ה טרח ליישב דעת הרמב"ם, משום שהוא סובר כן לדינא, וכפשט לשונו בשו"ע. וראיתי להגרי"ח סופר בספרו שובי השולמית ח"ח (סי' ב-ד), שהאריך הרבה להוכיח שהלכה היא כדעת הפוס' דחמשה עינויים דאורייתא, ושכ"כ בדעת השו"ע בשו"ת עולת שמואל (ס"ס צג), ועי' במכתבי הנדפס בספרו שובי השולמית ח"ט (עמ' סג). ובספרו עוז יעקב (עמ' נב). ע"ש. ושם הראה כמה מקורות לזה דבמקום שמרן השו"ע טורח ליישב שיטה מסוימת ש"מ דכמותה סובר להלכה, עיין ב"י או"ח (ס"ס ט', ד"ה וכו' הרא"ש), ובדרכי משה או"ח (סי' תריג ס"ק ה'), ועוד.

ועכ"פ אם מותר ליולדת בזה"ז לנעול מנעלי עור, כבר נסתפק בזה הגרשז"א בשו"ת מנחת שלמה ח"א (סי' צא) וז"ל: אך בזמננו דאיכא מנעלים מותרות שהן טובות ממש כמו של עור אפשר דאסור בנעילת סנדל של עור, וכו', ע"ש. ועי' בספרו הליכות שלמה (עמ' עז). וכיו"ב יעוי' בשד"ח מערכת יוה"כ (סי' ג' ס"ק טו) שכ' לצדד לענין איסור משאוי, דמאחר דהיתר החיה במנעל של עור הוא משום שצריכה לכך, דחשיבה חולנית לגבי הקור, א"כ י"ל דהיכא שיכולה לצאת בשאר מינים, דאין רשאית לנעול מנעל של עור כמו שאר כל אדם. עכ"ד. וע"ש מה שהעיר מזה על המנ"ח (מ' שיג). ובס' תורת היולדת (דף רסט) כ', שהדעת נוטה לאסור. וכן הורה מרן הגרי"ש אלישיב להחמיר בזה, וכמו ששמעתי מהגרד"א מורגנשטרן שליט"א. וכן אמר לי הגאון מוה"ר חיד"ו וייס שליט"א מאנטווערפן, שדעתו להחמיר בזה. וכן נראה מדברי הכה"ח (סי' תריד ס"ק כה).

אמנם יעוי' בס' חזו"ע - ימים נוראים (עמ' שיט) שכ' להקל בזה, וכ' וז"ל: ואע"פ שבזמנינו יש נעלי גומי, שמגינות היטב כמו נעלי עור, כיון שרבותינו התירו לחיה ולחולה את האיסור של נעילת הסנדל, והוציאו אותם מכלל האיסור, הויא גזרה חדשה דלא גזרינן. וסיים: ועכ"פ לדידן דנקטינן שאיסור יתר העינויים מדרבנן, נראה שאם אין להם ברשותם נעלי גומי וכיו"ב יכולים להקל בנעלי עור כדברי חז"ל. והחזון עובדיה לשיטתיה אזיל בספרו שם (עמ' רפ) דשאר עינויים מדרבנן, וס"ל דהא בהא תליא. וע"ש שהאריך בזה למאוד.

מיהו, אפשר לקיים הכרעת החזון עובדיה גם אי נימא דחמישה עינויים מדאורייתא, דיש לומר דאחר שחז"ל התירו את המנעל ליולדת, שוב אין בכוחינו להחמיר יותר, ואין לנו אלא דברי חז"ל, ודומה הדבר למנעל שאינו של עור שהוא נוח ללבושו, ופעמים הוא נוח אף יותר ממנעל של עור, האם נימא שאסור ללבושו ביוהכ"פ כיון שאין בו עינוי, וזו לא אמרה אדם מעולם (זולת להרמב"ם שהצריך שירגיש קושי הארץ, והובא במ"ב (סי' תריד ס"ק ה' בשם "ויש מחמירין"). וע"ש בשעה"צ (ס"ק ה') מש"כ בזה)., וי"ל דה"ה בנ"ד, דכיון שחז"ל התירו ליולדת ללבוש נעלי עור, אף שאינה צריכה להם כעת, אין לנו אלא דברי חז"ל. ועיין. וע"ע משנ"ת בענין זה בחיבורי ברכת מועדיך הנד"מ (סי' עא). ע"ש.

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל

ציון'

איסור סתם יינם

אֲשֶׁר חֵלֵב זְבַחֵינוּ וְאֶכְלוּ יִשְׁתּוּ יַיִן נְסִיכָם (לב, לח)

הגמרא דורשת מפסוק זה איסור הנאה מיינן נסך מכך שהוקש לזבח, וזבח עבודה זרה אסור ממה שכתוב "זבחי מתים" (תהילים קו,כח) ומת אסור בהנאה, ונראה שמה שלימדנו התורה איסור זה מהפסוק 'זבחי מתים' הוא כדי ללמדנו שאיסור עבודה זרה הוא כעין האיסור של מת, האיסור של מת הוא משום שמת צריך לעמוד כדבר שאינו שייך אלינו, אלא כדבר מרוחק מאיתנו, וכך ממש רוצה התורה שנתייחס לתקרובת עכו"ם, כדבר שאינו שייך לנו אלא מרוחק מאיתנו.

חז"ל הוסיפו ואסרו גם 'סתם יינם', הגמרא אומרת שטעם האיסור הוא שגזרו על יינם משום בנותיהם (עבודה זרה לו,ב), מאידך גיסא הגמרא שואלת על מה שכתוב במשנה שכל יינן של עובדי כוכבים אסור בהנאה "מנא לן" ועונה שלומדים זאת מהדרשה הנ"ל, ותוספות מקשים מדוע צריך דרשה לגבי סתם יינם, והרי אסרו זאת משום בנותיהם, ותוספות עונים שלולא מה שאסרה התורה יינן נסך גמור בהנאה לא היו חז"ל אוסרים סתם יינם בהנאה אלא בשתיה בלבד, ולכאורה פירוש דבריהם הוא משום בנותיהם די בכך שיאסרו חז"ל את היינן בשתיה, אך כיון שהתורה אסרה יינן נסך גם בהנאה רצו חז"ל לאסור את היינן בגדר של "יינן נסך" כלומר, יינן שנתנסך לעבודת כוכבים, ולעשותו כעין של תורה, וכיון שהתורה אסרה יינן נסך גמור בהנאה, אסרו גם חז"ל את סתם יינם בהנאה.

ומדברי הרמב"ם למדנו גדר נוסף בזה, הרמב"ם כותב: "יינן העכו"ם שאין לנו יודעין אם נתנסך או לא נתנסך והוא הנקרא סתם יינם אסור בהנאה כמו יינן שנתנסך, ודבר זה מגזירות סופרים הוא, והשותה מסתם יינם רביעית מכין אותו מכת מרדות" (הלכות מאכלות אסורות פי"א ה"ג), מבואר בדבריו שכל מה שאסרו חכמים את היינן הוא רק אם אין לנו יודעים אם נסכוהו או לאו, אך אם יודעים לנו שלא נסכוהו אינו אסור בהנאה.

ומבואר מדבריו שגדר האיסור בזה הוא שהוא 'כמו יינן שנתנסך' נראה שכוונתו שחכמים החשיבו כל סתם יינן כאילו הוא יינן שודאי נתנסך, וזהו כעין דין של 'עשו בו ספק כודאי' וכמו בספק סוטה אחרי קינאי וסתירה שעשתה בה התורה ספק כודאי, כך גם כאן עשו חכמים בסתם יינן של גוי ספיקו כודאו.

ולפי זה, אם נתגייר הגוי ויודע בעצמו שלא נסכו הוא מותר לו בהנאה, אך נראה שאינו מותר בשתיה, שהרי הרמב"ם כתב שגר תושב שקבל עליו שבע מצוות יינן אסור בשתיה ומותר בהנאה (שם ה"ז), וכן על יינן שנגע בו ובאמת יש לעיין בטעם הדבר, שאם כל גזירת יינן נסך היתה שמחשיבים את הספק כודאי ובגר תושב לא שייך איסור זה שהרי אין לנו טעם להסתפק שמא נסכו, מדוע אסרוהו בשתיה?

ומוכח לכאורה בדעת הרמב"ם שהוא סובר שיש שני איסורים: א] איסור שתיה משום בנותיהם. ב] איסור הנאה משום הניסוך, כלומר, משום שעשו את ספיקו כודאו. איסור השתיה הוא גם באופן שאין להסתפק שמא נסכוהו כגון בגר תושב, אך איסור ההנאה אינו נוהג אלא בגוי רגיל שעומד לעבוד עבודת כוכבים ויש ספק האם הוא נסכו, ועל זה תקנו חכמים דין 'ספק כודאי', שמחמתו הוא אסור בהנאה.

ולפי זה מיושבת קושית התוספות כמין חומר, שעל איסור השתיה שיש בכל גוי ואף בגר תושב אמרה הגמרא את הטעם 'משום בנותיהם', ואילו על איסור ההנאה שיש בסתם יינם של עכו"ם אמרה הגמרא את הטעם שזהו משום שייך שנתנסך לעבודה זרה אסור מדאורייתא, והביאה הגמרא מקור לזה מהפסוק 'ישתו יין נסיכם וחלב זבחימו יאכלו'.

וראיתי מביאים בשם הקהילות יעקב זצוקללה"ה שדן האם מותר לתת יין לאדם המחלל שבת בפרהסיא כשהוא מתארח בביתו, שהרי כשהוא נוגע בו הוא נעשה יין נסך ואסור לו לשתותו, ואם כן הנותנו לו עובר ב'ולפני עיור לא תתן מכשול' [ובאמת שיש לדון גם מצד שיש לבעל הבית הנאה מכך שהוא שותה את יינו, וכיון שקודם השתיה הוא אוסרו בהנאה ואז הוא מרשה לו לשתות [כלומר, הוא אינו מבטל את הרשות הראשונה] נמצא שיש לו הנאה מהשתיה, אך יש לומר שאת הכרת הטוב על השתיה כבר מקבל בעל הבית משעת הגשה והשתיה בפועל אינה מוסיפה לענין זה ויש לעיין בזה].

והוא תירץ שמה שמומר נחשב כגוי זה כלפינו, אך כלפי עצמו אינו חשב כגוי, והוכיח כן ממה שקידושיו קידושין, אמנם קשה לכאורה על זה שהרי איסור יין נסך הוא איסור הנאה, וזהו איסור חפצא, ואיך שייך לומר שכלפינו היין אסור וכלפי עצמו אינו אסור?

ולדברינו יש לומר, שאיסור הנאה בודאי שאין בזה, משום שמומר של היום שאינו עומד כלל לנסך אינו מספק את היין בניסוך ורק איסור שתיה יש בו, ועל איסור השתיה שהוא איסור גברא אמר הקהילות יעקב שאינו חל ביחס למומר עצמו משום שזהו איסור גברא והוא חל רק ביחס אלינו שהמומר נחשב כגוי כלפינו, ולא ביחס לעצמו.

ויותר נראה שאף במומר כזה שיש להסתפק שמא הוא מנסך את יינו מותר לתת לו יין לשתות, ואף מותר להגיש לו את יינו שלו לשתיה אף שלנו הוא אסור, משום שכיון שהאיסור הוא מדין 'ספק כודאי' ואם הוא יודע שהוא לא ניסך אין לו את האיסור הזה, ואם הוא יודע שהוא ניסך זה אסור לו בתורת ודאי ולא מדין 'ספק כודאי' לא שייך כלל איסור זה של 'ספק כודאי' כלפיו, ורק את איסור השתיה משום בנותיהם שייך, ואיסור זה נראה שאינו שייך כלל במומר שאין בתו אסורה לנו.

¹¹ ויש לדמות זו לנידון האם סוטה שנסתרה אחר קינוי אסורה לאכול בתרומה מדין 'עשה בה הכתוב ספק כודאי', או שדין 'ספק כודאי' הוא רק לבעל שאינו יודע אם נבעלה או לא, שהגר"ש רוזובסקי זצ"ל חידש שעל האשה אין הדין של 'ספק כודאי', כיון שהיא יודעת את האמת, ואם היא יודעת שהיתה בעילה יש לה איסור ודאי ואם היא יודעת שלא היתה בעילה אין לה ספק, לא חל עליה דין זה של 'ספק כודאי', ועיין חידושי רבי שמואל רוזובסקי על יבמות סימן ז אות ב שדן בזה ומה שכתב בזה.

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

שבח וגנאי בעניית אמן אחר ברכותיו

פ' שם ה' אָקָרָא הָבו גּוֹדֵל לְאִלּוּקֵינוּ (לב ג)

בברכות (מה:): אמרו תני חדא העונה אמן אחר ברכותיו ה"ז משובח, ותניא אידך ה"ז מגונה, לא קשיא הא בבונה ירושלים הא בשאר ברכות. ובתוספתא דמגילה (פ"ג הט"ז) אמרו שהוא דרך בורות. וצ"ב מהו השבח ומהו הגנאי והבורות שיש בזה, וגם למה לא אמרו בלשון מותר ואסור.

ואולי אפשר לומר, דכיון ש"אמן" הוא האמנת ואישור הדברים, אין שום סברא להאמין ולאשר דברים שאמר בעצמו, דהוא כמו שחוזר ואומר שוב ושוב מה שאמר בתחילה, שאין לזה לא טעם ולא ריח. ולכך לא אמרו שהעושה כן "חוטא" או "אסור" אלא "מגונה" ו"בור", היינו שהוא מעשה טיפשות [אף שאחרי שאין לעשות כן הוא גם חוטא]. וכן כתב הלבוש (רטו ס"ב) "שאין זה מדרך המוסר שיאמר אדם דברים, ואחר כך יחזיקם ויקיימם ויאמר בעצמו: זה מה שאמרתי הוא אמת, דפשיטא הוא מי אמר לו שהוא אינו אמת". וכ"כ הפרי מגדים (נא א"א סק"ב) "איך יענה אחר עצמו, שפירוש אמן אני מאמין ומחזק שאמת דיבר המברך, ואחר עצמו אין שייך זה דמסתמא אומר הוא אמת".

אכן אם עונה אחרי שאמר כמה ברכות אינו גנאי ובורות, שאינה חזרה מילה במילה על כל שבח ושבח אלא חזרה כללית על הכל כאחת, כעין חתימה על שטר שאינה חזרה על כל השטר אלא נתינת תוקף לכתוב בו, ולכך זה אינה שטות.

ומה שאמרו שהוא "משובח", י"ל דבענין זה של שבח והודיה למקום, כל שאינו גנאי ובורות הרי הוא "משובח", לכן העונה אמן אחר כל ברכותיו שמותר לו לעשות כן, הרי זה משובח.

ודבר זה למדנו מהביאור שהביא הב"י (סי' סו) ממהר"י אבוהב, למה אמן דהקל הקדוש ושומע תפילה חשוב מכל אמנים דשמו"ע, דהקל הקדוש הוא סיום ג' ראשונות ושומע תפילה הוא סיום ברכות אמצעיות. וצ"ב מאי קאמר, ולמה סיום סדר ברכות גורם מעלה וחיבות לאמן שלו.

ולכך נראה שאינו אמן רק על ברכה אחרונה שאמר, אלא על כל סדר הברכות שלפניו, ולכך הוא חשוב ותקיף משאר אמנים שאינו על ברכה אחת אלא על כמה ברכות, או על חטיבה מסויימת ומוגדרת של ברכות.^ט ולכן נמי אינו מגונה ובורות לענות אחר ברכת עצמו.

^ט ולפ"ז אין לענות על כל כמה ברכות, רק בסיום "סדר ברכות", היינו קבוצת ברכות שהיא קטגוריה לעצמה. וראה עוד בהערה הבאה.

ומדברי מהר"י אבוהב שמעינן טפי, שאין מעלה זו רק לגבי המברך אלא אף לגבי העונה שלא אמר כל הברכות שלפניו, ואולי אף לא שמעם, אעפ"כ עניית אמן על סיום סדר ברכות היא מעולה מאמן על ברכה אחת. ובזה מוכח יותר שיש שייכות בין אמן זו לכל הברכות שלפניה, שאם אפילו לא שמע כל הברכות הראשונות יש לו מעלה בענייה זו על פני אמנים אחרים, ואפילו אם שמע מ"מ מה יש לו עמהם לאחר שכבר נאמרו וענו עליהם, אלא לאו נראה כנ"ל שהוא אמן על כל הברכות ולכן הוא חשוב, ואם כך הוא כלפי העונה כ"ש שכך הוא כלפי המברך, וא"ש על נכון למה הוא משובח.

אבל בדעת הרמב"ם צ"ע אם כוונתו לזה, שכתב (ברכות פ"א הי"ח) שעונין אמן רק אחרי ברכה שקדמה אותה ברכה אחרת, "להודיע שכבר השלים כל ברכותיו ולפיכך עונה אמן", וצ"ע מהו צורך זה "להודיע" שהשלים הברכות.

י ממה שכתב בתחילה שקדמה לה "ברכה אחרת", משמע שעל כל ב' ברכות אפשר לענות אמן, אך מהטעם שכתב שמודיע ש"השלים ברכותיו" עולה כנ"ל שרק בסיום "סדר ברכות" הוא משובח לענות אמן.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע - פרשת האזינו

לב, ג: פי שם ה' אַקְרָא הָבו גְדֹל לְאַלְקֵינוּ.

איתא בברכות [כא, ב] מנין לברכות התורה לפניה מן התורה, שנאמר כי שם ה' אקרא ה'בו גודל לאלוקינו. ופירש"י כשבא משה לפתוח בדברי שירה אמר להם לישראל אני אברך תחילה ואתם ענו אחרי אמן.

וכבר נתקשו הלומדים למה רק עכשיו אמר משה ברכת התורה, מה עם כל מ' שבמדבר שהיה מלמד את כלל ישראל גם לכאורה היה צריך לברך ברכת התורה אז וצ"ע.

ובברכת כהן עה"ת למור"ר הגרב"ש שליט"א יישב על פי המשכנות יעקב [באו"ח סימן סג] דבירושלמי מבואר דמכי שם ה' אקרא וכו' ילפינן מהתורה לברכת התורה ברבים אבל לא ביחיד דאינו אלא מדרבנן ככל שאר ברכת המצוות, ונפ"מ דבספק ברכת התורה ביחיד הוי להקל ופסק כהירושלמי כיון דש"ס דידן לא חולק מפורש על זה עיין שם. והיינו דהגם שמשה רבינו לימד גם קודם ברבים, אבל לא היה ציווי ללמד ברבים בדוקא, משא"כ שירת האזינו נאמר [לא, יט] "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל" דמשמע ברבים, ולכן נתחייב אז מהתורה בברכת התורה עכ"ל.

וחכ"א שליט"א הוסיף דכך הוא עניינה של "שירה" שנאמרת בציבור וברוב עם.

ויש להוסיף דגם לפי מה שכתב בתורת רפאל [או"ח סימן ב ד"ה ויש] בירושלמי ריש פ"ו דברכות מנין שכל המצוות טעונות ברכה שנאמר "ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה", הקיש תורה למצוות, מה תורה טעונה ברכה אף מצוות טעונות ברכה. ומשמע דהירושלמי ס"ל דברכת המצוות הוי מהתורה דילפינן מתורה, ואי נימא דהירושלמי ס"ל דברכת התורה גופא אינו אלא ברבים היכי יליף מיניה לכל המצוות שטעונות ברכה, ומסיק דדוקא אליבא דרבי קאמר הירושלמי כן דס"ל דילפינן מברכהמ"ז ובקל וחומר עיין שם, אבל לפי מאי דס"ל דילפינן ברכת התורה מכי שם ה' אקרא אפילו ביחיד הוי ברכת התורה מהתורה עיין שם.

אולם ברידב"ז [שם] מבואר הלשון דעיקר ברכת התורה נאמרה ברבים. ולפי"ז כתב בברכת כהן דאם הש"צ רוצה לברך ולקרות צריך שיעמוד אחר אצלו, שכשם שניתנה תורה ע"י סרסור, כך אנו צריכין לנהוג בה ע"י סרסור, ומבואר מזה שגדר קריאת התורה ברבים אינו כלימוד תורה גרידא, אלא עניינה מעין נתינת התורה בתחילה כשניתנה לישראל.

ובזה מיושב מה שמברכין על התורה כשעולין, ואע"פ שכבר בירכו בבוקר, והיינו משום שזהו אופן מחודש של המצוה דמקודם ברכו על תלמוד תורה ועכשיו על קריאתה ברבים, שזהו ענין מחודש, וביאר שזו כוונת האור זרוע ח"ב אות רסו עיין שם.

ובתורת רפאל [שם סוף הסימן] אומר שבקריאת התורה בציבור לא מתכוונים רק לקריאה מחוייבת אלא כל קריאה בתורה שקוראים בציבור טעונה ברכת התורה מהתורה, ולכן הוא מעורר שלא יקראו בתורה בליל הושענא רבה כי יתכן וזה מחייב ברכת התורה מהתורה, וכיון שלא נוהגים לברך א"כ מבטלים מצות עשה.

ובנימוקי או"ח [לאדמו"ר ממונקאטש זצ"ל בסוף סימן תרסט] כתב ליישב המנהג "דזה אינו, דהיכן כתוב זה כלל, ואם אחד רוצה ללמוד ברבים מתוך ס"ת וכי צריך לברך עליה ופשיטא שיוצא בברכת התורה בשחרית, רק בימים שתקנו קריאת התורה בציבור תיקנו לעולים ברכה וזה פשוט.

אולם ראה בתורת רפאל [שם בסוף הסימן] דלשון השו"ע בטושו"ע סימן קל"ט ס"ח אפילו בירך ברכת התורה לעצמו וכו' דמשום כבוד התורה נתקנה כשקורא בציבור, אפשר לפרש דדוקא היכא דחייב לקרות משום חשיבותה קובע ברכה לעצמה, אבל היכא דאינו חייב לקרות אינו קובע ברכה לעצמה, אבל פשטות דבריהם לא משמע הכי. וא"כ אסור לקרות בתורה בלי ברכה דאין זה כבוד התורה לקרות בס"ת בציבור בלי ברכה, ואין חילוק אי מחוייב לקרות או לא דמ"מ אין זה כבוד התורה, וגם יש לחוש לדברי המשכנות יעקב הנ"ל דיש איסור דאורייתא כשקורא בס"ת בציבור בלי ברכה אפילו אם בירך ברכת התורה בבוקר.

*

לב, ו: ה' לַה' תִּגְמְלוּ זֹאת.

בפרשת האזינו מצויה המילה היחידה בכל התנ"ך שהיא בת אות אחת והיא האות ה"א בפסוק זה. וכתב במסכת סופרים [פרק ט הלכה ו] שהאות ה"א היא תיבה בפני עצמה, היינו שנכתבת קצת רחוק מן לה'.

נחלקו המדקדקים האם בקריאה נקראת כתיבה אחת או שנים, יש אומרים שמחברים את הלמ"ד עם הה"א בשוא נח והשם נקרא בחטף פתח כמו כל שמות ה', ויש אומרים שהה"א נקראת בפני עצמה, ואחר כך קוראים את הלמ"ד בפתח ולא שומעים את האל"ף של שם ה' כפי הכלל של משה מוציא [ממצרים] וכלב מכניס [לארץ ישראל].

פירוש הכלל שבשם ה', שלפניה אחת מאותיות מש"ה, צריך להוציא את האות אל"ף ולהגותה בפה, ואם יש את האותיות וכל"ב האל"ף מובלעת.

*

לב, מז: פִּי לֹא דָבַר רַק הוּא מִפֶּם פִּי הוּא חַיִּיכֶם, וּבְדַבַּר הַזֶּה תֵּאָרִיכוּ יָמִים.

במשך חכמה פירש, כי לא דבר רק הוא מכם - דבר שיכול להתרוקן מכם, כי הוא חייך - ואיך יכול האדם להתרוקן מן החיים. ואם תאמר פעמים צריך האדם להתרוקן כמו במרחץ ובית הכסא [היינו שאסור לו לעסוק שם בתורה], על זה אמר ובדבר הזה במה שתתרוקנו מזה במקום המוכרח תאריכו ימים, וזה פירוש הגמ' [ברכות כד, ב היה מהלך במבואות

המטונפות - לא יקרא קריאת שמע; ולא עוד אלא שאם היה קורא ובא - פוסק, ואם פסק מה שכרו, אר"א עליו הכתוב אומר ובדבר הזה תאריכו ימים עכ"ד.

וברפדוני תפוחים ביאר לפי זה מה דאיתא במגילה [כח, א] "במה הארכת ימים וגו', לא הירחתי במבואות המטונפות".

והנה איתא באבות דרבי נתן [כו, ג] מפני מה תלמידי חכמים מתים כשהן קטנים, לא מפני שהן מנאפין ולא מפני שהן גוזלין, אלא שפוסקין מדברי תורה ועוסקין בדברי שיחה, ועוד שאין מתחילין במקום שפוסקים עכ"ד. לפי זה אפשר כשהן פוסקין מדברי תורה בשביל שהגיעו למבואות המטונפות, מבטיחה תורה שאין לך לחשוש שההפסקה בינתיים תביא לקיצור ימים, אלא אדרבה בדבר הזה תאריך ימים ובשביל כבוד שמים שישנו בזה.

*

לב, מח: וַיְדַבֵּר יְקֹנֶק אֶל מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: עֲלֵה אֶל הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה וּגו'.

פירש"י לפי שהיו ישראל אומרים אם אנו מרגישים בו, אין אנו מניחין אותו, אדם שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים וגו' אין אנו מניחין אותו, אמר הקב"ה הריני מכניסו בחצי היום וכו'.

בבאר בשדה כתב אע"ג דאין אדם שליט ברוח, הכוונה שהיו ישראל מפוישין ברחמים וקרא כתיב הן קל כביר ולא ימאס והיו צועקים ובוכים ושערי דמעה לא ננעלו, אלא שהקב"ה השיב חכמים אחור ודעתם סכל שלא נתנו אל לבם לעשות כן.

אולם בנחלת יעקב פירש דהכוונה היא דאין אנו מניחין אותו לעלות אל הר העברים, ודייק כן מלשון הספרי "הריני מכניסו למערה בחצי היום", משמע שהנידון הוא על עיכוב בכניסה להר ולא על עיכוב שימשיך לחיות, והוי ממש דומיא דנח שרצו לעכב כניסתו לתיבה. [וידוע שבפירושים אלו נחלקו הגר"ח שמואלביץ ומרן הגרי"ז זצ"ל].

אמנם בתולדות אדם על הספרי נתקשה וכי כשרי ישראל יאמרו כן למנוע מה שהקב"ה אומר, [בשלמא להרבות בתפילה אפשר עי"ז תתבטל הגזירה ויוסיף לו שנות חיים] וצ"ע. אולם לכאורה לק"מ כיון שהיו בישראל גם אנשים קלים [יעוויין במדרש חדש פרשת ויקהל ד"ה דבר אחר] וא"כ יש חשש שהם יאמרו כן.

*

לב, נ: וּמַת בְּהָר אֲשֶׁר אֵתָה עֲלָה שְׁמָה וְהֶאֱסַף אֶל עַמּוֹךְ כַּאֲשֶׁר מַת אֶהָרֵן אֲחִיךָ.

כתב בטעמא דקרא, דהאסף אל עמיר, היינו שציוהו שיפשוט ידיו ורגליו ויעצום עיניו כמו שעשה אהרן כדפירש"י, וקשה דהוי ליה למימר מתחילה והאסף וגו' ואח"כ ומות, שהרי קודם פשט ידיו ואח"כ מת, עיין שם שנשאר בצ"ע.

ולכאורה לפי מה שכתב האור החיים "ומת בהר, פירוש התרצה למות, שאין הקב"ה לוקח נפשות חסידיו אלא לרצונם", מיושבת גם קושיית הטעמא דקרא.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

"יזבחו לשדים לא אלוה" - ביאור ענין השדים וזמן שליטתם, וסגולת שיר של פגעים לשמירה מהם

כתב הלבוש (או"ח סי' רפ"א): "ומזמור יושב בסתר עליון, שהוא סמוך לו אחריו מיד בתהלים סימן צ"א והוא שיר של פגעים [שבועות טו ע"ב] קבעו אחריו, ואומרים אותו בשבת להנצל מן המזיקין המצויין בליל שבת, כדאיתא בערבי פסחים" עכ"ל.

ומקור דבריו הוא מדברי הגמ' (פסחים קי"ב ע"ב), לגבי אגרת בת מחלת, שמובא שם: "זמנא חדא פגעה ברבי חנינא בן דוסא. אמרה ליה: אי לאו דמכרוזן עלך ברקיע הזהרו בחנינא ובתורתו - סכנתך. אמר לה: אי חשיבנא ברקיע - גוזר אני עליך שלא תעבורי ביישוב לעולם. אמרה ליה: במטותא מינך, שבק לי רווחא פורתא. שבק לה לילי שבתות ולילי רביעיות" ע"כ. משמע שהשד הנקרא "אגרת בת מחלת", שולט בלילי שבת.

בחז"ל מובא, כי אותה אגרת בת מחלת מופיעה בעולם יחד עם שדים רבים, וכ"כ בזוהר (ויקרא קי"ד ע"א): "אגרת בת מחלת היא וכל סיעתא דיליה", וכ"ה במדרש (במדב"ר פי"ב ס"ג): "לא תירא מפחד לילה מן אגרת בת מחלת ומרכבתה ולא מכל המזיקים המושלים בלילה" ע"כ.

בספר חסידים (מרגליות, סי' אלף ק"ע) יש תוספת ביאור, מי יכול להצטרף לאותה סיעת שדים הפועלת בליל שבת, וז"ל: "למה הרוחות מחבלין ערב שבת לפי שאין הרוחות בגיהנם פי' רוחות של רשעים במיתתן הם מזיקים כמו כל תולדות קין שמתו נעשו נשמותיהן מזיקין וניתן להם רשות להזיק למחללי שבתות או אם היו עצבין בשבת או אם אינו מתעדין בו לכך תחלואי רוחות בשבת ולכך סמך שיר של פגעים לשיר של יום השבת לכך אומר בשבת יקום פורקן ובריות גופא ולא ביום טוב. ונשמות שמזיקין אין לאדם רפואה ברפואות בני אדם יותר כי אם בוראו. ומחץ מכתו ירפא" (ישעי' ל' כ"ו) עכ"ל.

ומכאן עולה הקושיא הברורה על דברי הלבוש, אם באמת הוא סובר כי אגרת בת מחלת ושאר השדים שעומה שולטים אף בלילי שבת, מדוע לא אומרים יושב בסתר בליל שבת להגן מן השדים ששולטים באותה שעה, ומה יעזור לי שאומר "יושב בסתר" ביום, לאחר זמן שליטתם? ואם סובר שאינם שולטים בלילה, מדוע לומר פרק זה ביום למחרת?

ובעיקר יש לדקדק כן מלשון הזוהר (פר' בראשית) שכותב: "ואתקינו שיר דפגעים, בכל שעתא דדחילו דלהון שריא בעלמא", שתרגומו: דתקנו חז"ל לומר שיר של פגעים, דהיינו יושב בסתר, בכל שעה שיראה שלהם שורה בעולם. ומשמע שרק בזמן שליטתם יש לאומרו, כי רק אז צריכים הגנה מהם.

ואכן בעיקר הדיון, האם אגרת בת מחלת שולטת בלילי שבת, והאם יש ענין כלל לחשוש ממנה, נראה שיש מחלוקת ראשונים בדבר. כי בספר המנהגים (לר' אייזיק טירנא, בהגהות מנהג של שבת אות כ"ז) כתב, כי לכך אומרים בשבת "ופרוש עלינו סוכת שלומיך", להגן מן השדים ששולטים אז, וז"ל: "לפי שיש אגרת בת מחלת שיוצאת בליל שבת, לכן אומר ופרוש" ע"כ.

וראה עוד במחזור ויטרי (סימן ק"ה) בשם תשובות רש"י שכתב: "תפילת מגן אבות מפורש בשבת, דמשום סכנה תיקנוה. דהא ניתנה רשות למזיקין, כדתניא בערבי פסחים: לא יצא אדם יחיד בלילי רביעיות ובלילי שבתות, מפני שאגרת בת מחלת יוצאה, ושמונה עשר רבוא מלאכי חבלה עמה, וכל אחד יש לו רשות לחבל. ואפילו בדרי בתראי דגזר עלה אביי שלא תעבור ביישוב לעולם, עדיין איכא סכנת נפשות מן המתים שמוצאים מנוחה בו בלילה, ודרכן לבא לבית הכנסת תוך י"ב חדש, וחשו רבנן שמא בתר דנפקי ציבורא, איכא מאן דלא צלי בהדי ציבורא, ויתפלל יחידי ויסתכן. עמדו ותקנו לשליח ציבור ברכה אחת מעין ז"ל" עכ"ל. הרי בדבריו מצינו מקור לדברי הספר חסידים הנ"ל, כי גם בזמן שאין סכנת שדים, איכא סכנת רוחות, ואדרבה מדבריו מדוקדק כי אכן אע"פ שהשדים אינם מצויים במקום ישוב, רוחות יכולות להימצא במקום ישוב, וכנגדם תקנו ברכת מעין שבע.

אמנם בספר הכלבו (סי' ל"ה), כאשר דן על תקנת ברכת מעין שבע, שתקנוה מפני המזיקין בליל שבת, כתב בתוך דבריו טעם נוסף לתקנה זו: "וה"ר נתן ז"ל כתב עוד טעם אחר דמשום מאדים המשמש בערב שבת תקנוה בשבת ולא ביום טוב שחל בחול ומשום אגרת בת מחלת ליכא, דאביי גזר עלה שלא תראה כלל בישוב" עכ"ל, והביא לשונו בספר המחכים (ד"ה בשבת ערבית), ובספר מטה משה (עמוד העבודה שבת, סי' ת"ל ד"ה ואחר ויכולו). משמע שהבינו כי אגרת בת מחלת קיבלה את דברי אביי שלא תיראה בישוב לעולם, ואפילו בליל שבת, ולכן אין לחשוש ממנה ולתקן עבורה תפילה להגנה. ולכאורה יש לדון, האם הספר חסידים והלבוש חולקים על מסקנת הגמרא ועל גזירת אביי, שלא תיראה בישוב כלל, שלכן חששו להופעתה בליל שבת.

גם בספר צרור המור, פשיטא ליה שהשדים אינם שולטים בשבת, שכן כתב (בפרשת בראשית) על ענין השדים בזה"ל: "וכבר רמזתי באומרו הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר שרמו על השדים. ולכן נכתב הימים חסר יו"ד לפי שנשארו חסרים מששת ימי בראשית. וזהו אשר מצא את הימים. ולכן אמר בכאן אשר ברא אלהים לעשות ולא עשה שלא נשלמה מלאכת השדים ונשארו חסרים על שקדש היום. ולכן הם בורחים מהשבת כאומרו ליל שמורים הוא לה' משומר מן המזיקין. כי בשבת אין שטן ואין פגע רע כי כלם בורחים להררי חשך ואין נראין כל יום שבת לפי שהוא יום מקודש והם טמא טמא יקראו. ולכן מזומנים במוצאי שבת ופוגעים בבני אדם ומזיקין אותם. ולכן אנו אומרים ויהי נועם ה' שהוא שיר של פגעים שהוא מסוגל להבריח המזיקין שהם נקראים נגעי בני אדם וזהו לא תאונה אליך רעה ונגע וכו'. ולפי שאילו המזיקין נתהוו מכח אדם הראשון באותם ק"ל שנה שנפרש מאשתו ונתהוו מהזיבה שלו נקראו נגעי בני אדם" עכ"ל. ומזה שלא חילק בין

אגרת בת מחלת לשאר השדים שבעולם, משמע שהבין כי אין לשדים שליטה כלל בשבת, אפילו בליל שבת. (וראה כי הזכיר בלשונו גם לשון "ליל" וגם לשון "יום", הרי דס"ל דאין חילוק ביניהם).

ואכן אם נדקדק בלשון הספר חסידים, נראה כי לא דיבר על אגרת ואף לא הזכיר בלשונו שדים, וממילא מגיעים אנו לחילוק, כי אף אמנם ששדים אינם מצויים בליל שבת, עכ"פ לא במקום ישוב, מ"מ רוחות יכולות לגרום נזק, וכמו שפירט בדבריו שהם פוגעים רק במי שאינו שומר את השבת כראוי, וכדברי המחזור ויטרי הנ"ל, דמבואר מדבריו כי אכן רוחות יכולות להזיק גם בליל שבת וגם במקום ישוב.

א. ונראה לבאר את דברי הלבוש, עפ"י דברי השבלי הלקט (ענין שבת סי' קכ"ט), שמדבריו מבואר כי סגולת שיר של פגעים היא לכלות את השדים והמזיקים.

שכ"כ שם בזה"ל: "ולמה נהגו לומר זה המזמור במוצאי שבת פי' אחי ר' בנימין נר"ו, לפי מה שאמרו רז"ל במס' שבועות פרק ידיעות הטומאה שיר של פגעים בכנורות ובנבלים ובתופים ואומר יושב בסתר עליון עד כי אתה ה' מחסי, והמזמור הזה אמרו משה רבינו ע"ה בשעה שהקים את המשכן והתפלל על המזיקין שיכלו מן העולם, וכן מפורש בפסיקתא דויהי ביום כלות, מהו ביום כלות, רבי אלעזר אומר ביום שכלו המזיקין מן העולם, ומה טעמה, לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהליך, מאהלך כלו המזיקין מן העולם. אמר ר' יוחנן מה לנו ללמוד ממקום אחר, נלמוד ממקומו, שנאמר: יברכך ה' וישמרך, ישמרך מן המזיקין. ולפי שבשבת אין צריכין שמירה, כמו שפירשנו למעלה הלכה ס"ו, שהשבת הוא משמר את עצמו ואת שומריו ואין צריכין לירא מן המזיקין, תדע לך שהוא כן שהרי אין מתפללין שומר את עמו ישראל לעד בלילי שבת, אלא פורשין על השלום, לפיכך עתה שנכנסין לימות החול והן צריכין שימור, שכבר ניתנה רשות למחבלים, גם לשר דומה הממונה על הרוחות להשיב נפשות הרשעים בגיהנם לדונם, ע"כ נהגו לומר זה המזמור במוצאי שבת שיש בו תפלה להמלט מן המזיקין ומדין גיהנם" עכ"ל. הבאתי כל לשונו, לפי שגם בדבריו מבואר דס"ל כדעות שבשבת עצמה אין רשות למזיקין לשלוט, וכמו שהבאנו בזה לעיל.

עכ"פ מבואר מלשונו, כי סגולת שיר של פגעים היא לא רק להגן מן המזיקין המצויין שלא יזיקוהו, אלא לכלותם מן העולם.

לפי דבריו אפשר לבאר את דברי הלבוש, כי אע"פ שהביא שיש למזיקין איזה כח ושליטה בליל שבת, צריכים אנו לבקש עליהם בשיר של פגעים הנאמר ביום השבת, כדי שיתבערו ויכלו מן העולם לגמרי, ולא ימשיכו להיות בו אף לשבתות הבאות. ולכן לא משנה מתי נאמר מזמור זה, כי אין תכליתו רק בהגנה, אין בביעור ומיעוט המזיקין בעולם, שזו תועלת שצריכה להיות תמיד.

ב. עוד נראה לבאר את דברי הלבוש, עפ"י דבריו של רבי משה בן מכיר בספרו ספר סדר היום (סדר תפילת ערבית במוצ"ש), שכתב בענין זה בזה"ל: "ונתקן לומר מזמור זה משום

שהוא נקרא שיר של פגעים והוא נאמר על כל דבר שהוא של פחד ואימת מקטרגין ומשום הטעם שזכרנו שבמוצאי שבת ניתן רשות למקטרגין לצאת ממקומם לעשות מלאכתן אנו מתפללים שיצילנו מהם לא יקטרגו עלינו ואל ישלטו בנו" עכ"ל.

מדבריו נראה כי ענין המזיקין אינו רק דבר היזק הבא לאדם תיכף ומיד כאשר פוגע בשד או ברוח, אלא עניינם שייך גם לקטרוג, שיעלו דברי ריבות וקטרוגים כלפיו לפני ה'.

והנה בכמה מקומות, מצינו כי ענין הקטרוג אינו שייך בו בעת שפוגע המזיק באדם, אלא דווקא לאחר זמן מה, ונציין כמה מהם: א. מנהגו של איוב היה, כי לאחר שבניו ובנותיו עשו סעודת מרעים, היה הולך הוא ומקריב קרבנות כמספר כולם, "כי אמר איוב, אולי חטאו בני וברכו אלוהים בלבבם" (איוב פ"א פס' ה'). הרי, שאף לאחר שנגמרה סעודתם, חשש איוב פן יקטרג השטן על מעשיהם בסעודה. ב. עוד יש להוכיח כן, מהאמר בפרשת העקידה, שנאמר בה "ויהי אחר הדברים האלה והאלהים ניסה את אברהם" (בראשית כ"ב, א'), ופרש רש"י: "יש מרבותינו אומרים, אחר דבריו של שטן, שהיה מקטרג ואומר: מכל סעודה שעשה אברהם, לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד, אמר לו: כלום עשה אלא בשביל בנו? אילו הייתי אומר לו זבח אותו לפני לא היה מעכב". הרי שקטרוג השטן נעשה ממש לאחר הסעודה ומחמתה. הרי כי ענין קטרוג יכול להיות גם לאחר זמן.

מעתה יש לומר, כי בזה יבוא ביאור לדברי הלבוש, כי כיון שלמדנו כי עניינם של המזיקין הוא לא רק בהיזק אלא גם בקטרוג, וקטרוג שייך גם לאחר זמן, נבין את דברי הלבוש, דכיון שהביא כי בגמרא מבואר כי שליטת המזיקין מתחילה בליל שבת, א"כ יכול להיות שעוד בלילה קטרוגו עליו המזיקין, וכמו שמצאנו קטרוגם שייך בעיקר בשעת הסעודה, ובליל שבת אדם עורך סעודה גדולה ומכובדת. לפיכך יש לומר אף למחרת ביום השבת שיר של פגעים, כדי להצילנו מקטרוגם של המזיקין, שלא יקטרגו על האדם ומעשיו.

ג. עוד נראה לבאר את דברי הלבוש, עפ"י דברי החינוך (פרשת שופטים מצוה תקי"ב), שביאר כי סגולת מזמור זה של שיר של פגעים, היא לחזק את האדם בביטחון בה' יתברך.

וזה לשונו שם: "ואולי בני תקשה עלי בהא דגרסינן בשבועות בפרק ידיעות הטומאה [ט"ו ע"ב] שיר של פגעים בכנורות ובנבלים, ואומר יושב בסתר עליון עד כי אתה ה' מחסי [תהלים צ"א], ואומר ה' מה רבו צרי עד לה' הישועה [שם ג'], ופירוש פגעים, כלומר שאמירת אלו המזמורים תועיל לשמור מן הנזקין, ואמרו בברכות רבי יהושע בן לוי מסדר להו להני קראי וגאני, ואין הדבר חלילה דומה לענין חובר חבר שזכרנו, וכבר אמרו זכרונם לברכה [שם] על זה אסור להתרפאות בדברי תורה, אבל הזכירו לומר מזמורים אלו שיש בהם דברים יעוררו הנפש היודע אותם לחסות בה' ולהשים בו כל מבטחו ולקבוע בלבבו יראתו ולסמוך על חסדו וטובו, ומתוך התעוררות על זה יהיה נשמר בלי ספק מכל נזק. וזה שהשיבו בגמרא בענין זה, דקא פריך התם והיכי עביד רבי יהושע כן והאמר רבי יהושע אסור להתרפאות בדברי תורה, ואמרו להגן שאני. כלומר, לא אסרה תורה שיאמר אדם דברי תורה לעורר נפשו לטובה כדי שיגן עליו אותו הזכות לשומרו" עכ"ל.

וכדברים הללו, מצאנו שכתב ג"כ תלמיד הרשב"א בספרו תורת המנחה (פנחס דרשה ס"ג), כי סגולת מזמור זה היא לחזק את הבטחון בה', וז"ל: "הנה החסיד עבד השם ית' ניצול מכל נזק וצרה בעולם הזה ויזכה לראות בנועם ה' בעולם הבא ואין שטן ואין פגע רע, ועל כן נקרא שיר של פגעים שבכל עת שיזכור אותו ידחה ויסתלק ממנו כל מזיק וצורר" עכ"ל.

לפי דבריהם נראה לבאר, כי אכן לא היתה כוונת הלבוש כי יש לומר מזמור זה לשם הגנה, אלא כוונתו היא, דכיון שיודע האדם כי שליטת המזיקין יש לה רשות בליל שבת (ולפי האמור אפשר שהיא רק שלא במקום ישוב וכמבואר), הנה מתוך זה לבד יכול הוא להגיע לאיזה הרגשת חשש ופחד מסויים. ולכן תקנו חכמים לקרוא מזמור זה ביום שבת בבוקר, כדי להסיר מן האדם כל הרגשת פחד וחרדה, שכן בקריאת מזמור זה יחזק האדם את בטחונו בה' בעל היכולת ובעל הכוחות כולם. וצורך חיזוק הבטחון אינו קשור להגנה או היזק, ונצרך הוא תמיד בכל עת ובכל רגע, ולכן בקריאת המזמור ביום תבוא תועלת כללית לאדם, לחיזוק בטחונו בה' שעל ידי זה תגיע לו שמירה מן המזיקין בכל עת.

ותחילה חשבתי לבאר כי כל כוונת הלבוש במ"ש "מזיקין", היתה לאותם רוחות שהזכיר בספר חסידים, שהם בעצם נשמות ולא שדים כלל. ונמצא כי אע"פ ששדים אכן ישלטו רק בליל שבת, רוחות של נשמות יכולות לשרות בבית ואף להזיק כל היום כולו, שאז הם משוחררות מן הגהינם, וכנגדם צויה הלבוש לומר שיר של פגעים.

ומצאתי און לי בדברי מהרי"ל (שו"ת מהרי"ל סי' כ"ג), שבענין יוצא מבית הקברות כתב, שיש ליטול ידיים ביוצאו מבית הקברות, משום רוח הטומאה ששורה שם, וכמו"כ יש ליטול ידיים בשובו מן הלוייה, "משום דמלאך המות מרקד בין הנשים בחזירתן כדאיתא בברכות, אלמא דמתלוה עם החוזרים וכמו שפי' רשב"ם פרק המוכר פירות שהשדים מתלויים עם החוזרים, כך נלע"ד". ובהגהות ברוך טעם (סי' י"ד) למד מדבריו כי ב' טעמים שונים יש כאן, מצד רוח רעה שבבית הקברות צריך ליטול ידיו, ועוד צריך רחיצה מצד השדים מתראים בחצר בית הקברות. הרי לך כי חילק בין הרוחות שבבית הקברות לשדים, דתרי מילי נינהו.

אמנם נראה כי ביאור זה לא יכון לפי המקורות, שכן הלבוש הרי סמך את דבריו על דברי הגמרא בפסחים בפרק עשירי, ושם (כמו שיתבאר בהמשך) נזכר ענין שליטת הרוחות והמזיקין בלילי שבתות ובלילי רביעיות. וענין זה לא ניתן לפרשו על הרוחות שהם נשמות, שהרי כבר ביאר הספר חסידים כי רק בליל שבת ניתנה להם הרשות לצאת ולשוטט בעולם, כיון שהגהינם שובת, אך בלילי רביעיות הרי הגהינם עובד, ואם בכל זאת נאמר בגמרא בפסחים כי גם אז יש שליטה למזיקין, על כרחך כי כוונת הגמרא בפסחים לשדים ממש ולא לרוחות שהם נשמות נפטרים, דמאי עבדתייהו בלילי רביעיות בעולם.

ד. ולכן נראה לחדש ולבאר, כי כוונת הלבוש במה שכתב: "להנצל מן המזיקין המצויין בליל שבת, כדאיתא בערבי פסחים", אע"פ שמצינו המקורות ציינו לדרך קי"ב ע"ב, שם מבואר ענין אגרת בת מחלת, אין כוונתו לזה, אלא כוונתו למה שמבואר שם בדרך קי"א

ע"ב, כי הפירוורים שלא מקפידים שיפלו לארץ, שורים עליהם מזיקין בלילי שבתות ובלילי רביעיות, וז"ל הגמ' שם: "נשורא בביתא - קשי לעניותא. בלילי שבתות ובלילי רביעית - שרו מזיקין עליוה" ע"כ.

עוד מובא שם בדף קי"ב ע"א: "תנא: אוכלין ומשקין תחת המטה, אפילו מחופין בכלי ברזל - רוח רעה שורה עליהן. תנו רבנן: לא ישתה אדם מים לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות. ואם שתה - דמו בראשו, מפני סכנה. מאי סכנה - רוח רעה" ע"כ. הרי כי הגמרא דיברה בלשון "מזיקין" ו"רוח רעה" ולא בלשון שדים.

ויש להקדים ולבאר, כי אע"פ שבמקומות רבים נזכרו בגמרא ענייני רוחות שדים ומזיקין, יש לחלק בין ב' סוגים עיקריים של שדים, הנזכרים בדברי חז"ל.

הסוג הראשון של שדים הוא שדים שנחשבים יותר "גשמיים", שלפעמים נראים הם לבני אדם ויכולים אף להזיקם, ועימם דברו רבותינו התנאים והאמוראים כמובא בגמרא בכמה מקומות. ועליהם נאמר בגמרא בחגיגה (ט"ז ע"א, וכ"ה באבות דר"נ פל"ז): תנו רבנן: ששה דברים נאמרו בשדים, שלשה כמלאכי השרת ושלשה כבני אדם. שלשה כמלאכי השרת: יש להם כנפים כמלאכי השרת, וטסין מסוף העולם ועד סופו כמלאכי השרת, ויודעין מה שעתיד להיות כמלאכי השרת. יודעין סלקא דעתך? אלא: שומעין מאחורי הפרגוד כמלאכי השרת. ושלשה כבני אדם: אוכלין ושותין כבני אדם, פרין ורביין כבני אדם, ומתים כבני אדם" ע"כ. חלק זה של שדים לא יכון עליו שם "רוח", אלא יקרא בשם "שד" סתם.

אמנם יש שדים יותר רוחניים מהם, והם אינם אוכלים ושותים כלל, ואינם נגלים לבני אדם, אלא הם רוחות ממש, ויכולים להכנס לתוך בני האדם ולשרות בתוכם או עליהם, וכן על מאכלים שונים, ואליהם כיוונו חז"ל בדרך כלל בלשון "רוח רעה", וב' הסוגים נקראו בלשון כללית בשם "מזיקין".

וחילוק זה מוכרח הוא, שכן מובא ברש"י כי נח הכניס שדים לתיבתו, שעל הפס' "מכל החי" (בראשית ו' י"ח) פירש: "אפילו שדים", ומצד שני בבעלי התוס' (תוס' השלם פר' נח עמ' רכ"ח), על הפס' "שנים שנים מכל הבשר" (ז', ט"ו) נאמר: "ומוציא אני רוחות ודגים דלא איקרו בשר", מפורש כי השדים הנקראים רוחות, לא נכחדו במבול כמו הדגים. ועל כרחך שזה החילוק, כי השדים הגדולים הדומים לבני אדם במקצת, יש בהם מקצת חיות, ולכן אף הם היו צריכים הצלה בעת המבול, כי נכללים בכלל "מכל החי". אמנם השדים שהם רוחות ממש, לא היו צריכים הצלה, כי היו הולכים ופורחים באויר בשאר הרוחות, ולא נכללו כלל בגדרי החי.

וחילוק זה עולה ממקומות רבים, כגון מה שמובא במגילה (דף ג' ע"א), שאין ליתן שלום לחבירו בלילה חישנין שמא שד הוא, הכוונה לשד הגשמי הגדול המתראה לאדם. ומכאן לכל הנידונים בשדים המתערבים עם בני האדם, כגון הנבעלת לשד (בית שמואל אבה"ע סי' ו' סקי"ז, שו"ת מהר"ם מלובלין סי' קט"ז, שו"ת מחנה חיים ח"ג אה"ע סי' נ"ה), ובירושלמי (פ"א משבת ה"ג) מובא מעשה באדם שבא על שד.

אמנם מה שמבואר בר"ה (כ"ח ע"א) התוקע לשד, ופרש"י "להבריח רוח רעה מעליו", הכוונה לשד הרוחני הנ"ל, שיכול להכנס בתור רוח לאדם, ולגרום לו חולאים מחולאי הנפש כידוע.

ועד הדור האחרון יעידו אלפי משפחות מיוצאי עדות המזרח מארצות שונות (ממרוקן ועד תימן) כי בני משפחותיהם היו מתראים עם שדים, והיו מצויים בפיהם לחשים להינצל מהם. ואין לומר כי דמיינו זאת, כי זאת יש לטעון על בודדים, ולא על עדויות של אלפים רבים מקצוות שונים בעולם. ולפי האמור שהיה נראה להם היה השד הגשמי הנ"ל, ולא מה שמכונה בשם "רוח".

אח"כ מצאתי שכבר האריך והרחיב בדבר הגר"א אזולאי בספרו חסד לאברהם (מעין שביעי עין גדי, נהר ט"ו ואילך), וביאר באורך את ההבדל בין השדים למלאכי חבלה על שלל שמותיהם השונים, ועל אותם מלאכים כתב: "ואלו אינם שדים אלא רוחניים", ובהמשך ביאר כי השדים הם המשולבים מרוחניות וגשמיות, אך אותם מלאכי חבלה הם הנקראים בשם "מזיקים" והם הדורים בחורבות ובמקומות הטינופת, עי"ש באורך ותרווה צמאונך, וקיצרתי במקום הראוי להאריך.

רק יש להוסיף על דבריו כי בכמה מקומות מצינו שחז"ל קראו לאותם רוחות ומזיקים ג"כ בשם שדים, וצריך לומר דשם "שדים" אלו נאמר בהם דרך השאלה, ואינם שדים ממש. (ומכאן יש להעיר על כמה מן האחרונים שהעלו כי שדים ורוח רעה הם היינו הך, ואינו כן, כי שדים לחוד ורוחות ומזיקין לחוד).

לפי חילוק זה יש לומר, כי אכן כוונת הלבוש במה שאמר: "המזיקין המצויין בליל שבת" לא היתה כוונתו כלל לאותם שדים הנזכרים בדף קי"ב ע"ב, היינו אגרת בת מחלת וכל גונדא דיליה, כי הם מכת השדים, ומהם אין לחשוש, שכבר השביעם אביי שלא ידורו בישוב, ודוחק לומר שכל חששותינו הם עבור מי שיצא ממקום הישוב. מה עוד שכנגדם כבר אמרו ברכת "מעין שבע", עכ"פ לחלק מן הפוסקים, וכן בקשת "ופרוס עלינו סוכת שלומיך", ומדוע יש עוד להוסיף ולחשוש מהם, בפרט כי חשש רחוק הוא.

ולכן י"ל כוונת הלבוש היא לאותם הנזכרים בגמרא שם בדף קי"א ואילך, ומכונים בשם "מזיקין" ו"רוח רעה", וגם שם נאמר כי שליטתם היא בלילי שבתות, ועליהם לא חלה כלל גזירת והגבלת האמוראים, כי אינם מתראים לבני אדם ומבהילים אותם, אך עדיין יש חשש לסכנה מהם, וכמו שכתב בספר חסידים שהם יזיקו למי שאינו שומר שבת וכדו'.

וכיון שלאותם מזיקין אין את הגבלות השדים, לכן הם יכולים להכנס אפילו בבתים, ושליטתם היא בהחלט אפילו במקום ישוב, ולכן דברי חז"ל לגבי הפירורין נאמרה בתוך הבית, הרי שיכולים המזיקים להכנס אף לבית האדם בליל שבת ולמצוא מקום לשרות בו. ומאותו טעם לא נעלם איסור "רוח רעה" ביום שבת, כי אינו שייך לאותם שדים הנ"ל, אלא לאותם רוחות ומזיקין שאינם נתונים להגבלות שהגבילו את השדים.

ואפשר להוסיף עוד ולחלק, כי ההבדל בין השדים ורוחות יהא, כי השדים כאשר יסור הזמן בו נתנו להם לשלוט, הרי שיסורו משם ולא ישובו עוד, עד הזמן שתהא להם רשות. אמנם כוחות הטומאה הרוחניים הנ"ל, כיון שמצאו מקום לשרות בו, הם יכולים להמשיך ולהישאר שם, עד הזמן בו יעלה מהם הרצון הסיבה והכח להזיק לבני האדם.

ולפיכך בא הלבוש ואמר, שיש לומר שיר של פגעים אפילו ביום שבת, כדי להינצל מן המזיקים שבאו בליל שבת, שמא מצאו מקום לשרות אפילו בביתו וברשותו, ולכן יש לבקש להינצל מהם בכל עת ובכל מקום.

לפי תירוץ זה נמצא כי מיושבים כל דברי המפרשים והוסרו כל הקושיות. כי אכן באופן כללי, צודקים דברי הצרור המור כי השדים בכללות אינם שולטים בשבת. יוצאת מן הכלל היא השדה אגרת בת מחלת, ששליטתה היא בלילי שבתות ולילי רביעיות שלא במקום ישוב. וכנגד שדים אלו נאמרה ברכת "ופרוס עלינו סוכת שלומך" או מעין שבע, וכן כנגד רוחות הנשמות היוצאות מן הגהינם כדברי הספר חסידים. אמנם גם לאחר כל זה, עדין כל אלו אינם שייכים להגדרת ה"מזיקין" הנזכרים בדף קי"א בפסחים, כי הם נבראים רוחניים יותר, שדרכם לשרות על באופנים מסוימים על מיני מאכל ומשקה, כאשר ציוונו חז"ל להיזהר ולהישמר מהם, הלא בספרתם. אלא כיון שעכ"פ גם כוחם של אלה נאמר בגמרא שהוא בליל שבת, ומשמע שיש להם יותר אפשרות להכנס בבתים, לשרות על מאכלים וח"ו אף לגרום נזק, לכן אחר כל תפילות ושמירות אלה שנאמרו בתפילה בכללות, ביאר הלבוש כי מוסיפין אנו לומר שיר של פגעים, שלא יוסיפו להזיק. וכן הביאו כל הפוסקים, שגם במוצ"ש אנו מוסיפים שוב לומר שיר של פגעים, כדי שכל אותם מזיקים ורוחות שהיתה להם רשות לשוטט בעולם יחזרו למקומם בעולם העליון, ולא יפגעו בבני האדם.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

על כן יורה חטאים בדרך - תשובה

הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמַרִי פִי: יַעֲרוֹף כַּמָּטֵר לִקְחֵי תֹזֶל כְּטַל אֲמַרְתִּי
כְּשֶׁעִירָם עָלַי דָּשָׂא וְכַרְבִּיבִים עָלַי עֶשֶׂב (דברים לב, א-ב)

בחז"ל (ירושלמי מכות ב, ו. ובילקו"ש יחזקאל שנ"ח) איתא: שאלו לחכמה חוטא מהו
עונשו אמרו להם: "חטאים תרדף רעה". (משלי יג כא). שאלו לנבואה חוטא מהו עונשו
אמרה להן: "הנפש החוטאת היא תמות". (יחזקאל יח, ד). שאלו לתורה חוטא מהו עונשו
א"ל יביא אשם ויתכפר לו. שאלו להקב"ה חוטא מהו עונשו, אמר להן יעשו תשובה ויתכפר
לו. היינו דכתיב "על כן יורה חטאים בדרך". (תהילים כה ח). יורה לחטאים דרך לעשות
תשובה.

ובזה ביארו המפרשים את הפסוק "אדם ובהמה תושיע ה'". (תהלים לו ז). היות ולפי
הנבואה והחכמה אין לאדם חוטא תרופה כלל. ולפי התורה אין תשועה לבהמה, כי האדם
מתכפר ע"י מה שהבהמה הולכת למיתה חליפתו. ורק "ע"י מה שהקב"ה חידש את
תשובה' נמצא בזה ישועה לשניהם. כי האדם אינו מתחייב מיתה בחטאו, וגם הבהמה
אינה צריכה למות תחת חטא האדם.

יערוף כמטר לקחי - תזל כטל אמרתי

והרב הכלי יקר, כתב שעל פי דברי חז"ל אלו יש לפרש את דברי משה רבינו "האזינו
השמים ואדברה, ותשמע הארץ אמרי פי. יערוף כמטר לקחי, תזל כטל אמרתי". שאמרו
במדרש (ילקו"ש רמז תתקמב) אמר לו הקב"ה למשה אמור להם לישראל הסתכלו בשמים
שבראתי לשמשכם שמא שינו מדתן. או שמא גלגל חמה יצא ממערב שנאמר וזרח השמש
ובא השמש, ולא עוד אלא ששמח לעשות רצוני שנאמר "והוא כחתן יוצא מחופתו".
ותשמע הארץ אמרי פי הסתכלו בארץ שבראתי לשמשכם שמא שינתה את מדתה שמא
זרעתם ולא צמחה, או שמא זרעתם חטים והעלתה שעורים. והרי דברים ק"ו ומה אלו
שנעשו לא לשכר ולא להפסד אם זוכין אין מקבלין שכר ואם חוטאין אין מקבלין פורענות
ואין חסין על בניהן ועל בנותיהן לא שינו מדתן, אתם שאם זכיתם אתם מקבלין שכר ואם
חטאתם אתם מקבלין פורענות ואתם חסים על בניכם ועל בנותיכם עאכ"ו שאתם צריכים
שלא תשנו את מדותיכם.

שהשינוי מדה שיש באדם הוא מה שמשנה רצון בוראו ועובר על דברי תורה ומצוות,
שבמצב כזה עפ"י הנבואה והחכמה והתורה א"א להימלט מן ההריגה של אדם, או של
בהמה. ורק במאמר הקב"ה יש תקווה לאדם ולבהמה. וזה שהוסיף ואמר "יערוף כמטר
לקחי". 'שעריפה' הוא לשון הריגה (תענית ז). וכמו שנאמר "וערפו שם את העגלה". (דברים
כא, ד). 'לקחי' מרמז לתורה ולנבואה, כי התורה נקראת 'לקח', כי היא 'לקוחה' מאת

הקב"ה. וכמו שנאמר "כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזבו". (משלי ד, ב). ואמר משה 'לקחי' היינו מה שאני לקחתי מאת הקב"ה, דהיינו התורה והנבואה שניהם 'יערפו'. כי מתוך שניהם תצא הריגה לאחד או לאדם או לבהמה, והרי הם 'כמטר' שאין הכל שמחים בו, שממ"נ יש כאן נזק או לאדם או לבהמה.

אמנם "תיזול כטל אמרתי". היינו אמרת הקב"ה כמו שנאמר: "אמרת ה' צרופה מגן הוא לכל החסים בו". (שמאול ב, כב לא). כי ע"י מה שהקב"ה חידש עניין התשובה יש בזה ישועה גם לאדם וגם לבהמה, כמו הטל שהכל שמחים בו.

שובה ישראל - ארפא משובתם

ובזה יש לפרש הכתוב "שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך.. ארפא משובתם אהבם נדבה כי שב אפי ממנו. אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה ויך שרשיו כלבנון". (הושע יד, ב- ו). ודרשו חז"ל (יומא פו:): שאפילו יחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולכל העולם, שהרי נאמר "ארפא משובתם". לשון רבים. ולפני זה נאמר "כי שב אפי ממנו". ולא נאמר 'מהם' לשון רבים. אלא 'ממנו' לשון יחיד.

ולדרך זו, יש לומר שהלשון רבים חוזר על האדם והבהמה, כמו שאמר הושע "ונשלמה פרים שפתינו". (יד, ג). כי על ידי התשובה וידידי שפתינו נשלם חובותינו, שבוה יפטרו גם הפרים מן ההקרבה, כי טעם שאדם החוטא מביא בהמה לקרבן, הוא משום שהכח הבהמי שבאדם בו הוא משותף לשאר בהמות וחיתו ארץ, על כן באה הבהמה תמורת האדם. ובחמלת הקב"ה על כל מעשיו חידש לתשובה ובוה נהיה רווח גם לאדם וגם לבהמה. ומה שאמר "ארפא משובתם". אף שרק האדם 'חטא' ומה שייך לרפא בבהמה, יש לומר שבמה שהיה החוטא מביא קרבן וסומך ידו עליו הרי דומה כאילו שכל עוונותיו נשואים באותה בהמה. כמו שנאמר "ונשא השעיר עליו את כל עוונותם". (ויקרא טז, כב). לכך שייך לכלול גם הבהמה בתיבת משובתם.

וכן מה שאמר: "אוהבם נדבה". כי באמת כל מה שאדם נברא הוא 'נדבה' מהקב"ה. כך גם עתה על ידי התשובה הקב"ה בנדבתו מקבל תשובתו ומרפא שניהם האדם ובהמה. וזה שאמר גם "אהיה כטל" שהכל שמחים בו. "יפרח כשושנה". כי כל בעל תשובה דומה כאילו נולד באותו יום. כמו שנאמר "הסולח לכל עוונתי". וסמיק ליה, "תתחדש כנשר נעוריקי". (תהלים קג, ג - ה).

תשובה רק לעם ישראל - בנים ולא עבדים

והנה חידוש התשובה ניתן רק לעם ישראל וכמו דרשו חז"ל (תנחומא האזינו ד) וז"ל: כתיב "ישא ה' פניו אליך". (במדבר ו, כו). וכתוב אחד אומר: "אשר לא ישא פנים". (דברים י, יז). עושה תשובה נושא לו פנים, יכול לכל, ת"ל אליך ולא לאומה מעכו"ם, שנאמר: "כבסי מרעה לבך ירושלים למען תושעיי". (ירמיה ד, יד).

ובבני יששכר (אלול א, ו) הביא שהגויים תמהים שנראה ח"ו חסרון במשפטו ודינו, דממה נפשך אם התשובה מהני יהיו כל אפיין שוין, ואם תשובה אינה מועילה, למה לעם ישראל מועילה.

ואמנם ביארו הראשונים כי הדין הוא אמת, שהרי קיי"ל (לב): שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, משא"כ אב שמחל על כבודו מחול. ולכן עמ"י שנאמר בהם "בנים אתם לה' אלהיכם". (דברים יד, א). ממילא תשובה מועלת להם כי הקב"ה נקרא 'אבינו' כי אנחנו עמוסים מני בטן כביכול מן עצם אצילות הקודש. משא"כ בגויים שנאמר עליהם "מלך אלקים על גוים". לכך לא מהני בהם תשובה.

והנה בגמ' (ברכות ו.) מבואר שהקב"ה 'מניח' תפילין וכתוב בהם "כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו". (דברים ד, ז). דהיינו שהקב"ה 'קרוב' לנו כיון שאנו בניו, ולזה מקבל תפילתנו בכל עת. משא"כ אומות העולם שהם 'עבדי' המלך אין הוא מקבל אותם בכל עת.

ובזה יש לפרש מה שאמר דוד המלך ע"ה: "אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה". (תהלים קכו, ב). דהיינו שהקב"ה עשה שלא כדין שקיבל התפילות והתשובה של עמ"י, וא"כ יש כאן משוא פנים, או "חשף ה' את זרוע קדשו לעיני כל הגוים". (ישעיה נב, י). דהיינו שיראה להם את אותה תפילין שיש לו, וכמו שדרשו חז"ל שם "נשבע ה' בימינו ובזרוע". שאלו תפילין שלו. וכיון שיראו מה שכתוב בתפילין שאנו בניו של הקב"ה, יתקיים בנו הכתוב: "וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו". כי שם 'אלהים' הוא דין, ויראו שבדין הוא שהקב"ה יקבל תשובתנו ותפלתנו.

לשארית נחלתו - מבשרך לא תתעלם

עוד כתב (אלול ב, יא) לבאר מה שאמרו בי"ג מידות "מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו". (מיכה ז, יח). שיש להבין הלשון 'עובר' על פשע.

והנה הרמ"ע מאפאנו (מאמר חקור דין א, ט) כתב להקשות שהלא אמרו חז"ל (ב"ק נ.) שכל האומר שהקב"ה וותרן, 'יותרו חייו'. (יופקרו חייו וגופו שמורה אל הבריות לחטוא. רש"י). שנאמר: "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט". (דברים לב, ד). וא"כ איך אמרו חז"ל (ר"ה יז.) שאם היה רוב זכיות יצא זכאי בדינו, וקשה הלא אפילו במיעוט עונות נקרא ויתור כיון שמוותרין לו עונות שבידו, ותירץ, שכל דבר שהוא עפ"י דרכי התורה אי"ז נחשב יתור ורק כשאינו עפ"י דרכי התורה אז נחשב ויתור.

ואכתי יש להתבונן מה הדרכי תורה בזה שהקב"ה מוחל ומעביר פשענו, וביאר הרב עפ"י מש"כ הרמ"ק שמה שנאמר "לשארית נחלתו". שעם ישראל נחשבים קרובים של ה' וכשאר בשר' העמוסים מני בטן כביכול.

ולזה מבואר מה שאמר "עובר על פשע" ואם תקשה הלא זה ויתור, וכיצד הקב"ה מוותר לעם ישראל, לזה אמר מיד "לשארית נחלתו". שכיון שעם ישראל שהם 'קרובים' של ה' כביכול 'וכשאר בשר'. והרי שכתוב בתורה "מבשרך לא תתעלם". (ישעיה נח, ז). א"כ כיון שהוא עפ"י דרכי התורה לא מיקרי ויתור וכדברי הרמ"ע ז"ל.

מאחורי הפרשה / הרב יצחק לובנשטיין, מו"ל כתבי וספרי הגרי"א וינטרויב זצ"ל, ומח"ס 'תינוק שנשבר', 'כבוד וידידות' [ארגון 'והשיב']

ענינה של פרשת האזינו - מבטה של שירה על צרותינו

א] בפרשת האזינו מצאנו מעין 'סתירה'. מצד אחד הוא 'שירה' [כידוע שנקרא 'שירת האזינו' (ע' ר"ה לא. וברש"י, פסיקתא בשלח, מסכת סופרים פי"ב, רמב"ם תפלה ז יגיב) וגם צורת כתיבתו בספר תורה היא מעין 'שירה' (וע' ר"ן על הרי"ף למגילה דף טז:)], ומצד שני מוזכר בו כמה וכמה צרות ויסורים [מזי רעב ולחומי רשף" (האזינו לב כא)].

ב] עוד יש לציין לקושית התוספות על דברי הגמרא (מגילה לא:): "רבי שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות ... ושבמשה תורה קודם ראש השנה מאי טעמא אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה", וז"ל (מגילה לא: ד"ה קללות) "שאלו בבית המדרש של רבינו נסים ... והשיב לפי שבאתם נצבים יש קללות שקלל ישראל ורוצה לסיימם קודם ר"ה ... ועוד קשיא לפי סברתו אמאי אין קורין האזינו קודם ר"ה שהרי גם שם יש קללות מזי רעב ולחומי רשף ...". פי' שעצם זה שלא קוראים פרשת האזינו קודם ראש השנה היא מכיון שאין בה קללות, ושוב קשה שהרי כן נמצא בה קללות.

ג] אציע כאן מה שנלע"ד [ואשאת"מ]. מובא בשם הגר"א (לקוטי הגר"א נדפסו בספר אמונה והשגחה) "שמעתי מפי הרה"ג הישיש וכו' מו"ה יצחק מרגליות אב"ד בשצוצין במדינת פולין ששמע מפי מאור הגולה מהר"ח מוואלזין ז"ל כי הגר"א ז"ל אמר כי בספר משנה תורה מרומז בכל סדרה מה שאירע במאה שנים מאלף הששי כסדר יו"ד פרשיות נגד יו"ד מאות"י. הרי נמצא שפרשת כי תבוא מקביל לשנים תר"א עד ת"ש [וידוע שמלחמת עולם השניה התחיל אז, במקביל להקללות של פרשת כי תבוא]. פרשיות ניצבים [עם וילך] מקבילים לשנים תש"א עד ת"ת, והם השנים שאנחנו נמצאים בהם עכשיו. ופרשת האזינו מקביל לשנים תת"א עד שנת תת"ק.

יא ז"ל הגמרא (ראש השנה לא.) "במוספי דשבתא מה היו אומרים אמר רב ענן בר רבא אמר רב הזי"ו ל"ך" פירש"י "הזי"ו ל"ך - פרשת שירת האזינו חולקים אותה לששה פרקים, הראשון - האזינו, השני - זכור ימות עולם, השלישי - ירכבהו על במותי ארץ, הרביעי - וירא ה' וינאץ, עד כאן ששה פסוקים לפרק ומכאן ואילך שמונה פסוקים לפרק, החמישי - לולי כעס אויב אגור, הששי - כי ידין ה' עמו".

יב ז"ל הרמב"ם (תפילה ז יג) "יש מקומות שנהגו בהן לקרות בכל יום אחר שמברכין ישתבח שירת הים ואחר כך מברכין על שמע, ויש מקומות שקורין שירת האזינו, ויש יחידים שקורין שתי השירות הכל לפי המנהג".

יג א"ה: כי נצבים וילך נחשבים לא' כידוע, וע' בדברי הגר"א (אדר"ר נדפס בתקו"ז יח,ד) שמוזכר נצבים בין הפרשיות ולא מוזכר וילך.

ענינה של פרשת האזינו - מבט של שירה על צרותינו

נשתדל להבין ענינה של פרשת נצבים. הגר"א (על אד"ר נדפס בתקו"ז יח,ד) "נצבים ... הבטחות בסופן", ולכאורה כוונתו לציין לדברי הרמב"ן (נצבים ל יא) שכתב "כי והשבות אל לבבך (בפסוק א) ושבת עד ה' אלהיך (בפסוק ב) מצוה שיצוה אותנו לעשות כן. ונאמרה בלשון הבינוני **לרמוז בהבטחה כי עתיד הדבר להיות כן**". וכן כתב הרמב"ן (נצבים ל ו) וז"ל "ומל ה' אלהיך את לבבך - זהו שאמרו (שבת קד א) הבא לטהר מסייעין אותנו, מבטיחך שתשוב אליו בכל לבבך והוא יעזור אותך. ונראה מן הכתובים ענין זה שאומר, כי מזמן הבריאה היתה רשות ביד האדם לעשות כרצונו צדיק או רשע, וכל זמן התורה כן, כדי שיהיה להם זכות בבחירתם בטוב ועונש ברצותם ברע. אבל לימות המשיח, תהיה הבחירה בטוב להם טבע, לא יתאוה להם הלב למה שאינו ראוי ולא יחפוץ בו כלל. והיא המילה הנזכרת כאן. כי החמדה והתאוה ערלה ללב, ומול הלב הוא שלא יחמוד ולא יתאוה. וישוה האדם בזמן ההוא לאשר היה קודם חטאו של אדם הראשון, שהיה עושה בטבעו מה שראוי לעשות ולא היה לו ברצונו דבר והפכו". הרי שהמעבר בין גלות לגאולה יהיה התשובה המובטחת של סוף פרשת נצבים.

נמצא שפרשת האזינו שבא אחרי פרשת נצבים הוא מרמז כבר לתקופה של ימות המשיח לעתיד לבוא.

דן נתבונן קצת על אותה בתקופה של ימות המשיח לעתיד. איתא בגמרא (פסחים נ.) "אמר רבי אחא בר חנינא לא כעולם הזה העולם הבא העולם הזה על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת **לעולם הבא כולו הטוב והמטיב**".

יש לציין לדבריו הנפלאים של הצ"ח (פסחים נ. וע"ע נו.) וז"ל "ששמעתי בילדותי מהמנוח הרב החסיד המוכיח הגדול המפורסם מוהר"ר אפרים רישר זצלה"ה מגיד דק"ק בראד, פירוש המאמר הזה, שדקדק במה שאמר לא כעולם הזה העולם הבא, הרי בעסק הברכה אין הפרש, שעל הטובות גם בעוה"ז מברך הטוב, אלא שבעולם הזה יש גם רעות ולעולם הבא לא יהיה רע כלל, וא"כ אין בעסק הברכה הפרש, והיה לו לומר לא העולם הזה עולם הבא, העולם הזה יש בו רעות וטובות העולם הבא אין בו רק טובות. ואמר הוא המנוח ז"ל דכתיב (ישעיה יב א) אודך כי אנפת בי, לפי שמעליון לא תצא הרעות ואין דבר רע בא מהקב"ה והכל הוא לטובה, ואפי' הפרעניות שבא על האדם אינו רעה אבל טובה לזכך אותו ולהכניע יצה"ר ולטהר הנשמה שיזכה לעולם שכולו טוב, אלא שהאדם בעולם הזה אינו מבין הדבר לאשורו ונדמה בעיניו כאילו הוא רעה, כמו החולה שעושין לו תחבושת ויש לו יסורים והחולה השוטה צועק להסיר התחבושת, אבל **החכם סובל בשמחה**, וכן הוא יסורי הרשעים הם תחבושת. אמנם אחר מותו שרואה ומבין הטוב האמיתי, וכמו כן לעתיד לבוא כשנזכה לזה במהרה, נאמר ביום ההוא אודך כי אנפת בי, שנותן הודאה לשעבר על שנתאנף בו הקדוש ברוך הוא לפי שעה להטיבו באחריתו. וזהו כוונת המאמר כאן, בעולם הזה אומר על בשורות רעות דיין האמת, שסובר שזהו מצד

ענינה של פרשת האזינו - מבט של שירה על צרותינו

מדת הדין, ולעולם הבא כולו הטוב והמטיב, פירוש שיראה למפרע שכולו היה מדת טובה והיה לו לברך על הכל הטוב והמטיב. אלו דברי הרב מוהר"ר אפרים זצ"ל.

הרי ש'לעתיד' יובן איך שבעצם הכל אשר לכל היה רק 'טוב'.

ה] נמצא שהמבט של פרשת האזינו אכן יוזכר קללות וצרות אבל במבט לאחור נראה שהכל היה טוב מאוד, ובבחינת 'שירה', וממילא אין צורך לקרות אותה קודם ראש השנה.

ענין זה הוא גם חיזוק שגם כהיום שאכן יש דברים שמרגישים רעים, ומברכים עליהם 'דיין האמת' אבל מצד ה'אמונה' וה'בטחון' עלינו לזכור שלפי האמת לאמיתו הכל הוא טוב ורק שכרגע שטוב שבה נסתר מאיתנו. גם ברגעים הקשים ביותר נתחזק בידיעה העתידית שביום מן הימים נאמר שירה על הנסיונות האלו.

לתגובות ולקבל מד"ת של הגרי"א וינטרויב זצוק"ל: 0522170522 או com.gmail@haravyew

מי הדעת - תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה', מודיעין עילית

ברכת התורה

פִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא הָבוּ גִדְל לְאֱלֹקֵינוּ (לב, ג)

בגמרא בברכות (כא.) מבואר מנין לברכת התורה לפניה מן התורה, שנאמר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו.

וברש"י שם - כשבא משה לפתוח בדברי שירה אמר להם לישראל אני אברך תחילה ואתם ענו אחרי אמן, כי שם ה' אקרא בברכה אתם הבו גודל לאלוקינו באמן וכו'.

ובמהרש"א בחידושי אגדות [וכ"כ בפירוש חרדים על הירושלמי (ברכות פ"ז ה"א)] כתב וז"ל מצאתי כתוב דהכי משמע ליה ברכת התורה כי שם ה' אקרא דהיינו כשאני קורא בתורה שהיא כולה שמות של הקב"ה שכל התורה באותיותיה היא שמותיו של הקב"ה כדאיתא במדרשות עכ"ל, ויסוד זה דהתורה היא שמותיו של הקב"ה וכן מבואר בהקדמת הרמב"ן לתורה בשם הזוה"ק.

בשו"ע (או"ח מ"ז סי"ד) נשים מברכות ברכת התורה, ומקור הדין מבואר בבית יוסף בשם האגור בשם המהרי"ל דאף שאין נשים חייבות בת"ת ולא עוד אלא שהמלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תיפלות, - זהו בתושבע"פ אבל לא בתושב"כ וכו' ועוד שהם מברכות על הקרבנות - ותפילה כנגד קרבנות תקנום והם חייבות בתפילה וא"כ חייבות ג"כ בקריאת העולה והקרבנות, וכ"ש לדברי סמ"ג שכתב שהנשים חייבות ללמוד הדינים השייכים להם.

והגר"א הקשה טובא שהפסוק צווח ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם, היאך תאמר וצונו ונתן לנו, אלא העיקר עפמ"ש"כ תוס' וש"פ דנשים מברכות על כל מ"ע שהז"ג וכו'.

יסוד הגר"ח שהברכה על החפצא דהתורה

והנה ידועים דברי הגר"ח כפי שהביאם מרן רי"ז הלוי (הל' ברכות) ליישב שיטת הרמב"ם דנשים מברכות ברכת התורה והרי הם פטורות מת"ת, והרי דעת הרמב"ם (פ"ג מציצית) דאין נשים רשאות לברך על מצוות שהם פטורות.

וייסד הגר"ח דבברכת התורה אין הברכה על קיום המצוה של ת"ת רק שהוא דין בפני עצמו דתורה בעי ברכה וכדילפינן לה בברכות (כא.) מקרא דכי שם ה' אקרא וכו' וא"כ אינו דין ששייך למצוה כלל, רק דתורה עצמה טעונה ברכה, ונשים פטורות רק מהמצוה של ת"ת אבל אינן מופקעות מעצם החפצא של ת"ת ולימודם הוי בכלל ת"ת, ושפיר יש להם לברך על לימודם כיון שלא אתינן ע"ז מכח לתא דקיום המצוה כלל עכ"ד.

והנה יש הוכחה גדולה ליסוד הגר"ח שהרי בגמ' (יא:) נחלקו האמוראים על איזה ת"ת צריך לברך די"א דדוקא למקרא צריך לברך אך לא למדרש וי"א דלמקרא ומדרש מברך אך

ברכת התורה

לא למשנה וי"א דלא לתלמוד וקי"ל דאף לתלמוד מברך, וקשה טובא שהרי ודאי מקיים מצוות ת"ת בין במקרא ובין במשנה בין בתלמוד ומה הטעם דיש מ"ד שאין מברך בכל הני, אך לדברי הגר"ח דגדר ברכה"ת דתורה טעונה ברכה מובן הנידון על מה נקבעה הברכה - באיזה ת"ת נקבע ששייך הדין דהחפצא של תורה טעונה ברכה.

עוד יש להביא ממה שמצאנו שמברך כמה ברכות, וכ' הבעל המאור שזה כנגד תורה ומשנה ומדרש והקשה הראב"ד אטו כל ענין תורה לאו ענין אחד הוא וכו' ועוד אם צריך ברכה לכל א' כעין ג' מצוות יברך ויקרא, והיכן מצינו כלל לברכות בשביל מצוות הרבה עכ"ל.

ובאמת צ"ב דאטו יש מצוה נפרדת על לימוד מקרא ועל משנה ומה הכונה ג' מצוות, ומוכח שהברכה על חפצא דתורה.

בראשונים מוכח שיסוד ברכה"ת מדין ברכת המצוות

אמנם מאידך יש משמעות בהרבה ראשונים דיסוד הברכה הוא משום לתא דברכת המצוות וכדמבואר בתשו' הרשב"א (ח"ז תק"מ) שהקשה מדוע אין מברכים לאחריה ותי' דאין מברכים ברכת המצוות לאחריה, וכ"מ בבית יוסף (מ"ז סעיף ז' - י ד"ה וקשה) וכ"מ בתוספות בברכות יא: שהקשו מ"ש ברכה"ת מברכה על הסוכה שמברך בכל פעם שנכנס לסוכה, וגם מכל קושיית הראשונים לגבי נשים מוכח דנקטו שהוא ברכת המצוות.

ובאמת צ"ב בדברי הגר"ח דיש הלכה מיוחדת דתורה טעונה ברכה והרי מצאנו ברמב"ם ג' עניני ברכות כמש"כ בהל' ברכות א. ברכת הנהנין ב. ברכת המצוות ג. ברכת השבח ומהיכי תיתי הלכה נוספת של ברכה על תורה מצד ברכה על החפצא ואף שיש מקור מגמ' ליסוד הברכה אך לא מצינו גדר זה בברכות.

דברי הירושלמי שמקור ברכת המצוות הוא מברכה"ת

והנה מבואר בירושלמי (ב"פ כיצד מברכין) שהמקור לכל ברכת המצוות הוא ברכת התורה וכדאיתא שם א"ל ר' ירמיה יאות עבדת שכל המצוות טעונות ברכה, ומנין שכל המצוות טעונות ברכה, ר' תנחומא ר' אבא בר כהנא בשם ר' אלעזר ואתנה לך את לוחות האבן התורה והמצוה הקיש תורה למצוה מה תורה טעונה ברכה אף מצוה טעונה ברכה, [ובפמ"ג כ' שלדעת הירושלמי ברכת המצוות מה"ת אך הפנ"י והמנ"ח כתבו שהוא רק אסמכתא]

יסוד ברכת המצוות אף הוא על החפצא

אך חלוקים במהותם חפצא דתורה מחפצא דמצוות

ונראה דבאמת יסוד המושג של ברכת המצוות נלמד מהפס' כי שם ה' אקרא וכו' ויסודו שהחפצא דתורה טעונה ברכה ומזה למדו דאף המצוות טעונות ברכה, וכיון שיסוד הברכה דתורה היא על חפצא דתורה, כן היה ראוי להיות הגדר אף במצוות, וכך הוא האמת, אלא דיש חילוק מהותי בין תורה למצוות וממילא חלוק במהותו גדר הברכה דבאמת הברכה היא בתורה על החפצא דתורה ובמצוה על החפצא דמצוה אלא שבתורה יש מציאות

ברכת התורה

עצמית של תורה והברכה הולכת על מציאות זו ולא רק מצד קיום המצוה דת"ת אך במצוה מהות המצוה היא במה שיש ציווי על מעשה המצוה וקיום המצוה וממילא הברכה הולכת על קיום המצוה עצמה.

נמצא דאם נקשה איך שייך ברכה"ת בנשים והרי אין מצוות, הרי יש ליישב שפיר דמציאות התורה שייכת גם אצל נשים ובודאי הם שייכות בחפצא דתורה שהתורה ניתנה לכל ישראל, ודוקא במצוות שיסוד הברכה על הציווי והקיום של המצוה יש לדון דלא שייך ברכה על מי שאינו מצווה, כיון שמהות המצוה היא הציווי והקיום אך בתורה יש מציאות של תורה אף למי שאינו מצווה בת"ת ושפיר שייך בהם הברכה.

וזה כונת האגור שבנשים שייך הברכה כיון שיש אצלם הדינים הנוגעים להם ויש חיוב תפילה שיש בה פרשת הקרבנות ויש תושב"כ והקשו דמה זה שייך למצוות ת"ת, אך הביאור שאין הברכה על המצוה עצמה אלא על מציאות התורה ושפיר הם שייכים בה כמו ששייך בהם לימוד הדינים וכו'.

ואין זה סתירה למש"כ בראשונים שדימו את הכללים בברכה"ת לברכת המצוות, דכיון שיסוד ברכת המצוות נלמד מברכה"ת הרי שהכל אותו יסוד אך מ"מ יש חילוק דכיון שבכולם הברכה על החפצא דמצוה ממילא כיון שתורה הוא מהות מצד עצמה אף בלא הציווי וקיום המצוה ממילא יש חילוק במהות הברכה.

וזה הטעם שמצינו נוסח אחר בברכה"ת משאר ברכת המצוות ואף שיסוד דינם אחד, מ"מ יש חילוק במהות הברכה כיון שיש חילוק במהות המצוה, ולכן שפיר מברך על נתינת התורה ועל מעמד הר סיני כמש"כ הטור ולא סגי בברכה על עצם קיום המצוה כמו בשאר המצוות.

ובזה יתיישב משה"ק בסתירת דברי הרמב"ן דבסה"מ (השמטות - מצוה ט"ו) כתב שהמצוה להודות "על הטובה הגדולה שעשה לנו בתתו תורתו אלינו והודיענו המעשים הרצויים לפניו שבהם ננחל חיי עוה"ב וכו'" ומשמע כהגר"ח שהברכה על החפצא דתורה, אך בחידושים בברכות מבאר שיסודו ברכת המצוות.

ולהמתבאר לק"מ דודאי גדר הברכה כברכת המצוות וכמש"כ דבירושלמי מבואר דאדרבה המקור לברכת המצוות הוא בברכה"ת, אך עדיין יש חילוק במהות הברכה וזה נובע מהחילוק המהותי שיש בין התורה לשאר המצוות ולכן הנוסח בברכה"ת אינו מתייחס רק לקיום המצוה אלא לכל המציאות של התורה"ק.

מנחת שמואל / הרב שמואל קליין

המחילה המיוחדת שיש בשבת

שבת שובה היא חלק מעשרת ימי תשובה ולא התבאר מה הוא המעשה התשובה שיש באותה שבת.

ביום הכיפורים שחל בשבת, אומרים בתפילה מחול לעונותינו ביום השבת וביום הכפורים, וצריך ביאור מה ענין שבת למחילה, ואין לומר שמזכיר שבת מדין הזכרת השבת שהרי זה הוזכר בתחילת הברכה ותתן לנו, והרי בראש השנה אין מזכירין באלוקינו וכו' ביום ראש השנה.

הראשונים שואלים מה הטעם שבשבת לא קוראים בתורה את פרשת המוספים של שבת, מה זה שונה משאר המועדים שקוראים את הקרבנות של כל חג.

עוד הקשו הראשונים מה הטעם שבקרבנות שבת לא כתוב חטאת, בשונה משאר המועדים.

בתפילת המוסף אומרים בשבת רצית קרבנותיה וצ"ב מה הריצוי המיוחד שיש בקרבנות שבת יותר משאר הקרבנות שלא נאמר שם רצית קרבנותיה.

השבת עצמה מכפרת, וקרבנות השבת אינם באים לכפרה אלא לרצון ולריח ניחוח.

הרוקח (בפירוש סידור התפילה צט תפילת מוסף עמוד תקסג) כתב בביאור מה שאומרים בשבת בתפילת המוסף "רצית קרבנותיה", וקשה מה הריצוי המיוחד שיש לקרבנות של שבת וכתב הרוקח "כל קרבנות שבת באים לרצון, שלא נאמר בהם ושעיר עזים אחד לחטאת, לפי שהשבת מוחל על הכל דכתיב כל שומר שבת מחללו מחול לו. ובאים לרצון קרבנותיה וכו'". וכן כתב בספר השם (לרבנו אלעזר מגרמיזא עמוד קעט) **אבל שבת הוא עצמו מכפר, דכתיב (ישעי' נו, ו) כל שומר שבת מחללו, מחול לו.**

ובחזקוני (במדבר פרק כח י) כתב שקרבנות שבת אינם באים לכפרה אלא לריח ניחוח. וז"ל: עולת שבת בשבתו, לא נאמר בו ושעיר לכפר, ללמדך ביום טוב ובראשי חודשים שבקרבנותיהם כתוב חטאת או כפרה והם באים לכפר, התקינו שיהו קורין אותן ועולין להם ישראל קריאתו כאילו הקריבום, כמו ששנו רבותינו ז"ל כל זמן שקורין בהן מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, אבל קרבן מוסף שבת לא כתיב ביה לא חטאת ולא כפרה, ללמדך שאין קרבנותיו באין לכפר לפי ששבת מכפרת, אלא לריח ניחוח הן באים ולכך אין קורין בתורה מוסף שבת כמו האחרים. וכ"כ התוספות מגילה כג ע"א "אבל קרבנות שבת אינן באין לכפרה ומש"ה אין קורין בהן" וע"ע בדעת זקנים במדבר כח.

הנה בתפילת השבת אומרים והנחילנו ה' אלוקינו באהבה וברצון, ואילו ביו"ט אומרים בשמחה ובששון, וצריך ביאור למה הנוסח שונה ובאבודרהם (מעריב של שבת) כתב שהטעם לחלק שבשבת הקרבנות אינם באים לכפרה אלא לרצון. "ויש מפרשים וברצון לפי שאין בשבת שעיר לחטאת אלא שני כבשים בלבד".

מדברי הראשונים עולה לנו יישוב נפלא מה שאומרים בתפילה מחול לעונותינו ביום השבת וביום הכיפורים, שכמו שעיצומו של יום הכיפורים מכפר כמו כן השבת עצמה היא גורמת מחילה וכפרה, ולזה אנו מבקשים שבזכות השבת נזכה למחילה וכפרה.

סוד כח המחילה והכפרה של שבת, דהוי תשובה מאהבה.

בראשונים מבואר שבשבת אי"צ קרבנות לכפרה שהרי השבת עצמה גורמת למחילה וכפרה, והקרבנות באין רק לרצון. ועדיין צריך לבאר מה כח המיוחד של השבת שהיא עצמה מכפרת?

הרמב"ן (במדבר פרק כח) כתב ליישב מה שלא כתוב חטאת במוספי שבת "אין במוספי השבת חטאת כשאר כל המוספין, מפני שכנסת ישראל בת זוגו והכל שלום, והמשכיל יבין". וכתב ע"ז הריקאנטי שם כוונתו כי חטאת רמז לעטרה, ובשבת שנכלל בו זכור ושמור והיא כלולה מן הכל, אין צורך לקרבן חטאת כי הכל שלום ורחמים.

[הנה מש"כ הרמב"ן שכנסת ישראל בת זוגו, רבים פירשו על פי המדרש (בראשית רבה פרשה יא סימן ח) תני ר"ש בן יוחאי אמרה שבת לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע לכולן יש בן זוג, ולי אין בן זוג, א"ל הקדוש ברוך הוא כנסת ישראל היא בן זוגך, וכיון שעמדו ישראל לפני הר סיני אמר להם הקדוש ברוך הוא זכרו הדבר שאמרתי לשבת כנסת ישראל היא בן זוגך היינו דבור (שמות כ) זכור את יום השבת לקדשו. וכן מורה מה שכתב הרמב"ן שנכלל בו זכור ושמור שזה מורה על הזיווג, אמנם קשה שהרמב"ן כתב שכנסת ישראל בת זוגו ובמדרש הלשון שכנסת ישראל בן זוגו.

אמנם נראה שכונת הרמב"ן על פי המדרש (דברים רבה א, י"ח) מה הטעם שגוי ששבת חייב מיתה, אמר רבי חייא בר אבא בנוהג שבעולם מלך ומטרוניתא יושבין ומשיחין זה עם זה, מי שבא ומכניס עצמו ביניהן אינו חייב מיתה, כך השבת הוא בין הקדוש ברוך הוא ובין ישראל שנאמר בני ובין בני ישראל, לפיכך כל גוי שמכניס עצמו ביניהם עד שלא מל חייב מיתה ע"כ. מבואר במדרש שכנסת ישראל הם כמשל המטרוניתא וא"כ הם בת זוגו של הקב"ה]

ובריקאנטי (שמות פרק לא פסוק יג) ביאר על פי המדרש הנ"ל וכתב והנה השומר שבת כהלכתו מיוחד הקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל, וגורם ברכה למעלה ולמטה בייחוד ההוא, ולזה אמרו רז"ל [שבת קי"ח ע"ב] כל השומר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כאנוש מחול לו שנאמר (ישעיה נ"ו, ב') אשרי אנוש יעשה זאת וגו'. וסוד הענין הוא כי איסור עבודה זרה הוא עקרו כי מפריד בין השכינה אל הבנין, והשומר שבת מתקן מעוותו, וזו תשובה שלימה.

מבואר בדברי הרמב"ן והריקאנטי שכח הכפרה והתשובה שיש בשבת הוי מכח מה שכנסת ישראל היא בת זוגו, וכשמחזק את היחוד והזוג ממילא כל החטאים והעוונות נמחלים, ובמשל לבני זוג אם היה ביניהם ריב ומדון, התיקון הנכון הוא להחזיר את השלום ואהבה ביניהם וממילא כל אחד ימחול לשני, אבל אם כל אחד יפרט את מה שהוא חטא לשני, זה עלול רק להרוס ולקלקל שמתוך שיחזרו על הפשעים שבן זוג עשה לשני זה יעורר

חזרה את הפגיעה והכעס יחזור, אלא אדרבה עדיף לא להזכיר את העבר, אלא לחזק ע"י דורות ומתנות את אהבה, וכדוגמת כן בכל חטא האדם מתרחק מהקב"ה ובשבת שמחזק את השלום והקירבה להקב"ה חלילה מלהזכיר עוונות, ולכן הקרבנות באים רק כדורון לרצות ולהרבות אהבה, וככל שמתחזק אהבה ממילא כל העוונות נמחלים שהרי הוא עושה היפוך מהחטא שריחק אותו מהקב"ה, א"כ התשובה הראויה בשבת היא לחזק את שמירת השבת שהיא מחזקת את האהבה בין עם ישראל לקוב"ה, וא"כ סוד התשובה הוי תשובה מאהבה שכלל שמתחזק אהבה בין הקב"ה לכנסת ישראל אין מקום לעוונות והכל נמחל.

וכן מבואר בעקידת יצחק (שמות שער נה פרשת ויקהל) והייחוד הגמור הוא השבת אשר בו תדבק האומה הזאת עם אלהיה. וכבר אמרו (כ"ה בסידור עמודי שמים בשם המפרשים) שעל אלו המדרגות מהזוג תקנו חכמינו ז"ל אתה קדשת לתפלה ראשונה שהוא רמז לקדושין וישמח משה לתפלה שנייה רמז לשמחת החופה ואתה אחד לתפלת המנחה רמז אל הייחוד וכו' עיי"ש. מבואר שנוסח תפילות השבת הוי לחידוש הזיווג בכל שבת.

על ידי שמירת השבת אי"צ לארבעה חילוקי כפרה.

הגמ' שבת דף קיח ע"ב אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה [כדור] אנוש מוחלין לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת וגו' מחללו אל תקרי מחללו אלא מחול לו.

והקשה הט"ז (אורח חיים סימן רמב) הרי פשוט שהשבת אינה מכפרת בלי תשובה וא"כ כיון שחוזר בתשובה מה צריך לכפרת השבת וכתב הט"ז שבתשובה הרי יש ארבעה חילוקי כפרה כמבואר ביומא פו ע"א ועל ידי שמירת השבת אי"צ לארבעה חילוקי כפרה. והנה צ"ב מה המיוחד בשבת שאין ארבעה חילוקי כפרה.

ואפשר שזה גם כונת הרוקח הנ"ל שכתב "לפי שהשבת מוחל על הכל" שמוחל על כל העוונות ואי"צ חילוקי כפרה.

הנה ידוע מה שחדשו האחרונים (החרדים מצות התשובה פ"ג והמנחת חינוך מצוה שס"ד והחיד"א מדבר קדמות מערכת ת אות יח ובהקדמה לנחל יצחק) שבתשובה מאהבה כיון שזדונות נעשים לו כזכויות אין צריך לחילוקי כפרה, ולהנ"ל שבשבת הוי תשובה מאהבה, מתוך חידוש הזיווג א"כ שפיר השומר שבת כהלכתו אי"צ לארבעה חילוקי כפרה.

כפרת השבת כטהרת וכפרת הפרה אדומה.

בראשונים מבואר עוד שבשבת יש עוד כפרה שהשבת מכפרת ככפרת הפרה אדומה. ר' חיים פלטיאל (בראשית פרק ב) כתב וא"ת למה כתב בויכלו ג' פעמים אשר עשה ואשר ברא, וי"ל כנגד ג' פעמים אשר דכתיב בפרה אדומה אשר אין בו מום, אשר לא עלה עליה עול, אשר צוה, לומר מה פרה מטהרת ומכפרת אף שבת מכפר ומטהר כל עונות. לפיכך צריך אדם לטהר עצמו בע"ש לגלח שערותיו וצפורניו כדאמ' נטוש והסר צפרניך בע"ש שנקראת כלה כי היכי דנכפרו עונותיך, כך פי' מו' זקיני הר"ר שמואל מפלייזא. [אמנם בבית אלוקים למבי"ט שער היסודות פרק סג כתב שמשום קדושת השבת אי"צ לטהר עצמו

כמו ברגל "וכמו שאמרו (ר"ה ט"ז) חייב אדם לטהר עצמו ברגל ולא אמרו בשבת, כי בעצם קדושתו ויומו לא יקל ולא יגרע בקדושת שום דבר של טומאה"]

וכן הוא אורחות חיים (חלק א סדר תפלת ערב שבת) ומה שאמרנו שהאומר ויכלו עונותיו מכופרין נפקא לן מג"ש דבויכולו כתיב ג' פעמים אשר גם כן בפסוק ראשון שבפרשת פרה אדומה כתוב ג"פ אשר, לומר לך שכשם שפרה מכפרת כך שבת מכפרת זהו דאמרינן אם ישמרו ישראל שבת א' מיד הן נגאלין לפיכך צריך אדם לטהר עצמו בע"ש ולגוז שערותיו וצפרניו כי היכי דליגזו ליה חובותיו על כן אמרי ויכולו דלהוי כפרה לישראל כפרה אדומה. וכ"כ באור זרוע (בחלק השו"ת סי' תשנ"ב אות ט' ובח"ב סי' כ') ובכלבו סימן לה.

מבואר עוד ששבת אינה רק מחילה על העונות אלא אף מטהרת מהעוונות ואפשר שגם זה שייך לענין שאי"צ חילוקי כפרה שהוי הפרה מכפרת על העוון החמור של חטא העגל כמו שכתבו התוספות מועד קטן כח.

א"כ יש לנו להתחזק בשבת זו בפרט, ובקבלה לעתיד להתחזק בשמירת השבת ובלמוד הלכותיה, ובכך לזכות לקרבת אלוקים וע"י לזכות לכפרה ומחילה שלימה גם על העוונות החמורים.

לתגובות: 5376288@gmail.com

סגולה קלה לפתיחת כל השערים

כונן פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמנים. אל תיקרי שמר אמנים אלא שאומרים אמן.
מאי אמן? אמר רבי חנינא אל מלך נאמן. וכן כתוב בזוהר רעיא מהימנא כרך ג (ויקרא)
פרשת ויקרא דף כ ע"א כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כחו קורעין לו גזר דינו
של שבעים שנה. וכ"כ בתיקוני זוהר הקדמה דף ד ע"ב. והוסיפו במדרש קהלת רבה (וילנא)
פרשה טז-טז שהעונה אמן יהא שמיה רבה אחרי דברי תורה קורעים לו שטרי חובות של מאה
שנה.

ביטול הגזרות בזכות איש"ר:

ומסופר באוצר המדרשים (אייזנשטיין) עשרה הרוגי מלכות עמוד תמ"ו א"ר ישמעאל אמר
לי שר הפנים ידידי שב בחיקי ואגיד לך מה יהא על ישראל עם קדוש, ישבתי בחיקו והיה
מסתכל ובוכה ודמעותיו נוטפות מעיניו ויורדות ונופלות עלי, אמרתי לו הדר זיווי מפני מה
אתה בוכה? אמר לי ידידי בא ואכניסך בחדרי חדרים ולגנזי גנזין, ונטל את הפנקסים ופתח
והראני אגרות כתובות בהן צרות מצרות משונות זו מזו, אמרתי לו הללו למי? אמר לי
לישראל. אמרתי לו יכולין ישראל לעמוד באלה? אמר לי למחר בא ואראך צרות משונות
מאלה. למחר הכניסני בחדרי חדרים והראני צרות קשות מהראשונות אשר לחרב לחרב
ואשר לרעב לרעב אשר לשבי לשבי ואשר לביזה לביזה. אמרתי לו הדר זיווי וכי ישראל
לבד חטאו? אמר לי בכל יום ויום מתחדשות עליהם גזרות קשות ורעות, וכיון שנכנסים
לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין אמן יהא שמיה רבא מברך אין מניחין אותן לצאת
מחדרי חדרים. והובא סדר רב עמרם גאון (הרפנס) קריאת שמע וברכותיה. וכן הובא במחזור
ויטרי סימן פז, וכ"כ בספר ליקוטי הפרדס מרש"י דף כד ע"א.

העונה יותר גדול מהמברך:

עוד אמרו חז"ל במסכת ברכות דף נג ע"ב, וכן במסכת נזיר דף סו ע"ב, והתניא, רבי יוסי
אומר גדול העונה אמן יותר מן המברך. וביאר בתיקוני זוהר תקונא תשסרי דף מ ע"א
הכונה שצריך לחשוב כשעונה אמן. שצריך לכוון אמן בגמטריה תשעים ואחד כמניין שני
שמותיו של הקב"ה אד-נ-י - ה-ו-י-ה שביחד הם תשעים ואחד, וזה יותר מהמברך שאסור
לו להגות בפיו אלא אד-נ-י, וכתב רמז למכוון שתפילתו תתקבל שכתוב נכון כסאך מאז
מעולם אתה וכו', ועליו כתוב אז תקרא וי"י יענה, ומפרש הכוונה בזה "אז" בגמטריה שמנה
שהם אותיות כנגד יאקדונק"י שבגמטריה אמ"ן. וכיון לכך המהרש"א חידושי אגדות מסכת
סוטה דף מ ע"ב עיי"ש.

אבאר הכונות בעניית אמן.

כתבו הפוסקים והובא בכה"ח סופר סימן ו ס"ק יד. כוונת אמן נחלקת לשלשה כונות. א:
יש פעמים צריך לכוון שזה אמת ונכון הדבר, ב: ופעמים שצריך לכוון שכן יהי רצון ויקוימו
הדברים. ג: ופעמים צריך לכוון שני הביאורים בפעם אחת. והכלל בזה, א: ברכות שהם רק
שבח לקב"ה כגון ברכות השחר והתפילה וכן שלש ברכות ראשונות של שמנה עשרה,
וברכת הודאה בסוף שמנה עשרה, וברהמ"ז וברכות הנהנין צריכה להיות כונתו שכל

סגולה קלה לפתיחת כל השערים

הנאמר אמת ומאמין בדבר זה. **ב: ויש פעמים שהכל רק בקשה ותחינה**, כגון קדיש הרחמן בברהמ"ז, וכדומה צריך לכוון יה"ר שיתקיימו הדברים. **ג: ופעמים שיש בברכה שני הדברים** כגון ברכות אמצעיות של שמנה עשרה וכדומה שתחילת הברכה היא בקשה ותחינה וסיומה שבח לקב"ה, בזה צריך לכוון שהיא אמת ומאמין בזה וכן יה"ר שיקיימו בנו, לדוגמא: אתה חונן לאדם דעת וכו' הרי תחילת הברכה היא בקשה שהקב"ה יחננו בדעת וסיומה ברוך וכו' שהקב"ה הוא החונן דעת, ולכן באמן מתכוון לומר שאמת הדבר שהקב"ה הוא החונן דעת ומאמין בזה. וכן יה"ר שהקב"ה יחננו דעת. **ואם ח"ו האדם מכוון יה"ר** שיקויים הדבר כאשר שומע ברכת שבח הרי כאילו אומר שאין הדבר קיים כעת בקב"ה ורק אומר שיה"ר שיהיה הדבר הזה וזו ח"ו כפירה. ולכן אדם צריך לכוון ולדייק בדבר.

בנוסף לכך יש כוונה פשוטה המבוארת בזהר ובשער הכונות של האריז"ל והובא בכה"ח סופר סימן נו ס"ק יג. אמן בגמטרי' תשעים ואחת הוא בגמטרי' שם הויה ושם אדני, שם הויה הוא 26 ושם אדני הוא 65 ביחד ס"ה 91.

מעשה עם ר"ת שפסק בגלל שגדול העונה:

ומבואר במסכת בבא קמא דף צא ע"ב דתניא: ושפך וכסה. מי ששפך יכסה, ומעשה באחד ששחט וקדם חבירו וכסה, וחייבו ר"ג ליתן לו עשרה זהובים. **וכתבו התוספות מסכת בבא קמא דף צא ע"ב** וחייבו רבן גמליאל ליתן י' זהובים - בפרק כסוי הדם (חולין דף פז. ושם) מוכח שזהו שכר ברכה, וכו' ושכר ברכת המזון ארבע ברכות מ' זהובים, **ומעשה באחד שקראו ש"צ לקרות בס"ת ובא אחר וקדם וקרא ושאל לר"ת ואמר לו שיתן לו תרנגולת לשחוט תחת אותם שתי ברכות**, ואין נראה לר"י טעם זה דאם כן למה חייבו ר"ג עשרה זהובים, ועוד פטרו ר"ת משום שיענה אמן וגדול העונה אמן יותר מן המברך, ועוד אמר ר"ת דבבבל אין דנין מילתא דלית ביה חסרון כיס כדאמר לעיל (דף פד:). **וכן כתב הרא"ש מסכת חולין פרק ו עוד מעשה באחד שאמר למוהל אחד שימול את בנו וקדם אחר ומלו. ותבע הראשון שאמר לו האב למולו מן השני עשרה זהובים. ופטרו ר"ת. דאמר בפרק החובל (דף פד ב) דכל מידי דלית ביה חסרון כיס לא עבדינן שליחותיהו ואפילו אם תפס מפקינן מיניה. דכיון שהיה שם בשעת מילה וענה אמן גדול העונה אמן יותר מן המברך ואם לא ענה אמן איהו דאפסיד אנפשיה.**

חשבון הערך של האמנים בחייו של האדם:

נמצינו למדים שכל אמן עולה עשרה זהובים צא וחשוב שבכל יום יש תשעים אמנים כפול עשר הם תשע מאות זהובים ליום, וחודש יוצא כפול שלושים יום הם עשרים ושבע אלף זהובים לחודש, בהנחה שעשרה זהובים שוה עשר דולר, אם היו מחלקים לכל מי שיקפיד על כך מי לא היה משתתף במבצע, ואם נכפיל בשנים שנות האדם, יוצא כפול שמנה מאות וארבעים חודשים שיש במשך שבעים שנה, יוצא עשרים ושניים מליון שש מאות ושמונים אלף זהובים במשך חייו של האדם. מי לא היה מקפיד ומדקדק אם היה מקבל סכום כזה, אך לצערנו האדם אינו מעריך את סגולת האמן ששכרו גדול עשרת מונים מהקנס של עשרה זהובים ועד כמה היה האדם צריך לדאוג שלא להפסיד שום אמן.

סגולה קלה לפתיחת כל השערים

עצת הבן איש חי:

ובגלל חשיבות התשעים אמנים שתיקנו לכל אדם לאומרים בכל יום כתב מרן הבן איש חי שאם נבצר ממנו להתפלל בציבור וכדומא ונחסרו לו אמנים, יאמר פסוק, **ברוך השם לעולם אמן ואמן** ארבעים וחמש פעם ובסך הכל תשעים אמנים, וכך היה נוהג תמיד בכדי שלא יחסר לו מהתשעים אמנים.

מצד שני הפליגו חז"ל בעונשו של המזלזל באמן:

מאידך מבואר עונשו של המזלזל באמן, במסכת ברכות דף מז ע"א והנה חז"ל החמירו בעונשו של המזלזל באמירת אמן יותר מעבירות חמורות כדלקמן: תנו רבנן אין עונין לא אמן חטופה, ולא אמן קטופה, ולא אמן יתומה, ולא יזרוק ברכה מפיו. **בן עזאי אומר כל העונה אמן יתומה יהיו בניו יתומים**, חטופה יתחטפו ימיו, קטופה יתקטפו ימיו, וכל המאריך באמן מאריכין לו ימיו ושנותיו. **וכן נפסק בשו"ע או"ח הלכות תפלה סימן קכד סעיף ח.**

וכן נפסק בשו"ע או"ח הלכות תפלה סימן קכד סעיף ח

לא יענה אמן חטופה, דהיינו כאילו האל"ף נקודה בחטף, וכן שלא יחטוף וימהר לענות אותו קודם שיסיים המברך, וכן לא יענה אמן קטופה, דהיינו שמחסר קריאת הנו"ן ואינו מוציאה בפה שתהא ניכרת, (גם לא יפסיק באמצע המלה) (ב"י בשם הערוך), ולא יענה אמן יתומה, דהיינו שהוא חייב בברכה אחת וש"צ מברך אותה וזה אינו שומעה, אף על פי שיודע איזו ברכה מברך הש"צ, מאחר שלא שמעה, לא יענה אחריו אמן, דהוי אמן יתומה. הגה: ויש מחמירין דאפילו אינו מחויב באותה ברכה, לא יענה אמן אם אינו יודע באיזה ברכה קאי ש"צ, דזה נמי מקרי אמן יתומה (טור בשם תשב"ץ), ולא ימתין עם עניית האמן, אלא מיד שכלה הברכה יענה אמן (אבודרהם). **ולא יענה אמן קצרה**, אלא ארוכה קצת, כדי שיוכל לומר אל מלך נאמן, ולא יאריך בה יותר מדאי, לפי שאין קריאת התיבה נשמעת כשמאריך יותר מדאי. **וכן כתב הבא"ח פרשת תרומה סעיף יג:**

הנס שהיה עם הגר"ח ואלוזין בגלל אמן:

ועד כמה חביב בשמים עניית אמן עד שנעשה נס עם הגר"ח ואלוזין, שמסופר עליו שהוא היה מקפיד כל ברכה לעשות לפני אחר בכדי שיענו אמן על ברכתו ובלעדי זה לא היה מברך, והנה פעם אחת היה שקוע בסוגיה קשה עד שעות הקטנות בלילה עד שכאב לו הראש כי היה מאוד צמא אך כיון שכולם ישנים לא יכול לברך בלי שאף אחד לא יענה אמן על ברכתו והיה לו מאוד קשה, והנה פתאום שומע נקישות בדלת קם ופתח ורואה אחד מתלמידי הישיבה בא והתנצל לפני הגר"ח שהיות והוא עסוק בסוגיה קשה ולא הצליח להבין ניסה לבדוק אם עדיין יש אור בבית הרב ילך לשאול ולכן הוא בא כי ראה שיש אור בבית, כמובן קיבלו בשמחה והושיבו אך ביקש ממנו היות ויש לו כאב ראש יברך לשתות ואח"כ יבאר לו הסוגיה ואכן כך היה הגר"ח בירך ושתה וביאר לו הסוגיה היטב ונפרד ממנו, למחרת הגר"ח נכנס לבית המדרש וניגש לאותו תלמיד להודות לו כי בזכותו יכל לשתות, התלמיד תמה מה הרב רוצה ממנו כבוד הרב אני לא הייתי אצל הרב, הגר"ח

סגולה קלה לפתיחת כל השערים

לא האמין אמר לתלמיד אבל הרי ביקשת שאני יסביר לך את הסוגיה והסברתי לך האינך זוכר, השיב לרב שהוא כלל לא היה בבית הרב, רק אז הבין הגר"ח שנעשה לו נס ונשלח אליהו בדמות התלמיד בכדי שיוכל לענות לו אמן.

מעשה עם הלבוש:

מעשה המסופר ב"עשה פלא" והובא בהרבה ספרים עם בעל הלבוש והרב אבוהב, ובקצרה פעם בעל הלבוש הלך ללמוד אצל הרב אבוהב חכמת התכונה, והזדמן שם פעם שבנו של הרב אבוהב בירך על תפוח והלבוש היה שקוע בלימודו כולם ענו אמן ורק הוא לא ענה, ומיד נידהו הרב אבוהב, הלבוש נהג כדין מנודה שלשים יום ולאחר מכן בא לרבו להבין מדוע השיבו רבו בסיפור שהיה פעם לפני כאלף שנה אשר היו היהודים במדינה של עכו"ם והמלך מידי פעם גזר גזירות קשות, אך למלך היה ידיד טוב יהודי חסיד ויר"ש גדול אשר בכל גזירה שלחו אותו למלך והצליח לבטל את הגזירה, והנה פעם אחת גזר המלך גירוש, ובאו היהודים לאותו חסיד לפני תפילת מנחה וביקשו ממנו שילך למלך אפילו לפני מנחה כי פיקוח נפש דוחה הכל, והלך כאשר הגיע כמובן המלך קיבלו בסבר פנים יפות ושמח בו מאד מאד, בינתיים הגיע כומר גדול וחשוב ממדינה רחוקה למלך וכמובן ערכו סעודה לכבודו והתיישבו והתחיל הכומר לשאת דבריו בברכות מעטירות למלך (בלע"ז) כאשר ראה זאת החסיד החליט בנתיים יתפלל מנחה כד שיגמור אותו כומר, אולם באמצע תפילתו גמר הכומר וביקש מכולם לענות אמן בכדי שברכתו תתקיים, והנה כולם ענו ובדקו ומצאו שרק החסיד לא ענה שהיה באמצע התפילה, מיד התחיל הכומר לצעוק ולתלוש שערותיו שהכל בטל בגלל שלא ענה החסיד אמן, ומיד המלך גזר עליו מיתה משונה וחתכו אותו לחתיכות ושלחו אותו לביתו. והיה לו ידיד גדול שהצטער מאד מדוע קרא לו כדבר הזה, ובא אליו בחלום וסיפר לו בגלל שפעם לא ענה אמן על ברכת בנו, ולכן הקב"ה גלגל עליו מידה כנגד מידה שלא יענה אמן ויקבל מיתה. ובגלל זה אמר הרב אבוהב ללבוש שנידה אותו לכפר על עוונו במקום מיתה.

מעשה שהיה בזמננו כיצד המחלה נעלמה והאריכה ימים:

מובא מעשה בספר כתר מלוכה עמוד שע"א בשם בעל המעשה שרח"ל פתאום חלתה אישתו במחלה הקשה והרופאים הקציבו לכל היותר תחזיק מעמד עד שלושה חודשים, כמובן שהדבר גרם למשבר גדול במשפחה, ואז בעלה החליט לקבל על עצמו להקפיד לומר אמן ואשי"ר בקול ובכונה ושבזכות זה יתקיימו דברי חז"ל שמאריכין ימיו. ולכן הלך לבית הכנסת שומר אמונים שמקפידים על אמן ואשי"ר בקול וכך עשה בהתמדה לרפואת אשתו, וב"ה כעבור חודשיים כאשר ביצעו בדיקת סיטי התברר שהמחלה נעלמה כליל והיו בתדהמה.

עוד מעשה איך נפקד בפרי בטן:

עוד מסופר בספר כתר מלוכה עמוד שפ"ט שסיפר בעל המעשה של"ע היה נשוי במשך שנים רבות ולא נפקדו בבנים למרות שלא הניחו דבר שלא עשו הן בהליכת לצדיקי הדור

סגולה קלה לפתיחת כל השערים

להתברך והן טיפול אצל הרופאים אך לא עזר דבר, בצר לו הלך פעם לאדמו"ר מקרלין זצ"ל לשפוך את מצוקתו לפניו, ואמר לו האדמו"ר שיש סגולה בדוקה ומנוסה שאפשר לזכות להיפקד, והיא יעץ לו האדמו"ר שיקח ממתקים לבית הכנסת בערב שבת ויאסוף את הילדים ויבטיחם כל מי שיענה אמן ואשי"ר בקול יקבל שקית אחרי התפילה, ואכן קולם של הילדים בקע בבית הכנסת, וכך המשיך לעשות שבת אחרי שבת כמובן הדבר גרם לחיזוק בבית הכנסת בעניית אמן ואשי"ר ובתוך שנה זו נפקד בבן והיה לשמחת כולם, לאחר שנושע היות והיה לו חבר של"ע גם היה מצבו דומה שבמשך שנים רבות לא זכו לבן החליט לגלות לו את הסגולה ואכן החליף את מקומו ואותו חבר היה מביא את הממתקים לילדים ואכן גם הוא נפקד באותה שנה בבן, אלא שהוא המשיך ולא הפסיק וכבר נפקד בשמנה בנים.

מוסר השכל:

עלה בידנו ללמוד על הסגולה הגדולה עד מאוד והכי קלה, המסוגלת למחול על עונותיו, ולקרוע את גזר דינו של האדם, ולהאריך ימיו ושנותיו, ולהשפיע עליו שפע וברכה עד בלי די, ואף לבטל מעליו כל מיני גזרות קשות ורעות וכל חולי ומחלה לא יהיה עליו, ותפילתו מתקבלת, וגם זוכה לעולם הבא שפותחים לפניו שערי גן עדן, ואם כן כיצד האדם יפסיד בידיים כזו סגולה במקום ללכת ולחפש אצל כל מיני מקובלים וצדיקים העוסקים בקמעים וסגולות לצאת מצרתו ומצוקתו, הרי לנו הסגולה של התנאים והאמוראים ורשב"י שיכולה לסייע בכל דבר ובלבד שיענה בקול ובכונה של צירוף שני שמותיו של הקב"ה, ולזאת ישתדל לא להפסיד עניית אפילו אמן אחד בכונה, כיון שכל "אמן" בגמטריא {91} וכן "מלאך" {91} שנברא מכל אמן ואמן שאדם עונה ואותן מלאכים הם סגורים על האדם לבטל הגזר דין מעל האדם ובני משפחתו וק"ו אמן יהי שמייה רבא וק"ו בקדיש שאחרי דברי תורה ועל ידי זה נזכה כולנו לגמר חתימה טובה ולשנה טובה ומבורכת בגשמיות וברוחניות אמן ואמן.

בידידות ואהבה

ובברכת שבת שלום ומבורך וגמר חתימה טובה

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד ת"ו

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

השתמרות המסורת בשלימות - נס בפני עצמו | שבת האזינו
- הכנה ליום הכיפורים, לחג הסוכות ושמיני עצרת - זמן
שמחתינו

זכר ימות עולם בינו שנות דר ודר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך (לב, ז)
לפי פשוטו יש לפרש כך, שכאשר תזכור את ימות עולם, תוכל להבין מה יהיה העתיד,
וזהו שנות דור ודור.

והנה כאשר נתבונן על ההיסטוריה היהודית, מיום מתן תורה עד ימינו אנו. יש להשתומם
הפלא ופלא, שהתורה שרדה בעם ישראל - מעל שלושת אלפי שנים - בשלימות, ולא סתם
כמשהו שנשאר ממנו זכר כלשהו, אלא שהתורה חביבה - בזמנינו - אצל לומדיה כיום
נתינתה ממש. ובתי המדרשות מלאים מפה לפה בלומדי והוגי תורה, ואין שום דבר שיכול
להסביר את הפלא הלזה.

ולא זו בלבד, אלא שגם אם יבוא מאן דהו וימצא תיאוריה שתוכל להסביר את התופעה
בדיעבד, עדיין לא יוכל להסביר כיצד הקדוש ברוך הוא כתב מפורש בתורה, לפני למעלה
משלושת אלפי שנים, הבטחה זו, כי לא תשכח מפני זרעו, וזה התקיים.

אין זאת אלא שהקדוש ברוך הוא דאג ודואג כביכול שהתורה תשתמר לנצח. וזהו משהו
שהולך להמשיך ולהמשיך ולהמשיך...

והנה על זה לבד כבר כדאי וראוי לרקוד בכל כוחינו בשמחת תורה הבא עלינו לטובה. כי
יש לנו תורה שכזו שהקדוש ברוך הכניס בה חביבות ומתיקות, עד שאי אפשר לעם השם
לפרוש ממנה כלל...

והנה יש להעתיק כאן ממה שכתב אדונינו איש האלקים הרמח"ל בתחילת חיבורו
המפורסם "דרך עץ חיים":

יוצר האדם ומנהיגו הוא עשה ויכווננהו מוכן להבין ולהשכיל השכלה גדולה יותר
ממלאכי השרת. וכבר אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בראשית רבה יז): "אמר להם, חכמתו
מרובה משלכם. וכאשר יחפוץ בתבונה על פי דרכו, ינחהו להשיג עד שמי השמים דברים
שהם כבשונו של עולם שכיסם עתיק יומין.

אך הנה טובו בידו, ולו משפט הבחירה, להתחכם ולדעת או לישאר ערום מכל חכמה, הגם
שהלב והשכל בקרב גופו.

וזה תראה, כי שנים הם בתכונה אחת נבראו: שכל האדם, והתורה המשכלת אותו. על התורה נאמר (ירמיה כג כט): "הלוא כה דברי כאש נאם ה'". והודיענו בזה, כי אמת הדבר, שהתורה היא ממש אור אחד ניתן לישראל לאור בו, כי לא כחכמות הנכריות וידיעות החול, שאינן אלא ידיעת דבר מה אשר ישיג השכל בטרחו - אך התורה הנה קודש ה', אשר לה מציאות גבוהה בגבהי מרומים. וכאשר יעסוק בה האדם למטה - אור היא אשר תאיר בנשמתו להגיע אותו אל גנזי מרומים, גנזי הבורא יתברך שמו, בדרך הארה ופעולה חזקה אשר היא פועלת בה:

והוא דבר החכם (משלי ו כג): "ותורה אור" - אור ממש, ולא חכמה לבד, ולא שמראה אור בדרך דמיון, אלא אור ממש, כי זו מציאותה למעלה, ובהיכנסה בנשמה יכנס אור בה, כאשר יכנס ניצוץ השמש באחד הבתים. עד כאן לשונו.

ונראה שכאן טמון סוד השתמרות התורה בעם ישראל בימות עולם, כאשר כל האומות פשטו צורה ולבשו צורה, ואנו מחזיקים בדת משה וישראל, והשורש הוא כי ישראל ואורייתא חד הוא. וזהו כמו שכתב הרמח"ל: כי שנים הם בתכונה אחת נבראו, שכל האדם, והתורה המשכלת אותו. וכמו שכל אחד מבין שישנם דברים בסיסיים באנושות שלא השתנו ושלא ישתנו גם כן, כמו למשל העובדה, שמאז ומעולם האדם נוהג להלך כאשר ראשו למעלה ורגליו למטה ולא להיפך, כמו כן התורה קשורה עם ישראל בקשר אמיץ לא ינתק. והנה דבר זה אינו בר שינוי כלל, ולא שייך כלל שישתנה, כי כן ייסד המלך מלכו של עולם. למרות שיש בחירה אם ללמוד או חס ושלום לפרוש, אולם מי שכן זוכה ללמוד, הריהו מרגיש מתיקות ועריבות אין קץ. וזה מה שמבטיח קיום והישרדות התורה בעם ישראל.

ומזה נוכל להתעורר לחשקת התורה כמוצא שלל רב, ובאהבתה נשגה תמיד בעזרת השם, כי משפטי השם ישרים ומשמחי לב, ומתוקים מדבש ונופת צופים.

ומכאן נוכל להבין, שישנה מטרה ותכלית לקיום התורה, כי בוודאי לא לחינם הקדוש ברוך יצר את מצב קיום התורה למשך אלפי שנים. וזה מביא אותנו להכרה, שהקדוש ברוך הוא עתיד לחדש העולם ולתת שכר לעושי רצונו.

ודברים מעוררים בענין כתב בספר **מדרש שמואל** על אבות פרק ד' מ"ח וזהו לשונו:

וכשהוא אומר בסדר היום - ברוך אלהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים - יאמר אותו בישוב וכוונה רצויה - כאדם שראה כבשן האש לפניו והוא כפות להשליך אותו לתוכו וניצל - ונתנו לו ממשלה וגדולה - ואיזו אש אוכלת כדת השקר - ואיזו ממשלה וגדולה כתורת אמת. עד כאן.

זכר ימות עולם בינו שנות דר ודר. וכאשר בדבר זה לאשורו, נוכל כבר לשמוח טובא בימי השמחה הבאים לקראתינו לשלום באמירת: ברוך הוא אלקינו שבראנו לכבודו. והבדילנו מן התועים. ונתן לנו תורת אמת. וחי עולם נטע בתוכנו...

שבת שלום ומבורך, גמר חתימה טובה, וחג שמח...

שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו - הקדמה לתשובה

הנה אנחנו עומדים בימי התשובה. והם ימים המסוגלים לתשובה. וכתב היערות דבש שכל אחד יכול להרגיש בקל התעוררות לתשובה. והנה זהו זמן מיוחד שבמיוחדים, והימים הללו הם החשובים ביותר מכל השנה. ובפרט לאנשים כמונו שכל אחד יודע מנגעי לבו, וחפץ להשתפר ולשפר מעשיו.

והנה יש להקשות קושיא עצומה עלינו שאין אנו מתעוררים לתשובה ותיקון המעשים כראוי, כיצד יתכן זה. ואולי למרות שכל אחד יכול להרגיש בקל התעוררות לתשובה, אולם זהו רק ניצוץ של התעוררות, וצריך להשתמש בכוחו של הניצוץ כדי להצית להבה...

וכמדומה עוד, כי אם חסר לנו הרגש בעשרת ימי התשובה, זהו משום שחסרה לנו ההכנה של אלול, ואם חסר הרגש באלול זהו משום שחסר בהנהגה של כל השנה.

וההסבר לזה הוא, שאם האדם מחפש ומבקש עצות לתשובה, הלא בימים אלו יתאמץ ביותר כי יודע הוא כי זה הזמן המסוגל, אבל אם אין האדם מעונין, ואינו מחפש כלל דרכי התשובה, מהיכתי תיתי שיתעורר לתשובה בימים הקדושים והנשגבים הללו. וזו אמנם צרה גדולה.

והעצה כפי הנראה להתחיל להתבונן, כי רצונינו לעשות רצונך, אלא שהשאר שבעיסה מעכב. ולנסות לפתח את הרצון הפנימי שקיים וישנו אצל כל איש מישראל הכשרים, לעשות רצון ד'. כמו שאנו מתפללים לאמר, ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם.

ונפתח במשל, כי החייט שיקלע לשוק אריגים ילך מדוכן אל דוכן יבדוק וישוה מחירים יחפש סחורה בכל מקום, ככל צרכו, כי יודע שלא כל פעם מזדמן לו שוק גדול שכזה, אבל אם תופר מנעלים או מוכר ירקות נקלע לשוק כזה, לא יחפש ולא יבקש שם כלום, וברבות הימים ישכח אפילו שהי' במקום כזה. וזהו המצב בימים נוראים, שאם אדם שייך לתשובה והתעוררות, הוא מנצל באופן מקסימלי את ההזדמנות לזה, ולעולם לא ישכח את אותו יום, אבל אם אינו בר הכי, אזי אין לו שום רגש מיוחד, ובזמן קצר ישכח שעברו עליו בכלל עשרת ימי תשובה. והעצה כנ"ל לפתח את ההרגש, כי רצונינו לעשות רצונך אלא שהשאר שבעיסה מעכב. ולהתחיל לפתח הדעה הנכונה האמיתית בביאור חובתו בעולמו.

וכתב היערות דבש: אשרי לאדם שלא יניח אפיו רגע אחד בימים אלו מתשובה ועבודת ד'.

והנה בכל הספרים כתוב, וביותר בהקדמה למעלות התורה, כי עיקר התשובה היא לימוד התורה.

והנה אמר התנא, אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת. הרי שכל היצירה של האדם הוא בשביל התורה. וברש"י ריש בראשית, בשביל התורה שנקראת ראשית. הרי דזהו עיקר תכלית הבריאה.

והנה ביערות דבש, כי בז' ימים שבין ר"ה ליו"כ צריך בכל יום לתקן מה שפגם באותו יום כל ימי חייו. ולפי פשוטו י"ל הביאור בענין זה, כי האדם צריך לתקן כל הסוגים של הנסיונות שלו, ויש נסיון מיוחד לשבת ויום שישי ויום ראשון וכן בכל יום, וצריך לתקן הכל. וכן אנו יש לנו לתקן הסדר א' והסדר ב' והמנחה והערבית והשחרית, והמוסר, וסדר העיון וסדר הבקיות.

והנה מתקרבים אנו ליום הקדוש יום הכיפורים, שהוא שיא של רחמים ואהבת ד' לעמו. והי' המשגיח זצ"ל נוהג לאמר, כי בקלם היו אומרים שביום כיפור נשפך ים של רחמים. והנה זקוקים אנו לרחמים, ויש רחמים. וצריך לנצל.

וצריך לחפש עצות לחיזוק תורה ותפילה ומוסר, וכל אחד צריך לבקש עצות איך להבין יותר גמרא ורש"י ותוס' וראשונים, ואיך לקבל חשק ללמוד ולהבין, ואיך לקבל חשק לחזור, ואיך לרצות לדעת ולזכור. ואיך לקבל טעם במוסר, ואיך לקבל טעם בתפילה. ואיש לרעהו יאמר חזק, ונזכה בעזר ד' לגמ"ח טובה ולראות בישועת עם ישראל ברחמים גדולים, אמן.

נר למאור / הרב אברהם מאיר הכהן קפלן, ר"מ בישיבת "משכן העדות" ומח"ס "תורת אמך"

הפה - קודש קדשים

כתב רבינו הכהן הגדול מרנא החפץ חיים זיע"א בס' שמירת הלשון ח"ב פ"ה דברים נוראים מאד, וז"ל: הנה מצינו בתורה כשעושה אדם איזה עבירה שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, מביא חטאת וזריקתו על מזבח החיצון, וכהן המשוח כשעובר עבירה צריך להיות הזאתו על מזבח הפנימי ועל פרוכת הקודש, והטעם הוא כפשוטו דבכל עבירה שאדם עושה מגיע הקלקול למעלה בעולמות הקדושים לפי גודל נשמתו וכו'.

והנה מצינו לפעמים אפילו באדם פשוט מפני גודל קלקולו הגיע העון עד למעלה במקום קדוש ונורא, והוא כנגד בית קדשי הקדשים, ועל כן צייתה להזות כנגד אותו מקום בשבילו, ומצינו דבר זה במצורע כמש"כ בתורה וטבל הכהן וגו' והזה מן השמן באצבעו שבע פעמים לפני ה', ואיתא בתו"כ [והובא בפרש"י] כנגד בית קודש הקדשים. והטעם שבגודל קלקולו הגיע עונו למעלה בקודש הקדשים, לכך צריך להיות הזאה ג"כ כנגד אותו מקום לטהרו.

וכמה צריך האדם להזדעזע מזה, כשיזכור שעונותיו הגיעו עד בית קודש הקדשים, ובאמת מצינו כעיי"ז בתנדב"א שהלשון הרע שהוא מספר הוא עולה עד כנגד כסא הכבוד שנאמר שבו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ. ויותר מזה נוכל לראות דבר נפלא ונורא מאד, שהכהן הגדול כשהוא נכנס פעם אחת בשנה בבית קודש הקדשים, העבודה הראשונה שלו קודם קבלת דם הפר וזריקתו היתה הקטרת הקטורת כדכתיב בתורה, ואיתא ביומא דף מ"ד שהקטורת היתה מכפרת על חטא הלשון, וכמו שאמרו שם יבוא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי. מזה נוכל להבין גודל קלקולו של הלשון שהגיע עד בית קודש הקדשים לפני ולפנים, ושם צריך לזה כהן גדול שהוא האיש המקודש מכל כלל ישראל והוא יראה לכפר שם לפני ה'.

והתבונן עוד אחי בזה, שאף שפעם אחת בשנה הותר לכהן גדול לכנוס לפני ולפנים, לא הותר לו כי אם בענן הקטורת להסיר עון לשון הרע, ובלא זה חייב מיתה, ואח"כ הזאת הדם, הרי דעון זה מעכב כל הכפרה דעבודת פנים, חוקה כתיב בהו כידוע (יומא מ').

גם נוכל ללמוד מזה הנהגה ישרה, שבבוא האדם לתקן את עניניו ולשוב בתשובה לפני ה' על חטאותיו, תחילת הכל צריך לראות לתקן דבר זה, ואז תתקבל תשובתו, כמו שמצינו אצל הכהן הגדול, שקודם בואו לכפר עון טומאת מקדש וקדשיו, אף שהוא ג"כ עון כרת, מ"מ צייתה התורה אותו לתקן מתחילה לכפר חטא הלשון ע"י הקטורת. עכ"ל הטהור.

והנה ידוע מש"כ אדוננו הגר"א באגרתו: והעיקר לזכות לעולם הבא בשמירת פיו וזה יותר מכל התורה והמעשים, כי הפה קודש קדשים, ועד יום מותו צריך האדם להתייטר ולא בתעניות וסיגופים, רק ברסן פיו ובתאותו, וזוהי התשובה, וזהו כל פרי העולם הבא, וזה

יותר מכל התעניות והסיגופים שבעולם, וכל רגע ורגע שהאדם חוסם את פיו זוכה בשבילו לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער וכו', ובוזה יכופר לו כל עון וניצול משאול תחתית וכו'. ע"כ.

ושמעתי כמה פעמים ממו"ר מרן המשגיח הגה"צ רבי דן סגל שליט"א שהרי אין דבר שכתב הגר"א ללא מקור, וא"כ מהו מקורו של הגר"א למאמרו "כי הפה קודש קדשים", ואמר המשגיח שליט"א שנראה שמקורו טהור מדברי התקו"ז (תקונא עשרין וחד ועשרין דף מה עמוד א ובעוד מקומות): ורזא דמלה אם תשכבון בין שפתים אל תקרא אם אלא אם. דהיינו שידוע בתורת החן שאם זה השכינה הקדושה, והשכינה שרויה בין שפתי האדם, והרי המקום של השראת השכינה הוא בקודש הקדשים, נמצא שהפה הוא קודש קדשים.

אולם לפי דבריו הנוראים של החפץ חיים הנ"ל, מלבד מה שהם נוגעים ונוראים לכל אחד ואחד ובמיוחד ביוהכ"פ, עוד זאת יש לנו מקור נוסף לדברי הגר"א "כי הפה קודש קדשים", כיון שבחטא הלשון והפה האדם מקלקל למעלה במקום קדוש ונורא כנגד בית קדשי הקדשים, וכן הזאת המצורע לטהרו על מה שפגם בפיו ובלשונו הוא כנגד בית קודש הקדשים. כמו"כ התיקון של חטא הלשון הוא ע"י הכהן הגדול בכניסתו פעם אחת בשנה בבית קודש הקדשים, כאשר העבודה הראשונה שלו היתה הקטרת הקטורת שהיתה מכפרת על חטא הלשון, והתבונן עוד אחי בזה, שאף שפעם אחת בשנה הותר לכהן גדול לכנוס לפני ולפנים, לא ורק אח"כ הזאת דם הפר, הרי דעון זה מעכב כל הכפרה דעבודת פנים, הרי מבואר מכל זה ש"הפה קודש קדשים".

ונראה שיש להביא מקור נוסף לדברי הגר"א ד"הפה קודש קדשים", ובהקדם דברי הרמב"ם המפורסמים בסוף הל' שמיטה ויובל (פי"ג הי"ג) וז"ל: ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים. הרי דוד ע"ה אומר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי, ע"כ. ובס' חיי מרן רי"ז הלוי עה"ת בפר' חיי שרה כתב ע"ד הרמב"ם וז"ל: וכמדומני שראיתי בשם הגר"א שמקור דברי הרמב"ם אלו מפני שזו היא מדתו של רשב"י וחבריו, ולמדנו מזה דאע"ג דאיפסיקא הילכתא כרבי ישמעאל דהנהג בהן מנהג דרך ארץ, מ"מ גם זו המדה של רשב"י וחבריו מדה היא, ואם בא איש מכל באי עולם להתנהג במדה זו אינו צריך לשום דבר בעוה"ז כי ה' יזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו בלי שום השתדלות מצדו כלל, ע"כ. ולפ"ז נמלץ לחיך מה ששורר המקובל רבי שמעון לביא בפזמון בר יוחאי "בר יוחאי בקודש הקדשים", דכך מכנה הרמב"ם את מדתו של רשב"י. [נוצ"ע בד' הקרי"ס שהעתיק את לשון הרמב"ם הנ"ל והשמיט את התיבות "קודש קדשים"].

והנה איתא בגמ' סנהדרין (צ"ט' ב'): אמר רב יצחק בר אבודימי מאי קרא שנאמר (משלי ט"ו כ"ו) נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו, הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו

במקום אחר. אמר רבי אלעזר כל אדם לעמל נברא שנאמר (איוב ה' ז') כי אדם לעמל יולד, איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא, כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוי אומר לעמל פה נברא, ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר (יהושע א' ח') לא ימוש ספר התורה הזה מפיו הוי אומר לעמל תורה נברא. וכבר הקשו המפרשים מה היה הס"ד דלעמל מלאכה נברא האדם. והמהרש"א ביאר וז"ל: ושומר אם לעמל מלאכה כו', ר"ל לעמל מלאכה, דכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, ומסיק הוי אומר לעמל פה נברא ואין צריך לעמל מלאכה, כדאמרי' בברכות בחסידים הראשונים שהיה תורתן אומנתן ומלאכתן נעשית מאליה, וכן היה תחילת הבריאה לולי שעל חטא האדם נאמר לו בזעת אפיו תאכל וגו', ע"כ. ובפיו הרי"ף בס' עין יעקב ביאר באריכות יתר וז"ל: זה יתבאר לע"ד עם מה דאמרי' בגמ' ברכות שרבי ישמעאל סובר דלא ימוש ספר התורה אינו כפשוטו משום דהא כתיב ואספת דגנך, אלא נהוג בהם מנהג דרך ארץ, ורשב"י סובר דברים ככתבן לא ימוש ספר התורה הזה מפיו, אלא אם זכה האדם יתקיים בו ועמדו זרים ורעו צאנכם ואם לא זכה ואספת דגנך, והיה ר"א מסתפק אם נברא לעמל המלאכה ולנהוג מנהג דרך ארץ כסברת רבי ישמעאל או כסברת רשב"י ז"ל שלא נברא אלא לעמל של תורה, והכריע כדברי רשב"י מכח הפסוק כי אכף עליו פיהו שהאדם לא נברא אלא לעמלה של תורה והקב"ה יגמור בעדו ותיעשה מלאכתו ע"י אחרים, ע"כ.

ומבואר דמאי דאיתא בגמ' דהאדם לא נברא אלא לעמל פה והיינו עמלה של תורה, הכוונה לדעת רשב"י וחבריו דלא ימוש ספר התורה הזה מפיו דברים ככתבן בלא מנהג דרך ארץ כלל. ולעיל הרי נתבאר דכוונת הגמ' נמי לתורה שבע"פ דוקא. ואם נצרף את הדברים יחד נמצא דמש"כ הרמב"ם שכל איש אשר נדבה רוחו אותו להבדל לעמוד לפני ה' ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים, הכוונה למי שעמל בתורה שבע"פ, דהיינו שהתואר "קודש קדשים" ניתן לאדם העמל בתורה שבע"פ, הרי לנו מקור נוסף לדברי אדוננו הגר"א ש"הפה קודש קדשים".

שוב מצאתי בזהר הק' פר' פקודי (דף רל"ח ע"ב) שכתב רשב"י בעצמו דתורה שבכתב עם תורה שבע"פ מיקרי קודש הקדשים, וז"ל: פתח ואמר, (ויקרא ו') זאת תורת העולה היא העולה, אמר רבי שמעון, כתיב (תהלים ל"ו) אדם ובהמה תושיע ה'. עולה סליקו וקשירו דכנסת ישראל לעילא, ודבוקא דילה בגו עלמא דאתי, למהוי כלא חד. אקרי עולה קדש קדשים. ובגין כך אקרי עולה, דסלקא ואתעטרא למהוי כלא חד. בקשורא חדא בחדו. ובגין דסלקא לעילא לעילא, כתיב זאת תורת העולה. רזא דכר ונוקבא כחדא, תורה שבכתב ותורה שבעל פה. העולה: דסלקא גו עלמא דאתי, לאתקשרא בגויה, דאקרי קדש הקדשים ודאי, ועולה נמי קדש הקדשים היא.

ומעתה יש להוסיף ולהביא עוד מקור להא ד"הפה קודש קדשים", דהא איתא בתענית (ל' ב') ובב"ב (קכ"א א') שיוהכ"פ הוא יום שניתנו בו לוחות אחרונות, ובשו"ת בית הלוי (ח"ג דרוש י"ח) האריך לבאר דבלוחות האחרונות נמסרה תורה שבע"פ, עיי"ש, ועיקר לימוד התורה שבע"פ הוא בפה וכמשנ"ת, והשב שמעתתא בהקדמתו כתב דהפה הוא הקלף של תורה שבע"פ, ומדוע דוקא ניתנה תורה שבע"פ דוקא ביוהכ"פ, אלא מפני שנתבאר

הפה - קודש קדשים

שיוהכ"פ יש לו קדושת "קודש קדשים" באשר הוא היום היחיד בשנה שהכה"ג נכנס לפני ולפנים בקודש הקדשים, ובאותה שעה מקטיר את הקטורת כדי לכפר על חטאי הפה, ואין לך יום יותר מתאים לתת את התורה שבע"פ שהוא "קודש הקדשים" יותר מאשר ביום הזה שכל כולו קדוש בקדושת "קודש הקדשים", ועצם נתינת התורה שבע"פ ביום שקדושתו קודש הקדשים, זהו ג"כ מקור טהור לדברי אדוננו הגר"א ש"הפה קודש קדשים".

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס

הבן יקיר לי? אפרים!

א.

הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים, כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד, על כן הרחמנו
נאם ה'.

יש להבין מספר דברים בפסוק זה. ראשית שהרי הכינוי חיבה בו מתקרא עם ישראל הוא
'ישראל', ואילו אפרים בא לבטא את המצב הירוד של עם ישראל, כמו הפסוק 'הכעיס
אפרים תמרורים', שהולך על כלל ישראל אך הביטוי הוא אפרים. ומעתה יש להבין מדוע
כשרוצים להביע כינוי חיבה לעם ישראל הוא מתקרא בשם אפרים.

כמו"כ יש להבין ההמשך שכתוב 'אם ילד שעשועים' מה משמעותו. שנראה כאילו ויש
תנאי לכך שייחשב 'כבן יקיר' אם הוא יהיה 'ילד שעשועים', ויש להבין באיזה שעשועים
מדובר שבזה תלוי החיבה.

וכן ההמשך לא כ"כ מובן 'כי מדי דברי בו, זכור אזכרנו עוד, רחם ארחמנו וכו', שלכאורה
הדברים צריכים להיות להיפך שמתוך שנזכרים במישהו מדברים עדותיו. אכן כאן מבואר
להיפך שעי"ז שמדברים נזכרים וכו', ויש להבין הכוונה בזה.

ב.

ושמא אפשר לבאר זאת, שאכן מי שחביב לה' זה מי שהוא נאבק ביצרו, מי שאומנם
מכעיס תמרורים, אך גם קם מנפילותיו, אדם כזה שמוכיח פעם אחר פעם את נאמנותו
לבורא, הוא החביב על ה' ביותר.

וזה הכוונה 'אם ילד שעשועים' יש לה' נחת רוח מכך שיהודי עומד בניסיונות שה' הועיד
עבורו, ואם עומדים בהם זה עושה לה' נחת רוח. וזה הכוונה בתואר 'אפרים' מי שנאבק
ביצרו, ועליו ה' אומר שאם הוא יהיה ילד שעשועים שיהיה אפשר לנסותו, והוא יעמוד
בניסיונות אזי הוא יהיה חביב ביותר לה' יתקרא 'הבן יקיר לי אפרים'.

וע"ז הולך ההמשך שלפעמים מרוב התמודדויות וניסיונות האדם כבר לא נראה כפי
שהיה נראה קודם לכן, ולא נראה שיש קשר בין מצבו לבין שאיפותיו הטהורות. וע"ז אומר
ה' 'כי מדי דברי בו' כלומר שאומנם הוא לא נראה כצדיק אך כשמתחילים לדבר עדותיו
ממילא 'זכר אזכרנו עוד' נזכרים במה שהוא היה תחילה קודם הניסיונות וההתמודדויות.
ולכן 'רחם הרחמנו' ה' מוכרח לרחם עליו, משום שה' יצר לו את הניסיונות, בכדי
להשתעשע בו, וממילא ה' ערב לרחם עליו שהגיע למצב שבו הוא נמצא ולסייע בעדו.

*

געה בבכיה עד שיצא נשמתו | 'קורין אותו רבי'

בגמ' עבודה זרה דף יז עמוד א איתא 'אמרו עליו על ר"א בן דורדיא שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה וכו' כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה הלך וישב בין שני הרים וגבעות אמר הרים וגבעות בקשו עלי רחמים אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו וכו' אמר אין הדבר תלוי אלא בי הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו, יצתה בת קול ואמרה ר"א בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא וכו' בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת ואמר רבי לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן אלא שקורין אותן רבי, ע"כ.

יש להבין ב' דברים במעשה זה האחד, מדוע היה רבי אלעזר בן דורדיא צריך למות לאחר שעשה תשובה, והדבר השני במה שאמר רבי 'יש קונה עולמו בשעה אחת וכו' אלא שקורין אותן רבי, והנה בכך שנקרא רבי משמע שלימד דבר מסוים וחדש בתשובה, שלכן התקרא רבי.

ולכאורה א"א לומר שהחידוש הוא בכך 'שקנה עולמו בשעה אחת' שכבר מצינו דבר זה אצל יקום איש צרורות שעשה בעצמו ד' מיתות בי"ד ובשעה אחת קנה עולמו. ויש להבין מה חידש.

ואפשר לומר בשני אופנים, או שאף אחר שיצאה בת קול שאינו מזומן לחיי עולם הבא ואינו יכול לעשות תשובה, בכל אופן לא התייאש, ועשה תשובה, ובכך הוכיח שאין מצב שבו יהודי אינו יכול לחזור בתשובה, אף אם יש בת קול.

ועוד אפשר לומר, וביישוב זה יתיישב אף ההסבר מדוע מת רבי אלעזר בן דורדיא, שהנה רבי התפעל מכך שהוא מת לאחר שעשה תשובה. שבכך הוכיח שלכל יהודי יש תפקיד בעולם, כלומר שבהשקפה ראשונה נראה שמי שמתנה בנסיונות זה מצב של 'בדיעבד' כלומר שזהו מצב לא טוב שהוא מתמודד עם יצרים שפלים ומגושמים, אכן בכך שלאחר שרבי אלעזר בן דורדיא עשה תשובה ונפטר לאלתר זה הוכיח שהוא גמר את תפקידו בעולם, שהיה כביכול לחטוא ולעשות תשובה, ולאחר שעשה זאת עלה לעולם העליון כראוי.

ומכך למד רבי, שמי שאכן עושה את תפקידו נאמנה בעולם הזה, ואף אחר שנכשל לא מתייאש או מרים ידיים, אלא הוא מתחזק לעשות תשובה, הריהו בכך ממלא את תפקידו שלשמו בא לעולם, ולכן קרא אבי אלעזר בן דורדיא 'רבי', שהוא חידש לו יסוד זה שליפול ולעשות תשובה זה לא דיעבד, אלא לכתחילה ה' הועיד תפקיד לכל אחד, והוא מוכרח לעשותו, ורק עי"ז מתמלא כבוד ה' בעולם, (וזה השעשוע של ה', כאמור לעיל).

פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

היחס לזולת ע"פ דרך התורה!!!

כַּנְשֵׁר יַעִיר קִנּוּ עַל גּוֹזְלָיו יִרְחַף יִפְרֹשׁ כַּנְּפָיו יִקְחֵהוּ יִשְׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ (לב, יא)

כותב על כך רש"י: נהגם ברחמים ובחמלה, כנשר הזה, רחמני על בניו ואינו נכנס לקנו פתאום, עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו בין אילן לאילן, בין שוכה לחברתה, כדי שיעורו בניו ויהא בהם כח לקבלו. יעיר קנו. יעורר בניו. על גוזליו ירחף. אינו מכביד עצמו עליהם, אלא מחופף, נוגע ואינו נוגע, אף הקב"ה ש-ד-י לא מצאנוהו שגיא כח (איוב לו, כג). כשבא ליתן תורה לא נגלה עליהם מרוח אחת אלא מארבע רוחות, שנאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרבבות קדש (דברים לג, ב), אלו-ה מתימן יבא (חבקוק ג, ג). זו רוח רביעית. יפרוש כנפיו יקחהו. כשבא ליטלן ממקום למקום, אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות, לפי ששאר עופות יראים מן הנשר, שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם, לפיכך נושאן ברגליו מפני הנשר, אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ, לפיכך נושאן על כנפיו, אומר, מוטב שיכנס החץ בי ולא יכנס בבני, אף הקב"ה, ואשא אתכם על כנפי נשרים (שמות יט, ד). כשנסעו מצרים אחריהם והשיגום (חונים) על הים, היו זורקים בהם חצים ואבני בליסטראות, מיד ויסע מלאך האלקים וגו' ויבא בין מחנה מצרים וגו' (שם יד, יט-כ).

דווקא בתוך תוכחה קשה וארוכה זו של פרשת האזינו, בה משתמש משה רבנו במילים נוקבות - "דֹּר עֶקֶשׁ וּפְתִלְתֵּל", "עַם נָבֵל וְלֹא חָכָם", "וַיִּשְׁמַן יִשְׂרוּן וַיִּבְעֹט שְׁמֵנָת עֲבִית כְּשִׁית וַיִּטֵּשׂ אֵלָיו-הָ עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל צוֹר יִשְׁעָתוֹ", "בָּנִים לֹא אָמְנָ בָם", ולא נחה דעתו עד שמתבטא "אִמְרָתִי אֶפְאִיֵּהֶם אֲשֶׁבִיתָהּ מֵאֲנוֹשׁ וְזָכְרָם". דווקא כאן נאמר "כנשר יעיר קינו".

כאן, ודווקא כאן, מלמדנו משה רבנו את ההנהגה הנכונה עם הבן, התלמיד או החניך, בכל מצב שהוא - אל תבא אליו בפתאומיות בלי הכנה מוקדמת. הוא עלול להבהל.

ועוד יותר - תנהג עמם כנשר - מוטב ייכנס החץ בי ולא בבני!

להשלמת הדברים, כאן המקום לצטט מה שכתב הרמ"ק בספרו תומר דבורה, פרק שביעי, כיצד לרכוש את מדת התפארת. אמנם הרמ"ק היה גדול המקובלים בדורו, אך מבין בתרי דבריו הקדושים נלמד את אותו מוסר השכל האמור:

אֵין סִפֵּק שְׁמִדַּת הַתְּפָאֶרֶת הוּא הָעֵסֶק בְּתוֹרָה, אֲמָנָם צָרִיךְ זְהִירוֹת גְּדוֹל שְׁלֹא יִתְגָּאֶה אָדָם בְּדַבְרֵי תוֹרָה שְׁלֹא יִגְרַם רָעָה גְּדוֹלָה, שְׁהָרִי כְּמוֹ שֶׁהוּא מִתְגָּאֶה כִּךְ גּוֹרֵם שְׁמִדַּת הַתְּפָאֶרֶת שְׁהִיא הַתוֹרָה תִּתְגָּאֶה וְתִסְתַּלַּק לְמַעְלָה חֵס וְשְׁלוֹם אֶלָּא כָּל הַמְשָׁפִיל עַצְמוֹ בְּדַבְרֵי תוֹרָה

גורם אל התפארת שתֵרד ותשפיל עצמה להשפיע למלכות. והרי למטה מהתפארת ארבע ספירות ולהן שלש מדות:

ראשונה - המתגאה על תלמידים גורם שהתפארת יתגאה ויתעלה מעל נצח והוד שהם למדי ה' תלמידי התפארת, והמשפיל עצמו ומלמדה באהבה, גם התפארת ישפיל עצמו אל תלמידיו וישפיעם, לפיכך יהיה האדם נוח לתלמידיו וילמדם באשר יוכלון שאֵת, והתפארת בזכותו ישפיע בלמודי ה' כפי בחינתם הראויה אליהם.

שנית - המתגאה בתורתו על העני ומבזה אותו, כִּהְיָה עוֹבְדָא דְאֵלֵיהּ שְׂנֵדְמָה לְרַבִּי שְׂמֵעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר כְּעֵנִי מְכַר, נְבֻזָה וְנִמְאָס, לְהַכְשִׁילוֹ, שְׁזָחָה דְעֵתוֹ עֲלָיו וְגָנָה אֶת הָעֵנִי וְהוּא הוֹכִיחַ עַל פְּנָיו מוֹמוֹ (תְּעֵנִית כ.). כִּי הַמִּתְגַּאֵה עַל הָעֵנִי גוֹרֵם שֶׁהַתְּפֹאֶרֶת יִתְגַּאֵה עַל הַיְסוּד וְלֹא יִשְׁפִיעַ בּוֹ, וְאִם תְּהִיָּה דְעֵתוֹ שֶׁל חָכֵם מִיִּשְׁבֵּת עֲלָיו עִם הָעֵנִי אִזּוֹ הַתְּפֹאֶרֶת יִשְׁפִיעַ בַּיְסוּד. לְפִיכָךְ יִחָשֵׁב הָעֵנִי מְאֹד אֶצֶל הַחָכֵם וְיִקְרָבֵהוּ, וְכָךְ יִחָשֵׁב לְמַעַלְה הַיְסוּד אֶצֶל הַתְּפֹאֶרֶת וְיִתְקַשֵּׁר בּוֹ.

שלישית - המתגאה בתורתו על עמא דארעא שהוא כלל עם ה', גורם שהתפארת יתגאה מעל המלכות ולא ישפיע בה אלא יהיה דעתו מערבת עם הבריות וכל עם הישוב חשובים לפניו, מפני שהם למטה בסוד הארץ וחס ושלום אם קורא אתם חמורים מורידם אל הקלפות לכך לא יזכה לבן שיהיה בו אור תורה כדאיתא בגמרא (נדרים פא.). אלה יתנהג עמָהֶם בְּנִחַת עַל פִּי דְרַכָּם, כְּעֵין הַתְּפֹאֶרֶת שֶׁהוּא מִשְׁפִּיעַ לְמַלְכוּת וּמְנַהִיגָה כְּפִי עֲנִיּוֹת דְעֵתָהּ, כִּי דְעֵתָן שֶׁל נָשִׁים קְלָה (שבת לג:.) וּבְכֻלָּל זֶה שֶׁלֹּא יִתְגַּאֵה עַל כָּל חַלוּשֵׁי הַדְּעֵת שֶׁהֵם בְּכֻלָּל עֵפֶר הָאָרֶץ. וּמִפְּנֵי זֶה הַקְּדָמוֹנִים לֹא הָיוּ מִתְגַּאִים בְּתוֹרָה כְּעוֹבְדָא דְרַב הַמְּנוּנָא בְּפִרְשֵׁת בְּרֵאשִׁית (דף ז.). וְכְעוֹבְדָא דְרַבִּי חֲגַאי (זֶהָר חֶלֶק א' דף קנח.) וּבְתַקוּנִים (סוף תְּקוּן כ"ו, דף ע"ב, ב) הַהוּא סָבָא דְבָעוּ לְנִשְׁקָא לֵיהּ פֶּרַח, שֶׁלֹּא הָיָה רוֹצֵה לְהַתְגַּאוֹת בְּדַבְּרֵי תוֹרָה.

ולסיום, ברוח הימים הנעלים במ אנו נמצאים: כשם שאנו מתייחסים לזולתנו אף שהם נתונים למרותינו, כך יתייחס הבורא אלינו ויחתמנו לחיים טובים ארוכים ולשלום!

שבת שלום ומבורך!

לתגובות:

Blu.israel@gmail.com

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממערורי תנועת התשובה.

חמישים שנה למלחמת יום הכיפורים

דעת תורה של רבינו אודות המלחמה

אֲשׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנו עַל סוֹס לֹא נִרְכָּב וְלֹא נֹאמַר עוֹד אֶלְקִינוּ לְמַעֲשֵׂה יְדִינוּ אֲשֶׁר בְּךָ יְרַחֵם יְתוּם (הושע יד, ד - הפטרה לשבת שובה)

מכתב

בע"ה יום א' לסדר ירך בעורף אויביך כו' עד כי יבא שילה התשל"ד

ידידתנו החשובה מנשים באהל תבורך מרת ... שתחי'

מכתבה מאחרי תום הקרבות הגיע לידינו בזמנו. הייתי מהסס מלהשיב, כי מה אנחנו כאן שלא הרגשנו הצרות על גופינו ממש, לגביכם שנצרפתם בכור הנסיונות הנוראים, ואיך אעז לפתוח פה לדבר אליכם. שבת וראיתי שמכתבך הוא הנותן לנו רשות לדון לפניכם.

ואמונתך בלילות

מה אנחנו לדעת דרכי ה'. 'ואמונתך בלילות' (תהלים צב, ג), היינו שבעולם הזה הדומה ללילה (פסחים דף ב, ע"ב) שאף על פי שרואים את העובדות אי אפשר לראות מרחוק, לא הגורם ולא התוצאה.

עיקר כל העיקרים האמונה כי ישירים דרכי ה'. וכמו שהיתה התשובה למשה רבינו עליו השלום כשהתלונן 'למה הרעות לעם הזה כו' והצל לא הצלת', והשיבו הקב"ה 'עתה תראה' (שמות ו, א), דהיינו שקודם התחלת ממשות הגאולה, דרכי ה' בהסתר כל כך עד שאפילו משה רבינו עליו השלום היה טוען ומתלונן. והשיבו הקב"ה כי ההסתר הוא כל זמן שלא התחילה הגאולה ממש, אבל בשעת הגאולה ממש יהיו דרכי ה' בנגלה, ומשה רבינו עליו השלום יהיה בכוחו לראות את כל הנעשה, מאין ולאן.

אשור לא יושיענו על סוס לא נרכב

בדרך כלל, מראים לנו מן השמים כי אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים. 'אשור לא יושיענו על סוס לא נרכב ולא נאמר עוד אלקינו למעשה ידינו אשר בך ירחם יתום.

היה מבהיל לראות איך כל המדינות שעליהן טעו לחשוב שהן ביחס ידידות למדינת ישראל, בן לילה הפכו לה עורף והתאחדו עם אויבינו ושונאינו, ונתאחדו כל האומות פה אחד כנגד עם ישראל. וכמו שציירו חז"ל במסכת פסחים (דף קיח ע"ב) שכל מעשיה נכתבין בקולמוס אחד, ופירש שם רשב"ם: 'כולן פה אחד להרע לישראל, אם בא ישראל לדין

מלחמת היצר ותחבולותיו

לפניהם כולן מחייבין אותו. עד כאן. והיתה נחוצה הכחשת האמונה בכח ועוצם היד - 'על סוס לא נרכב' - והכחשת האמונה באומות העולם - 'אשור לא יושיענו' - בכדי לקיים בנו 'אשר בך ירוחם יתום'.

והביטו אלי את אשר דקרו

גדול הצער ועמוק האבל, ובעוונותינו הרבים נתקיים בנו מה שכתוב בזכריה (יב, י) 'והביטו אלי את אשר דקרו וספדו עליו [במספד על היחיד והמר עליו פהמר על הבכור] דהיינו שיביטו אל הקב"ה בשאלה 'על אשר דקרו וספדו' משפחות כו'.

ויהי רצון שיקויים בנו 'והיה פאשר הייתם קללה בגוים בית יהודה ובית ישראל פן אושיע אתכם והייתם ברכה אל תיראו תחזקנה ידיכם' (זכריה ח, יג).

אף על פי שתשובתי נתאחרה מחמת היסוסים, מכל מקום אנא לכתוב אלינו מכל אשר עם לבה, ואי"ה נשתדל להשיב.

ואומר חיים וכל טוב

אלעזר שמחה וסרמן

*

מלחמת היצר ותחבולותיו

וְאֵהִיָּה תָּמִים לוֹ וְאֲשַׁתְּמָרָה מֵעוֹנֵי (שמואל ב כב, כד - הפרטה לפרשת האזינו כאשר חל בין יו"כ לסוכות)

א"ה: להלן סיפור שסופר לאחרונה על ידי בניו שליט"א של מו"ר הגאון רבי משה מרדכי חדש זצ"ל שהיה נוכח בשעת מעשה. כפי הנראה הסיפור אירע בשנת תשמ"ד (1984 למניינם).

בעיר לוס אנג'לס התקיים אירוע ספורט בינלאומי ענק. למרבה הצער רבים מצעירי ישראל התעניינו באירוע, ורבני ומחנכי ישראל של העיר טיכסו עצה כיצד להסיט את לבות הנוער מאותה התעניינות פסולה.

עלתה הצעה, בבחינת "כי בתחבולות תעשה לך מלחמה" (משלי כד, ו), כי בימי האירוע מוסדות החינוך היהודיים יארגנו תחרויות ספורט פנימיות בין תלמידיהם, וכך יסיטו את תשומת לב התלמידים מהאירוע הבינלאומי. היו שצידדו בעצה זו בלהט והיו שהתנגדו באותו להט. ניש לזכור שבאותם הימים אף במוסדות היהודיים בלוס אנג'לס למדו תלמידים לרוב שלא באו ממשפחות בני-תורה.]

הוחלט איפה שיפנו את השאלה לאחד מגדולי ישראל וכל אשר יורה כך ייעשה, והיות ובאותה תקופה ביקר רבינו הגאון רבי שמחה וסרמן זצ"ל בעיר לוס אנג'לס, שם הקים עולה של תורה ועמד בראש הקהילה התורנית בעיר עד שעלה לארץ כמה שנים קודם לכן, השאלה הופנתה אליו.

מלחמת היצר ותחבולותיו

רבי שמחה זצ"ל לא השיב ישירות, אלא בפיקחות גדולה השיב במשל, והתשובה הייתה מובנת מאליה:

בעיירה אחת התגורר רמאי ידוע שהצליח לרמות את כולם כל הזמן. באו אנשי העיירה לאיש פיקח ונבון ושאלו אותו כיצד אותו רמאי מצליח לרמות את כולם ואילו אף לא אחד איננו מצליח לרמות אותו.

"אני ארמה אותו" אמר האיש הפיקח והנבון.

"הנה יש לי סוס צולע אשר ערכו בשוק איננו עולה על מאה רובל בעוד שסוס בריא עולה לפחות שלוש מאות רובל. אני אמכור לו את סוסי הצולע במאתיים רובל. לא פחות!"

"כיצד תצליח לשכנע רמאי מפורסם להשקיע מאתיים רובל בסוס שערכו איננו עולה על מאה?" שאלוהו.

"כך אעשה" השיבם. "אתקע מסמר ברגלו של הסוס. כאשר הרמאי יבחן את הסוס הוא יחשוב שהסיבה שהסוס צולע הוא מחמת המסמר והוא יעשה חשבון לנפשו. אשקיע בסוס מאתיים רובל, אסיר את המסמר, וכך ארוויח סוס ששוויו שלוש מאות תמורת מאתיים בלבד". סיים הפיקח והנבון, "הרמאי לא יבין שהסוס צולע מחמת חוליו, ויחשוב שכל הצליעה היא מחמת המסמר התקוע ברגלו".

וכך היה. לאחר דין ודברים הרמאי שילם מאתיים רובל תמורת סוס שערכו היה פחות ממאה.

חלפו ימים אחדים ואחוזת מרעיו של הרמאי נגשו אליו ושאלו אותו כיצד הצליח אותו פיקח ונבון לרמות אותו - הרמאי שמרמה את כולם.

"וכי הוא רימה אותי? הלא אנוכי רימתי אותו" השיב להם.

"הכיצד?" שאלוהו.

"כי בעוד שכל מעייניו היו נתונים להתמקחות אודות הסכום הסופי שיוסכם עליו תמורת סוסו, הוא לא נתן אל ליבו כלל להתבונן ששילמתי לו בכסף מזויף" השיב הרמאי.

עד כאן המשל.

הנמשל היה מובן. לא עושים "עסקים" עם היצר הרע. בסוף יוצאים קרחים מכאן ומכאן.

* * *

חסדי ה' אזכיר שזיכה אותי לכתוב מדי שבוע במשך כשנה גרגירים בתורתו הרחבה מני ים של מו"ר הגאון רבי שמחה (בן מרן הגה"ק רבי אלחנן בונם הי"ד זצוק"ל) וסרמן זצ"ל. כאשר רשמתי והדפסתי כמה גרגירים מתורת מו"ר זצ"ל סמוך לפטירתו בקונטרס "שמחת אלעזר" לפני יותר משלושים שנה, כתב מו"ר הגאון רבי משה חדש זצ"ל כי "הדברים נכונים", ואקווה שהוא הדין בדברים שכתבתי והדפסתי במשך שנה זו. אולם מו"ר רבי

מלחמת היצר ותחבולותיו

משה חדש זצ"ל הוסיף וכתב אז תוספת דברים שהם בודאי נכונים גם עתה: "...הם בקיצור, שהרי בכל ענין שמענו מרבנו זצוק"ל הוספות והרחבות דברים והעמקה פי כמה וכמה".

אסיים בדברים שכתב מו"ר רבי שמחה וסרמן זצ"ל: "המשל לכוכבים הוא בבחינות ולימודים הרבה. כי הנה מפאת המרחק העצום בין הכוכבים והארץ יש ויצוייר שאפילו אם נכבה הכוכב, אור עדיין ממשיך להאיר לארץ זמן מרובה אחר כיבוי, ולכן צדיקים נמנים בחייהן וחוזרין ונמנין במיתתן, כי "מצדיקי הרבים ככוכבים", ולכן לאחר חייהם האור שלהם נמשך לעולם ועד. תורת רבותנו הקדושים ממשיכה להאיר לדורות בחידושי ותיקין שנאמרו למשה רבינו ע"ה בסיני בתורת ה' תמימה מאירת עיניים.

אמנם צריך לדעת, להבין ולהרגיש, כי כמו שאין לחושינו שום מושג וציור מגדלם ומהותם של הכוכבים, ומכל מקום אנו נהנים מאורם לפי השגתנו, כן אנו זוכים כל אחד לפי כוחו ליהנות ממאור תורת רבותינו אף על פי שבאמת אין לנו שום מושג כלל מגדלם ומדרגתם".

ויהי רצון שאזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ושלא ימוש התורה מפי ומפי זרעי ומפי זרע זרעי עד עולם.

מנחם צ. גולדבאום

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

יחביאנו צל ידו...

'אזלת יד' - חיזוק או רפיון \ ה'משפט' וה'דין' \ 'עבדי' המלך ו'עם' מדינות המלך \ תהליך התחזקות והתרפות \ החילוק בין 'אין' ל'אפס' \ מלחמת עצירה \ 'עצרת לה' אלקיך' \ עזוב ונעזב \ התחזקות הרע וחסרון האור - גילוי האור וכליון הרע \ 'אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו' \ אחסה בסתר כנפיק סלה

כִּי יִדִין ה' עֲמוֹ וְעַל עֲבָדָיו יִתְנַחֵם כִּי יִרְאֶה כִּי אֲזַלְתָּ יָד וְאָפַס עֲצוֹר וְעֲזוּב (לב, לו)

הפסוק הזה מתחיל לתאר את תהליך הגאולה והתיקון שיהיה לאחר כל התהפוכות הנזכרים בשירה, זהו השלב שכביכול תהא התעוררות למעלה לעשות את הנקמה בגוים ולהושיע את עמו.

והנה לפי רש"י 'כי ידין ה' עמו' - הכונה לזמן שתהא מדת הדין על עמו, אולם 'ועל עבדיו יתנחם' הוא כבר מצב שכביכול משנה את מחשבתו מרעה לטובה, והסיבה לכך תהא 'כי יראה כי אזלת יד' - שיד הגוים מתחזקת עליהם יותר ויותר, עד ש'אפס עצור ועזוב', שאין מי שיאחד אותם ויחזק אותם, זה מה שכביכול יעורר את הרחמים.

אך בשאר מפרשים נראה ש'כי ידין ה' עמו' היינו 'כאשר יתעורר לדון דין עמו', וגם 'כי אזלת יד' פירושו להיפך שאינו לשון חוזק היד, אלא רפיון היד, שיראה שאין בכח ידם להשתדל לישועתם.

ויש לעיין בכמה שורשים בתיבות פסוק זה, ולהאיר יותר את דברי הפסוק, וגם צריך להבין למה כלפי הדין מזכיר 'עמו' וכלפי הניחום מזכיר 'עבדיו'.

דין

נראה שיש חילוק בין 'משפט' ל'דין' כי 'משפט' הוא בירור האמת, וה'דין' הוא ההתערבות לבצע את הכרעת המשפט, כמו 'וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי' שהכוונה שיתן להם מכות ואבדון כגמולם.

עם ועבדים

השורש 'עם' כולל גם את מילת השימוש 'עם' המורה על משהו המצורף למשהו אחר, ואילו 'עבד' הוא מלשון 'עבודה', שמדובר על מישהו הנמסר לעבודה, ולכן מצד מה שאנו 'עם ה'' זהו צירוף והתקשרות מסוימת עם ה', כגון שאנו מאמינים בו, ושייכים לצד שלו באופן שההצלחה שלו היא גם הצלחה שלנו וכו', אך אין זה תובע שעבוד לעשות כל מה שידרוש מאתנו, וכאשר מישהו נעשה 'עבד' הרי זה מחמת שהשתעבד לה' לגמרי, אינו

חושב על רצונותיו האישיים רק על רצון ה', ומי שמרגיש את ההשתעבדות הזו, אפשר לכנותו 'עבד'.

אזל

כבר כתבנו שלפי רש"י הוא לשון התחזקות, ולפי מפרשים אחרים הוא לשון רפיון, ונראה לאחד ביניהם, והוא, שלפעמים אדם מתחזק לקראת משהו, אך מגיע רגע שמשום מה גורם לו לחשוב אחרת ולהרפות, ולפעמים שוב מתחזק ושוב מתרפה, ולמשל, לפעמים יש בקבוק שקשה לפתוח את הפקק, או שיש אגוז הקשה לפיצוח, ואדם מחזק את השרירים והלחץ בטוח שיצליח לפתוח או לפצח, אך תוך כדי הלחץ מרגיש שהקושי גדול יותר, והיד שלו מתרפה, אך לפעמים שוב מתחזק ושוב מתרפה... זהו המצב המכונה 'אזלת יד', ויכול לשמש הן לתיאור החיזוק כמו רש"י שהגויים שוב ושוב מתחזקים לנצח את ישראל, והדרך היא שאחרי מאמצים חוזרים מצליחה היד בהתחזקותה, ולפי המפרשים האחרים הכוונה על היד של ישראל המתחזקת אך פוסקת ומתרפה.

יש גם פסוק בהפטרת מחר חודש 'וישבת אצל האבן האזל', ונראה שזה אבן שהיא סימן מסוים על כמות הדרך או אופי הדרך, ויש אנשים שההוראה של האבן מחזקת אותם להמשיך, ויש כאלו שההוראה גורמת להם להרפות מיעד הדרך שלפניהם, ולמשל, אם כתוב שמכאן יש מעבר רק להולכי רגל, אז, יש אנשים שעוזבים את הרכב ומתחזקים ללכת ברגל, ויש כאלו החוזרים על עקבותיהם.

אפס

נראה שיש חילוק בין 'אין' ל'אפס', 'אין' הכוונה שלא רואים שום מציאות, אבל ב'אפס' יש מציאות אלא שהיא חסר יכולת, מוגבלת, ולמשל, אם שואלים מישהו 'יש לכם פלאפון' והוא אומר 'אין', הכוונה שאין לו כלל את המכשיר הזה, אבל אם משיב ש'אין בטריה' או ש'אין קליטה', יכול לומר 'אפס פלאפון'.

נביא כמה דוגמאות מהפסוקים, מצרים אמרו ליוסף 'כי אפס כסף', הכוונה היא שיש להם חמורים ובהמות למכור ולהשיג כסף, אבל היות ולכולם יש רק רכוש כיוצא בזה, וכולם מחפשים לחם, ממילא אין לרכוש שווי של כסף, ה'שוה כסף' לא יכול להיות כ'כסף'.

'אפס כי עז העם', כלומר, הארץ זבת חלב ודבש, יש מה לכבוש שם, אבל כלפינו היא 'אפס' כי חסרי כח אנחנו מלכובשה.

'וראיתה אותו משם אפס קצהו תראה' - אל תחשוב שיש יכולת משם לראות את כולו, כי יש שם הגבלות לראות, אלא רק קצהו תראה.

עצר

העולם מלא בכוחות פעולה והתקדמות וכו', כל כח שכזה יש לו רצון המעורר אותו ומפעילו, אך לפעמים יש רצון הסותר את הרצון הראשון, כי אינו מתאים עמו, ואז, אם הרצון הסותר יהא עז ונחרץ יותר מהרצון המפעיל - 'יעצור אותו', וזהו הענין של שורש 'עצר' שענינו להביא כח נגדי העז יותר מרצון הפעולה.

ולהענין הזה קורא הרד"ק שהוא לשון 'מניעה', ואומר שיש גם 'עצר' שהוא לשון 'עכוב', כמו 'נעצרה נא אותך ונעשה לפניך גדי עזים', וכן 'לא עצר כח', היינו שלא עיכב לעצמו כח, 'לא יעצרך הגשם' הכונה שהגשם לא יעכב אותו, והנה בכל אלה אין כאן משהו מתנגד, כי הגשם לא מגיע בכדי לעכב את האנשים בבית, והרוצה לעשות סעודה למישהו זהו כדי לכבדו ולא כדי שלא ימשיך בדרכו, אבל למעשה גם הענין הזה מתקשר לענין הקודם, כי סוף סוף העיכוב מגיע מחמת התערבות רצון אחר המתחזק יותר על הרצון להמשיך ולא להתעכב, וכן 'לא עצר כח' הכוונה שלא עורר בלבו רצון להותיר ולעכב לעצמו כח למשהו אחר.

וכתב הרד"ק בספר השרשים שנקרא המלכות והממשלה 'עצר', לפי שהמלך או המושל עוצר העם מלצאת ומלעשות דבר בלי רשותו, כענין שנאמר 'ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו', וגם הענין הזה מתקשר עם המבואר, כי תמיד כח ורצון המושל מתחזק יותר מרצון העם.

ולפי זה 'עצרת' שונה מ'שבתון' כי בכל מצב של פעולה שייך לעשות הפסקה של שביתה ומנוחה, והכל כדי לחזור בהתרענות למצב העשיה, זה חלק מהשיגרה, מה שאין כן ב'עצרת' יש רצון להתנגד לשיגרה, להיכנס למצב רוחני ונעלה המתחזק יותר מכל משיכות עולם הזה. וכן מה שנאמר 'קדשו עצרה' היינו להתעורר ולהיכנס למצב שלא שייך להמשיך את סדר היום הרגיל.

עזב

כתבנו כבר בעבר (פרשת וילך תשרי תשפ"ג) שבפשטות 'עזיבה' היא הפסקת 'קשר' או הפסקת 'התענינות וסיוע', כמו 'יעזב איש את אביו ואת אמו', וזה נעשה בדרך כלל מחמת שאדם מתחיל להתעניין במשהו אחר היותר מוצא חן בעיניו, ולכן 'עזוב' את המצב הקודם. אלא שרש"י בפסוק 'עזוב תעזוב עמו' כותב שיש 'עזיבה' שהוא לשון עזרה, כמו 'ויעזבו את ירושלם עד החומה' שהכונה שמילאו עפר לתמוך בחומה, ומפרש 'עזוב תעזוב עמו' ש'יעזור' לבעל החמור אשר נפל [אולם יש מפרשים שפירשו שם שהכוונה לפרק את החבילות, שהחבילות יעזבו את החמור. והתרגום שם מפרש ש'יעזוב את מחשבות השנאה'].

ואולי אפשר לאחד את כל הענינים כך, כי הנה כאמור, כאשר אדם 'עזוב' משהו זה בגלל שמצא משהו אחר, אדם עזב את אביו ואמו מפני שמצא אשה, וממילא כמו שהדבר הנעזב מאבד את ערכו, כך הדבר החדש שפנה אליו מקבל ערך חזק יותר, כאילו הוא משהו שעליו לא שייך לוותר, וכאשר מישהו פונה למצב של עזרה דחופה, גם הפעולה החדשה מתוארת כ'עזיבה'.

ביאור הפסוק

'כי ידין ה' עמו' היינו כאשר ה' יתערב להכריח שעמו יהיו עמו, וזה יכול להיות הן על ידי שיכריח את עמו לכך, והן על ידי שיעניש וירחיק את הגוים המפריעים לעמו...

‘ועל עבדיו יתנחם’ - וגם כביכול יעיין במעשי עמו, ויבחין שאף אם אינם תמיד ממש עמו, בכל זאת יש להם קשר אמיץ יותר שהם ‘עבדיו’, שבהרבה ענינים מבטלים רצונם מפני רצונו, וזה מעורר לחשוב עליהם מחשבות טובות ומטיבות...

המצב הזה יעורר רחמים עליהם להחיש להם עת פדיון כמבואר בהמשך הפסוקים -
אולם הסיבה שתעורר למעלה את הדין הלזה הוא -

‘כי יראה כי אזלת יד’ - שיראה שכמה שיד האויב מתחזקת עליהם לא די לה, אלא מתרפה וצריכה לשוב להתחזק, והנה ההתחזקות שלהם היא להכשיל את ישראל להרחיקם מאביהם שבשמים, ואם רואים שכמה שהצליחו עדיין אינם מרוצים, סימן הוא שמבחינים הם שעדיין יש לישראל קשר ושייכות עם ה'... וזה מעורר שה'דין' להכריח את עמו שיהיו עמו, יהא על ידי שיעניש את הגוים המחטיאים.

והסיבה שתעורר את הניחום על עבדיו הוא -

כי **‘אפס עצור ועזוב’** - שהסיבה שיש נקודות שבהם אינם כעבדים המבטלים רצונם מפני רצונו, היא כי **‘אפס עצור’**, פירוש, שכאשר אדם מבטל רצונו מפני רצון אחר, הרי זה מפני שהרצון הנגדי מתחזק יותר מהרצון העצמי, אך כאשר הרצון המתנגד ‘אפס’ - שאין הארה המחזקת ומתקפת אותו, אין הרצון העצמי עצור, ואין מה שיעמוד נגדו.

אלא שיש לטעון על עבדיו, כיצד התעורר בם הרצון העצמי שאינו כרצון ה', והלא זה מחמת שלא שמרו על עיניהם ולבם מלהביט על קניני עולם הזה וכו', אבל אין זו טענה עליהם כי **‘אפס עזוב’** מהם, שהרי לפתח חטאת רובץ, והאדם נולד ללא דעת לתוך העולם הזה ושאיפותיו, ואינו רואה משהו אחר, אלא שכאשר גודל ומקבל דעת, מתחיל לראות את האמת והתכלית של העולם, והאמת הזו מתחזקת יותר, והחיזוק שלה גורם לו לעזוב את מה שהכיר עד עכשיו, אולם כאשר **‘אפס עזוב’**, שאור הדעת הזו הנותן לו את היכולת להיות ‘עזוב’ - אפס, אינו יכול לעזוב את מה שהכיר עד עכשיו, ואף שמשיג שיש רצון אחר אמיתי ומועיל, אין ההכרה הזו עוצרת את רוח הרצון שהיה לו עד עכשיו, וזה גורם שיש ענינים שבהם אינם כעבדים המתבטלים לרצונו, וההצדקה הזו היא הסיבה המעוררת רחמים על עבדיו.

ונמצא שהפסוק מדגיש שני נקודות למה לעשות את ה'דין' בעמים ולא בעמו, האחד כי הגוים מתגברים להחטיא את עמו ולהרחיקם ממנו יותר ויותר, ולעומת זאת עמו הרוצה להתחזק מתוך אהבת הטוב ושנאת הרע - אינם מקבלים את הארות הללו, לא את הארת השנאה העוצרת, ולא את הארת אהבה העוזבת-מחזקת, וזה גורם את ה'אזלת יד' מצד ישראל, שכמה שרוצים להתחזק, אינם מצליחים.

המשך השירה

אין כאן המקום להאריך בביאור המשך הפסוקים וכיצד משלבים את ב' הפירושים בהם אם המדובר כנגד הגוים או כנגד ישראל, אלא נסביר את הענין בכללות שמתוכן הפסוקים נראה שאמנם מחמת הסיבות הנזכרות ירחם ה' על עמו ויעשה דין בגוים, אבל סיבת

הסיבות למה הגיעו למצב כזה שהגוים מתחזקים ומצליחים להכשיל במדה מסוימת, וישראל לא מצליחים להתגבר כנגד ההצלחות הללו של הגוים היא מפני שהגוים מאמינים בכח האלילים שיתנו להם את הכח להתחזק כנגד ישראל, ולעומתם ישראל סבורים שהכח להתנגד הוא הכח שלהם, אינם מצפים לקבל את כח ההתנגדות מלמעלה, יש פגם בענין של 'צור חסיו בו', כביכול מאלילים את כחם ואינם מסתירים עצמם תחת הגנת ה'. ועל כן המשך הגאולה תהא מתוך הארה של 'ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלקים עמדי...!', שיראו שכל הכוחות והחזוקים מגיעים מה', מקבלים אותם מה'.

מיום כפורים לסוכות

אפשר לומר ששני המצבים הללו, המצב של התעוררות הרחמים על ישראל, והמצב של הארה שההצלה מהגוים המחטיאים היא על ידי החסיה בה' - הם כנגד הזמנים של 'יום הכפורים וחג הסוכות' -

כי 'יום הכפורים' הוא יום של 'אוהבי ה' שנאו רע', יש כזו הארה של טהרה ואהבה המנתקת מהרע, ביחד עם הווידוים שבהם מתלוננים על כל החטאים הרעים ומריעים ומשניאים אותם, אך כמה שיהודי יתוודה ויגלה את פשעיו, עדיין יוכל לראות איך שיש הרבה הרבה עבירות שנמנע מהם, היצר וכוחות הפיתוי והרע לא הצליחו להכשילו, איך שהרבה הרבה פעמים נזהר מלהיכנס לנסיון, והרבה פעמים התגבר על רצון העצלות והמנוחה כדי לעסוק בדבר מצוה, כמה נמנע מגניבה וגזילה ושאר איסורים חמורים, כל הנקודות הללו מראים שיש לו אמונה בה', יש לו שייכות עם ה', יש לו הכנעה והשתעבדות לפני ה', למרות שהגוים מתגברים לדרדר יותר ויותר את העולם ולהגדיל את הנסיונות... ומצוי שיהודי דופק 'על חטא', ובהרבה עוונות שם כמעט אינו מוצא את עצמו, לפעמים זוכר כמה פעמים בודדות שנכשל בהם, ולפעמים עליו לפלפל בדרך רמז שיש לו איזה שמץ מאותו עוון, ואכן מתוודה ומאשים את עצמו, אבל אפשר גם להבחין בנחת רוח שיש לה' מווידוי שכזה, שהנה יהודי נזכר שכמה פעמים אכל בלא ברכה, כאילו שאינו זוכר כמה אלפי פעמים כן זכר לברך... וכל הרצינות הזו שהיתה לו היתה למרות שהעולם מתדרדר יותר ויותר...

כל המצב הזה מברר שאנו עם ה', עבדי ה', מקשר אותנו אל הטוב ומשניא את הרע, זוהי הארה של 'עצור ועזוב', מקווים שהארה הזו תבטל מאתנו את המצב של 'אזלת יד' - של הרגשת רפיון כח לעמוד כנגד היצר...

אולם זוהי טהרה שה' מטהר אותנו מכל חטאותינו, ועלינו לקיים 'לפני ה' תטהרו', להרגיש את הטהרה הזו, להרגיש שבאמת אנו שייכים לטוב ושונאים את הרע, ולתפוס ולזכור שאכן הזכות לטהרה הזו היא רק כאשר אנו 'לפני ה' - כאשר מתייצבים בהכנעה לפני ה', מכירים שהכל מכוחו, הוא המטהר אותנו, הוא הנותן לנו כח לעשות חיל, גם את החיל למלחמת היצר, כידוע שאם ה' מביא ליהודי נסיון, נותן הוא גם את הכח לעמוד בו, וצריך לייחל ולחפש את הכח הזה...

ואם ההארה הזו ממשיכים לחג הסוכות, לחסות בסתר כנפיו, צור חסיו בו, לקיים
ושמחתם לפני ה' אלקיכם, להיכנס לענני הכבוד להיות לפני ה', לדעת שהוא המציל אותנו
מנחש שרף ועקרב ועמלק, וכנודע שדוקא בסוף מסכת סוכה מאריכה הגמרא בעניני היצר
הרע, ובידיעה שאלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, והם ימים שמבקשים הושע נא והושיעה
נא, הושע נא כלה מרשיעי, לבל עוד תרשיעי, גם מה שאומרים 'אני ו'הו הושיעה נא' יש
מפרשים שהוא בקשה שכבר יגיע הגילוי הגדול של 'ראו עתה כי אני אני הוא'.

אספקלריא ליום הכפורים תשפ"ד

אהל תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

**"ומבלעדיך אין לנו מלך אלא אתה" (מחילת העונות ביוהכ"פ
מותנית בהכרה במלכותו!)**

פּי לַה' הַמְלוּכָה (תהלים כב, כט)

"אין לנו מלך אלא אתה"

א) ענין ה"מלכויות" תופס מקום נכבד גם בתפילות של יום הכפורים. שהרי אומרים בו את כל הנוסח של "ובכן פחדך". [ובפרט לפי נוסח הרמב"ם (כנוסח עדות המזרח) שאחרי יעלה ויבוא לפני חתימת הברכה אומרים "אלהינו ואלהי אבותינו מלוך על כל העולם" כקטע נפרד].

וביותר, נוסח חתימת הברכה בתפילות הוא: "מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמו בית ישראל, ומעביר אשמותינו בכל שנה ושנה, **מלך על כל הארץ** מקדש ישראל ויום הכפורים".

א] ועלינו להבין, מאחר שתורף הברכה הוא מחילת העונות ביום הכפורים, והחתימה הרי מעידה על תורף הברכה, א"כ מה השייכות של "מלך על כל הארץ" למחילת העונות. ומה גם, שהרי הכלל הוא, ש"אין חותמין בשנים" א"כ יש שייכות בין הדברים (כמבואר בגמ' בברכות מט, א). וא"כ בהכרח שיש שייכות בין "מלך על כל הארץ" לבין מחילת העונות.^{טו}

ואכן מוצאים אנו בנוסח "אבינו מלכנו", שפותחים ואומרים "אבינו מלכנו חטאנו לפניך", וממשיכים מיד "אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה". ולכאורה כל ה"אבינו מלכנו" כולם המה בקשות, ומהו הצהרה זו "אין לנו מלך אלא אתה".

ובהכרח שבכדי לבקש סליחה, הדבר מותנה בהכרה שאין לנו מלך אלא אתה. וכמובן הדבר טעון ביאור.

^{טו} הציעו לבאר הענין עפ"ד המהר"ל (גבורת ה' פרק מו) שכותב: "אמנם ראש השנה ויום הכפורים, הוא במה שהוא יתברך מלך ואדון העולם כו' והכל תחת רשותו, ולפיכך מזכירים באלו ימים מלכותו יותר כו'. אבל יום הכפורים מצד בחינה אחרת, מצד שהעולם הוא אל המלך הוא השם יתברך, כמו העבד שהוא לאדון והוא שלו, ובוה הקב"ה מכפר להם החטאים מאחר שהם שלו כו'. ומצד שהוא יתברך מלך העולם וכל הנמצאים הם שלו תחת רשותו ואינם לאחר, יצאו ביוהכ"פ מרשות המלך היצר הרע שכבר נסתבכו בו כל השנה, ונכנסים אל רשות הקב"ה כי שם מלך ה' צבאות נקרא עליהם כו'. אבל בחינה זאת שהוא מוציא אותם מרשות אחר כו', כי זה הוא מצד שהוא מלך יחיד שאין אתו עוד, ובשביל שהוא מלך יחיד, אין הנמצאים ברשות אחר" (מו"ר הגאון הגרד"כ שליט"א).

"ומעביר אשמתינו בכל שנה ושנה"

בן עוד יש להבין, מה שמזכירים בנוסח הברכה בתפילה: "ומעביר אשמתינו בכל שנה ושנה". מה הענין להזכיר שהוא מעביר כל שנה.

כמו כן, השיח יצחק (סדור הגר"א) מבאר את הכפילות בנוסח הברכה, שאומרים: "כי אתה סלחן לישראל ומחלן כו' ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח". שהכונה שאתה "סלחן" ו"מחלן" בתמידות, ומבלעדיך אין לנו מלך "מוחל וסולח" אפילו במקרה.

ולכאורה ההצהרה שהקב"ה מסכים לסלוח כל שנה בתמידות, רק גורמת תחושה שהאדם מצהיר ש'אחטא ואשוב'. ומה הענין להזכיר זאת.

"ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח אלא אתה"

ג] גם צריך להבין את עצם הנוסח שאומרים: "כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון בכל דור ודור, ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח אלא אתה".

מהו הכונה במה שאומרים "אלא אתה". וכי יעלה על הדעת שיש מישהו אחר שיכול למחול. הרי החטא נעשה כנגד הקב"ה, ואם כך ברור ופשוט, שרק הקב"ה הוא זה שיכול למחול.^{טז}

[והנה כבר העיר הרס"ג (רי"ץ גיאות) שיש כאן כפילות במה שאומרים "אלא אתה" אחרי שכבר אמרנו "ומבלעדיך". אבל גם הלשון "ומבלעדיך" זוקק הבנה, מה באים לומר בזה].

מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול

ב) לצורך ביאור הדבר נקדים, דהנה בסוגית הגמ' בקידושין (לב, ב) מובא מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק שהיו מסובין בבית המשתה בנו של רבן גמליאל, והיה רבן גמליאל עומד ומשקה עליהם. ואמר רבי אליעזר לרבי יהושע, מה זה שאנו יושבין ורבן גמליאל עומד ומשקה עלינו?! ענה לו רבי יהושע, שמצינו כן גם אצל אברהם אבינו, ששימש בעצמו את המלאכים, הגם שנדמו לו לערביים.

ורבי צדוק אמר להם, שלא צריך להביא ראיה מכבוד הבריות, הרי אפשר להביא ראיה מכבוד המקום, שהקב"ה משיב רוחות ומעלה נשיאים ומוריד מטר ומצמיח, אדמה ועורך שולחן לפני כל אחד ואחד.

ומסיקה הגמרא, שנשיא שמחל על כבודו מחול, אבל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנאמר "שום תשים עליך מלך" שתהא אימתו עליך.

^{טז} יש לציין בזה מה שכותב המשך חכמה (הפטרה לפר' וילך): "ולכן אמר 'שובה ישראל עד ה' אלקיך', כי מלכותא דרקייע כעין מלכותא דארעא, והנה על הכל יש שופטים, 'וגבוה מעל גבוה' (שומר, וגבוהים עליהם), ומימינים ומשמאילים, ופעמים מטים לכף זכות מחמת איזה זכות. אבל בעון מרד הנוגע בכבוד המלך, אז כולם מחייבים, כי מי יוכל למחול על כבוד המלך, בלעדי המלך בעצמו יוכל למחול אחרי הבכי והרחמים. ולכן אמר 'שובה ישראל עד ה' אלהיך' - פירוש שעד ה' בעצמו יגיע התשובה, כי מי יוכל למחול חוץ ממנו - 'כי כשלת בעונך', כי היה לך העדר הצלחה, כי מלבד מכוון חטאך היה חלול השם גדול מאוד, ורק ה' ברחמיו רב חסד ומרבה לסלוח".

והקשה המהרש"א שם, מדוע לא נוכיח מהק"ו הנ"ל גם כלפי מלך, שאם הקב"ה שהוא מלך מלכי המלכים מוחל על כבודו, כ"ש שמלך יוכל למחול על כבודו.

וכותב המהרש"א, שכלפי "מלוכה" אין להשוות מלך בשר ודם למלך מלכי המלכים. ומציין לדברי המרדכי (גיטין רמז תא) שכותב: "ולא דמי למלך שאין יכול למחול על כבודו, כדכתיב "כי לה' המלוכה", הממליך מלכים ולו המלוכה. ולהכי כתיב "שום תשים עליך מלך" שריבה בו הכתוב שימות הרבה, לומר שאין כבודו מחול".

והענין הוא, שמלך שהוא לא מלך בעצם, אם הוא מוחל על כבודו, הרי זה סותר את כבוד המלוכה, ואינו רשאי לכך. וכפי שכותב הקוב"ש (כתובות אות מז) שגם המלך בעצמו מוזהר בזה לחלוק כבוד למלכות.

יתירה מכך, מלך שמוחל על כבודו, הוא הורס את כל המלוכה, בפרט אם ימחול שוב ושוב, שהרי לא יהיה שום מורא מהמלכות.

אך כל זה דוקא במלכות בשר ודם - שהמליכו אותו, או שהמליך את עצמו, ואינו מלך בעצמותו, ולכן המלוכה מוגבלת ותלויה ועומדת באימת העם, כי כל המלכות שלו זה מה שהוא מולך עליהם.

לא כן הקב"ה שמלכותו בעצם מלכות עולם, היה הוה ויהיה, וכפי שאומרים "אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא". וגם אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו" (איוב לה, ו; ראה במאמר "אם חטאת מה תפעל לו" שהרחבנו בזה), וממילא, מאחר שגם אדם שחוטא או פושע, לא פועל ולא עושה כלום לקב"ה, לכן גם אם הקב"ה ימחול, לא יפגע ולא יפגם מלכותו.

וכפי שכותב השל"ה (פסחים אות רסט) לבאר את נוסח 'היום הרת עולם' שאומרים "אם כבנים אם כעבדים", ואלו דבריו:

"אלו שני ענינים, אם כבנים אם כעבדים, אשר על שם זה אנו אומרים 'אבינו מלכנו', בחינת מלך יותר בעילוי בו יתברך מבחינת אב, כי נקרא מלך מצד מהותו אף קודם שנברא העולם, שהיה הוא ושמו בלבד, ה' מְלֶךְ, והוא יתברך מלך בעצם לא כמלך בשר ודם, שאין מלך בלא עם, אבל הוא יתברך אין צריך לעם, כי די לו במציאותו, וגם ביכלתו להוות עם כל אימת שירצה ואין מונע בו. ולא נקרא אב כי אם בהתגלותו בבוא הבריאה, ההשתלשלות עילה ועלול, אז נקרא העילה אב והעלול בן כו".

באמת רואים אנו, שהמלכים והנשיאים אשר בכוחם לתת חנינה לחוטא, אינם עושים זאת תמידים כסדרם, ובעיקר שאינם עושים זאת כאשר חטאו באופן אישי כנגדם. לא כן הקב"ה, שהוא יכול למחול גם על העבירות שעשינו מולו.

וזה נראה הביאור במה שאומרים "מבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח אלא אתה", שבאים לומר, שמלך בשר ודם אינו יכול למחול, מאחר שהמחילה בעצם סותרת ונוגדת את המלוכה. לא כן מלכו של עולם, שיכול למחול בלי הגבלה, ואי"ז סותר כלל את המלוכה.

דהיינו שזה הכרה במלכותו יתברך שאין לו גבול כלל, ושמלכותו קיימת בעצם ואינה מותנית בנו.

"ה' מלכנו הוא יושיענו"

ג) וע"פ האמור נמשיך לבאר, מדוע בקשת מחילת העונות, מותנה בהכרה במלכותו יתברך "אין לנו מלך אלא אתה".

כי הנה רש"י (דברים ג, כד) כותב עה"פ "אשר מי אל בשמים ובארץ": "אינך דומה למלך בשר ודם שיש לו יועצין וסנקטורין, הממחין בידו כשרוצה לעשות חסד ולעבור על מדותיו, אתה אין מי ימחה בידך, אם תמחול לי נתבטל גזירתך".

אלא שבעצם גם הקב"ה העמיד בעולם הנהגת המשפט, בו יש כללים אשר מחייבים עונש לחוטאים. אלא שכותב הרמח"ל (דעת סימן לו): "ומעוצם יחוד שליטתו היא שאין לו שום הכרח וכפיה כלל, וכל סדרי המשפט כל החוקים אשר חקק כולם תלויים ברצונו ולא שהוא מוכרח בהם כלל. הנה כשרוצה משעבד רצונו כביכול למעשי בני אדם כענין ששנינו 'זהכל לפי רוב המעשה' וכשהוא רוצה אינו חושש לכל המעשים ומטיב בטובו למי שרוצה, וכמו שאמר למשה רבינו ע"ה "וחנותי את אשר אחון" אע"פ שאינו הגון. וכן הוא אומר "למעני למעני אעשה" "אנכי אנכי הוא מוחה פשעך למעני וחטאתך לא אזכור".

ולכן הדרך לבקש מהקב"ה שיעבור ויתעלם כלפינו מהנהגת המשפט, זה רק כאשר אנו מכירים במלכותו יתברך, שהוא מלך מלכי המלכים בלי שום גבול מעולם ועד עולם, אז שייך לבקש שהקב"ה יעבור על כללי המשפט וינהג שלא לפי כללי המשפט.¹⁷

ויסוד הדבר מבואר בספר העיקרים (א, ד) שכותב לבאר את הפסוק (ישעיה לג, כב) "כי ה' שופטינו ה' מחוקקנו ה' מלכנו הוא יושיענו". ואלו דבריו:

"ואמר "ה' מלכנו" לרמוז על העיקר השלישי שהוא מציאות השם, שהוא מלך על כל העולם ונקרא ביחוד מלך ישראל וגואלו. ולומר כי אף אם מצד היותו מחוקק לא ירצה להעביר על החוק, מכל מקום מצד היותו מלכנו ראוי שיושיענו, כי המלך יש לאל ידו לעבור על החוק, ולעשות מה שירצה כדי להושיע את עמו" (וראה גם במלבי"ם שם).

ועפ"ז מובן היטב מדוע עסק ה"מלכות" הוא בכלל מהות היום ובכלל חתימת הברכה "מלך על כל הארץ", מאחר שרק כך ניתן לבקש מחילה.

ומעביר אשמתינו בכל שנה ושנה

ד) ונוסיף גם לבאר מה שאומרים "ומעביר אשמתינו בכל שנה ושנה".

¹⁷ ראה במאמר "כפרת יוהכ"פ ימים יוצרו ולו אחד בהם", מש"כ שכל כפרת יוהכ"פ (נגד ד' חילוקי הכפרה), הוא מכח הנהגת היחוד ע"ש.

דהנה מלך בשר ודם, אשר יקצוב ויודיע מראש, שאחת בשנה הוא מוכן לותר ולסלוח על אלו שלא נהגו כשורה, הרי זה יהיה לחוכא ואיטלולא, ויהרוס את כל חוקי המדינה.

וזה מה שאנו באים להדגיש, שאצל הקב"ה לא רק שהוא יכול למחול, אלא שהוא מוחל כל שנה, וכל זה מאחר שהוא "מלך על הארץ", הממליך מלכים ולו המלוכה!

והטעם שבאמת סידר הקב"ה להעביר אשמתינו בכל שנה ושנה, מבאר החינוך (מצוה קפה): "משרשי המצוה, שהיה מחסדי האל על בריותיו לקבוע להן יום אחד בשנה לכפרה על החטאים עם התשובה שישובו, שאילו יתקבצו עוונות הבריות שנה שנה תתמלא סאתם לסוף שנתיים או שלוש או יותר ויתחייב העולם כליה, על כן ראה בחכמתו ברוך הוא, לקיום העולם, לקבוע יום אחד בשנה לכפרת חטאים לשבים. ומתחילת בריאת העולם יעדו וקדשו לכך".

ומבואר מדבריו, שאילולי שהיה מכין הקב"ה יום מיוחד לכפרה, לא היה קיום לעולם, וממילא לא היה קיום לכל תכלית הבריאה. ולכן מתחילת בריאת העולם, הוצרך הקב"ה לייעד יום סליחה וכפרה.

ונמצא, שמה שהקב"ה מעביר אשמתינו בכל שנה ושנה, דהיינו מה שיש יום מיועד בשנה למחול בו על כל עונותינו, מעיד כמה רב כוחו של הקב"ה, וכמה אין שום דבר שמונע אותו מלעשות דברים שמקופיא נראה שסותרים את כל מלכותו.

וכל זה מפאת שהוא "מלך על כל הארץ". ולכן גם "מבלעדיך אין לנו מלך סולח ומוחל אלא אתה!"

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בביאור מהותה של תשובה

ידועה ומפורסמת קושיית מרן הגאון רבי ישראל סלנטר, (הובא בכוכבי אור סי' פ"ג) וז"ל, "דלכאורה קשה, דהלא ידוע דהקב"ה שוקד על טובת ישראל ורוצה בהצלחתם, ויזה"כ הוא יום סליחה ומחילה, יום שנמחלו עוונותיהן של ישראל, ור"ה הוא יום הדין, אשר כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, וכל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה, וא"כ למה לא ציוה הקב"ה לעשות יוה"כ מקודם, ואחר שיטהרו מעוונותיהן יעשו ר"ה, ואז יוכלו לזכות ביום הדין לשנה טובה וברכה"?

וכבר דשו בזה רבים לתרץ זה בכה וזה בכה, וע"כ גם אני אענה את חלקי ליישב הענין בעזהי"ת. ואקדים קצת ביאור במהות התשובה, ואח"כ נחזור ליישב הקושיא.

מהותה של תשובה

בפרשת התשובה (דברים ל, א-ב) כתיב: "והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבת אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלקיך שמה. ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקלו ככל אשר אנכי מצוך היום ובניך בכל לבבך ובכל נפשך". וכתב הספורנו (שם) וז"ל: "והשבות אל לבבך - התבונן בחלקי הסותר ותשיבם אל לבבך יחדיו להבחין האמת מן השקר, ובזה תכיר כמה רחוקת מן הא-ל יתעלה בדעות ובמנהגים אשר לא כתורתו. בכל הגוים, בעודך בגלות", עכ"ל. מבואר מדבריו, שעבודת התשובה היא להכיר כמה החוטא נתרחק מהשי"ת.

וכן מפורש בדברי המבי"ט (בספרו בית אלקים, שער התשובה פ"א) וז"ל: "חקרנו על גדר התשובה ומצאנוהו נכון ושלם והיא, קריבה להשם, מריחוק החטא", עכ"ל. מפורש בדבריו, שמהות התשובה היא להתקרב להשי"ת ממה שהרחיק עצמו ע"י חטאיו. חטא נובע מחמת ריחוק מהשי"ת, שאם מרגיש שהשי"ת עמו באותה שעה, לא יתכן לחטוא.

אפשר לפי זה לבאר מדוע אומרים "אבינו מלכנו, חטאנו לפניך", וכבר עמדו המפרשים, מה פשר המילה - "לפניך", הול"ל "חטאנו" בלבד. ונראה שאפשר לבאר הכוונה כאן, שעל זה גופא אנו מתוודים, שבשעה שחטא, לא הרגיש שהקב"ה "לפניך", אלא הסיח דעת מהשי"ת. וע"כ עכשיו כשחוזרים בתשובה, אומרים שחטאנו "לפניך", ושוב נתקרב לפניך!

טעם שנקבע ראש השנה קודם יו"כ

לפי זה יתבאר מדוע ראש השנה לפני יום כיפור, דבראש השנה העבודה היא "מלכיות", התבוננות ביחוד השי"ת, ולהכיר ש"אין עוד מלבדו", והוא מלך מלכי המלכים, ולקבל עלינו עול מלכות שמים, ולשעבד עצמנו לעשות רצונו בלבב שלם. וכיון שכן, מובן שראש השנה קודם ליום הכיפורים, דרך אחר שהתבוננו ביחוד ה', שייך להגיע לידי תשובה ביום הכיפורים.

תשובה מקרבתו להשי"ת

להרחיב הדברים, נעתיק כאן קצת דברי חז"ל בהם מבואר שמהותה של תשובה היא קירבת ה'. דאיתא ביומא (פו, א): "אמר רבי לוי: גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, שנאמר: שובה ישראל עד ה' אלקיך", ע"כ. ועי' במש"כ המהרש"א (שם) וז"ל, "עד כסא הכבוד שנאמר כו'. ודרשו כן דלפי ענינו ה"ל למיכתב שובה ישראל 'אל' ה' אבל לשון 'עד' מורה על הקירוב ממש", עכ"ל. ר"ל, שע"י החטאים, מתרחק מהשי"ת, וזו מהות ה"תשובה" ששב אל השי"ת, ונעשה קרוב ודבוק להשי"ת.

וע"ע במש"כ הרמב"ם (הל' תשובה פרק ז' הל' ו') וז"ל, "גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך, ונאמר ולא שבתם עדי נאם ה', ונאמר אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב, כלומר אם תחזור בתשובה בי תדבק, התשובה מקרבת את הרחוקים, אמש היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד, וכן אתה מוצא שבלשון שהקב"ה מרחיק החוטאים בה מקרב את השבים בין יחיד בין רבים כו'", עכ"ל. להדיא מפורש בדבריו, שהחוטא רחוק מהשי"ת, ותכלית התשובה היא לקרבו להדבק בהשי"ת.

וזה מה שכתב הספורנו, והשבת אל לבבך יחוד ה', וממילא מזה יכיר כמה התרחקת מן השי"ת. שזו מהותה של תשובה, להכיר כמה הרחיק עצמו מהשי"ת. שכל העבירות שעשה הן רק משום שלא חי בדביקות וקירבת השי"ת.

הכפרה הוא מהדביקות בהשי"ת

תנן במתני' ביומא (פה, ב): "עבירות שבין אדם למקום - יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו - אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו. דרש רבי אלעזר בן עזריה: מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום - יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו - אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חבירו. אמר רבי עקיבא: אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין, מי מטהר אתכם - אביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל (ה') מה מקוה מטהר את הטמאים - אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל", ע"כ.

וביאר המהר"ל (דרוש לשבת תשובה) מדוע יום הכיפורים מכפר דוקא על עבירות שבין אדם למקום ולא על עבירות שבין אדם לחבירו וז"ל, "רבי עקיבא פירש דבר זה מה שאין יום הכיפורים מכפר רק על עבירות שבין אדם למקום. ולכן אמר אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרים, כלומר שמה שישראל מטהרים ביום הכפורים הוא בשביל שיש לישראל דביקות בו יתעלה כדכתיב (דברים ד, ד): "ואתם הדבקים בה' אלקיכם", ועל זה אמר: "אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרים", כי אין מעלה יותר מזה. והוסיף לומר: "ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים", שבשביל שישראל דבקים לגמרי בו יתעלה דבר זה עצמו הוא הסרת והסתלקות החטא מישראל, כי מאחר שהוא יתעלה לא שייך אצלו חטא מסלק החטא מן הדבקים בו, ולכך ביום הכפורים מפני ענויי נפש והסתלקות הגופניות מישראל ואז יש לישראל דבקות בו יתעלה ודבר זה הוא מסלק החטא מישראל. ולכך קאמר: "מה

מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל", כי המקוה מטהר הטמא כאשר יתדבק בו לגמרי מבלי שום חציצה בעולם, כי המקוה לא שייך בו טומאה לכך כאשר יתדבק בו לגמרי מבלי חציצה מסולק מן הטומאה. וכך הקב"ה מטהר ישראל כי הם דבקים בו יתעלה לגמרי מבלי שום חציצה והפרד כלל, והוא יתעלה מסולק מן החטא ולכך ישראל טהורים על ידי הקב"ה בעצמו. ולכך דוקא עבירות שבינו למקום שנתרחק מן השם יתעלה, השם יתעלה מכפר על ידי ישראל דבקים בו. אבל מצד חבירו לא מצד השם יתעלה, אין יום הכפורים מכפר, ועל זה אמר: "אשריכם ישראל", על הדביקות הגמור הזה מבלי חציצה כלל עד שנעשים טהורים מאתו. ואשרינו ואשרי חלקנו בטהרתנו במקום טהור וקדוש הזה, אשר לא יטוהרו בו מלאכים עליונים כאשר יודע לחכמי בינה, "עכ"ל הזהב של המהר"ל. מבואר מדבריו - "שמה שישראל מטהרים ביום הכפורים הוא בשביל שיש לישראל דביקות בו יתעלה", כלומר, שעיקר תיקון החטא, הוא בזה שנתקרב להשי"ת ממה שנתרחק מאתו ית', שכל החטאים - מחמת הריחוק מהשי"ת, ורק ע"י התקרבות להשי"ת, שייכת תשובה שלימה.

הדביקות בהשי"ת הוא בטחון

המשך חכמה האריך טובא (דברים י, כ) לבאר דמצות בטחון נלמדת ממצות "ובו תדבק" וז"ל, "אמנם לדעתי היא מצוה פרטית כוללת כל אנשי האומה, כל אחד לפי ערכו, וזה מה שלא מצאנו בתורה רק רמזים עליה. וזהו ענין הבטחון... וזה הענין נקרא "ובו תדבק", שכיון שיצייר האדם שהוא דבוק להשגחה העליונה מהשי"ת, ומרגיש השי"ת בעניניו יותר ממה שמרגיש האדם בעצמו, וכמו שדרשו על (שמות ג, ז): "כי ידעתי את מכאוביו", ובאגדת בראשית על "מה אקוב" וכו'. אז האדם בטוח ונח, ואינו דואג מאומה לעניניו, כי מה יועיל יכולתו נגד יכולת הבורא הדבוק עמו, ומרגיש בהעדריו כביכול. וזה נקרא דביקות, והיא מצוה כוללת בבחינות שונות לכל אנשי האומה בלא הבדל וכו', "עכ"ל. הרי, שמהותו של בטחון הוא דביקות בהשי"ת, ומהותה של תשובה אף היא להיות דבק בהשי"ת.

שויתי ה' לנגדי תמיד

ומטעם זה, יש לבאר דברי הגר"א, שכתב על דברי הרמ"א בתחילת או"ח (סי' א') ז"ל: "שויתי ה' לנגדי תמיד (תהילים טז, ח), הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים", עכ"ל. וכתב הגר"א (שם) וז"ל: "ובמעלת הצדיקים - כמו שכתוב: "איש צדיק תמים את האלקים התהלך נח" וכן בחנוך וכן באבות אשר התהלכו אבותי לפניו (בראשית מ"ח) וזהו כל מעלת הצדיקים", עכ"ל. חזינן מדברי רבינו הגר"א, שעיקר מעלתן של צדיקים זה שהם חיים עם - "שויתי ה' לנגדי תמיד", ר"ל, חיים כל ימיהם עם אמונה שלימה בהשי"ת. וכיון שיש לצדיקים הך מעלה, ממילא אינם חוטאים, שהרי מרגישים שהם לפני הקב"ה. רק מי שנתרחק מהאמונה שלימה, ואינו מרגיש שהוא לפני הקב"ה שייך לחטא.

וזו עיקר עבודת התשובה, לבא לחיים של "אמונה שלימה", דרך מי שיש לו אמונה שלימה אינו חוטא כלל. שהרי מרגיש בכל שעה ושעה, שהוא קיים ממש לפני הקב"ה.

יום כיפור אין בו גשמיות

מטעם זה מובן היטב, מדוע ביום הכיפורים אין שום התקשרות לעניני גשמיות, אין בו אכילה ושתייה, והוא יום שאנו דבוקים לגמרי להשי"ת, משום שביום כיפור צריכין להתקרב לגמרי להשי"ת לתקן החטאים שעשינו, ורק בסילוק מכל הגשמיות שייך להיות דבוק באמת בהשי"ת.

בברכת גמר חתימה טובה!!

לתגובות: adebstein@gmail.com

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן, מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק

וחתמנו לחיים - בזכות מילת אברהם

בספר תורת המנחה [לתלמיד הרשב"א] דרוש ח' כתב: ויצוהו למול בו סמוך לשקיעת החמה בשעת נעילה וחתמו לחיים לו ולכל בני ביתו, וזהו שאנו אומרים ועל בריתך שחתמת בבשרנו, וחתמנו לחיים, וחתום לחיים כל בני בריתך שאנו אומרים בתפילת נעילה הוא רמז לזה, עכ"ל. ומבואר בדבריו שזכות המילה עומדת בעת הנעילה בפרט, וכן עומדת כזכות להיחתם לחיים.

והנה אי' בפרקי דר"א פכ"ח: ולא עוד אלא בעשור לחדש ביום הכפורים נמול, כתיב בכפורים כל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה, וכאן הוא אומר בעצם היום הזה נמול אברהם, הוי יודע כי ביום הזה יכפר הכפורים נמול אברהם אבינו, ובכל שנה ושנה הקב"ה רואה דם מילתו של אברהם אבינו ומכפר על עונותיהם של ישראל, שנ' כי ביום הזה יכפר עליכם, ובאותו מקום שנמול אברהם ונשאר דמו שם נבנה המזבח, ולכך כתוב את כל דמו ישפוך אל יסוד המזבח ואומר לך בדמיך חיי וכו"י, עכ"ל. וכמו"כ אי' במד"ר (ויקרא כ"א, ט): מפני מה כהן גדול משמש בשמונה בגדים אלא כנגד מילה שהיא לשמונה ימים, עיי"ש. וראה בסמוך מהמדרש שזכות המילה היתה נכנסת "עם" אהרן לקודש הקדשים.

ובביאור הענין שזכות המילה עומדת לכפרת יוה"כ, יל"פ עפי"מ שנתבאר בס"ד במק"א שמכח המילה הקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה אצל ישראל"י, וכן הבאנו מדברי רבותינו ז"ל (הגרי"א ח, הביה"ל ועו"ס) שמכח המילה ההנהגה אצל ישראל היא ש"אע"פ שחטא ישראל הוא".

י" ועיי"ש ברד"ל אות י"א ש"ואומר בדמייך וכו'" נאמר לשון הווה שתמיד זוכר אותו הדם ומחייה בזכותו, עיי"ש. וי"סוד"ד איתא בתנוד"א רבה פכ"ב "ולא זו בלבד אלא זרעו של עשו שבתלו ברית המילה מבשרם ועברו על מצות שבת ועל כל המצות האמורות בתורה וכו' לכן הקב"ה שהוא בוחן לבות וכליות אמר לו אילו היתה ברית המילה בבשרך לא הייתי דן אותך על כל מחשבה ומחשבה כמעשה. ועל מה שאתה עתיד לעשות כאלו כבר נעשה אע"פ שלא נעשה עדיין וכו'", עיי"ש.

וראה עוד בשפ"א (יו"כ תרנ"ו) כיסוד זה והוסיף שזהו שאומרים "הן יעביר זדון למשוגה" שמתפללים שיחשיב זדון כשוגג אף על מזידין ומשום שהרצון הפנימי של ישראל הוא לעשות רצונו ית', וזהו מכח המילה, ורמז לדבר "כי לכל העם בשגגה ס"ת מילה", עכ"ד, עיי"ש.

(ויש לרמז כן עוד דהנה בפר' יתרו (שמות י"ט, ה) כתיב: "ושמרתם את ברתי והייתם לי סגולה מכל העמים" ופי' האוה"ח הק' ש"הסגולה" האמורה שם היא על מה שהקב"ה אצל ישראל מצרף מחשבה טובה למעשה ואצל עכו"ם מצרף מחשבה רעה למעשה, עיי"ש. והנה בבעה"ט שם כ' שהתיבות "והייתם לי סגולה מכל העמים" ס"ת מילה, ובצירוף דברי האוה"ח והבעה"ט יש ללמוד שהסגולה שהקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה היא מכח המילה, ונפלא.)

והנה הנהגות אלו (שהקב"ה מצרף וכו' ושישראל שחטא וכו') יסודם ברצון הפנימי של ישראל שהוא "לעשות רצונך אלקי חפצתי ואלא שהשאור שבעיסה מעכב", ולכן הוא שמכח המילה המורה על הרצון הפנימי נ-שה"ברית" מילה היא למעלה מה"דעת" וה"מעשים", והבין] הקב"ה מצרף מחשבה טובה, ונוהג בהם בישראל הנהגה זו שאע"פ שחטא וכו',

וזהו שבזכות המילה איכא לכפרת יום הכיפורים - שיסודה בהעמדת וגילוי הרצון הפנימי שהוא "לעשות רצונך חפצתי" והעבירות הם כדבר חיצוני לאדם.

וזהו נמי מה דאיתא בנוסח שמחת בית השואבה להגר"א "אשריכם ישראל שהקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה כדי לטהר עוונותיהם של ישראל" ולהנ"ל נכלל בזה גם מה שהקב"ה דן את ה"מחשבה טובה" של ישראל והיינו את הפנימיות ועי"ז נטהרים ישראל מעוונותיהם, שכן ע"י הרצון הפנימי שהוא טוב עומדים העבירות כדבר חיצוני לישראל.

אכן הנה כאמור בדברי התורת המנחה הנ"ל מבואר שזכות המילה עומדת להיחתם לחיים ובעת הנעילה בפרט^{כא}, וננסה לבאר הדברים בס"ד.

הנה בברכת המילה איתא "על כן בשכר זאת קל חי חלקנו צורנו" וכתבו הקדמונים (רוקח, שערי אורה שער ב' ועוד) שהוא ע"ש הפסוק "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום" וע"ש הפסוק "והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים וכו'" והרי שבזכות המילה אנו דבקים ב"מקור החיים". וכן הנה על המילה כתי' "בדמיך חיי", ואומרים זה בברית ב'

^כ ראה במד"ר (בראשית פרשה סה): ויאמר יעקב אל רבקה אמו הן עשו אחי איש שעיר, גבר שידין כמד"א ושעירים ירקדו שם, ואנכי איש חלק, כמד"א כי חלק ה' עמו, רבי לוי אמר משל לקוץ וקרח שהיו עומדין על שפת הגורן ועלה המוץ בקוץ ונסתבך בשערו עלה המוץ בקרח ונתן ידו על ראשו והעבירו, כך עשו הרשע מתלכלך בעונות כל ימות השנה ואין לו במה יכפר אבל יעקב מתלכלך בעונות כל ימות השנה ובא יום הכפורים ויש לו במה יכפר, שנא' כי ביום הזה יכפר, עכ"ל. למדנו שכל הכפרה ביוה"כ הוא לפי שאנו "חלקים" היינו הרצון הפנימי של כל ישראל הוא לקיים רצון ה'. דמשא"כ עכו"ם כאשר הם חוטאים החטא נעמד כחלק בלתי נפרד מהם והם "מסתבכים" בתוך החטא. וע"ע במד"ר (שה"ש פר' ח') דאיתא: אחות לנו קטנה אלו ישראל רבי עזריה בשם רבי יהודה ב"ר סימון לעתיד לבא עתידין כל שרי אומות העולם באין ומקטרגין את ישראל לפני הקדוש ברוך הוא ואומרים רבש"ע אלו עבדו ע"ז ואלו עבדו ע"ז אלו ג"ע ואלו ג"ע אלו ש"ד ואלו ש"ד מפני מה אלו יורדין לגיהנם ואלו אינן יורדין אמר להם הקב"ה אחות לנו קטנה מה קטן זה כל מה שהוא עושה אין ממחין על ידו למה שהוא קטן כך כל מה שישראל מתלכלך כל ימות השנה בעוונותיהן בא יוה"כ ומכפר עליהם שנאמר (ויקרא ט"ז) כי ביום הזה יכפר עליכם, עכ"ל. ומבואר שביוה"כ היחס אל חטא הוא כקטן שאין ממחין בידו כי אין בו דעת, ועי'.

וע"ע ברמב"ן עה"ת פר' וישלח (בראשית ל"ב, כ"א) עה"פ אכפרה פניו במנחה שביאר מילת כפרה וז"ל: נראה בעיני שכל כפרה שאצל חטא ועון ואצל פנים, כלם לשון קנוח והעברה הן. ולשון ארמית הוא בהרבה מקומות, בעי לכפורי ידיה (גיטין נ"ו ע"ב), עכ"ל עיי"ש. [וכע"ז בזבחים דף כ"ה ע"א שמקנח דם הסכין ב"כיפורי זהב" ונקראו כיפורי ע"ש הקינוח עיי"ש ברש"י]. ומבואר שכפרה ענינו קינוח והיינו שאי"ז אלא כדבר שצריך קינוח והלא קינוח בא לדבר שיש בו לכלוך חיצוני, והן הן הדברים שכתבנו שהכפרה באה לדבר חיצוני כי אחר תשובת האדם נעשה שהעבירות אינם חלק מן האדם, ודו"ק.

^{כא} והנה בפר' לך לך (בראשית יב, ב) כתי' "ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה" ופרש"י "יכול יהיו חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה בך חותמין ולא בהם", והוא מפסחים קי"ז, עיי"ש.

ויש לומר בדרך רמוז ש"בך חותמין" הכוונה לברית מילה שנקראית "חתומה" [וכנוסח ברכת המילה "וצאצאיו חתם באות ברית קודש", ובברכת המזון "ועל על בריתך שחתמת בבשרנו". ובפומון "יום ליבשה" אי' "הבאים עמך בברית חותמך וכו'"]. ואשר בזכותה אנו מבקשים "וחתמינו לחיים" ביום הכיפורים בזמן נעילה בעת החתומה, וזהו "בך חותמין" היינו בעת נעילה שחתמין לחיים בזכות המילה.

פעמים כנגד חיי עוה"ז וחיי עוה"ב שזוכין בה בעבור הברית שאברהם מוציא מגהנום למי שנימול כדאי בעירובין י"ט ע"א כמש"כ הר"י בר יקר.

וכן איתא במד"ר פר' תצוה (ל"ח): ד"א באיזה זכות היה אהרן נכנס לבית קדש הקדשים א"ר חנינא בנו של ר' ישמעאל זכות המילה היתה נכנסת עמו שנא' בזאת יבא אהרן זו המילה כד"א זאת בריתי אשר תשמורו וכה"א בריתי היתה עמו החיים והשלום, עיי"ש.

וביותר, הנה בביטול מצות מילה יש כרת (והיא המ"ע היחידה מלבד פסח שיש עליה כרת), ומאחר וגדולה מידה טובה ממידת פורענות וכו', הרי שיש ללמוד מינה ששמירת הברית מהווה דביקות ב"מקור החיים", ועי' הערה עוד כ"ד שמצינו שבזכות המילה זוכים ל"חיים"כב.

ועפי"ז יש לבאר דברי התורת המנחה הנ"ל, שאנו מזכירים "וחתמנו לחיים" בזכות "חתימת המילה" שבה ועל ידה אנו דבקים ב"מקור החיים", ובמילה אף זוכים לחיים נצחיים שאברהם מוציא מהגיהנום למי שנימול לבר ממי שמשכא ערלתו (שאינ מכיר בו אברהם שהוא יהודי כפרש"י שם), וכנ"ל.

ויש להוסיף שלכך בשעת נעילה מבקשים זאת, דהנה נודעו דברי המש"ח בהפטרה לפר' וילך שכתב שבעת נעילה הקב"ה דן יחידי ועפי"ד הירושלמי ריש סנהדרין שהקב"ה "חותם יחידי", (וביאר שם המש"ח שלכך על עוון חילול ה' אין כפרה רק בנעילה, עיי"ש). והנה יעוי' עוד במש"ח סו"פ וירא שהביא לדברי הירושלמי הנ"ל שהקב"ה "חותם יחידי" וביאר שמאחר ואת המחשבה אין המלאכים יודעים רק הקב"ה וכמש"כ "אתה ה' לבדך בוחן כליות ולב" ולכך הוא חותם יחידי, ועיי"ש מש"כ על הרצון הפנימי של ישראל שהוא לעשות רצונו ית'.

ועפיה"ד הנ"ל יש לומר שלכך בעת הנעילה (ה"חתימה") שאז הקב"ה דן יחידי (וכמש"ח פר' וילך) והיינו על המחשבה (כמש"ח פר' וירא) אנו מבקשים וחתמנו לחיים ב"זכות

כב וכן מצינו בפנחס שבקנאותו על שמירת הברית (עי' פר' פנחס שהבאנו כמה מקורות לזה, ושלכך פנחס הוא אליהו "מלאך הברית") זכה ל"חיים" וכדכתי' ביה "בריתי היתה אתנו החיים והשלום". ודו"ק שהפסוק "ואתם הדבקים וכו' חיים כולכם היום" (שהבאנו מהקדמונים הנ"ל על ברית מילה) נאמר בענינא ד"בעל פעור" שהיא עוון של ביטול שמירת קדושת ברית ישראל - דהבא על על הכותית משכא ערלתו, ועי' עוללות אפרים מאמר תנד - תנו ש"חיים טוב בגימט' מילה ע"ש המילה שנקראית חיים כדכתי' "בדמייך חיי" שע"י המילה זוכה לחיים גשמיים ורוחניים, עי' עליו.

ובפרקי דר"א פכ"ח איתא "וכל הנוגע בערל כאילו נוגע במת, שהם בחייהם כמתים ובמיתתם כנבלת בהמה, ואין תפלתם נכנסת לפני ה'ה", שני' לא המתים יהללו י-ה, אבל ישראל שהם נמולים תפלתם נכנסת לפני ה'ה" כריח ניחוח, שני' ואנחנו נברך י-ה, והרי שהגויים הערלים נחשבים כ"מתים",

וכמו"כ איתא בגמ' פסחים צ"ב ע"א שהפורש מן הערלה כפורש מן הקבר. וכן ידוע שיום המילה כיום הלידה, ועי'. וראה עוד לשון ס' העיקרים (מאמר ד' פמ"ד) שהאריך שענין הברית הוא אות לקשר ואהבה ושהכורת ברית עם חבירו מגלה לו סודותיו, ובסו"ד כ': ובעבור זה כ"ז שנראה אות הברית הזה קיים באומה אף אם נראה תוקף הצרות עוברות עלינו תמיד, לא בעבור זה נתיאש מן הגאולה כי אנחנו היום דומים לחולה שהוא קרוב למות וכל האנשים אומרים עליו שאין בו כח לחיות כי כל עוד שנראה בו דבר מן החיות נשאר לא נתיאש שלא יחיה מחולי זה וכן אף אם כל האומות אומרות עלינו שאנחנו באפס תקוה ושאבדה תקותנו נגזרנו לנו הנה כאשר נראה אות הברית הזה נשאר ומתמיד בנו המורה על הקשר שיש בין הענין האלקי ובין האומה נדע בודאי שעדין יש בנו כח לחיות ושעל ידי הקשר הזה תשוב האומה לקדמותה ולאיתנה ולהדבק בענין האלקית כאשר היתה בחזון בתחילה, עכ"ל

חתימת המילה", משום שהמילה מורה על ה"רצון הפנימי" שבתוך תוכנו שמחשבותינו טהורה, וכמש"נ לעיל שבזכות המילה הקב"ה מצרף "מחשבה" טובה למעשה, ולכך בנעילה בו הקב"ה דן על המחשבה, אז אנו מבקשים בזכות המילה להיחתם לחיים, ועי'.

וראיתי למרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א שקבלה בידו מפי רבו להבל"ח הגר"מ שניידר זצ"ל שרבינו הנתיבות המשפט זיע"א היה דורש קודם נעילה בענין שמירת הברית, והן הן הדברים.

ומינה יש להציע, שבעת נעילה יש לקבל איזה קבלה^כ נועכ"פ לל' יום וכמו שמצינו שנוזיר ע"י נזירות דל' יום כבר נקרא קדוש, ועי' בהערה מדברי הביה"ל (דרוש יג) שכל שעבר ל' יום ולא חטא נעקר ממנו התשוקה לחטא, ודו"קידן בענין שמירת הברית וכנודע מהב"ח יו"ד סי' ר"ס ששמירת הברית היא בכלל מצות הברית מילה, וכל הסגולות והברכות שנאמרו על מצות ברית מילה היא להשומר בריתו, עיי"ש^כ. וכנודע מהקדמונים ז"ל שזהו בכלל מצות מילה למעט תאוותו. ועי' לשון הריאקטני (במדבר ה, ו) שהפוגם בברית "הנה חטא ביסוד עולם ובחותמו של מקום הנקרא אות ברית קודש", עיי"ש. ומעתה אחר שיהא בידינו איזה קבלה בשמירת הברית הרי שנוכל לבקש "וחתמנו לחיים" בזכות הברית מילה, והבן.

^כ וראה בהקדמת הספר לב אליהו (ב"מאמר לדמותו) שהובא שם "יעץ רבינו הגה"צ אליהו לופיאן זצ"ל בשם הסבא מקלם זצ"ל שבעת שמקבל קבלה בשעת נעילה שיזכור כל אחד לקבל ע"ע בקבלה שמכוון עכשיו בעת נעילה כל מה שעתידי לקבל במשך השנה, שיחול הדבר למפרע מעת נעילה, והריוח בזה יהיה שכל קבלה שמקבל אח"כ במשך השנה תהיה לה קדושת יוה"כ, מחמת התנאי שבשעת נעילה, ובמשך השנה בעת שהיה מדבר בועדים על ענין התקנות והקבלות, היה תמיד מזכיר שעלינו לדעת שיש לקבלות שלנו תוקף וקדושת יום הכיפורים", עכ"ד.
^כ וזה לשונו "דברך כלל נתחדש הגיהנם כל שלשים יום והענין דהרמב"ם כתב בגדרי התשובה שיעזוב החוטא חטאו כו' ויתנחם על העבר כו' ויעיד עלי' יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם דע"י מעשי' הרעים נעשה בלבו תשוקה והמשכה להרע ועבירה גוררת עבירה והבעל תשובה צריך לעקור מלבו ומטיבעו אותו ההמשכה לרע שחידש בעצמו במעשיו ויהי' כמו שהי' מקודם וכמו שאה"כ חדש ימינו כקדם וזה שאנו רואים שכמה פעמים מתחרט על מעשיו ובעוד איזה ימים חוזר למעשיו הראשונים זהו סימן שלא נעקר מלבו אותו ההמשכה להרע רק על זמן מועט נתחזק על טבעו והתאפק מבלי לעשות הרע ומ"מ עדיין לא נעקר מלבו התשוקה ומש"ה נכשל בה שנית וזהו שקבעו לנו הראשונים כל חודש אלול לקבוע בו תשובה קודם ר"ה זהו כמו נסיון ובחינה שידע כל אדם בעצמו אם כבר נעקר ועזב החטא לגמרי או רק מתחזק נגד תשוקתו וכשיעבור יוה"כ ישוב למעשיו הראשונים והנסיון לזה הוא שלשים יום וכמו דאיתא במס' יבמות יבמה שאמרה לא נבעלתי תוך שלשים יום כופין אותו לאחר שלשים מבקשים דעד תלתין יומין מוקים אינש אנפשי' טפי לא מוקים אנפשי' הרי דפחות מל' יום יכול להתאפק עצמו אבל יותר מל' יום לא מוקים נפשי' וכשאינו חוטא שלשים יום הוא סימן שנעקר החטא לגמרי", עכ"ל.

^כ וזה לשונו: כי עיקר המצוה להיות עליו אות ברית קודש מאותיות שמו הקדוש ית' לשמור את כל גופו מכל טומאת עריות והנה הרבה נכשלו בעון זה לטמאות אות ברית קודש בעריות ובייחוד בבנות הערלים ומולדין בנים לע"ז וגם רבים באים אל נשים פנויות ונעשה להם כהיתר כיון שהיא ישראלית פנויה וע"כ האריך רבינו בדרוש המילה כמה גדולה היא אם מקיים אותה כמאמרה שלא יהא פוגם אותה כי מלבד שיש בה צד כרת ונכרתו עליה י"ג בריתות ולא נקרא אברהם שלם עד שנימול, עוד דבר גדול מזה שכריתת ברית על נתינת הארץ אינה אלא אם בניך מקיימין את המילה ואם לאו אין נכנסין לארץ א"כ נשמע שעון זה והוא כשפוגם אות ברית קודש דאינו מקיים מצות מילה להיות דבוק עם קדושת שמו ית' אלא נדבק אל החיצונים דב"ז הוא מחזיק גלותינו בין האומות שאין נכנסין לארץ, ועוד דבר גדול מזה שמצלת אותנו מדינה של גיהנם וכשישראל בא על הגויה נמשכת ערלתו ודומה כמי שאינו נימול ונופל בגיהנם כדאי' פ"ב דעירובין ומביאו ב"י עוד גדול מזה שע"י שמפר ברית לפגום אות ברית קודש ונמשכה ערלתו אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעוה"ב, עכ"ל. וכן הראני הריא"פ שליט"א נוסח התפילה למוהל שהובא בספר הקדמון "סוד ה'" בזה"ל: וכן כל הנימולים על ידי ישמרו את ברית קודש מכל טומאה שלא יקרבו אל עריות ולא שניות מד"ס או עם הנדה או עם גויה וכו', עיי"ש.

והנה כח ה"קבלה" גדולה דחשיב כאילו עשה כנודע, (וכמו שהאריך הרבינו יונה בשערי תשובה ש"ב הדרך הג' במה שדרשו חז"ל עה"פ "וילכו ויעשו" שמיד שקבלו עליהם לעשות הפסח חשיב כאילו עשו, ועי' עוד בדבריו באבות פ"ג מ"ט שהביא מהאבות דר"נ שמיד שאמרו ישראל במתן תורה נעשה ונשמע חשיב כאילו קיימו כל התרי"ג מצותי, ובכח הקבלה על שמירת הברית נזכה לכפרת יוה"כ שהיא בזכות דם המילה של אברהם אבינו, ובזכות זה "נחתם" לחיים, אכי"ר.

^כ וז"ל: כאשר ישמע מוסר החכמים והמוכיחים יקשיב וישמע ויכנע ויחזור בתשובה ויקבל בלבו כל דברי התוכחות ושלא יגרע דבר מדבריהם והנה האיש הזה ברגע קטן יצא מאפלה לאור גדול כי עת אשר יאזין ויסכית ולבבו יבין ושב ויקבל ביום שמעו דברי המוכיח ויקיים עליו להיותו עושה ככל אשר יורוהו תופשי התורה מן היום ההוא ומעלה להזהר כאשר יזהירו יודעי בינה לעתים עלתה בידו התשובה ונהפך לאיש אחר ומעת אשר קבל כזאת במחשבתו וגמר עליו ככה בלבבו קנה לנפשו זכות ושכר על כל המצות והמוסרים, ואשריו כי צדק נפשו בשעה קלה וכן אמרו רז"ל: "וילכו ויעשו בני ישראל" וכי מיד עשו, והלא לא עשו עד ארבעה עשר לחדש אלא כיון שקבלו עליהם לעשות מעלה עליהם הכתוב כאילו עשו מיד ואמרו כל שמעשיו מרובים מחכמתו חכמתו מתקיימת. שנא: "נעשה ונשמע" ביאור הדבר כי האיש אשר קבל על נפשו בלב נאמן לשמור ולעשות על פי התורה אשר יורוהו ועל פי המשפט אשר יאמרו לו היושבים על המשפט יש בידו מן היום הזה שכר על כל המצות על אשר שמעה אזנו מדברי התורה ותבן להם ועל הדברים אשר לא גלו אזנו עליהם עדנה וצדק לבש וקנה זכות על הנגלות אליו ועל כל נעלם מעיניו, ואחרי זאת יום ירוש וישקוד על דלתות מוכיחיו וישכיל מכל מלמדיו ונמצא האיש הזה מעשיו מרובים מחכמתו כי לא ידע את הדבר והנה שכרו אתו וכענין מה שאמרו ישראל בסיני "נעשה ונשמע", שהקדימו קבלת המעשה על נפשם לפני השמיעה. ובענין אחר לא יתכן שיהיו מעשי האדם מרובים ממה שהוא יודע, עכ"ל.

^כ וז"ל: ועל דרך זו אמרו כל שמעשיו מרובין מחכמתו כי אף מי שאינו יודע ואינו עושה נקראין מעשה על שם כי יש לו שכר עליהם כאילו עשאו מפי הקבלה וכן מפורש באבות דר' נתן דתנן התם כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת שנאמר נעשה ונשמע שהקדימו ישראל העשיה לשמיעה והיה להם לומר נשמע ונעשה כי קודם שיוכל לעשות את המעשה צריכין לשמוע מה יעשו אלא שקבלו עליהם תחלה לעשות כל אשר יצוה עליהם וישמעו ומיד קבלו שכר כאלו עשאו, עכ"ל.

^כ (ובודאי שבשביל לזכות לזה יש לילך ב"דרכו" של אברהם, וכמבו' בכ"ד (עי' ביה"ל פר' תולדות ופר' בא ועו"ס - ובמק"א נתבאר שלכך שבביל קיום ההבטחה לאברהם שהקב"ה יוצאנו ממצרים היו צריכים למילה והק"פ שהיא "דרכו" של אברהם, ואכמ"ל) שרק ההולכים בדרכי אבות זוכים ב"זכות אבות", וא"כ רק השומר בריתו זוכה לכפרה הבאה מכח דם בריתו של אברהם אבינו, וכעין שמצינו שרק השומר בריתו אברהם "מכיר" בו שהוא יהודי ומוציאו מהגיהנום וכנ"ל מלשון רש"י בעירובין, ודו"ק).

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

ושא"ס

התעשרתי, כי נתתי למלך מספוא וקש

המלך יצא עם נאמנו למסע צייד פרטי. בתחילה התנהל המסע על מי מנוחות, אך כעבור מספר שעות התקדרו השמים בעבים וגשם כבד ניתך ארצה, מלווה בסופה, ברקים ורעמים. תחילה ניסו להסתתר תחת ענפי העצים, אולם אלה לא סיפקו להם הגנה ראויה והם נרטבו עד לשד עצמותיהם והחלו קופאים מקור.

השניים החלו להסתובב ביער אנה ואנה, מנסים למצוא את הדרך החוצה או לכל הפחות מקום מסתור עד יעבור זעם. הם השתרכו שעות בחשכה, עד כמעט שהבחינו באור קלוש הנוצץ מרחוק. השניים צעדו בעקבות האור והגיעו לבקתה קטנה וחרבה.

נקשו על דלת הבקתה, ואדם ששערו פרוע, לבוש בלויי סחבות ומראהו כאיש היער, פתח להם את הדלת. "מה רצונכם?" שאל.

"להתארח בביתך, עד שתחלוף הסערה", השיבו השנים. האיש קיבלם במאור פנים. "אין לי כמעט אוכל. אך יש לי עז חולבת אחת. אוכל להשקותכם מחלבה".

שמחו המלך ומלווהו על ההזדמנות להשיב את נפשם במעט חלב טרי וחס. לאחר מכן הציע להם לישון על מזרני קש של תבן קשים. המלך ומלווהו, שהיו תשושים מכל שעבר עליהם, לא ידעו כיצד להודות למיטיבם.

ובסיפורים, כמו בסיפורים. המלך שב לארמונו, הזמין את מארחו העני וגמל לו באוצרות של יהלומים טובות ומרגליות, העשירו עושר מופלג.

כעת הבה נתאר לעצמנו פגישה בין איש היער לבין אחד מחבריו. "כיצד התעשרת?" יתמה החבר. "השקיתי את המלך חלב עזים והשכבתי אותו לישון על מזרן קש". יענה לו איש היער.

ומה חושבים אתם? אם יקבל החבר את הדברים כפשוטם וילך לארמון המלוכה, בידו האחת כד מלא חלב עזים טרי ובידו האחרת מזרן קש - האם גם הוא יזכה בבגדים ובמתנות? ודאי שלא. הוא אף יסכן את נפשו, בעוון ביזוי כבוד המלך!.

אלא מה? כשהמלך במצוקה, הורחק מארמונו ובמצב ביש של גלות - גם כוס חלב עזים ומצע קשה ועלוב השיבו את רוחו ושמחו את ליבו יהיו בשבילו ככל רכושו. אך כאשר המלך שוב בהיכלו - הרי גם כלי כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות לא יספיקו לו ולא ישביעו את נפשו.

והנמשל, אמר אחד האדמוריים, הוא שכל עוד שכינתה בגלותא ו'בכל צרתם לו צר', גם 'עבודה' רוחנית מועטת שלנו פשוטי העם, היא בבחינת חלב עזים ומצע קש לפני מלך

אדיר וחזק הנמצא בגלות. עבודה זו ערבה היא מאוד לפני הבורא יתברך, ועושר רב שמור לעושיה. אך כשהשכינה תתנער מעפרה ותשוב למקומה ולכבודה - כל שנטרח ונעמול, אפילו הדרגות הנראות לנו כיום נעלות ונשגבות ביותר, לא יספיקו לנו. הן ייראו כחלב עיזים וכמצע קש לפני המלך היושב בארמונו!

סוחר גדול בעסקי החיטה, נכנס לרבינו החפץ חיים זיע"א לבקש ברכה לפרנסה טובה, כשהוא מספר שהפרנסה לא קלה. "מגיעים אלי לקוחות, בודקים את הסחורה בדקדוק רב ואין הם שבעי רצון. הלקוחות מתלוננים: "אלו חיטים לא יפות, יש בהן שבורות ומקולקלות, תן לנו מהיפות שיש לך". אני נכנס למחסן ומביא להם מהטובות, ותגובתם לא טובה בהרבה. כל מכירה מלווה בהרבה עגמת נפש והכל הולך בעצלתיים". הסבא קדישא בירכו בברכות לבביות לפרנסה טובה ברווח.

כעבור זמן, כשהתחילה מלחמת העולם הראשונה, נפגשו שוב רבינו ה"חפץ חיים" ואותו סוחר, והנה פני הסוחר שמחות ומאושרות. "ברוך ה' רבינו", שמח הסוחר, "ברכת הרב התקיימה. כעת, כשכל העולם שרוי במלחמה, פרנסתי מצויה בשפע".

"כיצד יתכן?", תמה ה'חפץ חיים', "הרי כעת קשה להשיג חיטים ורוב העולם רעב ללחם". "אדרבה ואדרבה", הסביר הסוחר, "יש לי מעט חיטים, אך עכשיו לא בוררים בכלל. מה שיש - לוקחים ומחכים שאביא עוד, לא משנה באיזה מצב נמצאות החיטים. כל קמצוץ חיטים מתקבל בברכה. ולא עוד אלא שאיזה מחיר שאני דורש, משלמים מיד! כעת זה בדיוק הזמן לעשות עסקים טובים עם רווח גדול, בלי שאף קונה מתמקח".

אמר לו רבינו ה'חפץ חיים': "למדתי מוסר השכל גדול. בדורות הראשונים, כשכולם למדו תורה בחשק וקיימו מצוות באהבה וברצון, אזי כשהיה מגיע האדם לשמים ותלמודו ומצוותיו בידו, היו בוררים כל רגע ורגע מתורתו ומצוותיו, בודקים האם למד לשם שמים, האם מטרתו היתה קדושה, האם למד בטהרה ומתוך יראה. כיצד קיים כל מצוה, כמה התאמץ וכמה נסיונות היו לו בדרך לקיום כל מצוה ומעשה טוב. אבל עכשיו בזמנינו, מנהל היצר הרע מלחמה קשה, כי הוא יודע שעוד מעט יגיע משיח צדקנו. וכשקשה ללמוד ולקיים את רצון ה', מה שהינך לומד ומשקיע למען שמו יתברך, מקבלים בשמחה ובלי לברור, והשכר כפול ומכופל, פי כמה וכמה מבדורות הראשונים".

*

כדלים וכרשים אנו דופקים, מחפשים דרך לשוב, מרגישים כה חסרים ופגומים. הכל נכון. אך צריך לזכור מה שייסדו רבותינו, איש איש בסגנונו, כאשר כולם שווים המה באמיתות הדבר, שכל התקדמות, כל רגע של קרבת אלוקים, כל חיזוק ו'קבלה' בדורות האחרונים, בפרט בדורינו - שווה פי אלף אלפים יותר מעבודתם הרוחנית של בני הדורות הראשונים.

לא ניתן לשער כמה שווה, במשקל זהב טהור, כל רגע של תורה, כל מצוה, כל הרהור תשובה, של כל יהודי ויהודיה בימינו.

הבה נחטוף!!

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגטשוב

האם היו פעמונים בבגדי לבן

פְּתַנַּת בְּד קִדְשׁ יִלְבָּשׁ (טז, יז)

הנה בפרשת תצוה (כח, לא-לה) נאמר: "וְעִשְׂתִּי אֶת מְעִיל הָאֶפֻּד כְּלִיל תְּכֵלֶת... וְעִשְׂתִּי עַל שׁוּלְיוֹ רִמְזֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל שׁוּלְיוֹ סָבִיב וּפְעֻמְנֵי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב. פְּעֻמָּן זָהָב וְרִמְזֵי פְּעֻמָּן זָהָב וְרִמְזֵי עַל שׁוּלְיֵי הַמְּעִיל סָבִיב. וְהָיָה עַל אֶהָרֵן לְשֵׁרֶת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ לְפָנָי ה' וּבִצְאָתוֹ וְלֹא יָמוּת", ולכאורה דין זה היה רק בכל השנה, שאז לבש הכהן גדול את המעיל, אך ביום כיפור לא נאמר דין זה, כי אז לא לבש הכהן מעיל תכלת אלא בגדי לבן, ובהם לא אמרה התורה לעשות פעמון ורמז, ועוד, שהרי הפעמונים היו מזהב וביו"כ נאמר שלא יכנס בבגדי זהב דאין קטיגור נעשה סניגור.

אמנם נחלקו בזה הראשונים, דברש"י יומא מ"ד ע"א מבואר דגם ביו"כ היה דין ונשמע קולו, אך אז לא קיימוהו ע"י פעמונים אלא ע"י ניאשתיק, ע"ש. ומאידך, הר"ח והריטב"א ותו"י יומא נ"ב ע"א כתבו דביוה"כ לא היה כלל דין ונשמע קולו, וכ"כ החזקוני פ' תצוה (כח, לה) וז"ל: "ונשמע קולו כדי שיהיה ניכר ונבדל להיות קדש קדשים משאר הכהנים המשרתים שם, אבל ביוה"כ לא היה צריך הכירא שהרי הכל עבודות אינן כשרות אלא בו". וכ"כ רבינו בחיי (שם) וז"ל: "וסימן הקריאה ונטילת רשות זה היה בכל ימות השנה, וזהו שאמר ונשמע קולו בבאו אל הקדש ולא לפני ולפנים, מפני שלפני ולפנים לא היה צריך השמעת קול, ולא היה נכנס שם בבגדי זהב אלא בבגדי לבן בלבד, וזו היא מעלתם של ישראל שהכהן הגדול היה נכנס לפני ולפנים ביום הכפורים בלא סימן הקריאה ובלא נטילת רשות".

אמנם לכאורה מצאנו בזה שיטה חדשה ומפליאה לכמה ראשונים ואחרונים, **שביום כיפור גם כן היה לכהן גדול פעמונים**, ובהם היה מתקיים דין ונשמע קולו.

בפי' האברבנאל שם כתב: "ואפשר לומר שהיה השמעת קול הפעמונים כדי שידעו מבחוח כי הכהן חי, כי אלו היה מת לא היו נשמעים וז"ש ונשמע קולו וגו' ולא ימות, כמו שאחז"ל בכהני בית שני שאם היתה אמונה רעה בלבם היו מתים בהכנסם למקדש, וכאשר לא היו שומעים פסיעותיו היו יודעים שהוא בחטאו מת. ולכן נאמר ונשמע קולו וגו' בבואו אל הקדש ובצאתו ולא ימות", עכ"ל. ולכאורה רק בכניסת הכהן גדול ביו"כ לקדש הקדשים מצאנו שהיו ישראל צריכים לדעת שהכהן חי (אמנם אפשר לדחוק שגם בקודש היה קיים חשש זה קצת).

וכן בספר מלאכת מחשבת [לר' משה חפץ, ונציא ת"ע] פ' תצוה כתב בפירושו: "שביוה"כ היה כהן גדול מתפלל תפילה קצרה שלא להבעית את ישראל שיאמרו שמת בפנים, לכן התחכמה התורה בתחבולת הפעמונים שינגן ברגליו בהילוכו וישמעו העם מבחוח וידעו

שלא מת ולא יבעית את ישראל (ובספר הכתב והקבלה הביא את דבריו וכתב שהם דברי שגגה כי בהיותו לפני ולפנים היה לבוש בבגדי לבן ללא מעיל).

וכן בספר הקבלה הקדמון ברית מנוחה (דף כ"ב) כתב: "לשעה שכהן גדול היה בא לקודש הקדשים והקטורת בידו והוא לבוש בגדים טהורים והמצנפת בראשו והאבנט במתניו... והיה נכנס להיכל, וכאשר היה רואה את הארון שהענן מכסה עליו היה אומר רבון כל העולמים סלח לנו את חטאתי ואת חטאת אנשי ביתי ואת חטאת בני ישראל, ואחר זה היה שומע דבור שהיה אומר פלוני בני ברכני, באותה שעה היה יודע הכהן שהיתה שעת רצון ואז היה מנענע את בגדיו והיה קולן של פעמונים נשמעין חוצה והיו ישראל יודעין שהגיע עת רצון". עכ"ל.

(אמנם ראיתי מביאים שבהגהות היעב"ץ על הברית מנוחה כתב שאולי הפעמונים היו מחוברים לחבל שהיה קשור ברגלו של הכהן).

שוב ראיתי בתורה שלמה במלואים סי' י"ז שהביא שכן כתב גם במדרש מאור האפלה, וז"ל: "ונשמע קולו בבואו אל הקדש, אמרו שהיה נשמע קול המעיל עד מחוץ לקדש בזמן שהיה כהן גדול נכנס לקדש הקדשים ביום הכפורים, ואם לא ישמע לו קול ידעו שכבר מת, לפי שהרבה כהנים גדולים היו מתים בקדש הקדשים אם לא היו ראויים לכך".

ועוד הביא מפירוש ר' אברהם בן הרמב"ם שכתב: "והיה על אהרן לשרת וגו' רוצה בזה בשעה שהוא נכנס לשירות, כלומר שירותו בפנים בהיכל, כמו הקטרת הקטורת ביום הכיפורים בקדש הקדשים".

וראיתי כמה שכתבו לבאר את דבריהם על פי חידושו הידוע של רבינו הגר"א, שאהרן הכהן יכל להכנס לקודש הקדשים כל השנה אם יעשה כסדר הכתוב בתורה, וכתבו שבכל ששנה יכל אהרן להכנס לקודש הקדשים בבגדי זהב. אך לא הבנתי את דבריהם כלל, שהרי מקרא מלא דבר הכתוב "בזאת יבא אהרן אל הקדש... כתנת בד קדש ילבש" וגו', ולשיטת הגר"א פסוקים אלו מתפרשים על כל השנה.

ולכאורה על כרחין צריך לומר דסבירא להו להני ראשונים ואחרונים דגם ביוה"כ היה דין ונשמע קולו בבואו אל הקודש, ולכן גם בכתונת של הבגדי לבן היה פעמונים כדי לקיים דין זה.

ויש מוכיחים כן מפי' הרשב"ם בפ' תצוה שם (פסוק ל"ד), שכתב: "לפי שצוה הקב"ה וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקדש עד צאתו לכן צוה כאן שישמע קולו בבואו ויתרחקו השומעים", עכ"ל. ובתו"ש דחה דכוונתו כמ"ש הרמב"ן שם (פס' ל"ו): "ואע"פ שלא היה נכנס לפני ולפנים בבגדים אלו, אף באהל מועד הוצרך לכך ביום הכפורים, שהרי כתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד".

והביאו המחברים ראייה לשיטה הנ"ל מויק"ר כ"א ז', דאמרו שם: "בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס רק שיכנס בסדר הזה, ר' יהודה בר' אלעזר אמר בשלשים וששה זוגין בשלשים וששה רמונים ורבנן אמרי בשבעים ושנים זוגין ובשבעים ושנים רמונים", הרי לכאורה מפורש שהכהן גדול נכנס לקודש הקדשים עם פעמונים ורמונים.

ואמנם בפיו מהרז"ו שם פי' שכוונת המדרש שכל עבודות היום נעשות בכהן גדול, ואם לא יעבוד בחוץ עם פעמונים ורמונים גם עבודתו שבפנים לא תרצה, וכ"כ בהגהות הרש"ש שם שכוונת המדרש לזמן הקרבת אילו ואיל העם ואימורי החטאת, אך מפשטות לשון המדרש משמע טפי שהיה נכנס עם הפעמונים לקה"ק.

[ויש שהביאו ראיה לזה מדברי המדרש במדב"ר פ' אחרי מות (כ ט) שנדב ואביהוא מתו על שהיו חסרין מעיל, אך לענ"ד אינו נכון, והארכת בזה במקום אחר].

אך עדיין קשה, דהא ביו"כ אסור להכנס בבגדי זהב משום אין קטיגור נעשה סניגור, ואם כן איך היו בבגדו פעמוני זהב, והיה אפשר לומר ששם היו הפעמונים מכסף ולא מזהב, אמנם בפירוש המיוחס לראב"ד על ספר יצירה פ"א מי"א כתב: "והסוד בזה פעמון זהב ורמון כשהיה כהן גדול נכנס לפני ולפנים כדי שישמעו קולו", עכ"ל. הרי דסבירא ליה שהיה לכהן גדול ביו"כ פעמונים מזהב.

ואולי סבר דהקפידא היא רק שלא יהיה זהב בבגדי הכהונה עצמם, אך בפעמונים הטפלים לבגד לית לן בה, ובטעמא דמילתא יש לבאר שהבגדים הם ממש חלק מהכהונה כמ"ש בזבחים י"ז ע"ב "בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם", ואם בא הכהן לכפר בכח כהונה של בגדי זהב הוי כאילו הקטיגור נעשה סניגור, אך הפעמונים שאינם מגוף הבגד הם דין בעלמא אך אין קדושת הכהונה תלויה בהם.

וכן בזה ויקרא ס"ז ע"א איתא שבשעה שנכנס הכהן גדול לקודש הקדשים היה "קטרא דדהבא זקפא ברגליה", ופירשו המפרשים שהיתה קשורה ברגלו חבל או שלשלת של זהב, הרי שלא היה בזה משום אין קטיגור נעשה סניגור משום דאין זה מבגדי הכהונה.

ועדיין נראה מחודש מאוד לומר שהיו פעמונים בבגדי לבן, שלא מצאנו לזה כל רמז בדברי חז"ל, וגם אף אחד מהראשונים לא כתב כן בפירוש, וצ"ע בזה.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

יום כיפור - להיות מאוחדים עם הקב"ה

הפסוק אומר: "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם לפני ה' תטהרו". ביום כיפור ישנו מצב מיוחד של "לפני ה' תטהרו", של קרבת ה' מיוחדת שאין בשאר הימים.

בספרי המקובלים מובא, כי מכיון שישנם את אותם היכולות שדרכם יורד השפע לעולם, ויש את הפרצוף הנקרא ז"א, זעיר אנפין, ויש את הנוקבא דז"א, שהיא המכונה המלכות. ובכל ימות השנה כולל בחגים, הכוונות מתמקדות רק בפרצוף ז"א, ובכל ספירותיו וחלקיו. אמנם ביום הכיפורים, זה היום היחיד בו אנו נמצאים בפרצוף המלכות המקורי עצמו, ובחלק זה מכוונים.

המלכות, היא הספירה האחרונה. היא בעצם כלי הקיבול של כל השפע האלוהי שיורד מלמעלה, בהיכל המשתלשל מהיכל, ובפרצוף עליון המשפיע לפרצוף התחתון. כאשר אנו נמצאים ב"מלכות" עצמה, הכוונה היא שאנו נמצאים בכלי הקיבול האחרון, שזוכה לקבל את כל השפע העליון שמוריד אלינו הקב"ה משמיא.

מלבד המעלה שכל השפע העליון נמצא בכלי הכי תחתון, ישנו עוד סוד בפרצוף המלכות הנמוך, המבוסס על התיבות: "אני ראשון ואני אחרון". המלמדינו, כי עפ"י הסוד, ישנו חיבור שורשי דווקא בין הפרצוף הנמוך ביותר, לפרצוף העליון ביותר. ונמצא כי ספירת המלכות הנמוכה, מאוחדת היא עם ספירת הכתר העליונה והראשונה.

נמצינו למדים, כי ביום כיפור אנו שייכים בעצם גם לספירה הגבוהה ביותר, לכתר, מעצם זה שאנו נמצאים ב"מלכות".

דבר זה מבהיר לנו את הצורך להיות בחמש התעניות החלות ביום זה. שכן שלא כשאר ימי התעניות והצומות, שעיקרם נגזרו על ישראל מחמת אירועי הצער שאירעו בהם, ולכן צריכים אנו להיות בצער ובצום, ביום הכיפורים לא אירע שום דבר מצער. אדרבה, קרה דבר משמח ביותר, שעם ישראל זכה לקבל את התורה, את הלוחות השניות, היא התורה שנשארה עמנו עד היום. ו"לא היו ימים טובים לישראל, כט"ו באב וכיום הכיפורים". ואם יום זה הוא משמח, מה הטעם להיות בו בתענית, ואף בתענית חמורה המתחילה מהלילה.

אך לפי האמור הדברים מקבלים תוספת ביאור ועומק, שכן דווקא בגלל קבלת התורה שהיתה ביום הזה, אנו צריכים את הצום. שלא ידוע כי התורה ישראל והקב"ה, מאוחדים הם זה עם זה. ביום הכיפורים, יום קבלת התורה והלוחות השניות, מתעוררת וחוזרת לחול ההארה של קבלת לוחות שניות, שכל עניינה הוא להיות מאוחד עם הקב"ה, לחדש ולחזק את הקשר הנפלא שיש לנו, קשר משולש עם התורה והשי"ת.

אלא שכיון שהקב"ה הרי הוא רוחני, לפיכך על מנת להיות מאוחד עמו, צריכים להיות ג"כ רוחניים. לכן אנו מפרישים את עצמינו מכל החלקים הגשמיים הסובבים אותנו, מכל

דבר מאכל ומשקה, וכך אנו נהיים יותר רוחניים, יותר טהורים ויותר מזוככים, ועל ידי כך נוכל להיות מאוחדים עם הקב"ה והתורה, להידבק בו יתברך, למרות שמהותו היא רוחנית. ולכן אמרו חז"ל כי ביום הכיפורים אנו דומים למלאכי השרת. כמו שהמלאכים הם רוחניים וטהורים, ולכן הם הכי קרובים להקב"ה, כך אף ישראל, כדי להיות מאוחדים וקרובים להקב"ה, הם נדמים למלאכי השרת.

בזה נוכל לבאר ג"כ את ענין השעירים שהיה ביום הכיפורים, שהיו דומים במראיהם זה לזה, והיה נעשה גורל כדי לברר איזה מהם ילך לה' ואיזה לעזאזל. גורל ובירור זה הינו בחינת הפרדה, וע"י שאנו מפרידים מעצמינו את חלק החטאים, חלק הרע, ומפרישים אותו למקום הנקרא עזאזל, אנו נשארים מאוחדים עם השעיר ששיש עליו שם ה', ואותו בלבד אנו מביאים לקרבן.

שכידוע עומק ענין הקרבן הוא, כי בנפש הקרבן נמצאת חלק מנפשו של המקריב. ולכן המקריב חייב לסמוך את ידיו על הקרבן בכל כוחו, וגם להתבונן בכל העבודות הנעשות בקרבן, ולהשיב אל ליבו כי כל עבודות אלו היו אמורות להיות נעשות בו עצמו, שחיטה, זריקת דם וכו', ומתוך כך יגיע לשבירת הלב לתשובה מעומקא דליבא.

לכן ביום הכיפורים, כאשר הקרבן המגיע לכפרה על ישראל הוא הקרבן שיש עליו שם ה' באופן מיוחד, ע"י גורל, זה עצמו מוכיח כי נפשם של ישראל מאוחדת ונתונה בו, וכיון שישראל מאוחדים ביום זה עם הקב"ה, כך הם מתאחדים עם הקרבן שיש עליו שם ה'.

ובזה יש לבאר את המסר העולה ממעשה יונה הנביא, הנקרא בהפטרת מנחת יום הכיפורים. יונה הנביא היה נביא, אחראי לומר את דבר ה' הניתן בפיו. להיות נביא, זה בעצם להיות מאוחד עם הקב"ה, כי דבר ה' היוצא מפי הנביא, הוא בעצם דבר ה'. נמצא שהנביא משמש בעצם "פה" כביכול למסר שהקב"ה רוצה לומר בעולם, ואין לך "אחדות" וחיבור עם ה', גדולה מזו שיש אצל מי שזכה להיות נביא ה'.

אלא שמסיבות מסוימות, יונה בחר להפסיק להיות נביא, ולא לקיים את שליחותו להינבא על נינוה, ולכן בחר הוא לברוח עם האניה לתרשיש, היא תוניס, כדי להתרחק בעצם משולחו, הוא הקב"ה, בסוברו כי כאשר יגיע לחוץ לארץ, לארץ העמים, טומאת ארץ העמים מתנע ממנו את שליחותו.

אך כאשר הוא עלה לספינה, והסערה החלה בים, הוא ראה כי כל הגויים שבספינה קוראים הם לאלוהיהם על מנת שיציל אותם. הגדיל לעשות רב החובל שזעק לו בחרונו: "מה לך נרדם? קום קרא אל אלוהיך!"

דבר זה, הפליא ביותר את יונה: שכן אם הגויים הבורים והטמאים, בשעת הסכנה מתפללים לאלוהים שלהם, שלא יועיל ולא יציל ואין בו ממש, אלוהי עץ ואבן ושאר אמונות תפלות, וזה מוכיח כי לפחות מבחינתם, הם "מחוברים" לאלוהים שלהם, הכיצד הוא, הנביא הגדול, ש"מחובר" ממש מעצם תפקידו ומהותו לבורא כל העולם, עילת כל העילות וסיבת הסיבות, אלוהי האלוהים ואדוני האדונים, רב ושליט על כולא, ואין כמוהו מי שמכיר את בוראו, את כוחו ואת גדולתו כמוהו, הכיצד זה הוא זה שמנסה כעת "לברוח"

מבוראו, להתנתק מהשליחות שהבורא הטיל עליו, ובעצם להתרחק מאותה אחדות נפלאה שהיתה לו עם הקב"ה?

מיד החליט יונה לחזור בתשובה על מחשבתו ומעשיו, ואף החליט לחשוף את עצמו ואת תפקידו לפני יושבי הספינה שזה שהתוודה: "כי בשלי הסער הגדול הזה".

לפיכך, כדי לכפר על חטאו שבחר לברוח ולהתרחק מהקב"ה, החליט יונה לעשות את המעשה המוזר ביותר, שיבטא את חידוש הקשר החזק שהיה לו עם הקב"ה, ולכן ביקש: "שאו ו הטילוני אל הים".

יונה הנביא לא חשב לרגע אחד להתאבד! יונה הנביא היה בטוח, כי הקב"ה דורש ממנו להראות קבל עם ועדה כי הוא רוצה להתאחד עם ה'. ולכן רצה יונה להראות את בטחונו הגדול בהקב"ה, ולכן ביקש כי יטילוהו אל הים.

דווקא בהיותו בין גלי הים, באופן שאין אף אדם שיכול לבוא לעזרתו, אז הוא יהיה מנותק באופן הגדול והחזק ביותר מכל מחשבות "אנושיות", מחשבות השייכות למי שחושב בגבולות העולם הזה, כגון הצלה, יכולת וכו' וכו'. ודווקא לניתוק אנושי זה שאף יונה. כאשר כולם יתייאלו ממנו, רק אז הוא יחזור להיות מאוחד עם הקב"ה, עילת העילות ובעל הכוחות כולם.

ידוע ידע יונה, כי אם הקב"ה מבקש ממנו לחזור אליו כעת, אין אצלו שום הפרש בין אם יונה נמצא על הספינה, או נמצא הוא מטלטל בין גלי הים. שהרי הקב"ה בעצמו, שהוא אין סוף ובלי גבול, הוא זה שמזיז את גלי הים, או רוגע הים ומסעיר את גליו, ואם הוא רוצה את יונה אליו, הוא ימצא את הדרך להביאו למקום הרצוי, גם כאשר הוא נתון לחסדי גלי הים.

ולכן יונה הנביא חזר להיות נביא, כלי קיבול לדבר ה' היוצא מפיו, דווקא כאשר הראה לכל היא הוא חוזר להיות מאוחד עם ה', בכל מקום בו הוא נמצא, מבלי לחשוש כלל ומבלי לחשוב שום מחשבה השייכת למחשבות בני האדם המוגבלים.

זה גם העומק בתפילת "כל נדרי" הנאמרת בתחילת תפילות יום הכיפורים, ובכל עניני ה"התרת נדרים" שמרבים אנו לעשות עד ערב יום כיפור. כי בעצם כל ענין של נדר ואיסור, זה דבר שקושר את האדם לעולם הזה, על ידעי שדבר פיו אסר על עצמו איזה דבר מה.

אמנם כיון שנתבאר כי ביום הכיפורים אנו מתנתקים מכל הדברים השייכים לעולם הזה, ומתאחדים עם הקב"ה ועם התורה, לכן לפני התאחדות זו, אנו צריכים לנתק את עצמנו מכל דבר שלא שייך אך ורק להקב"ה ולתורה, שיכול להפריע לאותה אחדות זו. ולכן אסור שיהיו אצלינו כל "איסורים" אחרים והגבלות, מלבד הגבלות התורה הקד', כדי שאותם עניינים לא יפריעו לאותה אחדות מבוקשת. ולכן כבר בערב יום כיפור, אנו "מתנתקים" מכל אותם עניינים שיכולים להגבילנו, ומאחר שהוסרו, עתה הדרך פתוחה לנסוק אל על, להיטהר ולהתקדש בקדושה של מעלה, ולהתאחד עם אבינו מלכנו, עילת העילות וסיבת כל הסיבות, אלוהי האלהים ואדוני האדונים, ועם תורתו הקדושה.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

עבודת הכהן הגדול הינה מדין עבודת יום כפורים, או גם מחמת כבוד השכינה

משנה יומא ב ע"א: כל שבעת הימים לא היו מונעין ממנו מאכל ומשתה ערב יום הכפורים עם חשיכה לא היו מניחים אותו לאכול הרבה מפני שהמאכל מביא את השינה:

וביאר רש"י ומתקינין לו - ומזמנין כהן אחר להיות כהן גדול תחתיו, אם יארע בו פסול קרי או שאר טומאה המעכבין מלבוא למקדש.

ומבואר שעשו ישראל מעשים ופעולות כדי שלא יבוא הכהן הגדול לידי קרי. וצ"ב דברי רש"י שבגמרא להלן כא ע"א נאמר: עשרה נסים נעשו בבית המקדש: לא הפילה אשה מריח בשר הקדש, ולא הסריח בשר הקדש מעולם, ולא נראה זבוב בבית המטבחים, ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים.

הרי שמבואר שמעולם לא אירע לכהן גדול קרי ביום הכפורים, וא"כ מדוע הוזקק לשמירה כל כך גדולה.

ובאמת בפרוש המיוחס לרש"י (אבות פ"ה מ"ה): כתב טומאה זו הואיל ויוצאה מגופו דבר מגונה הוא ומכוער משאר טומאות ומה שהיו מתקינין לו כהן אחר תחתיו מחמת פיסול אחר היו עושין ואותו פיסול שאירע בו ביוסף בן אלם [יומא י"ב] פיסול אחר היה כגון מחמת שרץ או צנורא של עם הארץ נתזה על בגדו ולא קרי היה. ונמצאו דברי רש"י סותרים זה לזה

וביותר יקשה שלהלן יח ע"א נאמר: ערב יום הכפורים עם חשיכה לא היו מניחין אותו לאכול הרבה, מפני שהמאכל מביא את השינה. הרי שחששו לקרי.

ובירושלמי הקשה קושיה זו, שהיה מעשרה ניסים. ותרץ שני תרוצים א. ותירץ שאין סומכין על הנס, א"נ כאן במקדש ראשון וכאן בשני.

ומבואר לתרוץ זה שבבית ראשון סמכו על הנס בענין שלא יראה הכהן גדול קרי. וצריך ביאור בזה.

ואשר יראה בזה, שבעיקר העבודה של כהן גדול ביום הכפורים, מדוע נעשית העבודה ביום הכפורים דווקא על ידו האם הוא מדין תוקפו של יום וחשיבותו לכך הוצרכה העבודה ליעשות דווקא על ידי כהן גדול.

וכסברא הזו כן הוא מבואר באברבנאל (ויקרא טז א): כתב וז"ל: ובמשנה הראשונה ממסכת יומא שבעה ימים קודם ל"ה מפרישין כ"ג מביתו ללשכת פלהדרין. כי להיות היום הזה קדוש לאלהינו היתה עבודתו בגדול העם וקדושו.

הרי שמבואר בדבריו שסיבת עבודת הכהן הגדול הינה מחמת יום הקדוש שהוא יום כפרה לכך הכהן גדול שהוא יכפר.

אכן ראה בספורנו שחידש חידוש גדול. ושם דבריו נסובים על עריכת הנרות במנורה (ויקרא כד ג) וז"ל: יערוך אותו אהרן. אף על פי שהיתה הדלקת הנרות וכן קטרת התמיד כשרה בכהן הדיוט לדורות כפי מה שקבלו ז"ל מכל מקום נאמר בשניהם אהרן כי אמנם כל ימי המדבר היה ענין המשכן בכל יום כענינו לדורות ביום הכפורים שנאמר בו כי בענן אראה על הכפרת (לעיל טז, ב) וזה כי בכל ימי המדבר נאמר כי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו (שמות מ, לח) ולכן היה מן הראוי שיהיו מעשה הקטרת והדלקת הנרות בו הנעשים בפנים נעשים על ידי כהן גדול כמו שנעשים לדורות ביום הכפורים:

פירוש לפרוש, ראה לעיל ברש"י (ויקרא טז ב): כי בענן אראה - ולפי שגלוי שכינתי שם, יזהר שלא ירגיל לבא, זהו פשוטו. הרי שמבואר שענן השם נמצא מעל הארון הקודש, והוא סימן ששכינתו יתברך נמצאת בקודש הקודשים.

ועל המשכן נאמר כי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו.

מעתה חידש הספורנו, שהואיל ובמדבר היה ענן ה' היה במקום הארון באוהל מועד, כל יום בכל הארבעים שנה, לפיכך היה דין ומציאות במשכן כמו יום כפור בכל הדורות שהיה קיים בית המקדש.

מעתה הואיל וביום הכפורים נעשתה עבודה רק על ידי הכהן הגדול כי שם נמצאת השכינה, לפיכך בכל הארבעים שנה שהיה ענן ה' על המשכן לכך כל שרצה אהרן להכנס אל המשכן "סדר העבודה" שמחמת שענן ה' שוכן על המשכן שיעשה עבודות אלו, דווקא אהרן הכהן, הוא זה שהיה בלבד מדליק את הנרות הואיל והענן על המשכן לכך רק הוא זה שמקטיר את הקטורת ועושה את שאר העבודות שבפנים כדין כהן גדול ביום הכפורים שכל העבודת נעשית דווקא על ידו כל שנכנס לפנים למקום ענן ה'.

ועומק דבריו של הספורנו אינו רק שהיה דין יום כפורים על המשכן, אלא עדות למציאות זו היתה "סימן" לדרגתם של ישראל כל ארבעים שנה, שהיו ישראל בדרגא רוחנית גבוהה מאד, ומשום כן שכנה השכינה באהל מועד כל ארבעים שנה. משום כן, אהרן הכהן הגדול אף הוא היה בדרגה כל כך גדולה שיכל להכנס אל מקום השכינה בכל עת ועשה ובלבד

ל ועל פי דברי הספורנו הללו ביאר המשך חכמה את דברי המדרש על הפסוק טז ב: ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת אל פני הכפרת אשר על הארץ ולא ימות כי בענן אראה על הכפרת: ובמדרש נאמר על כך ויקרא רבה: פרשה כא סימן ז: אמר הקדוש ברוך הוא למשה לא כשם שאתה סבור לא עת לשעה ולא עת ליום ולא עת לשנה ולא עת לייב שנה ולא עת לשבעים שנה ולא עת לעולם "אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס רק שיכנס בסדר הזה". ובספר גביע הכסף הובא בשם אדונינו הגר"א שביאר כפשוטו שאהרן היה יכול ליכנס תמיד בסדר הזה למקום הכרובים, ורק שבניו לא יהיו רשאים להכנס רק ביום הכיפורים.

וביאר המשך חכמה את דברי הגר"א על פי דברי הספורנו: שהואיל שכל הארבעים שנה היה הענן על המשכן, שוב היה לו כל הארבעים שנה למשכן דין ומציאות של יום הכפורים, וא"כ להבדיל מבניו של אהרן הכהן שהיו כהנים גדולים והיו יכולים להכנס אך רק פעם אחת בשנה ביום הכפורים, אמנם לפי שהענן ה' על כל המשכן, שוב אהרן רק הוא נכנס להדליק בכל עת שלא כמו בניו כהנים גדולים שהיו נכנסים רק פעם אחת בשנה.

שיעשה את העבודות שבפנים. אמנם כאמור בבית המקדש היו פחותים בדרגתם, ורק פעם אחת בשנה ביום הכפורים ירדה שכינה, ומשום כן אף הכהן הגדול לא יכל להכנס אלא אך פעם בשנה.

ובאמת שהדברים מפורשים שם במש"ח שכתב וז"ל: טז ג ולכן כל אותן ארבעים שנה היה לו רשות להיכנס בסדר הזה כמו כהן גדול ביום הכיפורים. ולכן כתוב בסוף הפרשה (פסוק לד) "והיתה זאת לכם לחוקת עולם וכו' אחת בשנה וכו'" - שלדורות הוא רק ביום הכיפורים, שאז ישראל כמלאכי השרת וראויים לכפרה זו ולשכינת הכבוד על הכפרת בענן. ואם כן אף אליעזר, אחרי מותו, היה לו רשות כן, ודו"ק.

ומ"מ עולה לפי דברי הספורנו הללו עולה שעבודת כהן גדול ביום הכפורים שהיה נעשית על ידו אינה רק מחמת יום הכפורים שהוא צורך הכפרה, אלא שהואיל והשכינה היתה נמצאת שם "כי בענן אראה", לכך נאמר הדין שיעשו העבודות דווקא על ידי כהן גדול כפי שהיה במדבר שהיה ענן ה' על המשכן שאז נעשו העבודות על ידי אהרן הכהן.

והביאור בזה נראה, שכל שענן ה' על המשכן ישראל בדרגתם הגבוה ושוב צריכים דרגה אחרת של שירות שרק הכהן הגדול הוא המשרת ולכך כתב שם במש"ח שאף אלעזר בנו יכל להכנס בכל שהוא רוצה.

ונ"מ בין שני צדדים הללו שברמב"ם (עבודת יוה"כ פ"א ה"ב), וז"ל: **וכן שאר העבודות של יום זה, כגון הקטרת הקטורת של כל יום, והטבת הנרות, הכל עשוי בכהן גדול נשוי, שנאמר "וכפר בעדו ובעד ביתו"**.

ובדעת הרמב"ם למד הריטב"א שמדאורייתא אין חובת עבודה בכה"ג אלא בעבודת היום ממש, אבל תמידין ועבודות של כל יום כשרות בכהן הדיוט אלא שמ"מ מצוה בכה"ג.

ודעת הבעל המאור (יומא כו ב) וז"ל: **כי הפייסות החשובים במשנתינו לשאר ימות השנה הם ולא ביום הכיפורים לפי שכל עבודות היום אינה כשירה אלא בכה"ג**. ומבואר בדבריו שכל עבודת היום אפילו עבודה שלא שייכת לעבודת היום אינה כשירה אלא בכהן גדול.

ושורש המחלוקת תלויה במחלוקת שלעיל בסיבה הנצרכת לעבודת כהן גדול. שאם סיבת עבודתו הינה דווקא תקפו של יום הכפורים, א"כ דווקא עבודות השייכות לעבודת יום הכפורים, אכן שאר עבודות אין חיוב שיעשו על ידי כהן גדול. אמנם אם נאמר שהוא דין בהשראת שכינה ששורה על המקום, יש לומר שמחמת דין זה צריכים שכל העבודות הנעשות באותו היום יעשו אך ורק על ידיו. אכן בספורנו נראה שדווקא עבודות הנעשות בפנים, הם נעשות על ידי כהן גדול ולא שאר העבודות כגון תמידים ומוספים.

ולפי זה יבוארו ב' הצדדים האם מה שלא ראה כהן גדול קרי ביום הכפורים. בתרוץ אחד נאמר בירושלמי שבבית ראשון סמכו על הנס שלא יראה קרי ולא בבית שני.

ויבואר, שאם סיבת עבודת כהן גדול הינה מחמת שכינה שירדה ביום הכפורים, א"כ יש לומר שבבית גדול שהיו בו כל עשרה ניסים, א"כ הוא ראה שהיתה שכינה שורה שם והוא גם ראה לדרגתם של ישראל, וממילא סמכו על הנס שלא יראה קרי כי אכן היו בדרגה

גבוהה. אכן בתרוץ שני בירושלמי מבואר שאף בבית ראשון אין סומכים על הנס ועשו פעולות שלא יראה קרי, יש לומר שלצד זה עבודת הכהן הגדול הוא מחמת כפרת יום הכפורים, ושוב אין סומכים על הנס כל שצריך שתעשה הכפרה על ידו, וממילא עשו כל הפעולות שלא ישן הכהן הגדול.

חקירת שער המלך, אם כהן הדיוט שעשה עבודות כהן גדול נחשב כ"זר".

והנה בשער המלך חקר וז"ל במספקא לי בכהן הדיוט ששימש ביום הכיפורים) אם חייב מיתה כדין זר העובד. מי נימא כיון דרחמנא פסלינהו ליום הכיפורים הרי הן בכלל □ והזר הקרב יומת □ ואהדריה קרא לאיסור, או דילמא כיון דהני לאו זרים נינהו ליכא אלא לאו הבא מכלל עשה.

והיינו שחקירתו הינה שהואיל וכל העבודות יום הכיפורים נעשות על ידי כהן גדול, שוב כהן הדיוט שיעשה עבודות הללו הוא זר וחייב מיתה, או שסו"ס כהנים אינם זרים.

ונראה, שאם הוא מחמת דין שכינה שהיתה במקום ביום הכפורים, ונתבאר לעיל שהסיבה שצריך כהן גדול הוא מחמת השכינה, ולפ"ז כהן הדיוט אינו בדרגת הקדושה של כהן גדול ולפ"ז יחשב כזר. אכן, אם הוא דין בסדר העבודה של יום הכפורים, שייך להבין שסו"ס כהן הוא ואינו זר ואינו חייב מיתה.

ובסופם של דברים יש להעיר הערה חזקה שתחילתה בקושיה נוראית.

הכהן הגדול שהוא המכפר על עוונות כלל ישראל ביום הכי קדוש, עובד בבית המקדש במקום הכי קדוש שיש, ולפני זה עוד קדמו לא שבעה ימים של הכנה גבוהה. לכאורה ענינו ומעשיו הינם בקדושה עילאית. וא"כ קושיה גדולה יש לשאול עליו יש לחשוש שמא יראה קרי, אתמהה.

אכן הביאור מה שכתב בזה התוספות יום טוב. (אבות פ"ה מ"ה) ושם תרץ בשם, המדרש שמואל כי יצר הטוב ויצר הרע מתקוטטים זה עם זה כשני אויבים, וכשאחד מהם קרוב להיות מנוצח יתחזק על עמדו בראותו כי כלתה אליו הרעה, והרבה אנשים בעת פטירתן יתחזקו וידברו דברים טובים כאילו הן בריאים, ולזה היה קרוב מאד להיות הכה"ג בעל קרי. ונמצא שכל שקיימת הקדושה במקום גבוה, אדרבא כאן דווקא רוצה הטומאה להכנס ולהרוס, ומשום כן היה זה בגדר "נס", מה שלא ראה הכהן הגדול קרי ביום הכפורים.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס קונטרס

השביעית

מהותו של יום הכיפורים

הרמב"ן (ויקרא כג, כד) כתב דבראש השנה מתיחד (הקב"ה) במדת הדין ומנהיג עולמו, וביום הכיפורים במידת הרחמים, והוא מאמרם (ר"ה דף ל"ב ע"ב) מלך יושב על כסא דין וכו', ר"ה יום דין ברחמים, ויזה"כ יום רחמים בדין, ע"כ. ובפירושו רבי מאיר אבוסאולה (הובא בהערות לרמב"ן הוצאת מה"ק) כתב שראש השנה עיקרו דין אבל רחמים משותף בדין, ויום הכיפורים עיקרו רחמים אבל משותף בו דין. והדברים סתומים, למאי נפק"מ במה שיושב אחרי שמשותף עמו גם את הדבר השני, וביותר ביו"כ שזוכים לכזה קרבת אלקים עד כדי שיושב ביום הזה בכסא רחמים, אז אמאי משותף עמו דין.

והנראה בזה, דהנה בר"ה המשפט אינו על עבירות שעשה (שהרי ביום זה אין זכר לחטאים ולתשובה), אלא דכיון דיום זה הוא תחילת המלוכה, היום הרת עולם... לפיכך יום זה מחייב משפט על החיים החדשים אם מגיע או לא, וכמו שביאר הרמח"ל בדרך ה' (ח"ד פ"ח א"ד) וז"ל: כי הנה ביום זה הקב"ה דן את כל העולם כולו ומחדש כל המציאות בבחינת הסיבוב החדש' ונערך הדין על כל היצור כפי סדרי הדין העליון, ע"כ. ומבואר שהסיבה לדין הוא יום המלוכה בבחינת הסיבוב החדש ולכן הקב"ה מעמיד לדין לשנה החדשה של מלכות ה' מי שייך למלוכה ומי ימשיך במלוכה. נמצא דביום זה המשפט הוא על העתיד ולא על מה שהיה עד עכשיו, ולכן ביום זה אין צריך תשובה על מה שעשה רק על המצב שנתון בו עכשיו, ואם עתה קיבל את מלכותו לא איכפ"ל בזה שהיה חוטא עד עתה. אולם יום כיפור הוא משפט מצד החטאים שעשה, ולפיכך כדי לזכות בו בעינין תשובה, נמצא דביוה"כ המשפט הוא על הלשעבר ולא מצד העתיד.

והנה ההבדל בין דין לרחמים, שזה הנהגה לפי כללי הטבע וזה הנהגה מעל כללי הטבע, למשל, מי שחטא מידת הדין אומרת נפש החוטאת ימות (עי' ירושלמי מכות פ"ב ה"ו), דמה שייך לתקן את מה שכבר פגם, ורק במידת הרחמים התחדש מהות תשובה, שאפילו שפשע ומרד במלכותו יכול להתחרט ולשוב אליו יתברך. והנה מצינו בסנהדרין (דף סח ע"ב) לענין בן סורר ומורה שנהרג על שם סופו, דמוטב שימות זכאי ואל ימות חייב, וד"ז הוא ממידת הרחמים, שהרי עדיין הוא לא חטא ומה שייך להורגו ורק מידת הרחמים טוענת לטובתו שעדיף שימות כיון שבסוף יחטא ומוטב שימות זכאי. ומאידך מצינו אצל הגר (בראשית כ"א, י"ז) שהקב"ה אמר להחיותו 'באשר הוא שם', דאף שלעתיד יהיה רשע, וכמו שמלאכי מעלה טענו ראה מה בניו של זה עתידים לעשות לישראל, מ"מ כיון שעתה הוא צדיק לא מגיע לו מיתה, ובר"ה דף ט"ז ע"ב ילפי' מיניה שאין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, וע"ש בפרש"י.

נמצא דלאדם אין זכות לנצח במשפט לא מצד מידת הדין ולא מצד מידת הרחמים, שהרי מצד החטאים דלשעבר מידת הדין תובעת 'נפש החוטאת ימות', ומצד החטאים דלהבא מידת הרחמים דורשת שלא יתנו חיים, וכמו שאמרו (קהלת ז, כ) אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ועוד אמרו (עירובין דף יג ע"ב) נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא כדי שלא יחטא, והיינו שמידת הדין דורשת מיתה מצד הלשעבר, ומידת הרחמים דורשת מיתה מצד העתיד. ועל כן בראש השנה שהמשפט אינה על הלשעבר (דהיינו מצד העבירות) כ"א מצד העתיד, דהיינו שהיום הוא תחילת המלוכה והנידון אם יש סיבה לתת לו עוד חיים, לזה צריך מידת הדין, שהרי מצד החטאים דלעתיד מידת הדין דורשת חיים, אלא שגם בזה החטאים דלשעבר מקטרגים ולפיכך צריך לזה צירוף של מידת הרחמים שאף אם עד היום הוא לא הצליח אולי מעכשיו יצליח. אבל ביום הכיפורים שהמשפט מצד הלשעבר, האפשרות היחידה להצליח הוא ע"י רחמים שעל ידו התשובה מועלת למחוק את החטא, וכן מידת הרחמים דורשת לתת לו חיים כדי שישוב ויסלח לו, אלא שעדיין יש עליו קטרוג מצד העבירות שיעשה ולזה צריך שיתוף דמידת הדין, ודו"ק.

אולם במהרש"א בברכות דף מח ע"ב מבואר שטובה זו מידת הרחמים ורעה זו מידת הדין, ומשמע דאין שייך ברחמים שום צד רע, דאמרי' שם, ר"מ אומר ומנין שכשם שמברך על הטובה כך מברך על הרעה ת"ל אשר נתן לך ה' אלקיך, דיינך בכל דין שדנך בין מדה טובה ובין מדה פורענות, ופי' המהרש"א דילפי' מדכתיב בקרא ה' שהוא מידת הרחמים, ואלקיך שהוא מידת הדין, ומזה ילפי' שבכל מצב צריך להודות, וצ"ע.

[ויש שפירשו בע"א, דראש השנה מהותו הוא יום של המלכת הקב"ה, ומלוכה מחייבת משפט, דא"א להעמיד מלוכה בלי כללים, רק התחדש שהכניסו את מידת הרחמים בתוך כללי המלוכה, וזהו חסד עצום שיש רחמים במשפט. אבל ביום כיפור שהקב"ה יושב לבדו בלא בית דין של מעלה, ומלך פורץ גדר ואינו חייב לשום כללים אף לא לכללי המלוכה, ולכך הוא דן במידת הרחמים. אך עדיין אינו מובן מדוע הוצרך לשתף הנהגת דין ביוהכ"פ].

מצינו כמה דברים לענין יום כיפור, א' שעיצומו של יום מכפר, ב' ביום זה לא ניתן רשות לשטן לקטרג, וכמו שדרשו ביומא ד"כ ע"א ד'השטן' בגימטריא שס"ד. ג' הקב"ה סולח עבירות שבכל השנה אין אליהם סליחה, ד' הקב"ה סולח ומוחל ביום הזה בלא שום השארת רושם. והביאור בזה דהנה בתהילים (קל"ט, טז) כתיב 'ימים יצרו ולו אחד בהם', ובמדרש (תדב"א פ"א) איתא דקרא זה קאי על יוהכ"פ שהוא יומו של הקב"ה, ובו ביום הכל מונהג על ידו בלא שום אמצעים כלל. נמצא דאף שבעולם יש כוחות טוב ורע (סט"א), מ"מ ביום הכיפורים שהעולם מושרש על ידו יתברך שכולו טוב לא שייך בו מציאות רע, לפיכך ביום הזה היצה"ר אינו יכול לקטרג, שביום זה אין לו שום אחיזה ומציאות כלל. והנה בכל עבירה יש בו ב' חלקים, א' עצם העבירה, ב' המרידה במלכות, וע"י תשובה מתקנים את עצם העבירה אך את המרידה שבו אין שרי מעלה יכולים למחול, שהרי מי יכול למחול על כבודו של המלך, ולזה צריך יום הכיפורים שאז הקב"ה יושב לבדו, וכעין זה ביאר המשך חכמה, ודבריו יבואו בסמוך. ויש להוסיף עוד, דבשערי תשובה מבואר

שכבוד ה' הכי גדול הוא בזה גופא שהקב"ה סולח, ולכך ביום הזה יש מחילה על העונות בלא שום השארת רושם. [ויש להוסיף עוד דברי החפץ חיים בפרשת שלח, (וכ"כ בשמירת הלשון ח"ב, כ), שהקב"ה עושה ניסים גם למי שחוטא, אך בתנאי שלא יהיה מורד, ובזה ביאר דחטא המרגלים היה לפי שסברו בני ישראל שאף שהקב"ה עושה ניסים מ"מ כיון שחטאו במדבר בחטא העגל ואכלנו בשר תאווה, שוב הם אינם רואים לנס, ולפיכך שמעו למרגלים שאינם יכולים למצח עם רב כזה, אך ענו להם יהושע וכלב בדבריהם 'אך בה' אל תמרדו' שהקב"ה אינו מדקדק עם האדם שיושיעו רק באופן שהוא צדיק, אלא העיקר שלא יהא מורד ח"ו].

המשך חכמה (הפטרה לפרשת וילך) כתב בדרכי המשפט דימים אלו, שאף שהקב"ה יושב בימים אלו בכסא של רחמים, מ"מ אינו יושב לבדו כ"א עם הבית דין של מעלה, דמלכותא דרקיע כעין מלכותא דארעא, והנה על הכל יש שופטים וגבוה מעל גבוה כו' ומימינים ומשמאילים ופעמים מטים לכף זכות מחמת איזה זכות, אבל בעון מרד הנוגע בכבוד המלך אז כולם מחייבים כי מי יוכל למחול על כבוד המלך, מבלעדי המלך בעצמו יוכל למחול אחרי הבכי והרחמים. ובירושלמי ריש סנהדרין אמרו אף הקב"ה אינו דן יחידי שנאמר וכל צבא השמים עומדים כו', וכשהוא חותם אינו חותם אלא ביחיד שנאמר ואגיד לך את הרשום בכתב אמת. ומעתה כתב לחדש דבכל ימי תשובה שהמלך יושב על כסא וצבא השמים עומדים עליו יכול להועיל רק על עבירות שאין בהם חילול השם שבהם שוקלים זכויות כנגד עבירות, אבל חילול השם שהוא מרד הנוגע בכבוד המלך (ושונה מכל העבירות דהוא מחמת מעשה העושה, אבל חילול השם אינו תלוי כ"א בפעולת הדבר אצל זולתו) אין יום הכיפורים מכפר כ"א בשעת חתימה דהיינו בשעת נעילה שאז הקב"ה דן יחידי, ואז הוא שעת הכושר שהשי"ת יסלח מרוב טובו אחרי גודל הבכי והחרטה, כי אם הוא ימחול על חילול כבודו מי יאמר אליו, ולכן בנעילה סדרו הפסוקים 'למה תמותו' 'השיבו וחיו כי לא תחפץ במות כו', כי הכל על עון חילול השי"ת, ע"ש.

והנה לנו אין כלל השגה בידיעת ה', אך שנינו ששמותיו של הקב"ה הם הם מידותיו, נמצא שהקב"ה מידותיו רחום וחנון, ולפיכך יו"כ עצמו מכפר, והיינו שבזמן שהנהגת העולם הוא ע"י הקב"ה לחדוד הרי בזה עצמו יש מחילה. [נועי' בירושלמי יומא פ"ח ה"ז שהאומר שאין יוה"כ מכפר הרי הוא כאומר שאין הוא 'מלך' והוי מרידה במלכות, והיינו דהמחילה הוא רק מכח שהוא מלך, והוא בידו לעשות הכל]. וזה התפילה של כהן הגדול: אנא 'בשם' כפר לי... והיינו שבמציאות 'השם' בזה יש לנו מחילה וסליחה. וזה שאמר ר"ע אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים, ואין הכונה רק שאין צריך מקוה וכדו' אלא מהות התשובה הוא ע"י הדבקות בו יתברך. [ולפ"ז יובן עוד שביום זה יש ה' עינויים, וזה אינו בשביל צער או אבילות אלא דכתיב בכל זה שביתה, והיינו שביום זה שהוא יומו של הקב"ה אז אין קשר לעולם עם הדברים הגשמיים, ולכך אנו מתנתקים מכל הה' דברים הגשמיים ומתחברים רק בו יתברך].

ובאמת למתבונן הדברים עמוקים יותר, דמעלת יו"כ איננה רק מה שדן אותנו בעצמו ללא הפמליה של מעלה, אלא שהוא דן אותנו בתורת 'אבינו', ואב דרכו לרחם על בניו. ועיקרי

הדברים ראיתי במאמר של מרן רה"י הגרב"ד פוברסקי שליט"א, דהנה בתענית דף ל' ע"ב אמר רבי שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיום הכיפורים, ובגמ' בשלמא יוה"כ משום דאית ביה סליחה ומחילה יום שנתנו בו לוחות האחרונות וכו', והגירסא בגמ' בלא וי"ו אלא טעם אחד הוא דאית ביה סליחה ומחילה יום שנתנה בו תורה, והיינו דכל מציאות הרחמים של יום הכיפורים הוא מכח זה שבו נתנה תורה לא. והביאור בזה מפני שבקבלת התורה נעשינו בנים למקום, וכדכתיב (דברים ו, ז) 'ושנתם לבניך' ואיתא בספרי והובא ברש"י שם 'לבניך' אלו התלמידים, וא"כ ביום זה שהקב"ה נתן לנו התורה אנו תלמידי ה', וא"כ ביום זה נעשינו לבנים. ומצינו גם בתפילה השיבנו 'אבינו' לתורתך וקרבתך 'מלכנו' לעבודתך, והיינו שרק ע"י תורה הוא נקרא אבינו, ולכך ביום הזה שזוכים שהוא דן אותנו בתורת 'אבינו' אז זוכים למחילת עונות במה שא"א לזכות בהנהגת מלכנו, וכמו שאנו מבקשים 'אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים. ובוה נבין מאמר רבי עקיבא ביומא דף פה ע"ב, אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים, ולכאן מה חידש כאן שזוכים ביו"כ לטהרה, אז מה הדגש על 'אביכם שבשמים', אמנם להנ"ל זה כל הנקודה שביום הזה אנו זוכים להנהגת 'אביכם'.

ובאמת יש טעות נפוצה להמון העם במהותו של תשובה ויום הכיפורים, דבפשוטו הוא תיקון וכפרה על העונות, ולפי"ז מי שאין לו עבירות לכאן אינו שייך לתשובה וליום הגדול הזה^ל, אבל מצינו כמה ראיות לא כן, א', בפרקי דרבי אליעזר פרק מ"ו איתא דיום הכיפורים אינו בטלה לעתיד לבוא, אף שאז ליכא חטאים ועונות, (ועב"ז בשו"ת הרדב"ז

^ל ובחז"ל מצינו בכ"מ שע"י לימוד וקבלת התורה זוכה לכפרת עוונות, עי' שמור"ר (לח, ד) אמר הקב"ה לישראל, דברים אני מבקש שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ואני מוחל על כל עונותיכם ואין דברים אלא דברי תורה, שנאמר אלה הדברים אשר דבר משה. וע"ע בתנא דבי אליהו (זוטא פ"ט) אומר הקב"ה לישראל בואו והכניסו את עצמכם בדברי תורה וראו מה שכתבתי לכם לישא את פשעיכם ולמחול את עוונותיכם ולהעביר את חטאתם מעל פני ועכשיו לא הרביתם בדברי תורה ודברו עמי בדברי תורה כאדם המדבר עם חבירו שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך קחו עמכם דברים וגו'. ובמהר"ל (נת"ע נתיב התורה פ"ט) כתב דאין לך התקרבות יותר אל ה' יתברך כמו התורה, והעוסק בתורה הוא עם ה' יתברך בלא הסרה. ובגבורת ה' (פ"ח) כתב עוד דאין דבר חיבור ודיבור יותר כמו התורה שהיא דיבור וחיבור האדם אל בוראו. ואיתא עוד בירושלמי (בסוף יומא) וחטאתי נגדי תמיד - שלא יהיה בעיניו כאילו לא עשאן, אלא כעשאן ונמחל לו, אבל ע"י התורה נמחק לגמרי וכדברי הירושלמי (בר"ה ד, ח) מכיון שקיבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם. וזה מש"כ (ירמיה ל"א, י"ט) הבן יקר לי אפרים אם ילד שעשועים כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד, וביאר הרד"ק (שם) שאני זוכר אותו תמיד כאילו הוא בן יקר לי שלא חטא מעולם, וכיצד דבר זה כתב בתרגום שם, ארי בזמן דמשוי פתגמי אורייתא על ליביה, כלומר ע"י עסק התורה הוי 'דברי בו' וכדמבואר בתנא דבי ר' (פ"ח) דשכינה שורה כנגדו של עוסק בתורה וכענין בכל מקום אשר אזכיר את שמי. וע"ע בהגר"א (בביאורו לשה"ש ב', י"ד) בתחילה צריך לצאת מתחת יד יצר הרע וזהו ע"י מעשים טובים אך עדיין אינו בא אל מקומו הראשון עד שיהיה לו אור התורה. וזהו מה שייסדו אנשי כנסת הגדולה השבינו אבינו - לתורתך, וכפי שפירש הלבוש דנתכנה כאן 'אבינו' כי חייב האב בת"ת דבנו, לתורתך - למצב סיני דפסקה וזהמתן. וכבר אמר הגר"א (כתר ראש קל"ג) דכשעוסק בתורה אין לו לחוש אף לעוונות החמורים ואפילו נכשל כמעט בפשע, והחזו"א אמר דכוונתו גם בפשע ממש (מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל).

^ב ולפי"ז ד' שמתו בעטיו של נחש ולא היה להם חטא, לא היה להם יום הכיפורים מאחר שאינם שייכים לתשובה, והוא פלא. והראוני בספר חובת הלבבות (שער עבודת האלוקים פ"ג סוף דרך החמישי), וז"ל: וכבר נאמר על קצת הפרושים, שהיו כל ימיהם בתשובה, מפני שהיו מחדשים בכל יום תשובה בעבור תוספת הכרתם בגדולת האלוקים בכל יום, וקצורם במה שהם חייבים לו מן העבודה בשעבר, כמ"ש דוד ע"ה (תהילים י"ט) יום ליום יביע אמר וגו' ואומר (שם קי"ט) פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך, ע"כ. ומבואר דבכל עליה רוחנית יש לעשות תשובה על הדרגה הקודמת שהיו ממקודם. ונראה דאף דדבר זה לא היה פגם (וכדחזינן שרק קצת מהפרושים עשו ע"ז תשובה) מ"מ על חסרון של קרבת אלוקים מכפי שהיו יכולים להשיג שייך על זה תשובה.

ח"ב סי' תתכח). ב', גמ' פסחים דף נ"ד ע"א תשובה נברא קודם בריאת העולם, אף שעדיין לא היה חטא כלל וא"כ מה שייך תשובה, (ועמש"כ הר"ן בנדרים ל"ט ע"ב, ולפ"ד אין ראייה זו מוכרחת). ג', הנה עשרת ימי תשובה מתחילים בראש השנה, אף שאז אסור להתודות ולהזכיר כלל את המילה חטא אף בדרך רמז, (ולפיכך אין אוכלים אגוז שהוא בגי' חטא), ולכאו' א"כ במה הוא נחשב לאחד מעשרת ימי תשובה. ובע"כ שמהותו של תשובה הוא קירבת אלוקים ללא שייכות לחטאים, והיא דרגה גבוהה מאוד של דביקות בהקב"ה, כאב לבן, והיא קרובה אליו כך עד שאמרו שהיא מגעת עד כסא הכבוד, וכשנמצא בדרגה גבוהה כזה זוכה גם למיחוק עונות. ולכך יש תשובה עוד קודם החטא, ויש יום הכיפורים אף בזמן שאין חטאים, ואף ראש השנה שאין בו תשובה בפועל הוא אחד בימי תשובה שבו אנו ממליכים עלינו את הקב"ה. נוממה שנברא קודם בריאת העולם, הוכיח רבי ירוחם ממיר, שכמו שיש עולם של גן עדן וכו', כן יש עולם של תשובה, דהיינו שזה עולם של קירבת אלוקים שאפשר לבוא לשם ע"י תשובה. ובזה יובן מש"כ הרמב"ם בהלכות תשובה פ"ז ה"ז, וז"ל: כְּמָה מְעֵלָה מְעֵלַת הַתְּשׁוּבָה, אֲמַשׁ הָיָה זֶה מְבַדֵּל מֵה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֶאֱמַר (ישעיה נט-ב) עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מְבַדְּלִים בֵּינְכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם, צוּעַק וְאִינוּ נִעְנָה שְׁנֶאֱמַר (ישעיה א-טו) כִּי תִרְבוּ תִפְלָה וְגו', וְעוֹשֶׂה מִצְוֹת וְטוֹרְפִין אוֹתָן בְּפָנָיו שְׁנֶאֱמַר (ישעיה א-יב) מִי בִקֵּשׁ זֹאת מִיַּדְכֶם רֶמֶס חֲצָרִי, (מלאכי א-י) מִי גַם בְּכֶם וַיִּסְגֵר דְּלֹתֵיכֶם וְגו', וְהַיּוֹם הוּא מְדַבֵּק בְּשִׁכְנֵה שְׁנֶאֱמַר (דברים ד-ד) וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בְּה' אֱלֹהֵיכֶם, צוּעַק וְנִעְנָה מִיָּד שְׁנֶאֱמַר (ישעיה סה-כד) וְהָיָה טָרֶם יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה, וְעוֹשֶׂה מִצְוֹת וּמְקַבְּלִין אוֹתָן בְּנַחַת וְשִׂמְחָה שְׁנֶאֱמַר (קהלת ט-ז) כִּי כָבֵר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיךָ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׂמֵתָאוּיִם לָהֶם שְׁנֶאֱמַר (מלאכי ג-ד) וְעָרְבָה לָהּ מְנַחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשֵׁנִים קְדָמְנִיּוֹת. והנה בלשונו מבואר שקודם היה מובדל מאלוקי ישראל, ועכשיו לא רק שאינו מובדל, אלא שנעשה דבוק, ולא רק לאלוקי ישראל שזה דרגה פחותה כמו אלוקי אברהם שהם רגלי המרכבה אלא לשכינה עצמה דהיינו גוף המרכבה, ולכאו' מהיכי תיתי שיהיה יותר ממה שהיה קודם החטא, ובע"כ שתשובה אינו מחיקת החטא גרידא, אלא שהוא נכנס לעולם אחר לגמרי].

ומצינו עוד שתשובה הוא להוריד את המסך שבין אבינו שבשמים אלינו ללא קשר לעצם תיקון החטא, ודבר זה מבואר בהגר"א בש"ש (ב', ט') עה"פ הנה זה עוד אחר כולנו משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים, וז"ל: כי ידוע שהעוונות הם מסך המבדיל בין הקב"ה ובין האדם וזהו אמרו 'הנה זה עומד אחר כולנו', שהקב"ה מזמן לגאלנו, אבל הכותל מפסיק. אך כשהאדם עושה תשובה משגיח עליו הקב"ה ומפרק הכותל. ויש ב' מיני תשובה, תשובה בלב ותשובה במעשים, וכנגד זה משגיח הקב"ה מדה כנגד מדה. נגד תשובה במעשה הנראה לעין כל אמר 'משגיח מן החלונות', כי מחלון רואים מה שעושים בגלוי. ונגד תשובה בלב אמר 'מציץ מן החרכים', כי החרכים הם קטנים וההצצה ביניהם היא הבטה דקה מה שעושים בסתר וכמו כן תשובה בלב אינו ידוע רק להקב"ה, ע"כ.

לְדוֹד ה' אוֹרֵי וַיִּשְׁעֵי (תהלים כז, א), ובמדרש רבה (ויקרא כא, ד') רבנן פתרינן קרא בר"ה ויוה"כ 'אורי' - בראש השנה, 'וישע' - ביום הכיפורים. ובפשוטו הכונה דבר"ה זוכים

לקרבת אלקים במה שהוא דן אותנו, וכן דרשו חז"ל (ר"ה דף יח ע"א) דרשו ה' בהימצאו קראוהו בהיותו קרוב אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ, וכן בראש השנה נותנים לנו הארה וסעייתא דשמיא מיוחדת לתשובה ולתפילה ולשאיפות נכונות, וזהו בחינת אור, אבל יום כיפור זה ישועה שזוכים ביום זה למחילת עונות, וזהו הישועה הכי גדולה שיש שיתרצה לפני ה' ויהיה לו סליחה וכפרה ועיי"ז יוכל לזכות לנצחיות לתכלית שבעבורה בא לעולם, וכן ביום הזה יש סעייתא דשמיא לעשות שינוי הטבע בעצמו ועשית לי לב חדש, וזה ישועה, [והיינו שעצם ההתעוררות זה בחינת אור, וכשמשנה עצמו ונעשה לבריה חדשה זה בחינת ישועה]. מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל היה לו פחד נורא מיום כיפור, וכששאלוהו למה הפחד, אמר דבר ראשון מחיתום הדין שקובע על כל השנה, אך עיקר הפחד הוא על הכפרת עונות! וכאן נזעק מרן אוי וויי אם לא זוכים לכפרה, הרי זה לנצח □ ופעם אחת התבטא רבינו לחברותא הגרמ"י שנידר שליט"א: ששנים ע"ג שנים הוא לא יכול להירדם בליל יום כיפור, מפחד שמא לא יזכה לחיות עד עלות השחר, ולא יזכה ח"ו לכפרה, [שזה בעצם "היום" היינו רק מעלות השחר].

נמצא דביום כיפור יש ב' דברים, א' יום הדין שבו נחתם הגזר דין, ב' יום 'כיפור' יום כפרה, וגם מי שזכה בדין אין זה ראייה שאין לו עונות וצריך כפרה, וזה שייך לזכות רק ביוה"כ. ובפסוקים משמע שהכפרה זו היא עיקרו של יום, כדכתיב כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וגו', וגם בחתימת הברכה דקדושת היום בשמו"ע חותמין מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמו בית ישראל וכו'. ובמדרש איתא (הובא בילקוט שמעוני תהילים פרק ט"ו) שלעתיד לבוא יבואו כל שרי עובדי אלילים לקטרג את ישראל ואומרים לפני הקב"ה רבש"ע אלו עובדי אלילים ואלו עובדי אלילים, והקב"ה משיב להם שלבני ישראל היה יום הכיפורים בכל שנה שכיפר בעדם, וחזינן שכל קיום כלל ישראל הוא בזכות הכפרה דיום הכיפורים. אך צריך לדעת שכדי לזכות לכפרה צריך לעמול, ידוע מה שאמר ר' ישראל סלנטר שאחד יכול לחיות מאה שנים ולא זכה אפילו ליום כיפור אחד, אף פעם לא היה לו יום כיפור!! כי הוא לא עשה לפי הכללים שצריך לעשות ביום כיפור בשביל שתהא לו כפרה.

במצות היום דיוה"כ"פ, דנו האחרונים אם הוא לעשות תשובה, או להיות מכופר אלא כדי שיהיה לו כפרה הוא צריך לעשות תשובה. ומרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל הוכיח מרש"י בר"ה דף י"א ע"א (ד"ה דתקיף במצות) כצד הב', שכבזה"ל: שופר יוה"כ וסוכה ולולב וערבה וניסוך המים, ולכאו' בשלמא שופר לולב סוכה הוי מצוה, אבל איזה מצוה הוא יו"כ, בשלמא אם כתב צום דיוה"כ ניחא דזהו מצוה אבל מהו יוה"כ, ובע"כ חזינן שעיקר המצוה הוא שיהיה לו כפרה, וא"ש מש"כ רש"י יום הכיפורים דזהו המצוה של יוה"כ להיות מכופר. [ובזה יובן סתירת הדברים שמצנו ביו"כ, שמצד אחד שנינו שעיצומו של יום מכפר, ומצד שני קי"ל כרבנן שיום הכיפורים מכפר רק לשבים, ובע"כ כנ"ל שאין התשובה סיבת הכפרה אלא תנאי בכפרה, וכן הוא לשון הרמב"ם ועצמו של יום מכפר לשבים, וא"ש מש"כ בספרים שביוה"כ מועלת אף תשובה שאינה שלימה, לפי שאין התשובה בעצמה מכפרת אלא הוא תנאי בכפרה, ותנאי הכפרה מתקיים אף בתשובה שאינה שלימה. ובאמת

מצינו שיש מושג של כפרה ביו"כ אף בלא תשובה, דיעוי' בב"י סי' תרכ"א סעי' ו' שהביא מהמרדכי שנוהגים לידור צדקה ביוה"כ עבור המתים, דבספרי דרשי מקרא כפר לעמך ישראל אלו החיים אשר פדית אלו המתים מכאן שהמתים צריכים כפרה, ובד"מ שם אות ח' הביא דמהר"י וויל כתב דלכך נקרא יום הכיפורים בלשון רבים לחיים ולמתים, ומבואר דלמתים יש כפרה בו ביום, אף שלגביהם לא שייכי תשובה].

ביומא דף פה ע"ב, תנן אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר (יחזקאל לו-כה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר (ירמיה יז-יג) מקוה ישראל (ה') מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל. ויש לבאר מה ענין טהרת יו"כ לטהרת מקוה, דמדמינן ליה ההדדי משמע דתרויהו מחד טעמא הם. ובספר מכתב מאליהו ח"ב (מאמר יום הכיפורים גדר עיצומו של יום אות ז') הביא דברי המהר"ל לבאר זאת, וז"ל: מפני מה ישראל מיטהרים ביום הכיפורים, הוא מפני שישראל יש להם דביקות בו יתברך, והוסיף לומר ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים, שבשביל שישראל דבקים לגמרי בו יתעלה דבר זה עצמו הוא הסרת והסתלקות החטא מישראל וכו', שהוא יתעלה לא שייך אצלו חטא וכו' מסלק החטא מן הדבקים בו, מה מקוה מטהר את הטמאים, והוא משום כי המקוה לא שייך בו טומאה לכן כאשר יתדבק בו לגמרי בלי חציצה מסולק מן הטומאה, כך הקב"ה מטהר את ישראל שדבקים בו בלא חציצה והרי הם טהורים ע"י הקב"ה בעצמו, ע"כ. ומרן רה"י הגרב"ד פוברסקי שליט"א ביאר דבריו שיסוד טהרת מקוה, הוא מה שמימיו מחוברים לקרקע עולם ולא שייך בהם ענין טומאה, ולכן הטובל בהם והיינו שבא כולו במימיו בלא חציצה ושיר כלל אפילו כחוט השערה, הרי נעשה בזה מחובר לטהור וכל המחובר לטהור טהור. כן גם טהרת יוה"כ נעשה ע"י שביום הזה אנו נצבים לפניו כדכתיב לפני ה', ובו מתקרבים ישראל בתכלית אליו ית"ש וע"י הדבקות בו ממילא נמחקים כל הפגמים דלא שייך פגם בקרבת מקומו. והביא מה שאמר הרב מפונביז' דחלוק יום הכיפורים משאר תעניות, שהמנעות מאכילה ושתיה בו אינה רק משום עינוי אלא מדין שביתה, וכמש"כ הרמב"ם פ"א משביתת עשור ה"ד 'לשבות בו מאכילה ושתיה', ועניינו דכמו בשבת אנו שובתים ממלאכה דהענין בזה דיום השבת הוא יום של התייחדות עמו ית' ואסור בו מלאכה, כך יום הכיפורים הוא יום של התרוממות להיותינו כמלאכי השרת עד כדי שאנו שובתים אפילו מאכילה ושתיה ואין לנו חלק בעולם הגשמי כלל. והוסיף עוד דכתיב (הושע יד, ב) שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך קחו עמכם דברים ושובו אל ה', כפל הכתוב ענין התשובה והוסיף בינתים קחו עמכם דברים, ונאמרו בהאי קרא כמה ביאורים, ואחד מהביאורים ד'דברים' - הוא תלמוד תורה, ובאו לומר דלשוב אליו לגמרי א"א כי אם בדביקות מוחלטת אליו, וזה שייך רק ע"י תלמוד תורה כי מכח התורה באים לידי דבקות בקב"ה כי ישראל ואורייתא וקוב"ה חד הוא, ונראה דהם ב' דרגות התשובה המבוארת ביומא דף פ"ו תשובה מיראה ותשובה מאהבה, כי לזכות לתשובה מאהבה שייך רק ע"י תורה שהיא הדרך לזכות לאהבת ה', ולכן הנביא כפל ענין התשובה לתשובה מיראה שא"צ לתורה ותשובה מאהבה שצריך דוקא תורה.

והנה בכל חטא ישנה ב' ענינים, א' עצם עברו את פי' ה', ועל זה נתחדשה פרשת תשובה, ב' דהחטא מטמא את הנפש, וכדברי הרמב"ן בשער הגמול שכל דבר האסור מלכלך את הנפש ומטמא אותה, ולזה צריך טהרה וכדברי ר"ע אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים, וזה ענינה של תשובה שיש בה כפרה מעצם החטא וטהרה מטומאת החטא וזוהמתו. ודבר זה אי אפשר בלא תורה, וכלשון הספרי (פרשת עקב) למה נמשלו דברי תורה למים מה מים מעלים את הטמא מטומאתו כך דברי תורה מעלים את האדם מטומאה לטהרה, וזמש"כ הרמב"ם סוף הלכות מקוואות (פי"א הי"ב) כשם שהמכוון לבו לטהר כיון שטבל טהר ואע"פ שלא נתחדש בגופו דבר, כך המכוון לבו לטהר נפשו מטומאת הנפשות שהן מחשבות האוון ודעות הרעות כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות 'והביא נפשו במי הדעת' טהר. וע"ע בתנדבא"ר כמה גדול כחה של תורה שמטהרת פושעי ישראל, ואין טהרה אלא דברי תורה.

בטעם שאין לשטן רשות בו: ביומא דף כ' ע"א אמרי', השטן בגימטריא שס"ד דאית לה רשות, וביום הכיפורים שהוא יום שס"ה לית לה רשות, ויש להבין למה על שס"ד יש לו רשות ולא על שס"ה, ומה ענין יש בו, וכן מהיכי תיתי להחליט שזה יום הכיפורים. ועי' ביערות דבש (ח"א דרוש י"א) שביאר בדרך נפלא, והתחיל במה שכתוב פעם אחת ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש, ופעם אחת אומר בעשירי לחודש, וחז"ל (ברכות דף ח' ע"ב) למדו מכך דכל האוכל ושותה. ולהבין זאת יבואר ע"פ מה שאמרו חז"ל בביצה (דף ה' ע"א) תרי יומי דריש שתא כיומא אריכתא דמי, והטעם משום דאדם הראשון נברא בערב שבת באחד בתשרי, ומבואר במדרש (בראשית רבה י"ב, ו') דלא שקעה אורה כל יום שבת עד מוצאי שבת, ואז חשב אדם שהעולם חשך, ולכך יום א' ויום ב' תשרי כיומא אחד דמי, וא"כ אז בשנת הבריאה היה יום הכיפורים במנין החמה בתשעה לחודש. אמנם למהלך הלבנה היה בעשירי, כי במהלך הלבנה לשני ימים יחשב, וזהו עשירי לחודש. וכן הענין כי תשעה סוף הנפרדים, ובצירוף עם אחד נעשה עשרה שהוא תחילת אחדים (בעשירי) בעשרות, וכן יום כיפור בצירוף ראש השנה נעשה עשרה, ובתחילת הבריאה ניתן לשטן בחטא אדם הראשון לשלוט בכל ימי השנה, לא נכחד יום אחד, והיינו למהלך החמה, כי אמות העולם מונים לחמה (סוכה דף כ"ט ע"א) ומהלך החמה היה רק שס"ד, ולכך השטן בגי' שס"ד, אבל יו"כ הוא היום אשר נתבצר כי נחלק יום ר"ה לשנים, ומזה נצמח יוה"כ שהוא עשירי, והוא היום אשר לא יחד לו בימי שנה כי לא היה בשנה ראשונה רק שס"ד ימים, ולכך ביוה"כ שהוא יום עשירי אין לשטן רשות וחלק בו. ולכך הוא יום הכיפורים יום אחד, ודרשינן במדרש (בראשית רבה פ"ב, ג') שיום הכיפורים יום מיוחד, והיינו כנ"ל כי עשירי התחילת עשירות, והוא אחד באמת, והוא מיוחד נבדל מכל ימות השנה כנ"ל, ולכך בתשיעי יש לשטן רשות בו, יש ליתן לו חלק באכילה, אשר יש לשטן בו חלק כנודע, אך לא בעשירי, והוא קודש לה', ולכך הוא היום אשר יש בו ישע ועזר, כי לית לשטן רשות בו. אך זהו הכל הואיל והיה בר"ה 'אור' כיומא אריכתא שני ימים כאחד, אבל לולי זאת גם ביום כיפור היה רשות לשטן, ולא היה מקום חס וחלילה לכפרה לרוב קטרוג השטן. וזהו

שאמרו (מדרש תהילים מזמור כ"ז) ה' אורי וישעי ממי אירא וגו', אורי - בראש השנה, וישעי - ביום הכיפורים, והיינו שע"י האורי בראש השנה, שהיה אור מאריך ומאיר שני ימים כיומא אריכתא, ועל ידי כך ה' ישעי ביום כיפור, כי על ידי כך ביום הכיפורים אין לו לשטן לקטרג, וה' ישענו כי אין קטרוג, עכ"ד.

מחילת עוונות: כתב הרמ"א (סו"ס תר"ז) יום הכיפורים אינו מכפר אלא על השבים 'המאמינים בכפרתו', אבל המבעט בו וחושב בלבו מה מועיל 'לי' יום כיפור זה, אינו מכפר לו. [ומבואר שכדי לזכות לכפרה צריך ב' דברים, א' שיהיה שב, ב' שמאמין בכפורתו]. ומצינו במדרש רבה (פרשת פקודי פרשה נ"ב) שמי שמזכיר עונותיו משנה שעברה הרי זה סימן שאינו מאמין בעיצומו של יום, שכתב עה"פ בתהילים (לא, יט) 'תאלמנה שפתי שקר הדברות על צדיק עתק בגאווה ובוז', כיצד אדם מתודה ביוה"כ, אם בא יו"כ אחר והזכיר עוונותיו אומר לו הקב"ה 'תאלמנה שפתי שקר' (כיון שכבר נמחלו לו עונותיו). מהו עתק, דברים של סילוקים (שנסתלקו העוונות בעבר) כענין שנאמר (בראשית י"ב) ויעתק משם ההרה וגו'. [ולדינא קי"ל (סי' תר"ז סעי' ד') דמותר ואף ראוי להתודות עליהם שוב, אך למבואר במדרש הוא רק בתנאי שהוא מאמין שעיקר החטא נתכפר לו כבר ביו"כ שעבר].

עשיית תשובה: הרמב"ם כתב דתשובה הוא עזיבת החטא 'עד שיעיד עליו קל תעלומות שלא ישוב לדבר הזה עוד'. ומקשים דא"כ מהו העשרה וידוים שאומרים ביו"כ, הא כבר בפעם הראשונה כבר שב לגמרי. ועוד מהו הלשון 'עד שיעיד עליו יודע תעלומות', ולכאור' הוי ליה למימר 'עד שיעיד עליו יודע עתידות'. עוד צ"ב מהו שכתוב המתודה ואינו שב הרי זה כטובל ושרץ בידו, ולכאור' אם הוא לא שב הרי הוא כלא טבל כלל שהרי לא עשה תשובה, ולא כטובל שעושה טהרה רק נטמא שוב. ואשר חזינן דמצות תשובה אינו לשוב על הכל מיד, דהרי זה דבר שאי אפשר, אלא שהוא שב אל ה' דהיינו שהוא התחיל ללכת במסלול, משל לאחד שברח מביתו ולאחר קברת דרך החליט לשוב, אז איך שהתחיל לשוב לביתו חשיב שהוא חוזר לביתו על אף שהמרחק עדיין רב. אלא שצריך לזה ב' דברים, א' שידע מה המטרה להיכן הוא צריך להגיע, ב' שהוא מתחיל ללכת לכיוון הנכון. ומעתה מובן מהו העשרה הוידוים, ולכן לא כתב הרמב"ם יודע עתידות כיון שזה ברור שימשיך לחטוא עוד, רק יודע תעלומות יעיד עליו על המצב שנמצא בו עכשיו, וזהו שכתב הרמב"ם הרי זה טובל ושרץ בידו, והיינו שאף שהוא שב והוא התחיל לחזור לדרך הנכונה מ"מ כיון שאין בדעתו לשוב לגמרי הרי חסר לו בידיעת המטרה שאליו הוא שואב להגיע, ולכן זה כטובל אך שרץ בידו.

בקונטרס 'דברי אמת' להגה"צ רבי דוב יפה זצ"ל הביא שהסבא מקלם פסק דבר נורא: כל מי אשר לא יקבל על עצמו לעסוק במוסר כל השנה, אין יום הכיפורים מכפר. וביאור דבריו דלא שייך לעשות תשובה ולקבל על עצמו על הלהבא שלא יחטא, בו בזמן שמכיר את

טבעו ששקוע בחומר ויש לו יצה"ר המכשילו, ולכן הדרך היחידה להנצל הוא ע"י לימוד המוסר, וא"כ בלא קבלה זו לא חשיב כלל קבלה אמיתית שלא יחטא.

וכדי להגיע לתשובה אמיתית, צריך האדם להתבונן עם עצמו במצבו. וראיתי מעשה שבישיבת באר יעקב פעם היה הכל שממה... היו שם פרדסים של פירות... היה שם בית משוגעים מפורסם... והיה הרבה מקום ללכת שם בינות לעצים. המשגיח הרב וולבה היה מייעץ להרבה בחורים ללכת עם עצמם ולחשוב... להתבונן על עצמם קצת... והרבה בחורים תוך רבע שעה כבר היו חוזרים חזרה... הוא שאל אותם, למה אתם חוזרים כל כך מהר, אתם מפחדים מחתולים?... לא... לא... אולי פגשתם איזה משוגע בדרך?... לא, לא... אז למה אתם כבר חוזרים?... לא יודעים. אמר הרב וולבה - אני אגיד להם...: **פגשתם מישהו שאתם מפחדים ממנו... פגשתם את עצמכם!!! נבהלתם... לא הכרתם כזה פרצוף... לא הכרתם את עצמכם כאלה... אז בחרתם מזה...!**

יומא דף פו ע"ב, השב מאהבה הזדונוות נהפכים לזכויות, והשב מיראה הזדונוות נהפכים לשגגות. ובטעם שאינו נמחק לגמרי, ביאר ר' איצלה בלזר (כוכבי אור, עמו' ע"ח) שהרי עיקר התשובה היא החרטה, וכשמתחרט רק מיראת העונש נמצא דכשמתבטל העונש תו אינו שב כלל, ושוב צריך לקבל עונש ומתחרט והרי זה כגלגל החוזר, לכן אין לפוטרו ללא כלום, ונתנו לו את העונש הקל שבחטאים - כשוגג, ועי"ז מועיל מה שמתחרט על מעשיו. ודימה זאת למש"כ תוס' בפסחים דף כ"ו ע"ב לענין פרה אדומה שעלה עליה זכר פסולה, אף דלא ניח"ל לבעלה להפסיד הפרה שדמיה יקרים בשביל דבר מועט כזה (ואין פסול של עול אלא בניחא ליה), מ"מ אם לא נפסלנה נמצא שבאמת כן ניח"ל לבעלים, לכן זה נחשב לרצונו.

והנה בעיקר חידוש התשובה, הוא מצד המרידה במלך, ולא על עצם העבירה, שהרי אמרו בקידושין דף מ' ע"ב שאפילו צדיק גמור אם תוהא על הראשונות ומתחרט על המצות שעשה נעקר לו כל המצות, כן נמי בעבירות ע"י התשובה שתוהא עליהם הרי נעקר לו העבירות, אלא דמ"מ הפגם בעשה ביחוד ה' והמרידה במלך אין כפרה ללא התשובה. ובשם החפץ חיים שאמר בע"א שכל החידוש בתשובה הוא תשובה מיראה שאינו מתחרט על גוף המעשה אלא שמפחד מהעונש, ואילו לא היה עונש לא היה מתחרט כלל על המעשה, ובכל זאת חשיב ששב בתשובה, והיא ממידת הרחמים.

המסילת ישרים פ"ד כתב, שכמו שמי שרוצח את חברו, לא יוכל להסיר המעשה העשוי מן המציאות, כן נמי לא שייך תיקון על העבירה, דאחרי שחטא הקלקול כבר נעשה, רק ממידת החסד שע"י תשובה הקב"ה עוקר החטא מלמפרע כאילו שלא נעשה והוי כעקירת נדר מלמפרע. נמצא לדבריו שאף דבלא תשובה יכול לעקור מה שעשה מ"מ אין בידו לתקן מה שכבר פגם.

עבירות שבין אדם לחבירו צריך לפייסו ולבקש ממנו שיסלח לו. הנה אף שמחילה היא עיקרו בלב, מ"מ לא סגי בזה שבלבו יסיר קפדתו אלא צריך שיאמר שמוחל להם, דיעווי ברבינו בחיי פרשת ויחי (נ', יז) שכתב בענין מכירת יוסף דאף שהאחים ביקשו ממנו מחילה, ואף היה להם ריצוי מיוסף כמש"כ 'וינחם אותם וידבר על לבם', מ"מ לא נתכפר חטאם כיון שיוסף לא אמר שמוחל, ולכך הוצרכו להפקד אחר זמן בענין עשרה הרוגי מלכות. [ועי' במדרש רבה אסתר סוף פרשה ז', אָמַר רַבִּי יִשְׁשַׁכָּר דְּכָפַר מִנְדִּי, וּמָה אִם מִי שְׁמֹחַל וְאָמַר (בראשית מה, ח): לֹא אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי הֶאֱלֵהִים וּגו', רָאָה עַד הֵיכַן הִיא מְתַקֶּנֶת, שְׁהָרִי עַד יָמַי מְרַדְּכִי אוֹתוֹ עֲנֵשׁ שֶׁל מְכִירַת יוֹסֵף קָיָם, מִי שְׁאִינוּ מוֹחֵל, עַל אַחַת כְּפָה וְכָפָה. ויש שהקשו מכאן על רבינו בחיי דמפורש בדבריו שיוסף כן מחל לאחיו. אבל האמת דליכא שום סתירה, דודאי שיוסף מחל וכמש"כ המדרש, אבל לא אמר להם שמוחל וכלשון רבינו בחיי, ולכך עדיין היה חסר בתיקון החטא].

ובשם הגר"י בלזר זצ"ל שאמר שאם חבירו ימחול לו בלא שיבקש הימנו מחילה, הרי חסר לו בכפרתו, והוכיח כן מהסוגיא ביומא דף פ"ז ע"א דרב המציא עצמו לפני ההוא טבחא דפגע ביה כדי להזכירו דחייב לפייסו לפני יוהכ"פ, ולכאורה אם רב רצה למנוע ממנו מכשול ועוון היה לו למחול, ובזה היה בא החטא (שפגע בו ההוא טבחא) לידי תיקונו ומדוע טרח להמציא את עצמו לפניו לפני יוהכ"פ, אלא מוכח שיש חובה 'לבקש' את המחילה, ורק עי"ז זוכה לכפרה, ועל כן טרח להמציא עצמו לפניו כדי להזכירו שיבוא לבקש מחילה, ע"כ.

ובאופן שמוחל לחבירו לא די במה שאומר בפיו מחול לך אלא צריך שגם בליבו יסיר ממנו כל קפידה, דיעווי ברמב"ם (פ"ב מתשובה ה"י) מוחל בלב שלם ובנפש חפוצה, וביאר אאמו"ר זצ"ל שכונתו שצריך שהמחילה תהיה בלב שלם, אבל אם בפיו אומר שמוחל לו אך בליבו עדיין מקפיד עליו ואינו מוחל לו לא מהני, ואף דבעלמא קי"ל דברים שבלב אינם דברים מ"מ הכא שהמחילה הוא דבר שעיקרו בלב בכה"ג ליכא לכלל דדברים שבלב אינם דברים. וכמש"כ רעק"א בתשו' סי' כ"ג לענין ביטול חמץ, דחיישינן שמא לא ביטל בלב שלם, וכן גבי גט שכתבו נכרי וישראל עומד על גביו לא מהני אף אם יאמר בפה קודם כתיבה שכותב לשמה משום דנכרי אדעת' דנפשיה עביד, ולא אמרי' דהוי דבר זה דברים שבלב כיון שכונת לשמה עיקרו בלב, ע"ש. וראיתי מעשה על הגה"צ רבי אלי' לופיאן זצ"ל שאחד ביישהו ברבים, ואחר זמן נגש לבקש ממנו מחילה, ואמר לו ר' אלי' שעכשיו אינו יכול למחול אך ביקש ממנו שיסור אליו בעוד כמה ימים, והיינו כנ"ל דכל זמן שבלבו יש קפידא עליו לא יהני מה שיאמר מחול לך. אולם מצינו בגליוני הש"ס בקידושין דף מ"ט ע"ב שהביא בשם האחרונים שבמחילה בפה סגי כדקי"ל דדברים שבלב אינם דברים, אך גם לדבריו כל זה אינו אלא כשנראה מדבריו שמוחל ולא במקרה שעונה כן מפני הבושה והדוחק, שבזה חשיב כתליוהו ויהיב דלא חשיב כדברים שבלב כיון שגם מדבריו ניכר שאינו מוחל.

בענין לשון הרע: ידוע מש"כ בחובת הלבבות (שער הכניעה פרק ז') שבעת שמדבר לשון הרע על חבירו לוקחים ממנו כל מצותיו ומעבירים לחבירו שדיבר עליו, וכל עונת חבירו

עוברים אליו. וכע"ז כתב הארחות צדיקים בשער הענוה ד"ה השלישי, והחיד"א בספר נחל קדומים פרשת תצוה אות ז', והשמירת הלשון שער הזכירה פ"ז. ובפירוש מרפא לנפש על החובת הלבבות שם מביא שהמגיד מישרים שהופיע לפני הב"י, אמר שדבר זה אמת ויציב, ואם אנשים היו יודעים מזה היו שמחים כשישמעו שדברו עליהם לשה"ר עליהם, כאילו נתנו להם מתנת כסף או זהב. נויש שנדחקו שאין כונת החובת הלבבות כפשוטו שהזכויות והעבירות עוברים כולם זה מזה, אלא שזוקפים לצידו את העבירות של זה ומסתכלים עליו כבעל העבירות וזוקפים לצד המספר זכויות של זה ומסתכלים עליו כבעל מצוה, אך בודאי שאח"כ יבואו בחשבון בדקדוק על כל מעשה ומעשה, אלא שיש בזה נפק"מ אם להקל בעונשו או להחמיר וכיוצ"ב. אך בלשון החובת הלבבות שם לא משמע הכין. שו"מ במגיד מישרים פרשת ויקהל, וז"ל: וגם בענין הקמות אשר קמו נגדך אין להרהר כי הם לא יזיקוך אלא הועילו כי מי שאומר לשון הרע על חבירו מנכין לו מזכויותיו ונותנים וכו' הוא אמת ויציב, ואלו הוי ידעי בני נשא דא הוו חדאין כד שמעין דאמרי ביש מנהון, כאלו יהבי לון מתנת כסף או זהב, ע"כ.

ויל"ע לפי זה אם בעת עשיית התשובה צריך לעשות רק על עוון לשון הרע, או אף על כל עונות חבירו, דאפשר דכאשר תוקן עון לשה"ר ממילא תוקנו בכך שאר העוונות שהועברו אליו בשל דיבורו, שהרי אינם עוונות שלו אלא נוספו לו ע"י הלשון הרע. נולפ"ז יש אופן לעשות תשובה על עוונת שאין עליהם תשובה, והוא ע"י שידברו עליו לשה"ר, ותו המדבר יעשה תשובה על הלשה"ר, וימחק אותו עוון, וצ"ע].

ולענין אם ע"י תשובה חוזרים אליו שוב כל זכויותיו, ראיתי מביאים מהחת"ס בדרשותיו (ח"א דרשה ל"ז באדר דק"ע ע"ג) והבא"ח (בן איש חיל ח"ג דרוש ג' לשבת תשובה דמ"ב) בשם המערכי לב (ח"א דקנ"ד ע"ב) שחוזר, והוסיף בבא"ח שזה מה שמבקשים כתבינו בספר זכויות, שהם הזכויות שלנו אשר בחטאינו העברנום לאחרים, ועתה שאנו שבים ומקבלים מחילה זה מזה, מבקשים אנו שתכתוב אותם לנו.

ולענין אם ע"י תשובה יינטלו מחבירו הזכויות שהועברו אליו, יעוי' בשו"ת בשו"ת ארץ צבי (ח"ב הלי"ד) שכתב שלא ינטלו הזכויות ולא יחזרו אליו עוונותיו, אך בספר בא"ח (שם) הביא בשם המערכי לב שהכל חוזר. נובפשוטו עוונותיו לא יחזרו לו עוד, דלמה לו להיפסד אחרי שזוכה שיסור ממנו עוונותיו, ויתרה מזה, דא"כ מדוע שהאדם ימחל על מה שדיברו עליו, הא בזה הוא מפסיד שילכו ממנו זכויותיו ויחזור לו עוונותיו].

עוד מצינו דבר נורא בזה"ק (ויקרא מו ע"ב), שגם מי שלא דיבר לשון הרע יענש על מה שלא דיבר דיבור טוב. וז"ל (ע"פ תרגום): כמו שענשו של האיש הזה משום דבור רע כך ענשו משום דבור טוב שבא לידו ויכל לדבר ולא דיבר, משום שפגם אותה הרוח הממללת שהיא מתקנת לדבר למעלה ולדבר למטה והכל בקדושה, כ"ש אם העם הולכים בדרך עקומה והוא יכול לדבר להם ולהוכיח אותם ושותק ולא מדבר, כמו שאמרנו שכתוב נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נעכר. וע"ש עוד שביאר דמה"ט מצורע מביא ב' ציפורים, אחת על הלשון שדיבר, ואחת על הלשון טוב שלא דיבר, והדברים נוראים.

לענין לרחוץ פיו ביוה"כ, כתב הרמ"א (סי' תרי"ג סעי' ד') דאסור, מטעם שמא יבלע קצת בגרונו (מ"ב שם ס"ק יא). ויש לעיין באיסטניס שמוכרח לשטוף את פיו, אם אפשר להתירו לשטוף במי פה המרים בלא שידלל אותם עם מים. דהנה הטור בסי' תרי"ב סעי' ו' הביא דעת האבי עזרי שלאכול דבר שאינו ראוי לאכילה אפי' איסורא ליכא, ובב"י הביא שהרמב"ם כתב דאיסורא דרבנן איכא, וכתב דאפשר דלא כתב אבי עזרי דאפילו איסורא ליכא אלא באוכל פחות מכשיעור, מיהו בכשיעור מודה דאיסורא איכא. ולדינא המ"ב בסי' תרי"ב ס"ק ט"ו דלכתחילה יש להזהר באוכלין שאינם ראויים לאכילה אפילו בחצי שיעור מהן, ומשמע דמדינא ס"ל דמותר, [נוע"ע במג"א סי' תקס"ז סק"ח ובמטה אפרים סי' תרי"ב סעי' ג' לענין בליעת הרוק], ולפ"ז נראה דלשטוף הפה שאין כ"א חשש שמא יבוא לבלעו פחות מכשיעור בודאי יש מקום להתיר במקום צורך. ושוב הראוני שבמג"א בסי' תקס"ז סק"ז התיר בשאר תעניות לשטוף פיו במשקה שאינו ראוי לשתיה, אולם אין ראייה שהתיר אף ביום הכיפורים. אולם ראיתי בשם מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל להעיר בזה, דאף אם נתיר מדין התענית לשטוף את פיו, עדיין יש לאסור מדין רחיצה, וכי בתוך פיו אין איסור רחיצה?, וברמ"א בסי' תרי"ג סעי' ד' אסר אף לאיסטניס לקנח פניו במים, וכל נידון האחרונים (לשטוף פיו במים הראויים מחשש שמא יבלע) הוא במקום שפיו מלולכלך בריר וכדו' שאז מדין רחיצה מותר להסיר הלכלוך, דבזה יש לאסור מצד שמא יבלע.

פחות מכשיעור אף שאין בו כרת מ"מ אסור מה"ת מדין חצי שיעור, אבל שלא כדרך אכילתו אינו אסור אלא מד"ס (והיינו דבר שאינו ראוי לאכילה לכו"ע אינו אסור אלא מד"ס, וכ"פ המחבר בסי' תרי"ב סעי' ו', ובב"י הביא ראשונים דמותר לגמרי. אך דבר שראוי לאכילה אלא שאוכלו שלא כדרך אכילה, דעת רוב הפוסקים דאסור מדרבנן, וכ"פ המ"ב שם בבית"ל ד"ה אכל, מלבד דעת השאגרת אריה סי' ע"ו שביו"כ אית ביה איסור מה"ת). לכן חולה שצריך לאכול יאכל הקל תחילה, וכשאינו בו סכנה מותר שלא כדרך אכילתו, לכן לבלוע כדור בלא מים יש להתיר, (לא מיבעי כדור מר, אלא אפילו כדור שאין בו שום טעם נמי יש להתיר מה"ט). כדור למניעת הריון שצריך לקחת בשעה קבועה (ובלא זה נגרם שיהיה כתמים), כיון שאינה מוגדרת כחולה שאין בו סכנה דעת המורים לאסור, אולם כלה שלוקחת גלולות לסדר הוסת לחופה, להנ"ל כיון שמדינא שרי יש להקל בזה. ויש שטענו שתרופה כלל לא חשיב אכילה, ומותר אף בסתם אשה, ומה שאוסרו אף דברים שאינם ראויים לאכילה היינו דוקא בדברים המשביעים (וכן ויטימינים), אבל תרופה בעלמא אינו בכלל זה ושרי.

הרואה קרי ביוה"כ: יום כיפור - נהגו להתקדש ולהטהר ליום הקדוש, ולכן המנהג לטבול ולהטהר מטומאת קרי בעיו"כ, ואפי' נערים ובתולות שהם בני מצות טובלות (שו"ע סי' תר"ו סעי' ג' מ"ב סק"יז). ואפי' מי שאינו נזהר לטבול כל השנה בעיו"כ צריך לטבול משום יום הקדוש (ביה"ל שם סעי' ד' ד"ה יכול), וברא"ש (יומא פ"ח סוף סי' כ"ד) הביא סמך לזה ממש"כ במדרש רבה (דברים פרשה ב' אות לו) שעם ישראל ביום הכיפורים נקיים כמלאכי

השרת, ונקיים היינו שהם טהורים כמותם. לפיכך כתב הרמ"א (סי' תר"ח סעי' ד') דאין אוכלים דברים המחממים את הגוף בערב יוה"כ, שלא יבוא לידי טומאת קרי - וביו"כ אסור לטבול. ובמ"ב (סי' תרי"ט סקי"ד) שטוב שלא יכסה רגליו, ובשל"ה ביאר שביו"כ צריך לשמור עצמו יותר מכל מחממים, ועכ"פ שלא יכסה רגליו, ובשל"ה ביאר שביו"כ צריך לשמור עצמו יותר מכל השנה כיון שאנו דומים ביום זה למלאכים וצריכים להיות טהורים כמותם ובפרט מטומאת קרי. עוד מצינו (סי' תרי"י מ"ב סק"א) שביו"כ לא יסתכל באשתו נדה כדי שלא יבוא לידי הרהור ויבטל מחשבתו הטהורה ביום הזה.

רואה קרי ביוה"כ, הנה קרי נידון כצואה וכל זמן שהוא עליו אסור בתפילה (רמ"א סי' ע"ו סעי' ד'), לפיכך רוחץ מקומות המלכלכים בו ומתפלל (שו"ע סי' תרי"ג סעי' י"א). ולענין טבילה ביו"כ, הנה מלבד מה שמותר רחיצה כדי להעביר הלכלוך מותר נמי עצם הרחיצה כשאינו עשוהו לתענוג, ולפיכך מותר רחיצה של מצוה - כנטילת ידיו, יתירה מזו מצינו שדעת המחבר שאם מזיע הרבה ורוצה לרחוץ להעביר הזיעה מותר, כיון שאינה רחיצה של תענוג (מ"ב שם סק"ב). עוד מצינו שהתירו קינוח פניו למי שהוא איסטניס ואין דעתו מיושבת עליו עד שיקנח פניו במים (שו"ע שם סעי' ד'), עוד מצינו לכלה כל שלשים יום שהתירו לה לרחוץ פניה כדי שלא תתגנה על בעלה (שם סעי' י'), וטעמא דמילתא, ביאר השעה"צ (סי' תרי"א סק"א) לפי שמה"ת אסור רק רחיצת כל גופו או עכ"פ רובו, אבל רחיצת מיעוטו היא רק מדרבנן, ולפיכך התירו גבי כלה ומלך וכל כהאי גוונא. וכעת נחזור לענין טבילת בעל קרי, לכאור' להנ"ל יש להתיר אף דהוי כל גופו מ"מ אין כונתו לתענוג, וכמש"כ המ"ב לענין מי שמזיע הרבה, אלא דהתם דמי להעברת הלכלוך ולא הוי רחיצה משא"כ כאן שכונתו להטהר אפשר דדמי לרחיצה, ומה שהתירו רחיצת ידיו או פניו - הוי דוקא בדבר שזה רק מיעוט גופו דהוי מד"ס ולפיכך הקילו ביה, ועדיין אין לנו ראייה על רחיצת כל גופו. ולמעשה נחלקו בזה הראשונים, הטור בסי' תרי"ג סעי' י"א הביא דעת ה"ר יהודה ברצלוני שטובל כדרכו, וכ"כ בעל הלכות גדולות, ומהר"ם מרוטנבורק כתב שכיון שבזמנינו בעל קרי אין צריך טבילה לא לתפילה ולא לדברי תורה אף בשאר ימות השנה אזלי' לחומרא שאין לו לטבול ביוה"כ, וכ"פ ר"ת. ובב"י כתב שדעת הרא"ש והרי"ף להתיר ודעת הרמב"ם לאסור, ולדינא פסק בשו"ע (שם) לאיסור, אפי' במי שרגיל בשאר ימות השנה לטבול לתפילה. אלא שעדיין יש לדון במי שיהיה לו עצבון גדול ובלבול הדעת בזה שיהיה בלא טבילה, אם התירו לו לטבול, דהנה הביה"ל בסעי' ד' כתב שהיוצא מבית הכסא קבוע ולא עשה שם צרכיו מצדד המטה אפרים למעשה שאם נשאר ידיו נקיים כבתחילה דלא יטול את ידיו, רק יקנחם בצרור או בכותל לפי שהיה במקום מטונף, ואם לבו תוהא עליו בשביל שאינו נוטל - רשאי הוא ליטול כדי שיהיה יכול להתפלל בדעה מיושבת, ע"כ, ובאמת זהו ההיתר באיסטניס לפי שאין דעתו מיושבת עליו, וא"כ אפשר שמה"ט אף נתיר לו טבילת כל גופו. ומצאתי שבשו"ת רב פעלים ח"ב סי' ס"א שהאריך בזה, וכתב שאם אינו יכול להתפלל כראוי אלא בעצבון ובלבול הדעת, וכן שהוא מקפיד על טומאת קרי בכל השנה ויטבול אף אם יזדמן לו בחודשי בטבת ושבת שהקור גדול מאוד, א"כ לגביו אין זה טבילה של תענוג, אפשר דבכה"ג המחבר לא איירי, והביא מתשו' מהר"י

מברונא סי' מ"ט שהתיר לטבול מה"ט שאם לא טביל יהיה ליבו נוקפו ולא מצי מתפלל, וכן הביא מספר חמדת הימים סוף פ"ד דיוה"כ שהתיר מה"ט לפי שמקפיד כל ימיו לא לבטל ט"ק. אולם למעשה ההוראה המקובלת כמעט בכ"מ לא לטבול כלל, אף במי שרגיל ומקפיד בכך כל השנה. אך לכאן יש עיצה להתיר לטבול, ע"י שיכניס למים דבר הנסרח, שבהם ודאי ליכא שום תענוג, וצ"ע.

כתב המחבר (סי' תרט"ו סעי' ב') הרואה קרי בליל יו"כ ידאג כל השנה, ובמ"ב סק"ג הביא אחרונים דהוא דוקא כשלא היה מחמת רוב אכילה ושתייה או מחמת הרהור וכדו', אבל כשיודע שבא מחמת הרהור אף דגדול עונו מ"מ אינו בספק מיתה כי הוא בעצמו גרם לו. ובספר קריינא דאגרתא ח"א סי' קס"ה הוסיף בזה, שכל זה הוא במי שאירע לו שלא מחמת טבעו כלל וכגון שהוא נשוי ובן ארבעים ויותר עמוס בתורה ויר"ש אשר המקרה נשלח לו מן השמים בגזירה מיוחדת אבל אנשים צעירים וכ"ש כשאינו נשוי הדבר פשוט וברור שאירע הדבר מחמת טבעו שהרהר לפני זמן מה או שהיה בקשוי כי אפילו הרהור מלפני איזו שבועות גורם סוף סוף לזה, וכן מבואר הדבר בתשו' צמח צדק מליבוביץ ז"ל חלק הו"מ בסופו נדפס בשער המילואים ושם סי' ס"ד בשם הגה"ק בעל התניא ז"ל שהיה שוחק מאנשים שנצטערו על זה כי דברי חז"ל הם דוקא לאנשים גדולים מאוד שאין להם מצד הרהור כלל ע"ש היטב. והדבר ברור שאין כאן לא ידאג כל השנה ולא מובטח לו לאחר השנה וכבר נשאלתי בזה שנה שנה מאנשים שנצטערו מאוד וביררתי שאין כאן בית מיחוש כלל, וכ"ש בבחור. אלא שיש לעשות תיקון המבואר בספרים היינו ללמוד משניות מסכת כלים בעיון ובהעמקה כפי יכלתו, וזה לא מטעם ידאג כו' אלא משום שלא עלתה לו להתפלל בקדושת הגוף ביום הכיפורים, והלימוד לש"ש יתקן כל זה בעה"י, עכ"ל. ובחיי אדם בנשמ"א כלל קמ"ה אות ב' כתב דיש שלש מיני קרי, אחד הבא לסיבת שבעה דברים הבודקים את הזב כדאיתא במשנה פ"ב דזבים מ"ב, ובזה אין סימן לא לכאן ולא לכאן, והשני כשהאדם רשע ואינו שב בתשובה שלימה אלא שלפעמים מתקרב עצמו לקדושה, אזי המזיקין מטמאין אותו בטומאת קרי ונעלים בפניו דרכי תשובה ואין מניחין אותו להתקדש, - ועל זה נאמר ידאג כל השנה, דאפשר שאין תשובתו רצויה לפניו, והשלישי צדיק גדול כשמתגבר בקדושה אזי המזיקין מקנאין בו ומטמאין אותו, וזהו הנס של כהן גדול שלא ראה קרי ביוה"כ ולזה צריך נס גדול, ע"ש. ובספר רב פעלים ח"ב סי' ס"א הביא מכת"ס ברכ"י תשו' מהרי"ל והרב אמרי אש שאם יש לתלות באחד מהשבעה דברים שבודקין את הזב אין בזה סימן להרע ולא להטיב, אך על כל פנים ידאג קצת ויעשה תיקון בצדקה ותענית ולימוד, ולכל אחד ימסרו לו סדר תיקון כפי מדרגתו וכפי יכולתו כי מספק יש לו לחוש פן ואולי לא היה זה מסיבת שבעה דברים הגם כי על הרוב הוא מסיבת שבעה דברים ההם, עכ"ד. אולם כשזה בא שלא מחמת הרהור, כתב המ"ב (שם) דאיתא בספרים דעיקר תיקון החטא למי שנכשל ח"ו בזה, שיתחזק מכאן ולהבא בימי חייו בלימוד התורה וזכות התורה תגן עליו וכו'.

ברכת הריח ביוה"כ, נוהגים שבבית הכנסת יש מיני ריח ומברכים עליהם כמה פעמים ביום כדי להשלים מאה ברכות. ושמעתי להעיר שאם הוא בביהכ"ס כל היום ודעתו להריח שוב (כמו שנוהגים), תו אינו יכול לברך אף שיעבור זמן הרבה, דיעוי במ"ב סי' קפ"ד ס"ק יז שכתב דדעת המג"א דאחר זמן עיכול הפסיד אף ברכה ראשונה, אבל דעת הרבה אחרונים דכל שלא הסיח דעתו בינתים לא הפסיד הברכות, ולפ"ז אף שיעבור כמה שעות לא הפסיק ברכה ראשונה.

הדלקת נרות: הנה ביום קדוש זה איכא כמה חיובי הדלקה, א' מדין כבוד ועונג, ככל שבת ויו"ט, (ויתרה מזו מצינו שאף צער כל דהו אסור ביו"כ, ומה"ט התירו לו ביו"כ לעבור אף דרך המים דאית ביה חששא דסחיטה ואיסור רחיצה, ולא יקיף ביבשה משום דבריבוי הדרך איכא צערא, כדאיתא ברמ"א סי' תרי"ג סעי' ח', ואף דהמ"ב בסק"ב הביא חולקים היינו משום איסור רחיצה), אך המקילים להדליק בכל שבת במקום שיש אור גדול וסומכים על מה שמדליקים במקום האכילה דאיכא בזה כבוד, ביו"כ לכאו' אין זה שייך, על כן ידליק במקום שאין אור או שידליק החשמל ג"כ לשם הדלקה. ב' במקום שנהגו להדליק, מדליקין בכל מקום בבית ובפרט במקום שישן, משום ביטול תשמיש (סי' תר"י סעי' א'). עוד כמה הדלקות, א' נר לחי (על כל גדול, ונוהגים להדליק זאת בביהכ"ס), ב' נר נשמה לאביו ולאמו (הכרעת המ"ב דסגי נר אחד לשניהם).

ויש להשאיר נר לצורך הבדלה, שמברכים במוצאי יו"כ על נר ששבת ממלאכה, ויש לברך דוקא על שנעשה להאיר ולא להדליק לכבוד היום, לכן אין לברך על נר נשמה. ונר שעשוי לביטול תשמיש לכאו' יש להקל כיון שנעשה כדי להאיר.

במצות אכילה בערב יום הכיפורים, נפתח תחילה בדברי המ"ב בסי' תר"ד סק"א שהסיבה שהתורה כתבה את מצות אכילה בלשון עינוי כדי ליתן שכר בעד האכילה כאילו התענו שאינו דומה מצוה שיש בו צער כמו שאמרו לפום צערא אגרא, ואלו כתב בט' בחודש תאכלו לא היה לו שכר אלא כמקיים מצותו ע"י אכילה ולכן שינה הכתוב וכתבו בלשון עינוי. והדברים נוראים, שזוהי המצוה היחידה שהתורה אומרת שגם כשעושה זאת בלא צער הרי הוא מקבל שכר כאילו עשוהו בצער.

ובטעם המצוה לאכול בתשיעי, כתב רש"י ביומא (דף פ"א ע"ב) התקן עצמך בתשעה כדי שתוכל להתענות בעשרה, והיינו שהוא הכנה לקיום מצות עינוי ביו"כ. רבינו יונה בשערי תשובה (שער רביעי אות ח') כתב כמה טעמים, א' שהוא שמחה על שהגיע זמן כפרותינו. ב' שבכל יו"ט יש סעודה לשמחת המצוה, ומפני שבעשירי הוא תענית לפיכך דחינו הסעודה על מצות השמחה לערב יו"כ, (והפלא בזה, שהרי מה"ת אין מצוה בעצם האכילה בכל יו"ט). ג' למען נחזק להרבות תפילה ותחנונים ביום הכיפורים ולשים עצות בנפשינו על התשובה ועיקריה, (ולדבריו זה לא הכנה לתענית כ"א לתשובה). ובשבלי הלקט (סדר יוה"כ, שז) שהאוכל יפה בעיוה"כ, וביום הכיפורים מתענה, קשה לו עינוי יותר, (והיינו כדי

מהותו של יום הכיפורים

להרבות העינוי, ולדבריו אסור לקחת ביום זה דברים כדי להקל העינוי). והנה מי שאוכל בעשירי (חולה), אם צריך לאכול בתשיעי, החת"ס (או"ח סי' קי"ב) כתב שלרש"י שזה כדי שיהיה לו כוח להתענות אין צריך, אלא שכתב שא"א לפטור אדם במצוה לפי טעמי המצוות לחוד. ובשאלות (קס"ז) הביא את הדין לאכול בתשיעי בזה"ל: כל האוכל ושותה בתשעה ומתענה בעשירי העלה עליו הכתוב כאילו נתענה תשיעי ועשירי, וביאר העמק שאלה דר"ל שמי שאינו מתענה בעשירי אין מצוה עליו לאכול בתשיעי. ובשיעור האכילה, המנח"ח (מצוה שי"ג) כתב לחדש, שכיון שלומדים חיוב האכילה ממש"כ לשון עינוי על תשיעי, לכן אין יוצא ידי חובה אא"כ אכל שיעור ככותבת בכדי אכילת פרס שהוא שיעור עינוי של יוה"כ, ובפחות מזה נחשב כמי שהתענה ולא אכל. אולם האשל אברהם (סי' תר"ו) הביא מספר פרי עץ החיים, שצריך לאכול שיעור אכילה שאוכל בשני ימים, וביאר דר"ל שצריך לאכול קצת יותר משיעור אכילת יום אחד, וזה נחשב לאכילת שני ימים.

מי הדעת - תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה', מודיעין עילית

יום שניתנו בו לוחות שניות

בְּעֶטְרָה שְׁעֶטְרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתָנָתוֹ (שיר השירים ג, יא)

ביום חתונתו זה מתן תורה (תענית כו):

זה מתן תורה - יום הכיפורים שניתנו בו לוחות האחרונות (רש"י שם) והעירו שהרי מתן תורה הוא יסוד היום טוב דשבועות ולא יוהכ"פ.

בלוחות אחרונות זכו למעלה יתירה

והנה במדרש (שמו"ר פמ"ו) מבואר שכשמשה רבנו הצטער על שבירת הלוחות, א"ל הקב"ה אל תצטער בלוחות הראשונות שלא היו אלא עשרת הדברות לחוד, ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות. הה"ד ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים לתושיה.

ובבית הלוי (דרוש יח) הביא מדברי חז"ל דבלוחות ראשונות היתה כל התורה רמוזה בלוחות, אך בלוחות אחרונות ניתן להם תורה שבעל פה שיגיע להם הלימוד ע"י העמל והיגיעה שלהם, ובזה נתעלו ישראל מאד, דמקודם היו ישראל רק בבחינת כלי שמונח בו התורה וכמו ארון הקודש שמונח בו הס"ת והוא תשמיש דקדושה, אך אח"כ שניתן להם התושבע"פ נמצא דישראל הם בבחינת קלף של תושבע"פ והם עצם הקדושה.

גם מבואר במדרש (ילקו"ש כי תשא רמז שצ"א) על שבירת הלוחות - באותה שעה נגזרה גזירה על ישראל שילמדו אותה מתוך הצער ומתוך השעבוד ומתוך הטלטול ומתוך הטרופ ומתוך הדחק ומתוך שאין להם מזונות, וע"ע תנדב"א פכ"א, והביה"ל הביא שם מהילקוט סוף יהושע כע"ז, ומסיים שם דמתוך כך שכרו כפול ומכופל לעוה"ב.

ומבואר דבלוחות אחרונות זכו ישראל למעלה גדולה יתר על מה שהיה מקודם לכך, ובזה ביארו את השמחה הגדולה ביום הכיפורים שעל כך נאמר ביום חתונתו.

ביאור השייכות ליום הכיפורים

ויש לפרש השייכות שענין זה נתחדש דוקא ביום הכיפורים שהוא יום של זיכוך הגוף ומתוך העינוי של הגוף מתרומם האדם בנפשו, וזה נתחדש גם ביגיעת התורה שנתחדשה בלוחות האחרונות שע"י זיכוך הגוף יגיעו לטהר עצמם, וכמו שנצרך להם לזכך עצמם לאחר חטא העגל.

ויסודו הוא גילוי אהבת ה' שבחמשה עינויים שמענים את הגוף מגלים את התשובה שהם שבים מאהבה לבוראם ומזככים את נפשם, וזהו גם יסוד תורה שבעל פה כמתבאר במדרש תנחומא (פר' נח) שאין לומדה אלא מי שאוהב את הקב"ה בכל ליבו ובכל נפשו ובכל מאודו, וכמו שהתנחומא מאריך ללמוד יסוד זה מהפסוקים ואהבת את ה' וכו' דכתיב

אחריו והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך ואי זה תלמוד שהוא על הלב
הוי אומר ושנתם לבניך זו תלמוד שצריך שינון וכו'.

בחינה מיוחדת של אהבה בתורה שבעל פה

וכשנתבונן בדברי התנחומא יש לפרש שיש כאן בחינה נוספת של גילוי אהבת ה' דוקא
בתורה שבעל פה דמלבד המתבאר שיש בה צער גדול ונידוד שינה וכו' מבואר שם על
הפסוק "העם ההולכים בחושך ראו אור גדול" אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול שהקב"ה
מאיר עיניהם באיסור והיתר בטומאה ובטהרה ולעת"ל ואוהביו כצאת השמש בגבורתו
וכו'.

ומבואר שיש בחינה של "העם ההולכים בחושך" ושמעתי ממו"ר הגר"י ארנברג שליט"א
שזה הולך על תחילת הסוגיא כשאינן ללומד עדיין פתח ודרך להבין הסוגיא ומ"מ הוא עמל
ומתיגע בתוך סבך הקושיות הנערמות למצוא את הדרך שתאיר אור על כל הסוגיא עד
שהקב"ה מאיר עיניו בזכות העמל וכמו שכתוב בפס' "ראו אור גדול".

והנה בפסוק כתוב "זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא
זרועה", והיינו כשהלכו במדבר בארץ לא זרועה היה בבחינת "לכתך אחרי במדבר" כשאינן
ידיעה ותכנית להיכן הולכים ומתי הולכים ומה יעשו שם ומ"מ הולכים אחרי ה' הרי הוא
ביטוי עז לאהבת כלולותיך שמתוך אהבת ה' הלכו בלא תכנון וידיעה מה יהא העתיד.
ומלבד מה שבטחו בה' הרי לא ידעו כלל מה התכנית ומתי ולהיכן הולכים וזה בא מאהבת
ה' "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" שהפסוק מגדיר "אהבת כלולותיך".

"לכתך אחרי במדבר" - בתלמוד תורה

וכן הוא כשהלומד בא לעסוק בסוגיא והקושיות נערמות והעתיד לא ברור כלל כיצד יבין
את הדברים, ורק מוצא את עצמו בסבך השיטות ומה שקשה בהם, ואעפ"כ הוא מתייגע
ועמל כיון שהולך אחרי ה' שחפץ ומשתוקק לידע דבר ה' לדעת את התורה שהיא תורת
ה', זה מה שמגיע מתוך אהבת ה' שאוהב את ה' בבחינה היכולה לבוא עד לביטוי של בכל
לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך ומתוך אהבה זו הוא מכניס עצמו עוד לעומק הסוגיא, עד
שזוכה לאור גדול שהשי"ת מאיר עיניו בתורתו.

וזה מה שהמדרש מגדיר "העם ההולכים בחושך" זה בעלי התלמוד, והוא בחינת חושך
שלא ידעו בתחילה להיכן הולכים וכמו "הולכים בחושך" ואעפ"כ "הולכים" כיון שהוא
"לכתך אחרי", המגיע מאהבת כלולותיך.

וכן המבואר במדרש ש"יש צער גדול ונידוד שינה ויש מבלה ומנבל עצמו עליה" יתכן
שהכונה גם לכך - שאינו יודע באיזה דרך הוא הולך וזה הכונה צער ונידוד שינה וכו'.

והנה מצאנו ל"הליכה" שהיא ביטוי לעמל התורה כמבואר בפרשת בחוקותי "אם בחוקותי
תלכו" שתהיו עמלים בתורה וברש"י יכול קיום המצוות וכו' שתהיו עמלים בתורה. וידוע
להקשות דאכתי מנלן עמל התורה שהוא עסק התורה בלא לעמול, ועיין באור החיים.

ולהמתבאר י"ל דהביטוי "תלכו" הוא ללכת בתורה ואף שאין ידוע המטרה, אך ממשיך בעצם ההליכה, וכלישנא דקרא "העם ההולכים בחושך", וזה יסודו הליכה אחרי ה', וזה ביאור לישנא דקרא "אם בחוקותי תלכו" שההליכה בחוקים היינו עמל התורה, דיש הליכה כשיודעים את המטרה אך כאן הייחודיות היא ההליכה שהיא הליכה עצמה בלא לידע מה היעד אך הולך הוא בחוקי ה'.

ויתכן דלכן בא עמל התורה בתור תיקון לחטא העגל, כיון דהתביעה בחטא העגל היתה על החיסרון בהליכה אחרי ה' אף בלא ידיעת הדרך ובזה היתה טעות כשלא הבינו מדוע בושש משה לרדת והיו צריכים לילך בכל מצב אף שאכן ידוע ההמשך.

משכני אחריו נרוצה - בתלמוד תורה

ומצאתי במדרש שיר השירים (א' ד') על הפסוק "משכני אחריו נרוצה" - ויסע משה את ישראל "הסיען מחטאו של ים" אמרו לו משה רבנו להיכן אתה מוליכנו, אמר להם לאלים ומאלים לאלוש ומאלוש למרה וממרה לרפידים ומרפידים לסיני, "אמרין - לכל הן דאת אזיל ומוביל לן - אנן עמך" משל לאחד שהלך ונשא אשה מן הכפר, א"ל קומי ואתית עמי, א"ל מן הכא לאן א"ל מן הכא לטבריא ומתמן לבורסקי ומבורסקי לשוקא עילאה ומשוקא עילאה לשוקא ארעייתא, אמרה ליה לכל הן דאת אזיל ונסיב לי אנא אתיא עמך כך אמרו ישראל "דבקה נפשי אחריו" (תהילים סג ט).

א"ר יוסי בן איקא והרי מקרא מכריז ואומר "משכני אחריו נרוצה" אם למקרא מקרא אם למשנה למשנה אם לתלמוד לתלמוד אם לתוספתא לתוספתא אם לאגדתא לאגדתא עכ"ד המדרש.

וצ"ב דברי המדרש בסוף הדברים, אלא ביאור הענין הוא מה שנתבאר שבשעה שעוסק בתושבע"פ אין ידוע מהיכן יתבאר הענין אם ממקרא או משנה או תלמוד או תוספתא או אגדתא אלא שאומרים ישראל להקב"ה אחריו נלך, ובאיזה דרך שתוליכנו אננו הולכים אחריו כיון שמשותקים לקב"ה ולידע תורתו, והביאור דזה מכוון המדרש תנחומא ש"העם ההולכים בחושך" זה תושבע"פ, הוא מצד שאין ידוע הדרך, וא"י מהיכן יגיע ביאור הענין אם מגמרא או מברייתא או ממקרא או תוספתא, אלא דבזה מתקיים בו "אחרי ה' אלקיכם תלכו" הרי אומר "לכל הן דאת אזיל ומוביל לן - אנן עמך".

וזה כונת הפסוק "דבקה נפשי אחריו", ועיין עוד שם בתהילים ס"ג שתחילת הפרק הוא בפסוק "צמאה נפשי לאלקים וכו' בארץ ציה ועייף בלי מים, כן בקדש חזיתך", והן הדברים.

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

תשובה

פי שם ה' אַקְרָא הָבו גְדֹל לְאַלְקִינוּ (לב, ג)

משה רבנו מודיע לנו חגיגית:

- שימו לב, אני עומד לקרוא בשם ה'.

ואתם - 'הבו גודל לאלוקנו'. כשאני אקרא בשמו, אז אתם צריכים לתת לו 'גודל'.

מצינו עוד 'לקרוא בשמו'.

בהלל: 'כוס ישועות אשא, ובשם ה' אקרא'. גם בסליחות: 'ויקרא בשם ה''. וזו גם התכלית לעתיד לבוא: 'כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה''. 'וכל בני בשר יקראו בשמך'. ועוד הרבה.

וכשקוראים בשמו, אז יש 'דין' של 'הבו גודל'.

- הוא צריך 'גודל'? האם אפשר להגדיר שם משהו כ'קטן' שצריך 'לגדול'??

ואנחנו - קרוצי חומר, אבק פורח - אנחנו אלו שיכולים להביא 'גודל' לה'?

- הלא זה האבסורד הכי גדול שיכול להיות!!

ומה זה בכלל 'לקרוא בשמו'? מה מיוחד ב'שם' שלו, שצריך לקרוא בו?

האם לא מספיק להכיר ב'בורא עולם', ולהודות לו - בלי איזה שם מיוחד?

יתגדל ויתקדש

אז אם מדובר על 'בורא עולם', זה ממש לא נפקא מינה. אתה פונה - למציאות אינסופית. הוא לא מוגדר, וגם אין לו 'שם', ואתה מכיר בו - בשבילך. הוא לא זקוק להכרה שלך. ואתה גם מודה לו ומבקש ממנו - מאותה הסיבה.

וברור גם שאין לו שום 'גודל'. הוא אין סופי, ואין אפשרות 'להגדיל' אין סוף יותר ממה שהוא. אין לאיפה. כל מקום שתרצה - הוא כבר שם.

וזה לא רק האבסורד הכי גדול, אלא זה בלתי אפשרי ממש. הכי בלתי אפשרי שיש.

אנחנו מדברים כאן על שמו יתברך. על 'אלוקנו'.

- כמובן שזה אותו בורא אחד, יחיד ומיוחד; אבל זהו רובד אחר לגמרי שלו.

ה' יתברך, רצה להתגלות לבני האדם. וכדי להתגלות - חייבים איזושהי בחינה של 'סוף'. מציאות אינסופית לעולם לא תוכל להיות מגולה. אתה חייב 'גדר' כלשהו, כדי לראות להבין. לתפוס.

זה 'הוי"ה אלוקנו'. השם המיוחד, שהוא - אלוקנו. אלוקי עם ישראל, ולא אלוקי הגויים. ממש לא.

אפילו שבתור 'בורא' - הוא שייך לכולם אותו הדבר, גם לחי ולצומח; את כולם הוא 'ברא', והוא גם מחיה את כולם באותה מידה. אבל כ'אלוק' - הוא מתגלה רק לעמו.

וברובד הזה, של הגילוי, של שמו הגדול - הוא זקוק לנו. אנחנו אלו שמגלים אותו. הגילוי הוא 'קטן' כביכול, ואנחנו 'מגדלים' אותו.

- וכמו שאנחנו אומרים תמיד: 'יתגדל ויתקדש שמייה רבא'. יתגדל ויתקדש - שמו הגדול. אנחנו גם מתפללים - למען שמו: מביא גואל... למען שמו. וגאלנו... למען שמך. עשה למען שמך. בתחנון של שני וחמישי זה מוזכר בערך עשרים פעם. אנחנו מבקשים את הישועה - למען שמו.

- ששמו - יושע!

השם שלו, צריך 'ישועה'. הוא צריך להתגדל, הוא צריך להתגלות; ברמה כזו - ש'כל בני בשר יקראו בשמך'. שכולם כולם 'לכבוד שמך יקר יתנו'.

וכשמישהו 'קורא' בשמו, אז הוא בא. ומתגלה. כמו כל אחד שאתה 'קורא' לו. וזו ההזדמנות - לגדל אותו. להוסיף עוד בגילוי הזה.

- 'הבו גודל לאלוקנו'.

החטא והתשובה

וכל זה תלוי - בנו.

- רק בנו!

אם אנחנו נבקש ישועה לשמו - אז הישועה הזו תוכל להגיע. אנחנו 'מושכים' אותה. ואם אנחנו נותנים 'גודל' לאלוקנו - אז הוא גדול. ואם לא, אז - כביכול!! (עי' מדה"ג דברים יד א ד"ה 'לא תתגודדו' השני).

וכל כך למה? מה זה קשור אלינו?

- כי אנחנו 'נושאי' שמו.

אותנו הוא בחר להיות 'נחלה' לו (תהלים לג, יב). ה'נחלה' - לשמו יתברך. המקום שלו. ואנחנו גם מצהירים - בכל חג ומועד - ש'שמך הגדול והקדוש עלינו קראת'.

אברהם אבינו, קיבל את הה' האחרונה של שם הוי"ה. הוא הפך מ'אברם' - ל'אברהם'. זה נהיה חלק ממנו.

ואנחנו, כולנו, כמוהו.

וכשהפכנו להיות 'יהודים', אז החלק הראשון של השם 'ניטע' בנו. כי 'יהודי', זה האותיות הראשונות של השם - 'יה' - במילוי: 'יו"ד, ה"י. ביחד - 'יהודי'.

אבל מה ש'שוכן' אצלנו ממש - זו הה' האחרונה, 'השכינה' הקדושה. זה היושכנתי בתוכם'.

השכינה - זו מידת ה'מלכות' של ה' יתברך. בה הוא 'מתגדל', נהיה מלך; בה הוא 'מתגלה' - כמלך.

דהיינו, המערכת של י', ה', ו' - מתגלית בה' האחרונה.

ולכן הכל הכל - תלוי בנו. במעשים שלנו. המצוות שלנו - מגדלות את שמו. הלא 'מצוה', זה אותיות שמו הגדול יתברך. המ' צ' - זה י' ה', בא"ת ב"ש; והו' ה' כמו שהן. י' ה' ו' ה'. וזה פועל גם לצד השני: העברות שלנו.

כי כשאנחנו עוברים על רצונו חלילה, אז הה' האחרונה הזו - נפרדת מהאותיות האחרות. כל עברה - מפרידה את שמו! ממש!

וכשאנחנו שבים אליו, אז קוראים לזה - חזרה ב'תשובה'. היינו - 'תשוב - ה'. הה' הזו, 'תשוב' למקומה. אל ה' ה' ו' שלפניה.

ואיתה - אנחנו. כשהיא נפרדת, אז אנחנו נפרדים. והתוצאה של זה - צרות צרורות. סבל ויסורים. גלות נוראה.

גם לנו - וגם לה!!

כי כשאדם מישראל מצטער - שכינה אומרת קלני מראשי. היא בצער. היא בכאב. וכשאנחנו מבקשים 'הושיענו למען שמך', אז זה ממש ככה. הישועה - למען שמך, שהשכינה הקדושה לא תהיה בצער.

וכשאנחנו מחברים אותה בחזרה, אז גם אנחנו - מתחברים.

ואז הכל נפלא. יש 'חיים' חדשים ממש.

הלא - 'כי הוא חיך' (דברים ל, כ). הוא. השי"ת.

והחיים החדשים הללו - הם גם לנו, וגם לה. היא מקבלת חיים איתנו ביחד.

חיים חדשים

במערכת הזו, של גילויי השי"ת, הה' - היא ה'מקבל'.

היא מקבלת את מה שהי' ה' ו' נותנים לה, ומשפיעה אותם הלאה.

- כמו אשה. אשה, 'מקבלת' את מה שבעלה נותן לה, מגדלת את זה, ומוציאה לאויר העולם - מציאות שלמה.

וכשהיא 'נפרדת', אז היא 'דין' לגמרי. הלא מעצמה - אין לה מאומה; היא רק מגדירה את מה שנותנים לה. מגדירה - 'חותכת' - ומגדלת.

וכשהיא נפרדת, כשהיא איננה מקבלת מהו' - אז היא 'דין' לבד. בלי איזה 'חומר' לתת, להעניק. לגדל. וזה לא טוב. לא לה, ולא לנו.

בימים אלו, יש לנו את הכח האדיר של 'לפני ה' תטהרו'.

אנחנו - לפני ה'. זה 'בהמצאו'. הוא נמצא כאן. קרוב קרוב. אפשר לפעול הרבה מאוד. 'ביותר' (עי' רמב"ם תשובה ב, ו).

וביום הכיפורים, אנחנו 'מטפסים' גבוה - עד ה' הראשונה של שם הוי"ה. זו שנקראת 'בינה'. 'אם הבנים'. היא בבחינת ה'אמא' של ה' והה'.

ומשם, הכל יכול להתחדש. היא יכולה לטהר את הכל. 'תטהרו'. היא זו שעליה נאמר 'מ"י מטהר אתכם'. מ"י - אלו חמישים שעריה, שערי הבינה.

זו מהותו של יום. זהו עיצומו של יום, שמכפר. שמנקה. שמטהר.

הבינה - היא 'עולם הבא' (עי' שלה"ק שבת, תו"א, טו). זהו מקור עליון, שמתגלה ביום הכיפורים (יש גם בחינה כזו בחג הפורים, עי' מהר"ל בתפא"י פרק נג).

לאחר שהחיים של העוה"ז נגמרו; לאחר שנגזר 'מיתה' - אז אפשר לקבל חיים חדשים רק ממקור שאינו ה'עוה"ז'. מקור עליון, ה'עולם הבא'. הבינה (עי' מהר"ל שם).

ולאחר מכן - התשובה שלנו, משיבה את ה' למקומה. כבר אין סיבה ל'פירוד' הנורא ההוא, הכל טהור ונקי; אז היא יכולה לחזור.

והיא תחזור - כשאנחנו נחזיר אותה. מי שהפריד, הוא גם זה שיחזיר.

ובכלל - הלא היא אצלנו. בקרבנו. אנחנו 'אחראיים' על המתנה הנפלאה הזו, שניתנה לנו. על שמו הגדול והקדוש שהוא קרא עלינו.

אז ברור, שהתפקיד הזה - להשיב אותה לבעלה - לו' - מוטל עלינו. רק עלינו.

האדם השלם

אז כמו תמיד - שני דרכים לפנינו.

עלינו לחזור בתשובה. להתחרט, להתוודות, ולקבל על עצמנו שלא לשוב לחטא. ויש לנו בעיה גדולה:

החטא, זה 'שבר'. משהו במציאות - נהרס. ממש.

- וזה אמיתי לגמרי!

העולם הרוחני, גם אם אנחנו לא 'רואים' אותו - הוא ממשי. ומציאותי. הרבה יותר מזה הגשמי שלנו.

ושם יש חורבן אמיתי, מכל חטא שלנו.

ולתקן אותו, זה בלתי אפשרי. זה כמו לתקן נברשת יקרה וענקית, שהתנפצה לעשרות אלפי רסיסים. לך תצרף אותם אחד לאחד.

אז יש לנו מתנה כזו, שנקראת - 'תשובה'. אנחנו יכולים לעשות 'עקירת הרצון'.

הנברשת, לא חוזרת לעצמה. אבל עדין - עקירת הרצון נחשבת לנו. זה ה'חידוש' של תשובה.

וכדי לעקור את הרצון מהלב, אז עלינו להתחרט כמו שצריך. לנסות ולהשתדל - עד כדי שיעיד עליו יודע תעלומות'.

אגב, מהנסיון של שנים שעברו - מישהו מצליח לחזור עד 'שיעיד עליו יודע תעלומות'?... אבל צריך לנסות. לפחות קבלה קטנה. זה מה שבידינו, ולפי הדרך הזו - לא דורשים מאיתנו יותר ממה שבידינו.

זה ב'מהלך' - שהיחס אליו יתברך הוא כאל 'בורא עולם'. היינו - מישהו שאין לו נפקא מינה אמיתית מהמעשים שלנו. 'אם צדקת - מה תתן לו'.

אז אנחנו רק - מול עצמנו. מול השלמות שלנו, מול העולם הבא שלנו.

ולפי זה, מצות הוידוי - היא חלק ממצות התשובה. חלק מהתהליך שהאדם עובר כדי להתנתק מהחטא.

לעמוד מול ה'

אבל יש גם דרך אחרת:

- לשוב - לה' יתברך!

להעמיד את עצמנו במקום הנכון. להיות 'לפני ה'''. ואז התוצאה תהיה - 'תטהרו'!

לדעת את האמור לעיל. ש'מ"י מטהר אתכם'. שיש לנו 'מקוה טהרה' עצום ביום הכיפורים, שקוראים לו - ה'בינה'. האמא.

היא מחזירה את המצב לשורשו. לעיקרו. למה שהיה קודם. למה שהיה ב'תכנון'.

- כי הבינה, היא התכנון של הבריאה. שם הכל יכול להתחדש לגמרי. שם אפשר לפעול שכל מה שהיה - 'יתאדה' לגמרי. שם יש 'ביטול בשישים' (עי' ביאודה"ג לתיקו"ז לז. (בדפי דפוס וילנא) ד"ה אינון ברזא דא).

מה החטא גרם?

- פירוד.

פירוד - בין קודשא בריך הוא, לשכינה; בין הו' - לה'.

- וזה השבר הכי גדול שיש!! אין שבר גדול יותר!!

אבל אם אנחנו מבינים את זה, וגם מבינים שיש כאן 'בינה' שיכולה לחדש את הכל - אז אנחנו יכולים להצליח לעשות 'תשובה'.

- תשוב - ה'.

אנחנו משיבים את הה' למקומה.

- וזה תיקון אמיתי לגמרי! הבעיה - נפתרה!

וכך, כשאנחנו אומרים 'וידוי' - אז זה העיקר.

תשובה

כי אנחנו לא עומדים מול עצמנו, אלא מול מישהו. מדברים איתו. מראים לו שאנחנו מכירים בחטא שלנו. בהרס שגרמנו.

- כמו כל אדם שמתנצל על עוול שגרם לחברו, שהחלק הבסיסי ביותר - זה ההכרה בחטא. הבינה, המטהרת, היא הכח האדיר של יום הכיפורים הקרב ובא. עלינו להכין את עצמנו אליה.

וההכנה היא - ההתבוננות. ההכרה, שיש כאן 'בינה'. שיש 'התחדשות' גמורה. מלאה. ממקום עליון, מהמקום של ה'בריאה'.

כי 'בז לדבר - יחבל לו'. מי שאינו מכיר בדבר, אז הדבר הזה כמעט אינו יכול להועיל לו. הוא 'נחבל'.

ואולי כדאי להתחיל בהתבוננות בעומק ההרס שיוצר החטא.

ולאחר שנבין את זה, ו'נחיה' את זה - נוכל להבין עד כמה גדול אורו של יום הכיפורים. וכך נוכל באמת להיות 'שם'. להיטהר במקוה הנפלאה הזו. להשיב לה' את מה ש'לקחנו' ממנו, כביכול.

ה' יזכנו!

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

כפרת יום הכפורים מעין התיקון דלעתיד לבוא - תיקון **והפיכת הרע לטוב**

בשנה שעברה הבאנו מדברי רבינו הרוגצ'ובער זצ"ל שלשה גדרים בכפרת יום הכפורים, כעת נביא דברים נוספים לענין בחינת הכפרה ע"י הפיכת הרע ותיקונו לטוב.

מבאר רבינו, אנו מוצאים בכפרת יום הכפורים בחינת גדר תיקון הרע. השב מאהבה זדונות נעשים לו כזכויות (יומא דף פ"ו ע"ב). גם בכפרת שער המשתלח הנה הדין הוא שאיברי שער המשתלח מותרים בהנאה (יומא דף ס"ז ע"ב) ודחייתו זו היא שחיטתו המטהרו (יומא דף ס"ד). וכן הוא לעתיד לבוא דאיתא בסוכה דף נ"ב שהקב"ה שוחטו ליצה"ר גדר שחיטה לא הריגה. לא כמו דוד שהרגו, רק כמו אברהם שעשאו טוב כדאיתא בירושלמי ברכות פ"ט ה"ה. (והצדיקים בוכים על שהרגו אותו ולא תקנוהו).

גם בסעודת ערב יום הכפורים רמוז הבחינה של התיקון דלעתיד לבא. הגמרא בקדושין דף פ"א ע"א מספרת על פלימו היה רגיל לומר בכל יום גירא [- חץ] בעיניה דשטן. ובסעודת ערב יום כפור בא לפניו השטן ונדמה כעני וקרא בדלת. הוציאו לו לחם. אמר להם השטן ביום כזה שכולם נמצאים בתוך הבית ואני אעמוד בחוץ. הכניסו פלימו והגישו לפניו פת. אמר להם שוב, ביום כזה שכולם אוכלים ליד השולחן ואני אהיה לבדי. הביאוהו והושיבו אותו ליד השולחן. יעוין שם באריכות כל המעשה [איך שציער את פלימו. ולבסוף התגלה אליו ואמר לו שלא יאמר גירא בעיני דשטן אלא יתפלל רחמנא נגער ביה בשטן]. מבאר רבינו, סעודת ערב יום הכפורים שביקש השטן מפלימו להסיב בה היה משום שהיא שייכת לתיקונו של השטן לעתיד לבוא. ובלשונו: "גדר כו"ע אתכא דרחמנא משולחן גבוה זה גדר סעודה של לויתן וגדר ניסוך המים דערובין י"ט ע"א כמעיון של שיתין". וסעודת הלויתן ענינה, שהיצה"ר דעבירה - דגים פריצי, יתוקן וזיוו יבהיק מסוף העולם ועד סופו כדאיתא בבבא בתרא דף ע"ה ע"א.^{לג} [מקורות: מכתבי תורה מכתב קנ"א וצ"פ יומא דף ס"ז ע"ב]

*

^{לג} וענין ניסוך המים יהיה עירוב המים עם יין שזה יהיה הכוס שיברך עליו דוד אחר הסעודה כדאיתא בפסחים דף קי"ט ע"ב. (ראה צ"פ תשובה פ"ח ה"ד ותרומות עמו' 102 ובראשית עמו' ד' ובשו"ת החדשות ח"א מכתב י"א וח"ב מכתב י"א וח"ג מכתב ב'). וביומא כתב רבינו שאח"כ יהיה ניסוך המים שזה גדר זריעה השקה במקור מים חיים אשר לא יכזבו מימיו.

גדרי כפרת היחידים בתוך הכלל

רבינו מבאר שביום הכיפורים ישנם שני בחינות של כפרת הציבור. א. כפרת הציבור בגדר צורה, היינו השם 'ישראל' שם 'כהנים' שם 'שבט'. ב. כפרת הציבור בגדר חומר, היינו עצם האנשים הנכללים בציבור. (וכמו שכתבו התוס' בזבחים דף פ"ח ע"ב וכותב רבינו שביום הכפורים ישנה כפרה של גדר שה לבית אבות דקרבן פסח, וגדר של אשה בשלמי שמחה דאיתא (קידושין דף ל"ד ע"ב) דהאשה בעלה משמחה וביאר רבינו (שם) דהיינו שמביא השלמי שמחה והיא טפילה לו. פירוש, דהכפרה של הכהן גדול על ביתו ועל בני אהרן היא בתור טפלים אליו. [מקורות: מכתבי תורה מכת' קמ"ט וצ"פ יומא דף נ' ע"ב]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים ותמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

נחלי מים - נושאים בפרשת השבוע / הרב דב יעקב ברטמן, טורונטו

כי קדוש היום לאלוקינו וראוי לאכול בו ממתקים

ועניתם את נפשותיכם בתשעה. וכי בתשעה מתעניין, והלא בעשרה מתעניין? אלא לומר לך, כל האוכל והשותה בתשיעי, מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי (מסכת יומא פא, ב).

מספר טעמים נתנו למצות אכילה בערב יום הכיפורים. רש"י על אתר כותב "התקן עצמך בתשעה שתוכל להתענות בעשרה", כלומר, טעם המצוה הוא בשביל לחזק את הגוף לפני צום יום כיפור.

וכן כותב הרא"ש (סימן כב) וז"ל: הכינו עצמכם בתשעה לחדש להתחזק באכילה ובשתיה כדי שתוכלו להתענות למחר, להראות חיבתו של המקום ברוך הוא לישראל. כאדם שיש לו ילד שעשועים וגזר עליו להתענות יום אחד וציווה להאכילו ולהשקותו ערב יום התענית כדי שיוכל לסבול, כך הקדוש ברוך הוא, מכל ימות השנה, לא ציווה לישראל להתענות אלא יום אחד, לטובתן לכפר על עונותם, והזהירם לאכול ולשתות ערב התענית. עכ"ל.

הטור (או"ח סימן תרד) כותב כדברים הנ"ל, ומביא מעשה מהמדרש וז"ל: מעשה בשוטר העיר שאמר לעבדו קנה לי דגים ולא מצא אלא דג אחד ונתן בו זהוב, והיה שם יהודי חייט והוסיף עליו עד שהעלוהו לחמשה, ונשאר לחייט. בא העבד אל אדוניו וספר לו כל המאורע. שלח השוטר אחר החייט ואמר לו: מה מלאכתך, אמר לו: חייט, אמר לו: ולמה קנית דג שזה זהוב בה' זהובים, ולא עוד אלא שלקחתו מיד עבדי ששלחתיו לקנותו לי. השיב לו: והיאך לא אקננו אפילו בי' כדי לאוכלו ביום כזה שציוונו הקדוש ברוך הוא לאכול ולשתות, ושאנו בטוחים שהקב"ה יכפר לנו עונותינו. אמר לו: אם כן יפה עשית, ופטרנו והלך לשלום.

רבנו יונה בספר שערי תשובה (שער ד אותיות ח-י) כותב שלושה טעמים למצות אכילה בערב יום הכפורים, וז"ל:

ואם עבר אדם על מצות לא תעשה ועשה תשובה, ידאג לעונו ויכסוף ויחכה להגיע ליום הכפורים למען יתרצה אל השם יתברך, כי רצונו חיי הנפש והגוף וחיי כל נוצר, כמו שנאמר (תהלים ל, ו): חיים ברצונו. ועל כן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ראש השנה ט, א): כל הקובע סעודה בערב יום הכפורים כאילו נצטוה להתענות תשיעי ועשירי והתענה בהם, כי הראה שמחתו בהגיע זמן כפרתו, ותהיה לו לעדה על דאגתו לאשמתו, ויגונותיו לעונותיו. והשנית, כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה, כי יגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות... ומפני שהצום ביום הכפורים, נתחייבו לקבוע סעודה על שמחת המצוה בערב יום הכפורים.

והשלישית, למען נחזק להרבות תפלה ותחנונים ביום הכפורים, ולשית עצות בנפשנו על התשובה ועיקריה, עכ"ל.

ר' ירוחם בספר דעת חכמה ומוסר (חלק א, מאמר צד) כותב שמספרים על יראים וחסידים שהיו יוצאים במחול ביום הכיפורים, לפי שאותם העוסקים בחשבון נפשם בכל ימי האלול, ודואגים על עוונם, ונכספים ליום הכיפורים להתרצות אל השי"ת, בהגיע יום הכפורים, גדולה מאד שמחתם, וכמו שכתב הרבנו יונה בשער ד' אות ח' "כי שמחתו בהגיע זמן כפרתו תהי' לו לעדה על דאגתו לאשמתו ויגונותיו מעוונותיו".

הריטב"א במסכת ראש השנה (ט, א) כותב טעם חדש למצות אכילה בתשיעי וז"ל: ... שהוא כדי להראות כי קדוש היום לאלוקינו, וראוי לאכול בו ממתקים כמו בראש השנה, אלא שגזירת הכתוב הוא לפרוש בו ביום מתאוות גופניות שנהיה כמלאכים כמו שאמרו במדרש. עכ"ל.

בביאור עומק כוונתו נראה להביא את דברי הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א בספרו מועדים וזמנים (חלק א סימן נג), במהות צום יום הכיפורים, שמצות התענית ביום הכפורים שונה משאר הצומות, שעניינם לענות ולסגף את נפשו כדי שיוכנע לבבו וישוב לה', מה שאין כן ביום הכפורים, עלינו לשבות ביום הזה ממלאכה ואכילה ושתיה, כדי להיות דומים פעם אחת בשנה למלאכים.

ומוסיף שמצות האכילה בערב יום הכפורים באה להשריש בלבנו דבר זה ולהוכיח שמצות הצום ביום הכפורים אינה כדי להרגיש צער וסיגוף, שהרי אדרבה, ה' גזר לאכול ולשתות הרבה בערב יום הכפורים כדי שלא נרגיש את צער העינוי, אלא ענינה מצות שביתה מאכילה ושתיה כדי שנהיה דומים למלאכים.

דברי הריטב"א שכתב שהפרישה ביום הכפורים מתאוות גופניות הוא כדי להידמות למלאכים, ומה שכתב שטעם מצות האכילה בערב יום הכפורים הוא כדי להראות דבר זה, מהוה מקור נאמן לחידושו של בעל המועדים וזמנים.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

**שובו בנים שובבים - בגימטריא - שובו אלי ואשובה אליכם...
אכן, יש סיכוי...**

כמה טוב היה אילו ידענו אל נכון את ערך המעשים שאמנם בידינו לעשות בימים קדושים אלו, וכמה הם יכולים להשפיע על עצמינו ועל מצבינו, ובאמת הלא בידינו לעשות הרבה. והרי הקב"ה מצפה לתשובתינו, ולמה שאנו יכולים ומסוגלים לעשות, והיינו להתעורר, לשפר דברים, ולהתרומם מעט, ויש הרבה מאד אפשרויות.

הרב הצדיק **רבי ישראל סתם זצ"ל**, מזקני וחשובי תלמידי קלם, שבתחילת דרכו החזיק ישיבה קטנה בקלם, יחד עם מרן הגה"צ **רבי אליהו לאפיאן זצוק"ל**, ושנים רבות שימש כרב קהילה בארצות הברית, ובסוף ימיו התגורר בבני ברק בסמוך לישיבת פוניבז', מספר בספרו - **דברי ישראל** - על עשיר מידידיו שירד מנכסיו, והוא בא לבקרו.

כאשר נכנס לביתו מצאו מחפש ונובר בין ניירות ישנים, ושאלו: במה אתה עוסק כעת? ומה אתה מחפש בין הניירות?

היהודי השיב: הנה כאשר הייתי עשיר הסתובבו בביתי הרבה שטרות של עשירות הדולר או אף של 50 דולר, אמנם לא נחשבו המה אצלי כל כך, ולא שמרתים יפה, והיו מפוזרים אחת הנה ואחת הנה, אכן עתה במצבי הנוכחי שאיבדתי כל רכושי, כל שטר כזה יכול לפרנס אותי לחצי שבוע או לשבוע, וכך מקוה אני להחזיק מעמד.

ואמר רבי ישראל זצ"ל שזהו משל מצוין למצבינו אנו, שבעניותינו במעשים טובים, עלינו לנצל כל אפשרות שהיא כדי להחזיק מעמד...

והנה נוכל להוסיף ולטוות את חוט המשל הנפלא הלזה, ולומר: כמה מאושר היה אותו יורד מנכסיו, שהוא לפחות ידע אל נכון את מצבו, ולכן הוא הבין שהדבר הכי חשוב בשבילו יהיה, לקבץ את השטרות הקטנים הללו, שהיו מונחים אצלו ככלי שאין בו חפץ, ובעזרת השם לשרוד.

וכמה גרוע יותר יכול היה המצב להיות אם האדם היורד המסכן, עדיין היה חושב את עצמו לעשיר... אחרי שבפועל כבר איבד כל מה שהיה לו קודם לכן, ולא ידע כמה חשוב הוא עבורו כל שטר, אפילו של דולר בודד, וכ"ש שטרות של 50 ומאה. וכמה חבל יהיה אם ישליך השטרות הללו אחר גיוו, וישאר ניעור וריק מהם. ד' ישמרינו. הלא הוא עלול למות מרעב חס ושלום.

וכמה המשל הזה משקף את מצבינו, שהכי חשוב הוא להגיע לידיעה האמיתית, מה באמת המצב שלנו, ולאור זאת להעריך טוב יותר ונכון יותר, כמה חשובה כל התעוררות, וכמה יקר כל הישג, ולו הקטן ביותר.

והנה יכולים אנו לשנות הכל ולהשתנות, אם רק נתחיל לחפש ולפשפש במעשים, והכלל העיקרי לדעת מה הכיוון, ולדעת מה חובתו בעולמו, אזי נוכל להשיג דרגות של תשובה וכפרה.

והנה אמרו לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים. ופי' הגר"י בלזר זצוק"ל, כי אם תינוק מטנף, כל אדם ירחק ממנו ואילו אמו תרחץ אותו ותחליף בגדיו ותתן לו נשיקה, ועל אחת כמה וכמה הקב"ה מחכה לתשובה שלנו, ויה"ר שנזכה לזה ולגמר חתימה טובה אמן.

*

ישעי זה יום הכיפורים - השם אורחותיו בעולם הזה זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה

עומדים אנו יום לפני היום הקדוש, והנה אמרו אורי זה ראש השנה וישעי זה יוה"כ, והיינו שהאור מקבלים בר"ה, והאור הוא אור החכמה, וכאשר נשתמש באור החכמה שקבלנו בראש השנה נזכה לישועה דיוה"כ, כי זו תחילת התשובה, שהאדם מכיר את בוראו, ואת עצמו, ואת התשובה.

והנה אנו עומדים ביום הכיפור במבחן כבד כיצד אנו מתנהגים ביום זה, אשר נאמר בו כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו, והוא יום מיוחד, שעליו נאמר, כי גדול יום ד' ונורא הוא ומי יכילנו, ואם נזכה לחוש מעט מזעיר מהכח והעצמה של יום זה, אולי כל השנה נראה אחרת לגמרי, וזהו העיקר הנדרש מאתנו שנהי' מוכנים לשנות דברים, והנה כמובן שקשה מאד לשנות, אבל קודם כל שנהי' מוכנים לשנות.

והאמת שאם חושבים לעומק אפשר להגיע למשהו, וידוע שכך נהגו גדולי העולם הבעלי מוסר, שכל יום הכיפורים היו עסוקים לחשוב מחשבות כיצד לתקן עצמם בהמשך.

והנה בברכת התשובה אנו מתפללים השיבנו לתורתך וקרבנו לעבודתך, ורק אח"כ החזירינו בתשובה שלימה לפניך, ומשמע שזוהי דרך של עשית תשובה, וכך יש לנסות לשפר בתחומים אלו את עצמינו ועי"ז נזכה לתשובה שלימה.

והנה כל אחד יש לו מה לבקש בראש השנה, וכבר תקנו לנו בסידור הרבה בקשות, ואפשר לזכות הרבה כאשר שמים לב, וידוע שהסבא מקעלם עשה לעצמו קבלה לחשוב מה שהוא אומר, ואם כה נעשה נוכל להשיג הרבה.

והנה הקב"ה כביכול בדברו מעריב ערבים, בחכמה פותח שערים ומחליף את הזמנים, ומסדר את הכוכבים במשמרותיהם. והאם יש לנו תיאור כמה דלק הי' צריך להפעיל מערכת כזאת, והקב"ה כביכול בלא שום יגיעה יכול הכל, האם יש לנו ספק לרגע שבידו

הכל, והוא יושיענו, והלא הקב"ה רוצה בתשובתנו ובתפילתינו. הבה נכין עצמינו ליום הקדוש ונזכה לגמר חתימה טובה וגאולה שלימה בקרוב אמן.

*

התפלה - זרוק עלינו מים טהורים - מי הדעת

במגילה דף י"ז ע"ב מה ראו לומר תשובה אחר בינה, דכתיב ולבבו יבין ושב ורפא לו ע"ש. הנה בדברי הגמ' הללו מובן למה תשובה הוא דבר כל כך קשה אצלנו. פשוט אנו מנסים להקדים תשובה לבינה... בזמן שהסדר הוא שתשובה לא יכולה להתחיל בלא הקדמה של בינה לפנייה. אמנם מדוע לא ניתן להיות בעל תשובה בלא בינה.

ויתכן כך, כי הלא החידוש בתשובה, מבואר בספר מסילת ישרים, שהוא מחסדי הבורא שתחשב עקירת הרצון כעקירת המעשה. ונחשבה לדעת איזהו הרצון שצריך לעקור, ונראה שהרצון הוא הרצון הטבעי הפשוט שאתו נולד האדם, כי יצר לב האדם רע מנעוריו, וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, ומטבע האדם הוא לרצות דברים הרעים, ואת הרצון הזה הטבעי צריך לעקור. ומאחר שהגענו עד הלום, נתבונן בינה באיזה כח ניתן להגיע לעקירת הרצון, שלא לרצות דברים שנפשו של אדם מחמדתן, הלא הטבע קיים.

אמנם ברמב"ם האחרון בהלכות מקואות, המכוין לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור. ע"ש בלשונו הזהב, והוא קילורין לעיניים.

ונראה לבאר שהטבילה במי הדעת, היא ההחלטה וההסכמה, שמהיום והלאה הדעת של האדם תהי' הקובעת, השולטת, והמכוונת את דרכיו, ולא הרצון הטבעי הפרימיטיבי, וזו כבר התרוממות איכותית של נפש האדם וכאשר זוכים לכך, מגיעים אכן לעקירת הרצון, אמנם כמה בינה צריך להגיע לכך שנפשו תטבול במי הדעת, והינו שיהפוך לבר דעת, וכמו שאנו מבינים שבר דעת לקניינים היינו אדם שאחראי למעשיו, כמו כן צריך להיות האדם אחראי לכל מעשיו ולכל דיבור ומחשבה, וכך יזכה לעקירת הרצון ולתשובה שלימה, ואכן זו התרוממות שבכוחה להפוך מדת הדין לרחמים, שהאדם משתנה באישיותו. כאשר לבבו יבין ושב ורפא לו, בסיעתא דשמיא אמן ואמן.

וכמה גדולים דברי חכמים שאמרו במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, היינו שצדיקים גמורים יתכן שלא נכשלו ואף עמדו בנסיון, אבל בעלי תשובה הם הללו שהגיעו לעקירת הרצון, שיסודה טבילה במי הדעת, והיא העולה על מוקדה על המזבח זבחי אלוקים רוח נשבה, רוח נשברה היא על ידי הטבילה במי הדעת, שגורמת לאדם עקירת הרצון שאצלו הדעת מחייבת ובאה אחרי הבינה, וזו דרגה גבוהה מעל גבוה.

ועי' שם ברמב"ם שסיים הרי הוא אומר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גילוליכם אטהר אתכם. ונראה שכונת הרמב"ם ללמוד מהאי קרא עניין הטבילה במי הדעת. ויש להוסיף ענין המשל למים, כי כוחם של המים שהם מחלחלים

ומלחלים כל פינה ופינה, וכן היא דרכה של הדעת שהיא מושלת - כאשר היא אמנם מושלת - שכל דבר ודבר מתחייב מן הדעת.

ובעצם על זה אנו מתפללים לקב"ה שיזרוק עלינו מים טהורים ונטהר, היינו שנזכה שהדעת תשלוט בנו שנתרומם, וכמו שאנו אומרים **ורוממתנו** מכל הלשונות, שכלל ישראל מרוממים מכל האומות, וזוהי הרוממות, שהדעת קובעת דרכינו ועוד נצא מנצחים במלחמה הגדולה, מלחמת היצר וחייליו, ויהי רצון שנזכה לזה.

ועתה ראיתי נדפס מכתביו של הגאון רבי שאול ברזם זצוק"ל שהביא ששמע שבקלם פירשו, אמרו לפני מלכויות שתמליכוני עליכם, הכונה להמליך השכל על הרצון, ע"כ והן הן הדברים.

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

מלמד שטעונים גניזה - על מה ולמה???

על בגדי הכהן הגדול נאמר (ויקרא טז, כג) "והניחם שם", ואיתא בגמ' (יומא יב ב) 'מלמד שטעונים גניזה'. ולכאור' למה גנזו את הבגדים כל שנה ולא השתמשו בהם לשנה הבאה?

שמעתי איש מפי איש מהרה"ק מבארדיטשוב זי"ע, שמכיון שהכהן גדול אמר בשעה שלבשם "חטאו, עוו, פשעו לפניך עמך בית ישראל", שוב א"א להשתמש בבגדים הללו, וטעונין גניזה...

דברי תורה, מכ"ק אדמו"ר מאמשינאו - ארה"ב שליט"א, פר' אחרי (מתוך דברים של טעם)

כיוצא בדבר שמעתי מהרב לנדמן שליט"א, רבה של העיר חולון, ששאל, מובן ששורפים עם החמץ, את הנוצה בה השתמשו לניקוי הפירורים וכן את כף העץ בה הניחו את פירורי החמץ. אך מדוע שורפים גם את הנר? הרי הוא רק שימש להאיר בשעת הבדיקה? ותירץ, ללמדך - מי שבא לחפש את הרע, תתרחק ממנו. נר שכל מטרתו להאיר כדי למצוא את השלילי, תשרפנו!

לעתיד לבוא, כאשר תתגלה עצם מציאות הבורא ית', תתגלה יחד עימו גם גודל חשיבותו של כל איש ישראל, ללא הבדל בין אדם לאדם, כי תתגלה עצם עצמותה של נשמת ישראל, ללא קשר למעשיו החיצוניים.

בספר אמרי פינחס (שער ז') מובא מהרה"ק רבי גדליה מליניץ בשם רבו המוכיח מפולנא זי"ע, כי אדם שיכול ללמד זכות על כל הברואים הוא בחינת משיח. כי צדיק קטן אוהב רשעים קטנים, צדיק גדול אוהב רשעים גמורים, ומשיח אוהב אפילו הרשעים הגדולים.

(מתוך דרשת הרב יחיאל יהושע שיינפלד שליט"א מח"ס אש המועדים, אש השבת ואש העבודה)

להתעלם מן הרע

איש חסיד מחסידי גור בשם הרה"ח ר' משה טרויבע ז"ל, התגלגל לאחר מלחמת העולם והגיע לאורגוואיי שבדרום אמריקה, השתקע בעיר הבירה 'מאנטיוודיאו' וגידל שם את

ילדיו בדרך הישר. מעת לעת היה מגיע לארץ ישראל, להסתופף בצל רבו ה'בית ישראל' זצ"ל.

באחת הפעמים הגיע לארץ ישראל קודם חג הפסח, ונכנס ליטול שלום אצל רבו. שאלו ה'בית ישראל' האם הוא מתכוון להיות בתל אביב במשך ימי שהותו בארצנו הקדושה. משהשיב ב'הן' - כיון שדודו התגורר שם ורצה לבקרו, אמר לו ה'בית ישראל': "יש שם רחוב שנקרא 'אחד העם', שם יש בית מספר 63, שם מתגורר הרב [האדמו"ר רבי אהרן מבעלז זיע"א] ותכנס אליו".

משום מה לא עלה בידו של ר' משה להכנס תיכף אל כ"ק האדמו"ר מבעלז זצ"ל. כאשר פגשו ה'בית ישראל' בערב פסח, בירר האם כבר עשה כציוויו. מששמע שעדיין לא היה אצל מרן זצ"ל, תמה: "הבעלזער רב יושב בתל אביב ולא העלית על דעתך להכנס אליו!?" והורה לו שיראה תיכף להכנס לאדמו"ר.

נכנס החסיד אל כ"ק מרן זצ"ל לשחר פני קדשו. כאשר שאלו האדמו"ר למקום מגוריו והשיב שמתגורר ב'מאנטיוודיאו', אמר מרן זצ"ל: "אה, א איד פון 'מאנטיוודיאו' ", וביקשו שייכנס אליו שנית אחר החג.

בשובו לירושלים, התעניין ה'בית ישראל' האם נכנס אל מרן. סיפר לו ר' משה דברים כהווייתן. לאחר החג בירר אצלו ה'בית ישראל' האם היה שוב אצל האדמו"ר, וזירזו לעשות כפי שביקשו ולהכנס אליו שוב לאחר החג. ר' משה לא הבין מה גודל הנחיצות שאכן ייכנס שוב, אך כחסיד נאמן לא הרהר כלל ועשה כאשר נצטוה.

בבואו שנית לאחר החג, התעניין אצלו מרן על מקום מגוריו ועל הקהילה היהודית בעירו, וכך דרש חקר מפיו פרטים רבים, עד ששאל אודות יהודי פלוני המתגורר באותו מקום והוא בעל איטליז לממכר בשר. נחרד החסיד וסח מתוך צער כבוש, כי מכיר הוא את אותו אדם שאינו משתייך לקהילת שומרי תורה ומצוות, ואנשים 'משלנו' מדירים רגליהם הימנו, שכן ידוע הוא בעיר כמי שמוכר באיטליזו נבילות וטריפות.

אך למרבה הפלא, אף על פי שאמר ר' משה בפירוש כי האיש זר ומנוכר לדרכי תורה ולקדשי שמים, ביקש ממנו מרן בדברי ריצוי, שיואיל בטובו למסור לאיש זה בשליחותו, חלה אחת מה'י"ב חלות' של שבת. מרן זי"ע הושיט לו את החלה ונפרד ממנו לחיים ולשלום. כמו כן מסר לו מרן עוד שתי חלות וביקש ממנו שבדרכו חזרה - שהייתה דרך העיר אנטוורפן - ימסור שם שתי חלות אלו עבור שנים מחשובי החסידים בעיר.

עם שובו של ר' משה לביתו שבאורגוואי, חש ולא התמהמה למלא רצון צדיק ולקיים את השליחות שהוטלה עליו. לו עצמו היה הדבר ברור ופשוט, כי האיש לא יגלה ענין ב'חלת קדש' זו שנשלחה אליו...

אולם, כאשר נכנס אל היהודי הלז ואמר לו: "הרבי מבעלז שלח לך את זה", התפלא לראות איך לשמע האיזכור של הבעלזער רב, עטתה את אותו האיש התרגשות רבה, עד שקרא בקול זעקה גדולה ומרה ומתוך בהלה רבה: "וואס?! דער בעלזער רב האט מיר

געשיקט א חלה?!“ (=מה?! הרב מבעלזא שלח עבורי חלה?! וקרא גם לזוגתו בקול רם:
”השומעת את?! דער בעלזער רב האט מיר געשיקט א חלה!“ ופרץ בבכי.

נקשרה ביניהם שיחה והלה סיפר כי בשנים קדמוניות היה נוסע לבעלזא שבגליציה, אלא שנטרפה השעה וזחה דעתו עליו לסור מדרכי אבות, ובצוק העתים פרק עול והרחיק לכת מרוב צרות ואסונות שפקדוהו. עתה, משרואה הוא שלא מש משמו וזכרונו של מרן, מתעורר לבו לשוב בתשובה שלימה ולהיטיב דרכיו, לא ארכו הימים והשינוי ניכר בכל הליכותיו. הוא הכשיר את האיטליז ופסק מלהכשיל יהודים במאכלות אסורות, היטיב את תהלוכות ביתו יותר ויותר עד שהפך את ביתו לבית חסידי, ואף את ילדיו הכניס למוסדות תורה וגידלם ברבות השנים לאברכי משי מצויינים בתורה ויראת שמים. [מתוך עלון תפארת ישראל, שופטים תשפ”ב]

אנחנו מתקרבים ובאים ליום הקדוש והגדול, יום הכיפורים הבא עלינו לטובה! כולנו רוצים שבורא עולם יראה רק את הטוב שיש בנו ויחתמנו לחיים טובים.
באותה מידה, עלינו להתייחס לילדינו ולחניכינו - לראות רק את הטוב שיש בהם וכך לדונם ולהתייחס אליהם.

פְּשׁוּפֵר הָרֵם קוֹלְךָ (מתוך הפטרת יום הכיפורים)

אסיים בפנינה נאה אשר כוחה יפה לכל ימות השנה:

כתב בספר "תפארת עוזיאל" לרבי עוזיאל מייזליש זצ"ל [אב"ד אסטראווצי ריטשוואל ועיר חדש, מתלמידי המגיד ממעזריטש, נלב"ע כ"ח כסלו]: "כשופר הרם קולך" (ישעיה נח א). להבין זאת אקדים מה ששמעתי ג"כ ממורי ורבי הגאון והחסיד מורינו הרב דוב בער ז"ל נבג"מ (המגיד ממזריטש) עה"פ "והיה כנגן המנגן ותהי עליו רוח אלקים" (מלכים ב ג טו). דהנה זה נראה לעיני כל אדם המנגן יפה, בעת שמנגן יש לו כמה פניות ומכוין הכל להתפאר בקולו, לא כן הכלי שמנגן בו הוא דומם ובודאי אין יכולת בהכלי לעשות שום פנייה.

וזה והיה כנגן המנגן, רצה לומר אם יהיה כנגן 'המנגן' הוא האדם, 'כנגן' רצה לומר שהכלי מנגן בו, שאף לו לא תהיה שום פנייה כמו הכלי שאין לו שום פנייה, אז ותהי עליו רוח אלקים.

וזה גם כן הפירוש "כשופר הרם קולך", רצה לומר 'כשופר' עצמו שאין לו שום מחשבה זרה, אז 'והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם' רצה לומר כי הדבר היוצא מן הלב נכנס ללב, והבן.

גמר חתימה טובה! שבת שלום ומבורך!

לתגובות: Blu.israel@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

להגביה העוונות למעלה עד שיתבטלו

איתא בגמ' (ר"ה יז.) "ורב חסד מטה כלפי חסד היכי עביד רבי אליעזר אומר כובשו שנאמר ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו, רבי יוסי בר חנינא אמר נושא שנאמר (מיכה ז, יח) נושא עון ועובר על פשע".

ופירש שם רש"י "נושא מגביה כף מאזנים של עון", דכיון שהגביה העוונות מעל כף המאזנים, ממילא הזכויות הם כבדים יותר, וכ"כ רש"י בערכין (ח: ד.ה. נושא) "נושא ומגביה כף העונות למעלה כדי שיכריעו הזכויות", וכן ביאר הלקט יושר (ח"א עמ' קיט) "נושא עון אם עונות וזכויות שוין ח"ו, נושא עונות למעלה, מעתה הוי זכויות כבדים".

ובמהרש"א (ר"ה שם) כתב שלכן רבי יוסי ב"ר חנינא הוצרך להביא ראיה לדבריו מהפסוק בספר מיכה "דבקרא דכתיב בתורה נושא עון ופשע מתפרש ליה כפשטיה נשיאות עון ופשע דהיינו סליחה, אבל הכא (בספר מיכה) דשינה בעון לשון נושא ובפשע לשון עובר דריש ליה נושא עון מלשון מגביה ועובר כדתנא דבי ר"י מעביר ראשון וכו' שע"י שמעביר ראשון כו' מגביה כף העון ואמר כך היא המדה ר"ל שזו אחד מי"ג מדותיו דהיינו ממדת ורב חסד".

הרי דכאשר השי"ת דן את האדם ומניח המצות והעבירות על כף המאזנים, אם ח"ו העוונות וזכויות שוין, השי"ת מטה כלפי חסד ונושא עון שמגביה העוונות מעל כף המאזנים ועל ידי זה צד הזכויות כבדים יותר.

והדבר צ"ב מה הכוונה שהשי"ת מגביה העוונות, ולאן הוא מגביה אותם. בספר פני מנחם מהאדמו"ר מגור זצ"ל (כי תבוא תשנ"ד) הביא בשם הס"ק מרוזין זי"ע שביאר שהשי"ת "נושא" העון, כלומר שהשי"ת מרומם את החטא לעולם גבוה כל כך ששם באותו מקום אין החטא עושה רושם.

ומשמע שמייירי במי שלא עשה תשובה ועכ"ז השי"ת מטה כלפי חסד בזה שמגביה העבירה מעל כף המאזנים ומגביה עוונותיו למעלה עד שאינם כבדים עוד, והגם שהחטא עדיין נשאר אבל שם בעולמות העליונים אין החטא עושה רושם. והדבר צ"ב.

ונראה להסביר הדברים לפי ממירא אחרת של הס"ק מרוזין זי"ע (הובא בעירין קדישין השלם לפר' כי תשא) על דברי הגמרא בברכות (י.) דמסופר שם כאשר חלה חזקיהו המלך ונטה למות בא ישעיה הנביא לבקרו ואמר לחזקיהו המלך, "צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה" (ישעיה לח, א) וכבר נגזרה עליך גזירה, ענה לו חזקיהו המלך "בן אמוץ כלה נבואתך וצא, כך מקובלני מבית אבי אבא אפילו חרב חדא מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים" וכך הוה שחי אחר זה ט"ו שנים.

והקשה הס"ק מרוז"ין דאחר שאנו רואים שחזקיהו המלך הצליח לבטל הגזירה מעליו, למה לא היה ישעיה הנביא יכול לעשות כן, ולא עוד אלא שגם הוסיף ואמר לחזקיהו המלך שכבר נגזרה עליך גזירה ואי אפשר לבטלה.

והסביר הרה"ק מרוז"ין שחזקיהו המלך היה מלך ישראל אמיתי משורש מלכות, ובזוהר הק' (תיקו"ז הק' יז.) איתא "כתר עליון איהו כתר מלכות" והוא גבוה ממדריגת נבואת ישעיה הנביא, וזהו שהשיב חזקיהו המלך "כלה נבואתך וצא", שאין הכי נמי שבמקום שאתה עומד א"א לך לבטל הגזירה שאיך לך רשות לילך יותר גבוה, אבל "כך מקובלני מבית אבי אבא" ששורשם מלכות וכתר עליון ושם בשורש כתר עליון אפילו חרב חדא מונחת על צוארו אל ימנע עצמו מן הרחמים.

וכעין זה כתב האור החיים הק' עה"פ (במדבר טז, א) "ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי" ואמרו חז"ל שיעקב אבינו ביקש רחמים שלא יזכר שמו על מחלקותו, וכתב האור החיים הק' שיש לתמוה למה כן הוזכרו יצהר וקהת ולוי שהיו כולם צדיקים, וכתב האור החיים שבמחלוקת קרח לא רק שנפגמה נשמתו אלא שגם שורש הענף שבא ממנו נפגם דהיינו יצהר, ולא רק יצהר לבד אלא גם השורש למעלה ממנו שהוא בן קהת ובן לוי נפגמו ממנו.

וכתב האור החיים (באופן אחד) שחז"ל אמרו (סנהדרין קט:): שיעקב אבינו התפלל על עצמו שלא יזכר שמו, "וזו היתה תפלתו של יעקב, שלא יגיע כח החטא עד עיקר השורש שביעקב ולא ינתק חבל הכסף מעיקרו, ויש תקוה לאחריתם":

ויש לבאר הדברים עוד עם דברי בית הלוי (פר' בא, יב, יב) וז"ל בקיצור "העולמות נבראו קשורים יחד זה בזה והנהגת כל אחד תלוי בשלמעלה ממנו לא יפרדו וכמאה"כ (יחזקאל א) 'ובהנשא החיות ינשאו האופנים' כו', וכל אחד נמשך הנהגתו משלמעלה ממנו, ובכל עולם נשתנו הפעולות לפי טבעו של אותו עולם הקבוע לו בעת הבריאה, בעוה"ז האש שורף ועיקר כחו של האש נמשך משרשו בעולם שלמעלה ממנו, ושרשו שם אינו אש ממש רק היא בחינה ומציאות שממנו נשתלשל בעוה"ז כח האש, אבל בשרשו הוא בחינה אחרת.

כשהשליכו לאברהם אבינו לכבשן וניצול, הגם כי הוא נס גדול עכ"ז לא היה הנס רק בעולם התחתון דכאן טבע האש להיות שורף, אבל לפי טבע של עולם העליון דמשם נמשך כחו של האש שבכאן לא היה נס כלל כי ע"פ הנהגת עולם ההוא אין לו להיות נשרף כי חף היה מכל פגם, והנס היה יכול להיות עי"ז שיתחדש בזה העולם טבע והנהגת עולם העליון שעליו. וזהו שאמרו בפסחים (קי"ח) כשירד אברהם אבינו לכבשן אמר גבריאל ארד ואצילו, וגבריאל הוא שר של אש כמבואר שם, והכוונה דכשירד גבריאל ויהיה ההנהגה כאן כהטבע של מעלה וממילא ינצל דכח האש בשרשו אין לו מקום לשלוט באברהם, רק הקב"ה הצילו בעצמו כמבואר שם אבל ההצלה היה יכולה להיות ע"י המלאך, וכן הוא בכל הנסים שנעשו להצדיקים דאע"ג דהיו נסים גדולים מ"מ לא היה הנס רק בזה העולם אבל בעולם העליון היה כטבעו".

והיוצא מדבריו היא כעין יסוד הרה"ק מרוז"ין, דמאחר שכל הפעולות נשתנות לפי טבע העולם בהם נמצאים, ולכן בעולם שישעיה הנביא היה נמצא, היה רפואת החולי כדבר

שאי אפשר ולכן אמר "כבר נגזרה עליך גזירה" ואי אפשר לבטלה, אבל חזקיה הנביא היה יכול לעלות לעולם יותר גבוה, ושם בעולם ההוא היה אפשר לרפאות החולי.

וכן הדברים אמורים לגבי תשובה, שחז"ל אמרו לנו "גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד", הרי כאשר האדם זוכה לעשות תשובה הוא נתעלה לעולם אחרת ואין דנין אותו עוד לפי כללי עולם הזה אלא לפי כללי עולמות העליונים, ומה שעושה פגם בעולם הזה ככל שעולים גבוה יותר ויותר נעשה הפגם קטן וקטן יותר עד שבא לעולם ששם אין עושה שום רושם וכדברי האור החיים הק'.

ויכולים לתת דוגמא לזה שחז"ל גילו לנו שמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע, וזה אנו כן יודעים דרך בעולם הזה יש כבידות לכל דבר גשמי, וכך הוא מגדרי הטבע דכל דבר יש לו משקל בין רב בין מעט, אבל כאשר עולים למעלה לרקיע ויוצאים לגמרי מאויר העולם, שם אין שום כבידות וכל הדברים אין להם משקל וזה ידוע ומפורסם.

וכן הדברים לגבי מלכותא דרקיע, דכאשר האדם שב בתשובה ותשובתו עולה למעלה, אז ככל שהוא עולה לעולם גבוה יותר העוונות הכבדים שלו שעשה בעולם הזה נעשים שם יותר קלים עד שאין עושים עוד שום רושם למעלה.

וזה הוא עבודת הצדיקים ביום הכיפורים להעלות הכל למעלה, וכך אמר פעם הגה"צ ר' נטע ציינווערט זצ"ל כאשר דיבר אודות עבודת הקודש של הרה"ק מרוזין שאין לנו השגה כלשהו בזה, ואמר על כך בשם צדיקים שכשדיברו על עבודתו הק' ביום הכפורים, אמרו כי אצל הרה"ק מרוזין גם עבודת יום חול מדי יום ביומו היתה לא פחות בכהוא זה מהעבודה ביום הכפורים.

והסבירו ואמרו כי אצל אדם פשוט שייך חילוק של העבודה בין יום חול ליום הקדוש כי לא תמיד הוא מוכן ויכול לוותר על הכל ולהתאמץ בכל כוחותיו, אבל אצל הצדיק הלא כל מה שיכול לפעול ולעשות הוא עושה תמיד, ואין אצלו שום מניעה מלעשות כל מה שאפשר, וממילא כמה שיש בכח אדם להתפלל ולעבוד את ה' ביוהכ"פ כשהוא בשיא העבודה, אצל הצדיקים גם ביום חול עבדו את ה' בשיא הכח והמח, ולא שייך אצלם חילוק.

ואם כן מה היה החילוק בין עבודת הרה"ק מרוזין ביום חול לעבודתו ביום הכיפורים, ואמר רבי נטע בשם הרה"ק מטשורטקוב שאמר על זה "אבער אין אנדערע וועלטן", דהיינו שאף שמצד עצם העבודה לא שייך חילוק אצל צדיק האמת בין יום חול ליוהכ"פ, אבל מצד קדושת וגדולת היום הרי העבודה ביום הזה פועלת ומגעת לעולמות גבוהים ונעלים יותר.

וזה היה עבודת כהן גדול ביום הכיפורים וכדאיתא במדרש (ויקרא כא, יב) עה"פ "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש", "אמר ר' אבהו וכהן גדול לא אדם היה, אלא כההוא דאמר ר' פנחס בשעה שהיה רוח הקודש שרוי עליו היו פניו בוערות כלפידיים עליו הה"ד (מלאכי ב) כי שפתי כהן ישמרו דעת".

הרי שהכהן גדול היה צריך להתעלות כל כך עד שלא היה נחשב כאילו הוא נמצא עוד בעולם הזה ואינו אדם גשמי, ואמר הס"ק מרוזין זי"ע שלכן איתא במשנה במס' יומא (נב): דכאשר הכהן גדול נכנס לקודש הקדשים "הגיע לארון נותן את המחתה בין שני הבדים צבר את הקטרת על גבי גחלים ונתמלא כל הבית כולו עשן, יצא ובא לו בדרך בית כניסתו ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון".

והדבר פלא הלא היה ראוי שישפוך תפלה שמה בקודש הקדשים על צרכי ישראל המרובים אשר כל השנה הכין את עצמו לזה הרגע. רק הענין הוא דכאשר הכהן גדול בא למקום קדוש הזה קרוב לאור שכינתו ית', נשכחו ממנו כל עניני גשמיות מהעולם השפל, ורק בצאתו משם אחרי שהתחיל להיפרד מהקדושה נזכר מעט מצרכי עם בני ישראל והיה מתפלל תפלה קצרה.

וכן מובאים הדברים בעוד ספרים וכך איתא בספר עקידת יצחק (פר' וילך) מהרה"ק מאלכסנדר הי"ד: "כשנכנס הכהן גדול ביום הכפורים לקודש הקדשים היה מקודש בקדושה וטהרה והיה מופשט לגמרי מכל עניני העולם הזה ומכל הדברים הגשמיים, כלשון הכתוב (ויקרא טז, יז) וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו וגו', דהיינו שגם הכהן גדול לא היה בו שום ענין אדם גשמי", וכעין דבריו מובא בעוד הרבה ספרי קודש.

ובספרי אמרי מנחם (פר' ויגש) הוסיף תוספת ביאור וז"ל "כי בשעה שנכנס הכהן גדול לפני ולפנים היה בטל ונכנע בתכלית ממש, מהכרת בחינת אין עוד מלבדו, עד כי היה מתבטל ממציאאותו לגמרי, כמו שכתב המהר"ל ז"ל (נתיבות עולם נתיב הענוה פרק א) כי מי שרוחו נשברה כאילו הוא מבטל עצמו מן המציאות לגמרי".

ויסוד זה נוגע בזעיר אנפין לכל אדם, שביום הכפורים צריכים לבוא להכרה שאין עוד מלבדו וכל כוחי ועוצם ידי בטל ומבוטל כלא היה.

ובתנא דבי אליהו זוטא (פרק כב) מובא שעשרת ימי תשובה הם "כנגד עשרת הדברות שקבלו ישראל בסיני שאם יעשו תשובה שלימה בעשרת הימים מראש השנה עד יוה"כ שיקבלם בתשובה שלימה לפניו", וביערות דבש (חלק א דרוש ה' עמ' קיט) כתב "ויום כפור כנגד לא תחמוד ולכן אז בטלה החמדה".

הרי שביום זה צריך האדם להיות מסולק לגמרי מכל תאוותיו וחמדותיו בעולם הזה, שכל חמדת עולם הזה יהיה בטל אצלו כאילו שאינם, שצריך האדם להיות גבוה בעולמות עליונים. וזהו עבודתינו ביום הכיפורים להגביה את עצמינו מעל כל עניני עולם הזה ועל ידי זה נזכה לעלות מעלה מעלה.

*

ת'הא ש'נת פ'תיחת ד'לת

דורשי רשומות אמרו תשפ"ד ר"ת תהא שנת פתיחת דלת, ויש לבאר הדברים לפי מה שאנו אומרים בכל בוקר בפסוקי דזמרה "ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי", ויש מבוכה גדולה בספרי המפרשים איך לבאר "דליתני".

ובכמה מגדולי המפרשים כתבו שדליתני מלשון "דלת" והוא על פי הגמרא סנהדרין (קז:): שדוד המלך ביקש מהשי"ת שיודיע לכל שמחל לו על המעשה עם בת שבע "אמר ליה השי"ת בחייך איני מודיע אבל אני מודיע בחיי שלמה בנך. בשעה שבנה שלמה את בית המקדש ביקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים **דבקו שערים זה בזה**, אמר עשרים וארבעה רננות ולא נענה, אמר שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד, מי זה מלך הכבוד ה' עוזו וגבור ה' גבור מלחמה ונאמר שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד וגו' ולא נענה. **כיון שאמר ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דויד עבדך מיד נענה**. באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה וידעו כל ישראל שמחל לו הקדוש ברוך הוא על אותו העון".

וכתב שם התורת חיים בפירושו: "ונראה דהיינו הא דכתיב מזמור שיר חנוכת הבית לדוד ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי, לכך נקט חנוכת הבית לדוד לפי שהוא חנכו דתחילת תשמישו של כל דבר נקרא חנוך וכיון דהתחלת תשמישו של מקדש דהיינו עמידת הארון שם היה ע"י זכותו של דוד הוה ליה כאלו הוא חנכו והיינו נמי דקאמר ארוממך ה' כי דליתני, ולא אמר כי העליתני רמז לשערים ודלתות של בית המקדש שנפתחו על ידו, ולכך קאמר ולא שמחת אויבי לי כי אז ראו שונאיו שנמחל עונו".

וכ"כ בספר חוזה ציון מהמקובל האלקי ר' רפאל עמנואל חי ריקי זי"ע הי"ד בפירושו על תהלים וז"ל "ארוממך ה' כי דליתני ויהיה דליתני לשון הגבהה כדאמרן ולשון דלת כי בשבילי פתחת דלתות בית קדש הקדשים והגבהת אותם כמו שאמרו ז"ל" (שבת ל.).

ובאגרא דכלה פר' מטות גם כתב שדליתני מלשון דלת, אבל הוא כתב כוונה אחרת בזה, שאין המכוון רק לדלתות בית המקדש אלא לדלת של תשובה, דיש דלת להיכנס לעולם התשובה כדאיתא בגמ' ירושלמי (סנהדרין פר' י, ב) "והיו מלאכי השרת מסתמין את החלונות שלא תעלה תפילתו של מנשה לפני הקב"ה, והיו מלאכי השרת אומרים לפני הקב"ה רבונו של עולם אדם שעבד ע"ז והעמיד צלם בהיכל אתה מקבלו בתשובה, אמר להן אם איני מקבלו בתשובה הרי אני נועל את הדלת בפני כל בעלי תשובה. מה עשה לו הקב"ה חתר לו חתירה מתחת כסא הכבוד שלו ושמע תחינתו הדא היא דכתיב ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחינתו וישיבהו".

וכן היה לגבי דוד המלך שאויביו הסתכלו עליו שהוא בעל עבירה ובכל הזדמנות היו מרננים עליו ומבזים אותו כדאיתא בגמ' בבא מציעא (נט.). "אמר דוד לפני הקדוש ברוך, אפילו בשעה שעוסקין בנגעים ואהלות אומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו במה, ואני אומר להם מיתתו בחנק ויש לו חלק לעולם הבא, אבל המלבין את פני חבריו ברבים אין לו חלק לעולם הבא".

הרי שאפילו בתוך כותלי בית המדרש בין החכמים היו מדקירים אותו ומבזים אותו שהוא חייב מיתה וסברו שאין לו תקוה, ומיאנו להאמין שמחל לו השי"ת, ולא קבלו שהוא איש צדיק קדוש וטהור. ועל זה אמר דוד המלך "ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי" וכתב האגרא דכלה "ויש לפרש עוד, ארוממך ה' כי דליתני וכו' אמר דוד על עצמו, שאמרו רז"ל לא היה דוד ראוי לאותו מעשה רק להורות תשובה ליחיד (ע"ז ד:), וא"כ נעשה דוד דלת לשבים וז"ש ארוממך ה' כי דליתני, שעשית אותי דלת לשבים, אבל לא נדע סיפא דקרא לפי זה. על כן נ"ל לפרש דהנה אמרו רז"ל (שבת ל.) שלא רצו השערים והדלתים להפתח בימי שלמה עד שאמר זכרה לחסדי דוד עבדך, באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה, והנה למה הודיע השי"ת זה בעסק הדלתים, הוא לדעתנו מטעם הנ"ל להורות דמעשה בדוד היה כדי לפתוח דלת לשבים.

וז"ש ארוממך ה' כי דליתני, שעשית אותי דלת לשבים, בהודיע כל זה בפתיחת הדלתים שלא רצו לפתוח רק על ידי דוד, וזהו ולא שמחת אויבי לי, דבאותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה, שראו והבינו שלא היה דוד ראוי לאותו מעשה, רק להיות דלת פתוחה לשבים": (וכן הוא בבני יששכר, שבת, מאמר ד, כא).

ויש להוסיף עוד על דבריו, שמדוד המלך אנו לומדים לא רק שיש אפשר לחזור בתשובה אלא שגם לומדים ממנו עד היכן מגיע הכח של תשובה, שדוד המלך היה היסוד של הבית המקדש, והוא הגבר שעל ידו נפתחה שערי בית המקדש, שכולם ראו שלא היה שלמה המלך יכול לחנך הבית רק בזכות דוד המלך, ושונאי דוד היו חושבים שבודאי הוא לא היה ראוי לבנות הבית מחמת מעשה דבת שבע, וכאן ראו להיפך שלא רק שמחל לו השי"ת, אלא שרק בזכות דוד המלך חינוכו בית המקדש, ובמקום שבעלי תשובה עומדין אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד וזהו הפתחון פה לבעל תשובה.

הרי שמדוד המלך אנו לומדים עד היכן מגיע כח התשובה, כדאיתא בגמ' ע"ז (ד:): "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי לא דוד ראוי לאותו מעשה דכתיב ולבי חלל בקרבי אלא למה עשה, לומר לך שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד", וכתב שם רש"י לומר לך - גזירת מלך היתה ליתן פתחון פה לשבים":

דוד המלך פתח הדלת לכל בעלי תשובה שאפשר לכל אחד לחזור בתשובה ואין לאדם לחשוב שא"א לחזור בתשובה, וע"ז הודה דוד המלך להשי"ת ארוממך ה' כי דליתני שנתן שבח והודאה שהשי"ת בחר בו שהוא יהיה הדלת לפתוח שערי תשובה והוא יהיה הדוגמא לכל יהודי שאפשר לכל יהודי לחזור בתשובה.

ובזה גם מבואר ענין אמירת לדוד מזמור בליל ר"ה ויוה"כ, ששלמה המלך אמר פסוקים אלו כאשר השערים דבקו זה בזה "אמר שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד, מי זה מלך הכבוד ה' עזוז וגבור ה' גבור מלחמה ונאמר שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד וגו' ולא נענה. כיון שאמר ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דויד עבדך מיד נענה באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה וידעו כל ישראל שמחל לו הקדוש ברוך הוא על אותו העון".

כולם ראו שלא היה שלמה המלך יכול לחנך הבית רק בזכות דוד המלך, ושונאי דוד היו חושבים שבודאי הוא לא היה ראוי לבנות הבית מחמת מעשה דבת שבע, וכאן ראו להיפך שלא רק שמחל לו השי"ת, אלא שרק בזכות דוד המלך חינכו בית המקדש, ובמקום שבעלי תשובה עומדין אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד וזהו הפתחון פה לבעל תשובה.

ובזה מתורץ קושית הבכור שור (ע"ז ד:) ששאל דאיכא למידק ממ"ש (ערובין י"ח:) אדם הראשון חסיד גדול היה כיון שראה שנקנסה עליו מיתה עשה תשובה, ונתקבלה תשובתו כמו דאיתא במדרש דאמר לבנו קין עשיתי תשובה ונתפשרתי, והקשה הבכור שור דאם כן למה לנו למילף כח התשובה מדוד המלך, הלא כבר ראינו מאדם הראשון כח התשובה.

וכתב הבכור שור כמה תירוצים לקושיא זו ואח"כ כתב "והיותר נ"ל דלא קשה מידי, דהא אמרינן לקמן שהראה הקב"ה לאדם דור דור ודורשיו ומשמע דהראה לו כל מעשיהם כמ"ש ששמח בתורתו של ר"ע וכו' ומעשה זה היה קודם שחטא כמ"ש מהרש"א ז"ל שם, וא"כ מה ששב אדם בתשובה היה מפני שלמד מדוד ואלמלא לא שב גם הוא לא היה שב וק"ל".

ולפי דברינו י"ל עוד, שמדוד המלך ילפינן לא רק שתשובה מכפרת אלא שהוא עומד במקום שאפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד, שהיינו חושבים שהגם שנמחל לו לדוד אבל בודאי לא יהא ראוי לחנך על ידו בית המקדש, ולמעשה היה ההיפך שרק בזכותו נתחנך המקדש, וזה ילפינן דוקא מדוד המלך ולא מאדם הראשון שלא חזר לגדולתו הראשונה כמו שהיה קודם החטא.

ויסוד זה מובא בשערי תשובה (שער א אות מב) וז"ל: "ועוד יתפלל בעל התשובה אל ה' למחות כעב פשעיו וכענן חטאותיו ושיחפוץ בו וירצהו ויעתר לו כאשר אם לא חטא, כי יתכן להיות העון נסלח ונפדה מן היסורים ומכל גזרה ואין לה' חפץ בו ומנחה לא ירצה מידו. ותאות הצדיקים מן ההצלחות להפק רצון מה' ושיחפוץ בהם, ורצונו החיים הקיימים והאמתיים והאור הגדול הכולל כל הנעימות כענין שנאמר (תהלים ל, י) 'חיים ברצונו' ונאמר (שם פ, ב) ה' אלקים צבא-ות השיבנו האר פניך ונושעה ואמרו רבותינו ז"ל (מדרש תהלים מזמור פ) אין לנו אלא הארת פניך והוא ענין הרצון". עכ"ל השערי תשובה.

וכך היה מספר הרה"ח המפואר ר' שמעון קסטלניץ ז"ל שהכיר בעל תשובה אחד שהיה בעל מדריגה ואיש מיוחד, ושאל אותו איך זכה לחזור בתשובה כה נעלית עד שעלה להיות בעל מדריגה גבוהה כזו, והשיב לו האיש שבתחילת דרכו כשנתעורר לחזור בתשובה, נכנס לאדמו"ר הזקן מטשארטקוב זי"ע, ובכה מאד לפניו על עברו הקשה.

ואמר לו אדמו"ר הזקן בלשון קדשו: וויינט'ס נישט, איהר זענט א טיירע איד, אזוי ווי אונז. (אל תבכה, אתה יהודי יקר, אתה כמונו). דברי הרבי עשה עליו רושם אדיר והיה מצלצל תמיד באזניו שיכול הוא לעלות מעלה מעלה, ואכן נעשה לאדם בעל מדריגה.

וזהו עבודתינו בימים אלו לפתוח הדלת של תשובה ועל ידי זה נזכה שהשי"ת יפתח לנו הדלת של משיח בב"א.

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע ישיבת 'תורת דוד', מונסי ניו יורק

גילוי היופי הפנימי של עם ישראל ביום הכיפורים

יום כיפור הוא היום הקדוש בשנה, 'ומי יכילנו'. עם זאת, אם אמנם אנו מאוד משתוקקים לטהרה של היום הזה, מצפים לסליחה וכפרה שלו, אך יחד עם זה אנחנו גם נרתעים מהיום הזה... אנו מתכווננים ליום כיפור מתוך איזושהי תחושה בלב כי מצפה לנו יום קשה ומפרך, יום מאוד רציני ומתוח, שבו נעמוד בצום ובתפילה כל היום. יום של חשבון נפש והתבוננות, שבו צריך לומר 'על חטא' ולהתוודות, לעמוד ולהכיר בכישלונות ובמגרעות שלנו. לא העבודה הכי נעימה...

נוסף על כך, ככל ואנו עוסקים ב'התחלה חדשה' והזדמנות לפתוח פרק חדש בחיים, אצל רבים מאתנו זה מעורר מאבק פנימי בנבכי הלב. אנו חשים שכבר היינו שם, עשינו את זה בעבר כבר כל כך הרבה פעמים, ואיכשהו, כל שנה, לאחר שעובר תקופת החגים, אנחנו שוב מחליקים בחזרה לתוך ההרגלים השליליים הישנים שלנו, ולמה שהשנה תהיה אחרת...?

מחשבות אלו מעוררות רוח של ייאוש והרגשת חידלון שמתפשטת עלינו כל שנה מחדש בתקופה זו ומצטרפות לתחושת המתח ופחד שגם ככה קיימים בימים אלו, וככה הוא גוזלות מאתנו את ההזדמנות ליהנות מהיופי והעוצמה של היום הגדול והקדוש הזה. כי באמת יום כיפור הוא היום היפה והמשמעותי ביותר מכל ימות השנה. אני נזכר מידיד ותיק שכבר לא חי אתנו היום, יהודי מבוגר שלא זכה ללמוד הרבה תורה אבל פעם אצלו לב יהודי אמתי וכה אמר לי פעם בפשטות ובכנות: "אתה יודע ראביי, אצלי, יום כיפור זהו היום האהוב עלי ביותר מכל השנה! אני עומד בבית הכנסת כל היום, ואני מרגיש שזהו היום היחיד שאני חי באמת!". וזה כל כך אמתי. היהודי הזה לא היה תלמיד חכם גדול, בלשון המעטה, אבל הוא חי את הדברים בפשטות אמיתית והוא תפס, מהמקום שלו, את האמת במהותה של יום הכיפורים.

אכן, יום כיפור הוא היום הנפלא ביותר בשנה וחובה עלינו לתפוס את עומק משמעותו של היום, הכוח של היום, שלא נהיה כשוטה במאבד מה שנותנים לו, ובפרט כאשר מדובר במתנה כה יקרה.

*

אני נזכר מיום כיפור אחד בבחרותי. שהיתי אז בצל הקודש אצל מו"ר בעל התיבות שלום מסלונים זי"ע. במוצאי יום הקדוש קיימתי 'והביטו אחרי משה' ועקבתי אחרי הרבי זי"ע כאשר יצא מההיכל. עודני הולך אחריו ושמעתי אותו פונה למלווהו הגה"ח ר' חיים ורנר שליט"א, הוא תופס בידו ואומר לו: "אתה יודע מה הייתי רוצה עכשיו יותר מכל דבר בעולם?" חיכיתי לשמוע את התשובה. אני ידעתי מה אני רוצה, אני רציתי רק לשבור כבר

את הצום על כוס קפה עם קצת מזונות... אחרי כזה יום ארוך ומתיש, הרגשתי הקלה שב"ה עברנו את זה בשלום, ועכשיו אני רק רציתי לטעום משהו. אבל למה הרבי מחכה? מה הוא רוצה עכשיו?

המשיך הרבי זי"ע ואמר: "יותר מכל דבר, הייתי רוצה עכשיו עוד יום כיפור!".

באותו רגע זה הכה בי, תפסתי שיום כיפור זה הרבה מעבר ליום בו אנו עומדים לפני הקב"ה מתוודים על חטאינו ומבקשים סליחה ומחילה. זה לא יום של 'בדיעבד', מאחר שעשית עוונות, אז צריך לכפר עליהם. זהו יום בו אנו זוכים לכזו קרבה להקב"ה, עד שמגיעים לדרגת 'שכורת ולא מייך', להיות 'חולת אהבה אני' להקב"ה, זהו יום מאוד חיובי, יום של אהבה וקרבה להקב"ה.

הבה נתעמק קצת בממד הזה של יום כיפור, נבין את העוצמה שיש בו, כדי שנזכה להבין אל נכון את קדושת היום.

*

היום הקדוש נפתח עם תפילת כל נדרי. הקדמונים כבר דנו, איך יתכן שהחזן וראשי הקהל יהיה בכוחם להתיר את הנדרים ושבעות וחרמים. אבל בעיקר צריך להבין, למה בכלל 'כל נדרי' הוא דבר כה חשוב שעושים ממנו כזה עסק, עד שזהו הפתיח של יום הקדוש ומהרגעים המרטיטים והחזקים ביותר מכל תפילות היום. מה מונח בתפילה הזו? לכאורה, על פי תוכן התפילה, זה נראה פרט שולי ומינורי במכלול הדברים הנשגבים שמתחוללים ביום הקדוש הזה, מהו העסק הגדול שאנו עושים סביב הנדרים?

שמעתי פעם ממו"ר האדמו"ר מסלונים שליט"א רעיון מאוד חזק לבאר הדבר, והרעיון הזה בעצם שופך לנו אור חדש על כל מהות יום הכיפורים.

במסכת נדרים (סו, א) המשנה מלמדת על כמה סוגי נדרים והפתחים שעל ידם ניתן להפרם, ואז המשנה מספרת:

מעשה באחד שנדר מבת אחותו הנאה, [היות והיתה מכוערת, ולא רצה לשאתה לאשה]. הכניסוה לבית ר' ישמעאל וייפואה. אמר לו ר' ישמעאל: "בני, מזו נדרת?" אמר לו: "לאו", והתירה ר' ישמעאל. מסיימת המשנה: באותה שעה בכה ר' ישמעאל ואמר, "בנות ישראל נאות הן אלא שהעניות מנוולתן!".

והנה, לכאורה מה יש לבכות על דבר כזה, שהיתה מריבה וחזר החתן והתפייס ונעשה שלום. וכמו כן מה יש להתרגש כל כך ולבכות מכך ש'בנות ישראל נאות הן וכו'" וכי באמת כולם נאות הן? הרי יש כאלו ויש כאלו...

אך הביאור בזה, כי רבי ישמעאל התכוון בדבריו לנשמות ישראל, שגם הן מכוונות 'בנות ישראל', ועל כך בכה רבי ישמעאל, כי גם בנשמות ישראל יש ענין זה של 'נאות הן אלא שהעניות מנוולתן'. עניות זו היא העניות של החטא, וכלשון חז"ל (נדריים מא ע"א): "אין עני אלא בדעת". אנחנו עניים בדעת ולכן אנו נסחפים אחר רוחות הזמן, התאוות והדחפים הטבעיים שלנו, וכל מיני שטויות ומרעין בישין שמסתובבות לנו במוח ובלב ועל ידם אנו

מתלכלכים ומתנוולים. אבל באמת, מצד עצמותם, 'בנות ישראל נאות הן!' וכפי שאמר שלמה המלך (שה"ש א, ה): "שחורה אני, ונאווה". יש יופי וברק פנימי לבנות ישראל, וזה רק העניות שמנוולתן ולכן הן נראות שחורות...

והנה, העוונות והחטאים, הלכלוך שהתלכלכנו בו כל השנה, גורמת כביכול על הנשמות נדרים ושבועות והן גירשו מעל פני אבינו שבשמים. אבל בהגיע שעת כניסת היום הקדוש, בנות ישראל עוברות בחינת 'וייפודה'. או-אז מתגלה היופי האמתי של נשמות ישראל. וכדאיתא במדרש (שהש"ר א, לה) עה"פ "שחורה אני ונאווה", "שחורה אני כל ימות השנה, ונאווה אני ביום הכיפורים". ובשעה זו, כאשר ישראל עומדים במלוא יפיים, הם שואלים כלפי שמיא כעין שאלת רבי ישמעאל: "מזו נדרת? - האם מנאווה זו נדרת?!".

זהו ענין אמירת 'כל נדרי' בהתקדש חג ותוכן הפנימי של ההצהרה 'על דעת המקום ועל דעת הקהל' אנו מתירים להתפלל עם העבריינים - משמע כי בעצם יש בזה סרך איסור, אך ביום הכיפורים מתירים זאת. ולכאורה מה ההיתר ביוה"כ יותר מכל ימות השנה? - כי לאחר ונתגלה יופיו של כל יהודי, נוצר פתח להתרת נדרים, "וכי מזו נדרת?", ושוב נהיה קשר בין העבריינים להקב"ה. נתברר כי כל הנדרים שמפרידים בינינו לאבינו שבשמים לא שרירין ולא קיימים.

*

אולי נוכל להוסיף עוד משמעות בענין הנדרים, שהם מרמזים גם על כל הענינים שאנו קשורים אליהם והם נגד רצון הבורא. אימצנו לעצמנו כל מיני הרגלים ודפוסי הנהגה שאינם לרצון הבורא ונקשרנו אליהם. אנו נעולים בהם. זה כמו נדר ואין לנו איך להשתחרר מהם. עם הזמן, התרגלנו אליהם וכבר נדמה לנו כי זה מי שאנחנו. זוהי המציאות שלנו. אבל בפרוס יום הקדוש, כשמתחיל להתגלות היופי הפנימי והאמתי שלנו, אפשר להתיר את כל הנדרים, כי כעת מתברר שזה לא נכון! זה לא אנחנו! בנות ישראל נאות הן - אלא שהעניות מנוולתן!

תפילת 'כל נדרי' היא הפתיחה והכניסה של יום הקדוש, שהיא כתפילה מיוחדת לשעה בה כלל ישראל מתגלה בהדר יופיו הנאצל ביותר. וזהו ה'פתח' אף עבורנו, שעל ידו נוכל לעשות התרה, להתיר מעלינו כל נדרי ואסרי, הלו המה השלשלאות של ברזל שקושרות אותנו לזהות שאינה שלנו. שנוכל להכיר את זהותנו האמתית ולחזור להידבק באבינו שבשמים.

*

נמצאנו למדים כי עבודת היום והתכלית של יום כיפור היא לגלות את היופי והברק הפנימי שנמצא בתוך כל אחד מאתנו. זהו ביאור הגמרא (יומא פה, ב) [לפי מאן דאמר אחד], כי ביום כיפור, עיצומו של יום מכפר, שנאמר (ויקרא טז, ל): "לפני ה' תטהרו". ולכאורה, איך עיצומו של יום לבד מכפר? אלא כי עיצומו של היום, העוצמה והכח של יום כיפור, הוא 'לפני ה'', להיות לפני ה', וזה גופא פועל טהרה ומביא ל'תטהרו', כי על ידי זה מתגלה האמת הפנימית של כל יהודי.

'לפני ה'" - כאשר יהודי עומד לפני ה', מתחת לאור החזק של זרקור הקדושה של האור האלוקי, מתגלה היופי הפנימי של כל יהודי, מתגלים התשוקה וההשתוקקות והרצון האמתי שלנו להתחבר ולחיות עם הקדושה שחבויה אצלנו עמוק בלב, שזוהי המהות הפנימית של כל נשמה יהודית, ובאותו רגע נהיה 'תטהרו!' כל החטאים שלנו מאבדים את תוכנם ומתברר כמה הם שטחיים ואינם משקפים את מהותנו הפנימית והאמתית, הכל אבק ולכלוך חיצוני שנדבק בנו ואינו קובע בשום אופן את מהותנו האמתית.

*

שמעתי פעם שיחה מהאדמו"ר מטולנא שליט"א, והוא אמר שם רעיון נפלא שארצה לשתף אתכם.

בסליחות הראשונות, "במוצאי מנוחה", אנו אומרים: "מרום, אם עצמו פשעי קהליך, נא שגבם מאוצר המוכן בזבולך". ושאל האדמו"ר מטולנא, מה הפשט בזה? אם חטאנו, הרי חטאנו ועלינו לשאת בתוצאות. מה פשר הבקשה: 'נא שגבם מאוצר המוכן בזבולך'?

ופירש בזה על פי המובא בגמרא (חגיגה יב ע"ב), כי יש שבעה רקיעים, וזבול' הוא הרקיע הרביעי, ובו מיכאל הכהן הגדול עומד ומקריב נשמות ישראל. נשמות אלו, הלוא המה מיליוני הנשמות במשך כל הדורות שמסרו נפשם על קידוש ה', ומיכאל עומד ומקריבן על המזבח. ועל פי זה ביאר, דאמנם נכון, 'עצמו פשעי קהליך', אבל עמוק בפנים, הרי כל יהודי מוכן למסור את נפשו על קידוש ה', כפי שמתגלה ברקיע בשם 'זבול', ב'אוצר המוכן בזבולך'. המוכנות שנמצאת עמוק-עמוק בתוך כל אחת ואחת מנשמות ישראל, למסור נפשו על קדושת שמו יתברך, מוכיח את הקשר הפנימי שיש להם עם הקב"ה. קשר פנימי בל ינתק שקיים בכל יהודי. ומול רצון כזה שקיים בלב כל אחד ואחד, איזה ערך כבר יש לחטאיהם? איזה יחס יש בכלל ל'פשעי קהליך' לעומת היופי הפנימי שלהם שמתגלה באוצר המוכן בזבולך???

וסיפר האדמו"ר מטולנא כי שמע בעצמו מיהודי מבוגר בירושלים שהיה באושוויץ, ועל הדרגש שלו שכבו עוד שני יהודים, אחד היה חרדי והשני היה אתאיסט שונא דת מובהק שלמגינת ליבם היה משמיע כל הזמן את דעותיו הכפרניות.

בוקר אחד, ידעו שעומדת להתקיים 'סלקציה' באותו יום, והאיש הזה, האתיאסט, ידע שאין לו סיכוי לשרוד, הוא כבר היה מוזלמן ועתידו נחרץ למוות. מה עשה ביומו האחרון? הוא פנה לשכנו לדרגש, היהודי החרדי, שעד אותו יום היה מציק לו בטיעונים כפרניים. כעת כאשר הגיע יומו האחרון, הוא פנה אליו ואמר לו: "תראה, אני יודע שזהו יומי האחרון, עוד מעט יקחו אותי לתאי הגזים. תאמר נא לי, מה הם הפסוקים שיהודי אומר לפני מותו?". הוא היה חילוני גמור שלא ידע כלום. ושני החברים החרדים לימדו אותו ביחד את הפסוק 'שמע ישראל', עד שידע לחזור עליו בעל פה, וכך הוא הלך רגוע בדרכו האחרונה!

*

כל יהודי מוכן למסור את נפשו למען אמונתו. סיפר האדמו"ר מבלוז'וב זצ"ל, כי באחד ממחנות העבודה שהוא היה, ביום כיפור, הקומנדנט (המפקד), איש אכזר וחייתי, הכריח אותו ועוד כמה אסירים לנקות את חדרו. הקומנדנט ידע את התאריך העברי ואת משמעותו של היום, וזמם להציק להם ביום הקדוש הזה.

באמצע היום, האסירים עובדים קשה, האדמו"ר בעצמו נזהר שלא לעבור על שום איסור דאורייתא למרות שמדובר בפיקוח נפש, והקומנדנט נכנס עם מגש מלא אוכל חם וטעים, מהסוג שמעולם לא הביאו לאסירים במחנה, הריח נדף ומילא את חלל החדר, עורר את רעבונם של האסירים המעונים והמורעבים. והוא אומר להם: "הנה הבאתי לכם אוכל, בואו תאכלו!".

אף אחד לא ניגש.

בין האסירים היה גם קאפו, קראו לו ד"ר שניווייס, הוא היה יהודי חופשי רח"ל ששימש כרופא לפני השואה. פנה אליו הקומנדנט ואמר לו: "הר שניווייס, בוא, תטעם קצת מהמרק המשובח שהבאתי לכם". ענה לו הקאפו: "הר קומנדנט, היום הוא יום כיפור, אני לא אוכל". הקומנדנט התרגז נורא והתחיל לשאוג בקולי קולות שלא יעז לסרב ויאכל מיד. אבל הד"ר שניווייס לא הסכים לטעום ולו כפית אחת מהאוכל. או אז פנה אליו הקומנדנט ואמר: "או שאתה אוכל, או שאני יורה בך כאן ועכשיו!". שניווייס לא נכנע, "אתה יכול לעשות מה שאתה רוצה. היום הוא יום כיפור, זהו היום הקדוש בשנה עבורנו, ולא אוכל!". ואכן הקומנדנט הוציא את האקדח שלו וירה בו במקום.

לימים הפטיר האדמו"ר מבלוז'וב, שזה היה הרגע בחייו שבו זכה לראות את הנקודה הפנימית של היהודי מתגלה בשיא תפארתו. אמנם היא קיימת תמיד, אבל היא מתגלית בשעה של 'וייפואה'. היהודי הזה שהיה כל כך רחוק מכל סממן של היהדות ויופיה, באותו יום כיפור זכה לרגע של 'וייפואה', ואז נתגלה כי "בנות ישראל נאות הן אלא שהעניות מנוולתן".

*

ביום כיפור מתגלה העצם של יהודי. המוכנות שלו למות על קידוש ה', זהו העצם, המהות שלו. מי שאנחנו, מה שקובע את הזהות שלנו, הוא הדבר שעבורו אנחנו מוכנים למות. אלו הם הערכים הנעלים ביותר שלנו. וזה מתגלה ביום כיפור. אבל מה שאנחנו לוקחים מיום כיפור, זה לא רק למות כיהודי אלא אף לחיות כיהודי!

הכרתי יהודי עשיר שבערוב ימיו החל לחלק את כל נכסיו בין ילדיו. אפילו את הדברים הכי יקרים שלו, חילק. הוא אמר לי: "למה לחלק עם יד קרה (לאחר המוות), עדיף שאחלק את זה עם יד חמה!". יש הרבה עומק במשפט הזה.

ביום כיפור, לכל אחד יש את הקטעים בתפילה שמרגשים אותו באופן מיוחד, אצלי מדבר אלי באופן מיוחד קריאת עבודת הכהן הגדול שבתפילת המוספין. זה כל כך חזק, כל כך מרגש. לקרוא את כל סדר העבודה, לחוות את זה יחד עם כל ישראל בבית המקדש, לצייר את הקהל רוגשים בקודש הקודשים. בני ישראל עמדו בעזרה ועקבו אחרי עבודת היום,

הם התבוננו בכהן הגדול ברגעים הכי נעלים כאשר נכנס לקודש הקודשים, וראו את חוט השני מתחלף ללבן. אין לנו השגה ואפשר רק קצת לדמיין את רגשות הקרבה שהרגישו אז מכח הטהרה שהכהן גדול פעל למענם.

אבל יש קטע נוסף שמאוד מדבר אליי והוא אחד מזמני השיא של יום כיפור עבורי, וזוהי קריאת ספר יונה במנחה. ספר קצר אבל כזה שמכיל כל כך הרבה עומק, והמסר שלו חזק ביותר.

יונה בן אמתני היה תלמיד של אליהו הנביא, לפי דעה אחת (ירושלמי סוכה פ"ה ה"א) היה בן האשה הצרפתית שאליהו הנביא החיה אותו, ואחר כך נעשה תלמיד של אלישע. הקב"ה שלח אותו להחזיר בני העיר נינוה בתשובה, ומשום סיבות מאוד נעלות, הוא לא רצה למלאות את השליחות והחליט שהוא בורח. הוא עלה על ספינה מתוך כוונה ששם לא תחול עליו הנבואה (פדר"א פ"י). ואנו קוראים מה שאירע איתו, כיצד נרדם כאשר הסופה הכתה בים והספינה טולטלה ועמדה להישבר.

וחז"ל אומרים שזהו משל על מה שקורה איתנו. כל אחד מאתנו הוא יונה 'קטן'. אנחנו רוצים לברוח מהמפגש עם הבורא. לא רוצים לחיות 'וחי בהם' עם יד חמה, ודוחים דברים לעולם הבא, אז זה כבר יהיה עם יד קרה... איך שיהיה, בסוף הלא ניאליץ לעמוד מול פמליה של מעלה, מול כסא הכבוד. אבל אנחנו נכנסים לשינה עמוקה, 'וירדם', מתוך התעלמות מוחלטת מהתוצאות של המעשים שלנו...

אבל הקב"ה נותן לנו את האפשרות כשאנחנו עדיין כאן למטה לחזור אליו. זהו העצם של יום כיפור. אנו קוראים אל ה' מיוון המצולה, "מבטן שאול שיוועתי" (יונה ב, ג). כמו יונה שקורא אל ה' מתוך בטן הדג, כך אנחנו ביום כיפור. כל מציאות הטהרה של יום כיפור, היא כמו שאנו חוזרים למצב של עובר במעי אמו. הקב"ה מעניק לנו את ההזדמנות להתחדש, שנוכל לחזור אליו עם רוח חדשה, כמו יונה במקווה של הים.

יונה קורא אל ה' (שם פסוקים ג-ז): "ואני אמרתי נגרשתי מנגד עיניך, אך אוסיף להביט אל היכל קודשך. אפפוני מים נפש תהום יסובבוני... ותתעטף עלי נפשי את ה' זכרתי... ותבוא אליך תפילתי אל היכל קדשך". המילים האלו כה מגדירות את המציאות שלנו ביום כיפור.

המסר של ספר יונה הוא כי אנחנו לא באמת רוצים לברוח. אנו רוצים לחזור, לשמוע את קול ה' ולהיות קרובים אליו. יונה, הרי שמו הוא שם הציפור שמסמלת נאמנות וחיבור ושלום, "אחת היא יונתי תמתי" (שה"ש ו, ט). יונה זוהי הנשמה היהודית (זהר קצט ע"א), הנשמת אלוה ממעל שנמצאת אצל כל אחד מאתנו. זהו 'בן אמתני', הוא מחפש את האמת (זהר שמות קצו ע"ב).

אבל יש עוד ממד לנשמה כשהיא מושלכת כאן למטה, יונה גם מלשון 'הונאה' (שם קצט ע"א). יש בה ממד נוסף, שהוא היפוך האמת והנאמנות, הרצון להונות. לקצר תהליכים, אם תרצו...

וזהו המאבק התמידי שאנו חיים איתו, מריבה פנימית. אנו רוצים להיות משוחררים, להשתחרר מהעול של דבר ה', לישון, להיכנס לתרדמה בלי שום עול. קול ה' קורא אלינו: "פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי" (שה"ש ה, ב), ואילו אנחנו, אין לנו כוח להיפגש עם התביעה הזאת. אנו רוצים להיות משוחררים.

אבל ביום כיפור אנחנו מתעוררים, ואז מתגלה אצלנו את ה'יונה' שהוא בן 'אמתי', שהוא חי את הממד ה'אמתי' של היונה. את ה'יונה תמתי', היונה התמימה והחביבה. וזהו עיצומו-עוצמתו של יום כיפור. ביום כיפור הקב"ה קורא לנו לגלות את היופי הפנימי שלנו, "יפה את רעיתי ומום אין בך" (שה"ש ד, ז).

*

ביום כיפור אנו מתירים את הנדרים ומגלים את נאמנותנו הפנימית והאמתית. לא משנה מה שהיה עד עכשיו, מה היה בעבר; ביום כיפור אנו מוכיחים כי כל זה חיצוני, זה לא מלמד על הזהות האמתית שלנו. מי שאנחנו באמת, זה היופי הפנימי שמתגלה ביום זה, 'ונאוה - ביום כיפור'. אז מתגלה הקשר הפנימי והאמתי שלנו לקוב"ה, וזהו שורש הטהרה של יום כיפור, 'לפני ה' תטהרו'.

לתגובות: a0527151544@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים (באנגלית) בקו "חזק" של "חפץ חיים הריטג' פאונדיישן" שלוחה

1 - 5

בארץ הקודש: 03-929-0707 | בארה"ב: 845-356-6665 או 718-258-2008 | באנגליה: 44-

203-375-1580

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק

אם השעיר לעזאזל דינו כקרבת

וְהַשְׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לְעֶזְאֵזֶל יַעֲמִד חַי לְפָנָי ה' לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעֶזְאֵזֶל
הַמִּדְבָּרָה (ויקרא טז, י)

הגרי"ז הסתפק בגדר שעיר המשתלח, האם דין שעיר זה כדין קרבן וכדין השעיר שהוא לה', או שמא אין בשעיר זה קדושת הגוף וקדושת קרבן כלל, שהרי אין בה עבודת פנים, ועוד דאין בה כלל שחיטה ושאר העבודות, אלא רק סמיכה וידוי ודחיה לצוק (הביאו בקונטרס יונת אלם סי' ל"ד ס"ק ט"ו).

הגרי"ז בכתבים (זבחים קי"ג, עמ' קצ"ד) הביא בשם אביו הגר"ח מבריסק זצ"ל, דעד שיאמר הוידוי יש בו דין קרבן, ועבודתו בעצם הוידוי, ולאחר הוידוי יש בו רק מצות שילוח, ופקע מיניה שם קרבן עכ"ד.

השי' דהשעיר לעזאזל אינו כקרבת.

ובאמת דנחלקו בזה בראשונים האם השעיר לעזאזל דינו כקרבת, בגמ' (יומא ס"ו ע"ב) דרשו "עיתי" אפילו בשבת, ללמדך ששילוח השעיר לעזאזל דוחה את השבת, ודרשה זו דרשו גם בתורת כהנים (אחרי מות פ"ד ה"ה) והקשה הר"ש (על תורת כהנים שם) למה הוצרכה דרשה זו להתיר שילוח השעיר לעזאזל בשבת, והרי כל עבודות היום של יום הכיפורים דוחות את השבת, ומה טעם הוצרכה דרשה בפני עצמה ללמוד ששילוח השעיר דוחה את השבת ואינו נלמד מהדין הכללי שהשבת נדחית לצורך עבודת קרבנות היום, ותירץ שכיון ששעיר המשתלח לעזאזל אינו נחשב קרבן ואף אינו בכלל קדשי מזבח, משום כך אינו בכלל הדין הכללי שעבודת קרבנות דוחה את השבת, שאין שילוחו עבודת קרבן, אלא קיום מצות שילוח בלבד, ומטעם זה הוצרכה דרשה ששילוחו של השעיר דוחה את השבת.

ובתורת הקודש (ח"ב סי' נב) וכן בבית שמואל (יומא ס"ו ע"ב) ובמנחת אליהו (ח"ב סי' י"ז) ביארו את דברי הר"ש, דאף שקודם הגורל נחשבים שני השעירים לקרבן חטאת, מכל מקום אחר שהוגרל השעיר להשתלח לעזאזל פקע ממנו תורת קרבן חטאת ואין בו אלא מצות שילוח לעזאזל, ומשום כך אין ללמוד היתר לשלחו בשבת מהדין הכללי שעבודת קרבנות היום דוחה את השבת, והוצרכו לימוד "עיתי" להתיר שילוחו אפילו בשבת, והוכיחו מדברי הגבורות ארי (יומא מ"א ע"ב ד"ה בראש) דס"ל שאף לשיטת הבבלי כשיטת התורת כהנים שאחר ההגרלה פקע מהשעיר המשתלח תורת קרבן ואין בשילוחו אלא קיום מצות שילוח בלבד, והוא הטעם שמבואר בגמ' (שם ס"ב ע"ב) שאין חיוב שוחט קדשים בחוץ לשוחט שעיר המשתלח בחוץ אלא רק קודם הגרלה, אבל אחר שהוגרל להשתלח

לעזאזל אין בו חיוב שחוטי חוץ, שכיון שאחר שהוגרל להשתלח לעזאזל פקע ממנו תורת קרבן לא שייך לחייב בו חיוב שוחט קדשים בחוץ, שאין חיוב שחוטי חוץ אלא בקרבנות. הגבורת ארי הקשה על הגמ' (שם מ"א ע"ב) קשר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח, כיצד הותר לקשור לשון של זהורית לקרניו של השעיר, והרי בזה משתמש בשעיר של קרבן, ושימוש בקרבן אסור באיסור עבודה הנאמר בקדשים, כמבואר בגמ' (פסחים ס"ו ע"א) לגבי דין סכין לשחיטת הפסח אם שכח ולא הביא סכין מערב שבת בערב פסח שחל בשבת, מי שפסחו טלה תוחב בצמרו, גדי תוחבו בקרניו, והא עביד עבודה בקדשים, דעבד כהלל ומביאו חולין ומקדישו בעזרה, ומבואר שאף לצורך שחיטת הפסח אסור לתחוב הסכין בצמרו של קרבן הפסח משום איסור עבודה בקדשים, ורק קודם הקדשתו לקרבן יכול לתחוב בצמרו הסכין של שחיטה, ואם כן כיצד קושר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח והרי משתמש בקרבן ועובר באיסור עבודה בקדשים.

ותירץ הגבורת ארי דכיון שהוגרל השעיר לעזאזל וכבר לא יעשה בו עבודת קרבן פקע ממנו דין קרבן חטאת, משום כך אין בו בזמן זה איסור גיזה ועבודה שלא נאמר איסור זה אלא בקרבנות, ולכן שעיר המשתלח בזמן קשירת לשון של זהורית שהוא לאחר שהוגרל להשתלח לעזאזל כבר אינו קרבן ואין בו איסור עבודה בקדשים, ורק לגבי פסול בעל מום ומחוסר זמן התרבה שהוא פסול.

וכך כתב השפת אמת (מעילה י"א ע"ב ד"ה איברי) שאחר ההגרלה שהוברר שהשעיר ישולח לעזאזל ואינו קרב על המזבח לפני ה', אין עליו תורת קרבן כלל, והוסיף עוד שלפי זה בשעיר אחר ההגרלה אינו עובר באיסור מעילה בקדשי מזבח, כיון שכבר אינו קדשי מזבח, ואין בו אלא איסור מעילה שבקדשי בדק הבית.

התורת הקודש (שם) הביא ראיה ליסוד זה מדברי התוספות הרא"ש (שבועות ע"ב ד"ה דעבד), דמבואר שם בגמ' רבי אומר עיצומו של יום הכיפורים מכפר, והוקשו בגמ' כיצד שייך חיוב כרת על אכילה ביום הכיפורים הרי מיד מתכפר לו על עבירת האכילה משום עיצומו של יום הכיפורים שמכפר על כל העבירות בלא תשובה, ותירצו בגמ' דמיירי באוכל ביום הכיפורים סמוך לשקיעת החמה שבגמר אכילתו כבר יצא יום הכיפורים ולא התכפרה לו עבירת האכילה בכפרת עיצומו של יום וחייב כרת, וכתב התוספות הרא"ש שאי אפשר להעמיד חיוב כרת באופן שאכל ביום הכיפורים אחר שילוח השעיר משום ששעיר המשתלח מכפר על כל עוונות יום הכיפורים אף הנעשים אחר שילוחו, וביאר שם שאף ששאר קרבנות אינם מכפרים על עוונות הנעשים אחר הקרבתם, שונה הוא דין שעיר המשתלח שמכפר אף על עבירות שאחר שילוחו משום שעיר המשתלח לאו קרבן הוי.

וכתב התורת הקודש, שמבואר בדבריו ששילוח השעיר אינו עבודת קרבן אלא מצות שילוח בלבד, ואף שמבואר בגמ' שהשוחט השעיר לעזאזל בחוץ חייב משום שוחט קדשים בחוץ, זה נאמר קודם הגרלה שבזמן זה השעיר קרבן הוא, אבל לאחר הגרלה אין השעיר קרבן, ולכן חלוק הוא מעבודת קרבן שאינה מכפרת על עבירות הנעשות אחר עשייתה, ומכפר אף על עוונות שנעשו אחר שילוחו.

המשמר הלוי (יומא ס"ו ע"ב אות ט') הוכיח מדברי הר"ש בפירושו לתורת כהנים (אחרי מות פ"ד ה"ה) שביאר שהטעם שהוצרכה הגמ' (שם) להביא דרשה ששילוח השעיר דוחה שבת הוא משום שבזמן שילוח השעיר כבר יצא השעיר מקדושת מזבח ואין בו רק קדושת בדת הבית, ולא מפורש בתורה שדוחה שבת אלא קרבנות הקדושים בקדושת מזבח, ומבואר שבזמן שילוח השעיר כבר אינו קרבן, שאם היה קרבן הרי נתקדש בקדושת מזבח ככל הקרבנות, והרי מדברי הר"ש מבואר שאין לשעיר בזמן שילוח אלא קדושת בדק הבית ומוכח שאינו נחשב קרבן.

ובמשא יד (ח"א, אחרי מות) הוכיח מדברי האבן עזרא שכתב ששעיר המשתלח אין ראוי לקרותו שעיר חטאת, שאינו קרבן כיון שאינו נשחט ואין דמו נזרק אלא משתלח לעזאזל, ומבואר בדברי האבן עזרא ששעיר המשתלח אינו נחשב קרבן.

וכתב הבית הלוי (שו"ת ח"ב סי' מ"ג) שכיון שאחר שהוגרל השעיר להשתלח לעזאזל פקע ממנו תורת קרבן, שאר פסולים הפוסלים בקרבנות שנמנו ברמב"ם (איסור מזבח פ"ד ה"ו) כפסול נוגח, נעבד, נרבע, ואינו ממשקה ישראל, כשרים הם לשעיר המשתלח אחר הגרלה, שכיון שלאחר הגרלה אינו קרבן אינו טעם שיפסלו בו, חוץ מפסול בעל מום ומחוסר זמן שלמדו (יומא ס"ד ע"ב) מדרשות שפסולים אף בשעיר המשתלח אחר הגרלה

ובתורת הקודש (ח"ב סי' ה"ב) כתב דלאחר ההגרלה דאינו קרבן אין בו איסור תמורה שאם יחליפנו בשעיר אחר אינו עובר בלאו של לא ימירנו (ויקרא כז, י) האמור בקרבנות כיון שאחרי שהוגרל השעיר להשתלח לעזאזל כבר אינו קרבן ולא נאמר בו לאו זה.

השי' דהשעיר לעזאזל נחשב בקרבן.

התורת הקודש הביא (שם) השיטה מקובצת (השמטות, תמורה ו ע"ב, ד"ה דלא) שכתב שהדוחה שעיר המשתלח בעל מום לעזאזל עובר באיסור מקריב בעל מום לגבוה, שדחייתו לצוק היא הקרבתו, ומבואר בדבריו ששעיר המשתלח יש לו דין קרבן אף אחר ההגרלה בזמן דחייתו לצוק, ודחייתו לצוק זהו שחיטתו.

המשנת יעבץ (או"ח סי' נ"ו ענף א' ד"ה ויש) הוכיח מדברי המשנה (מנחות צ"ב ע"א) כל קרבנות הציבור אין בהם סמיכה חוץ מפר הבא על כל המצוות ושעיר המשתלח, ומבואר ששעיר המשתלח קרבן ציבור הוא, ועל זה אמרו שקרבן ציבור זה של שעיר המשתלח יחד עם קרבן פר הבא על כל המצוות יוצאים מכלל שרק קרבנות הציבור ויש בהם סמיכה, והרי הסמיכה אינה אלא בזמן הוידיוי שהוא לאחר ההגרלה ואף על פי כן נקרא במשנה קרבן ציבור, הרי שעיר המשתלח אף אחר ההגרלה נחשב קרבן.

בגבעת הלבונה (שו"ת או"ח סי' נ"ב) הוכיח מדברי התוס' (חולין ק"מ ע"א ד"ה למעוטי) שכתבו שפסול משקה ישראל הפוסל בהמות האסורות באכילה לישראל לקרבנות כמבואר בגמ' (מנחות ו ע"ב) פוסל אף לשעיר המשתלח אחר הגרלה, ואם שעיר המשתלח אינו קרבן ואין פוסל בו אלא הפסולים שהתרבו מפסוק, מניין נלמד לפסול אינו משקה ישראל אף בשעיר המשתלח, ומבואר ששעיר המשתלח נחשב קרבן אף אחר הגרלה, ומשום כך כל שאינו משקה ישראל פסול בו כפי שנפסלים בו כל הקרבנות.

הרשב"א (שבועות י"ג ע"ב ד"ה חומר) הביא ב' שיטות האם השעיר לעזאזל נחשב כקרבן, בפיו הראשון הביא מהתוספתא חומר בשעיר מיום הכיפורים, שהשעיר מכפר מיד, ויום הכיפורים אינו מכפר עד שתחשך, וחומר ביום הכיפורים מבשעיר, שיום הכיפורים מכפר בלא קרבן, ושעיר אינו מכפר בלא קרבן, וביאר הרשב"א, והכי פירושו דיום הכיפורים בלא שעיר המשתלח מכפר, מה שאין כן בשעיר שאינו מכפר אף על פי שהגרילו עליו, אלא אם כן נשתלח ושילוחו קרי קרבן לפי ששניהם שוים הקרב בפנים והמשתלח ושבפנים קרבן לה' והשני משלח לעזאזל, ומפורש בפירוש הראשון של הרשב"א ששילוחו של השעיר קרוי קרבן.

ובפירוש השני כתב לפרש שיום הכיפורים מכפר בלא קרבן שער הנעשה בפנים משא"כ בשעיר שאינו מכפר אלא א"כ קדם של שם שנעשה בפנים, והסיק הרשב"א דפירוש השני נראה לו יותר, מדקאמר שאין מכפר בלא קרבן, ואילו לפירוש הראשון לא ניחא, שאין שילוחו קרוי קרבן.

ביאור השי' דע"י ההגדרה נפקע מהשעיר לעזאזל דין קרבן.

וקשה לי להשיטות דאחרי ההגדרה (או לשי' הגר"ח בביאור דעת הרמב"ם לאחר הוידוי) נפקע מהשעיר לעזאזל דין קרבן, דסוגיא ערוכה היא בש"ס (נדרים כ"ט ע"א) דקדושת הגוף לא פקע בכדי, ואיך ע"י ההגדרה (או לשי' הגר"ח בדעת הרמב"ם ע"י הוידוי) נפקע דין קרבן מהשעיר לעזאזל אתמהה.

השעיר לעזאזל הוא השלמה לשעיר לה', והוזה כהקטר חלבים ואברים של שעיר לה'.

ויש לבאר על פי דברי הגבורת ארי (יומא ס"ו ע"ב ד"ה ואפילו) שכתב לבאר הטעם ששילוח השעיר דוחה את השבת הוא משום שעיר המשתלח כהקטר חלבים ואברים של שעיר לה', וענין הקטר חלבים ואיברים בקרבנות הוא שאף שיעקר כפרת הקרבנות הוא בזריקת דם על המזבח מכל מקום השלמת עבודתם היא בהקטר חלביהם ואיבריהם.

ולפי זה ביאר שכמו כן בעבודת שני השעירים שקרבן אחד הם, מצות קרבן זה הוא שיהא האחד קרב על המזבח והוא עיקר עבודתו, והשלמת העבודה היא בשילוח חבירו לעזאזל, ונמצא ששילוח השעיר לעזאזל הוא קיום השלמת הקרבת השעיר לה', וכיון שהשלמת עבודת קרבן הקרב לגבוה הוא, משום כך נחשב השעיר המשתלח קרבן עכ"ד.

ועל דרך זה כתב האבן עזרא (ויקרא ה, ח) לגבי קרבן עולה ויורד שנאמר בתורה (שם) שאם לא השיגה יד החוטא בשבועת שקר להביא שה לקרבן חטאת יביא שני תורים או שני בני יונה, ואחד מהם יוקרב עולה ואחד יוקרב חטאת, וביאר האבן עזרא ששני התורים שמקריבים, התור הקרב לחטאת ושכהנים אוכלים ממנו הרי הוא עומד במקום אכילת כהנים שישנה בקרבן השה, והתור הקרב לעולה שכולו לגבוה ואין בו אכילת כהן, עומד במקום הקטרת החלבים והאימורים שבקרבן השה אשר אין בהם אכילה לכהן.

בגמ' (חולין כ"א ע"א) דרשו על הפסוק ואת השני יעשה עולה כמשפט, שדין עולה זו שאינה קריבה אלא ביום, והקשה הרשב"א (שו"ת ח"א סי' רע"ו) למה הוצרכה הגמ' ללימוד שאין עולה זו של אחד מן בני היונה קריבה ביום, והרי שנינו (מגילה כ ע"ב) דכל הקרבנות

כולם אינם קריבים אלא ביום ונלמד מהפסוק 'ביום צותו', וא"כ גם עולה זו בכלל כל הקרבנות היא, ולמה הוצרכה הגמ' לימוד מיוחד לעולה זו שאין להקריב אותה בלילה.

ותירץ האור שמח (מעשר שני פ"ז ה"ג) על פי דברי האבן עזרא הנ"ל דשני התורים שמקריבים, התור הקרב לחטאת ושכהנים אוכלים ממנו הרי הוא עומד במקום אכילת כהנים שישנה בקרבן השה, והתור הקרב לעולה שכולו לגבוה ואין בו אכילת כהן, עומד במקום הקטרת החלבים והאימורים שבקרבן השה אשר אין בהם אכילה לכהן, וכיון שהקטר חלבים ואיברים זמנו אף בלילה כפי שמבואר בגמ' (מנחות ע"ב ע"א) משום כך היה בדין שאף עולה זו שעומדת במקום הקטר חלבי ואימורי השה יהיה דינה שקריבה בלילה, ומשום כך הוצרכה הגמ' ללימוד מיוחד לעולה זו אינה קריבה אלא ביום, ואי אפשר ללמוד מהלימוד של כל הקרבנות.

כמו כן שעיר המשתלח הוא השלמה לשעיר הקרב לה' והווה כקרבן אחד, ולכן שעיר המשתלח נקרא קרבן כיוון שהוא חלק והשלמה לשעיר לה', אבל אינו קרבן בעצמיותו, וממילא יש לומר דהא דאמרינן (נדרים כ"ט ע"א) דקדושת הגוף לא פקע בכדי, היינו דווקא היכא שהיא קרבן בעצמיותו אז הקדושה שבו אינו נפקע, משא"כ בשעיר לעזאזל שאינו קרבן בעצמיותו והוא רק השלמה לקרבן לה', ממילא יכול ליפקע קדושתו לאחר ההגדלה.

ביאור העניין דהשעיר הוא רק השלמה לשעיר לה', כיוון שהוא מקלפית נוגה, ולוקח עליו את חלק הרע.

ביאור העניין למה השעיר לעזאזל הוא אינו קרבן בעצמיותו והוא רק השלמה לקרבן לה', יש לבאר עפ"י מה שמבואר מהאריז"ל (ליקוטים, אדם ישר עניין צלם האדם) עניין השעיר לעזאזל, דקליפת נוגה חציה טוב וחציה רע, והיא מפסקת בין הקדושה ובין החול, וביום הכיפורים צוה השם יתברך וברשותו אנו שולחים לסמא"ל שעיר אחד, שהוא טוב ורע, ואז הוא שמח על השלש קליפות רעות, כי כבר קבל שפע וחיות באותו הטוב שבאותו השעיר, כנודע כי הסבה אשר הם רודפים אחר הקדושה הוא להחיות עצמם, כי בלתי הם מתים, וזה שמחה גדולה שמקבל סמא"ל על ידי שעיר לעזאזל, ובפרט כשניתן לו מדעתינו מתנה גמורה שלא ביגיעה, ואז היו ישראל מתוודים על ראש השעיר עוונותיהם, ובכח התשובה ההיא מצוות עשה, אז מתברר חלקו של היצר הרע, ונפרד הטוב שבו מהרע שבו, כי אפשר שיהיה כמתחילה קודם שחטא שהיו ביחד מעורבים, כי על ידי העבירה נתגשם וגבר הרע ונתחזק, והיה הטוב כפוף תחתיו, ועתה על ידי התשובה שב אותו החלק הטוב שהיה כפוף תחתיו למקומו, וזהו פירוש תשובה.

ואז נפרדים על ידי כן ואינם עתה מחוברים בקליפת נוגה, אמנם הרע שבו שכבר נגמר היה נדבק האותו השעיר ויצא לגמרי אל הקליפות הגמורות, והטוב חוזר אל הקדושה עליונה, ולא לקליפת נוגה, וזה סוד שמחת סמא"ל שרואה שהתקף עתה ובכל דעתו רוצה להדביקה עמו, והוא שוטה כי אדרבה גחלים אתה חותה על ראשו, פירוש כי בתחילה שהיה הרע בקליפת נוגה מעורבת עם הטוב היתה לו אחיזה גדולה, כי בהכרח הקדושה העליונה היא מושפעת לאותו הטוב שהוא מחלקה להחיותו, כי זהו סוד גלות ישראל בין

האומות שאמר רבי שמעון בר יוחאי במדבר סיני, שאז נאמר (שיר השירים א, ו) שמוני נוטרה את הכרמים, והבן זה, ואמנם עתה שנפרד הטוב מהרע אבד סמא"ל אותו חלק השפע שהיה נשפע מבחינת אותו הטוב, ונמצא כי זה סיבת רעתו של ס"מ והפסידו הגדול, ואדרבה מה שהיה הוא תחילה נשלם עתה הוא להיפך, כי זה' ישלם לך ישלימנו לך, פירוש כי הטוב נשלם ומתחבר עם הנפש הקדושה שבאדם, ואז האדם וס"מ נתחסר, ואבד הטוב ההוא עכ"ד

וזהו ביאור דברי המדרש (פרקי דרבי אליעזר, פרק מ"ה, וכ"ה בילקו"ש אחרי מות רמז תקע"ח) וזה לשונו, "אמר סמא"ל לפני הקב"ה, רבון כל העולמים, על כל אומות העולם נתת לי רשות, ועל ישראל אין אתה נותן לי, אמר לו, הרי יש לך רשות עליהם ביום הכפורים, אם יש להם חטא, ואם לאו, אין לך רשות עליהם, לפיכך נותנין לו שוחד ביום הכפורים, שלא לבטל את ישראל שלא יקריבו את קרבנם, שנאמר "גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל", גורלו של הקב"ה לקרבן עולה, וגורלו של עזאזל שעיר חטאת, וכל עונותיהם של ישראל עליו, שנאמר "ונשא השעיר עליו את כל עונותם אל ארץ גזירה".

ראה סמא"ל שלא נמצא בהם ביום הכפורים חטא, אמר לפניו "רבון כל העולמים, יש לך עם אחד כמלאכי השרת שבשמים, מה מלאכי ישראל אין בהם אכילה ושתייה, כך ישראל אין להם אכילה ושתייה ביום הכפורים, מה מלאכי השרת יחפי רגל ביום הכפורים, כך ישראל יחפי רגל ביום הכפורים, מה מלאכי השרת אין להם קפיצה (וי"ג קפיצין, פי' קיפול ברגליהם), כך ישראל עומדים על רגליהם ביום הכפורים, מה מלאכי השרת שלום ביניהם, כך ישראל שלום ביניהם ביום הכפורים, מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא, כך ישראל נקיים מכל חטא ביום הכפורים, והקב"ה שומע עתירתן של ישראל מן הקטיגור שלהם, ומכפר על המזבח, ועל המקום, ועל הכהנים, ועל כל הקהל מקטון ועד גדול, ועל כל עונותיהם של ישראל ועל כל העם, שנאמר "וכפר את מקדש הקדש" עכ"ל המדרש.

ידוע דדברי רשות הוא בקליפת נוגה, וזהו יש לך רשות עליהם היינו קליפת נוגה, ונותנין לו שוחד את השעיר לעזאזל, וזהו ביאור העניין שהשעיר לעזאזל אינו קרבן בעצמו והוא רק חלק מקרבן לה' ומשלים אותו, דדברי הרשות מעורב מטוב ורע, ולאחר ההגדלה מתברר חלק הטוב מחלק הרע של קליפת נוגה, חלק הטוב הולך קרבן לה', וחלק הרע הולך שעיר לעזאזל.

ביאור העניין דהשעיר לעזאזל מכפר גם אם לא נדחה על הצוק.

בפסוק נאמר (ויקרא ט"ז, י) יעמד חי לכפר עליו, ובגמ' (יומא מ ע"ב) עד מתי יהיה זקוק לעמוד חי, עד שעת מתן דמו של חברו דברי רבי יהודה, רבי שמעון אומר עד שעת וידוי דברים, ומבואר שאף שמצוה לשלוח השעיר לעזאזל, מכל מקום אם מת קודם שילוח אינו מעכב ואין צריך להביא שעיר אחר תחתיו, שלא נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון אלא בשעת וידוי, דלפי רבי שמעון צריך השעיר לעמוד חי בשעת וידוי, ולפי רבי יהודה אחר מתן דמו של שעיר לה' אינו מעכב, אבל אחר וידוי לכולי עלמא אינו מעכב, ואם מת אין צריך להביא אחר תחתיו.

ובס' גחלי אש (סי' ל"ז ד"ה ולענין) הקשה דהרי כל כפרת כלל ישראל בשעיר תלוי בוידוי שעליו ובשילוחו לעזאזל, שכך אמרה התורה (ויקרא ט"ז כ"ב) ונשא השעיר עליו את כל עוונותם אל ארץ גזירה ושילח את השעיר במדבר, ושנינו בגמ' (שבועות ב ע"ב) שכל קרבנות היום על טומאת מקדש וקדשיו הם מכפרים ושעיר המשתלח על כל עבירות שבתורה הוא מכפר, ואם כן כיצד שייך ששילוח השעיר אינו מעכב ואם מת השעיר לאחר הוידוי אינו מביא אחר תחתיו, ובמה יתכפרו בני ישראל.

ותירץ שכיון שהוגרל השעיר להשתלח לעזאזל, בדבר זה נשלמה כפרתם של ישראל, שבזה שנגמר דינו להידחות על הצוק נכנסו ישראל תחתיו לחיים גם אם לא נדחה על הצוק, וכדין אדם שנגמר דינו בבית דין למיתה, שגמר דינו הוא המיתה שבו ונחשב גברא קטילא, כמו כן השעיר שנגמר דינו להידחות על הצוק בעזאזל נחשב כנעשה בו דחייה זו עכ"ד.

על פי הנ"ל מבואר היטב דבריו, דע"י הגורל הוברר קליפת נוגה חלק הטוב הלך לשעיר לה', וחלק הרע הלך לשעיר לעזאזל, וממילא בגורל נשלמה כפרתם של ישראל, כיוון שכל חטאם הוברר ועבר על השעיר לעזאזל, גם ללא דחיה על הצוק.

להצלחת נישואי בתי עב"ג הרב המופלג יצחק אהרן ברנשטיין נ"ו שהזיווג יעלה יפה ובניין עדי עד, דורות ישרים מבורכים.

לע"נ אבי ר' משה בן הר"ר מנחם מנדל ז"ל : לע"נ ר' אברהם בן הר"ר בן ציון ז"ל

לע"נ מנחם מנדל בן הר"ר חיים דוד ז"ל : לע"נ שרה זיסל בת הר"ר יוסף ז"ל

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה

בביאור החילוק בין עבודת ראש השנה לעבודת יום הכפורים

א. תענית יט. "וכן עיר שיש בה דבר או מפולת אותה העיר מתענה ומתרעת וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות רבי עקיבא אומר מתריעות ולא מתענות".

ובביאור מחלוקת התנאים הביאו הראשונים את דברי הירושלמי מסכת תענית פרק ג ה"ג: "וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות. שכן מצאנו ביום הכיפורים מתענין אבל לא מתריעין, רבי עקיבא אומר מתריעות אבל לא מתענות. שכן מצאנו בראש השנה מתריעין אבל לא מתענין".

ונראה בדברי הירושלמי שבין רבי עקיבא ובין החולקים עליו מודים שיש לחלק בין העיר הנמצאת בצרה לסביבותיה, ואין להטיל על סביבות העיר תענית והתרעה, ונחלקו אם לדמות את דין סביבות העיר לראש השנה או ליוהכ"פ.

וצ"ב מה הם שני מהלכים אלו ומהו הנידון אם לדמות את סביבות העיר לראש השנה או ליוהכ"פ.

ב. ועוד משמע בדברי הירושלמי שהטעם שבר"ה אין מתענים אינו משום חיוב השמחה שיש בו (או עכ"פ, לא רק משום טעם זה), שהרי ע"פ טעם זה לא שייך להביא מראש השנה לענין ההנהגה בימי הצרות שבכל השנה^{לד}. וצ"ב אמאי באמת אין מתענים.

ומאידך צ"ע אמאי אין מתריעים ביוהכ"פ, הלא שעת גמר הדין הוא, ואין לך צרה גדולה מזו, ולא גרע משעת מלחמה וכדו'. (והעירני גיסי הרה"ג ר' שמואל כהן שליט"א, עורך המדור 'דעת כהן' שכן מבואר להדיא בדברי הריב"ש בשו"ת סימן תקיב בענין אמירת אבינו מלכנו ביוהכ"פ שחל להיות בשבת "ובגירונד"א נהגו ג"כ שלא לאמרו בהם מן הטעם הזה זולתי ביום הכפורים שחל להיות בשבת, מפני שהוא גמר דין. ואם לא עכשיו אימתו, ועשאוהו כנרדף שצועקין עליו בשבת כשיש בו סכנה ליומו". ולדברי הריב"ש מתעוררת השאלה ביתר שאת, שאם עשאוהו כנרדף היה לנו להתריע, עכ"פ בשעת תפילת נעילה).

ג. ונראה שאכן יש לומר שב' עניינים אלו הן שתי צורות חלוקות בעבודת ה': הדרך האחת - הקריאה לקב"ה, ההכרה שהכל ממנו וההודאה לו על טובותיו. והדרך השנייה - ההכרה שהנהגת הקב"ה את עולמו היא ע"פ מעשינו, ושינוי מעשינו לטובה מביא לשינוי ההנהגה עימנו לטובה^{לה}.

^{לד} ועי' בראבי"ה חלק ג - הלכות תענית סימן תתעד שהביא דברי הירושלמי וכתב הכי "שכן מצינו בראש השנה מתריעין ולא מתענין. מכאן פסק האי בר נחשון גאון דאסור להתענות בראש השנה" וצ"ב מנא להו שאסור להתענות, דלכאורה כוונת הירושלמי היא שבר"ה אין חובה להתענות. ואם טעם האיסור הוא משום שבר"ה יש חיוב שמחה א"כ מה השייכות בין ר"ה לשאר הצרות דעלמא. ולמה שיתבאר בהמשך אולי יש לומר שעצם חיוב השמחה הוא משום שכל המהלך בראש השנה שונה מיוהכ"פ, וכמו שיתבאר. ויל"ע עוד בזה.

^{לה} ובנפש החיים שער א האריך ביסוד זה, ועי' בהגה"ה בפ"ד שם שענין זה נכלל בלשון המשנה "דע מה למעלה ממך", שכל מה שנעשה למעלה בעולמות העליונים גבוהי גבוהים. הכל ממך הוא על פי מעשיך, על פיהם יצאו ויבואו".

ועוד נראה שאף שלקושטא דמילתא אין כל סתירה בין שתי דרכים אלו, מכל מקום ידוע שמי שעיקר עבודתו היא בדרך הראשונה לפעמים אינו חש כראוי את גודל האחריות שמוטלת עליו לתקן את מעשיו, ומאידך, מי שעיקר עבודתו היא בדרך השנייה לפעמים אינו חש כראוי כמה הכל מכל כל הוא מהקב"ה.

והשתא יש לומר שעבודת התקיעה וההתרעה היא לכוון את דעת הציבור לעורר רחמי שמיים ולקרוא לקב"ה בתקיעת השופר ותרועת החצוצרות^{לו}, ואילו עבודת התענית עיקר העבודה היא להתעורר להכנעה, למיעוט הגאווה ולמיעוט התאוה. ועל כן בראש השנה, יום המלכת ה', יש להתחזק בעבודה על ההכרה במלכותו ושליטתו של הקב"ה, ומשום כך אין ביום זה עסק בתיקון המעשים בפועל אלא הוא יום של קריאה לקב"ה ובטחון מושלם בו. אבל ביוהכ"פ הדגש הוא על עבודתנו העצמית, ומצוות ההיטהרות המוטלת עלינו, ועל כן מדאורייתא אין ביום זה מצוות קריאה לקב"ה, ועיקר עבודתנו היא בזיכור עצמנו בתענית ובתשובה.

ונראה שיש מקום לכוון הדברים בדברי הגמ' ראש השנה (כו:): "דתניא רבי יהודה אומר בראש השנה היו תוקעין בשל זכרים כפופין וביובלות בשל יעלים וכו', בראש השנה כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי, וביום הכפורים כמה דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי". והנה מקובלנו מהגר"י סלנטר (אגרת ז') בפירוש ענין ה"כייף איניש" בראש השנה שהוא שישבור האדם את רוחו בשברון לבב. והשתא לבב. והשתא צ"ע מדוע ביוהכ"פ יש לנהוג להיפך, וכי ביוהכ"פ אין האדם צריך לשבור רוחו בעמדו בדין לפני בוראו^{לז}.

ולמה שנתבאר יש לומר שעבודת יוהכ"פ אכן אין עיקרה בהכנעה כלפי הקב"ה, כיון שכאשר האדם עומד כפוף הוא מטמין בחיקו את כל חטאיו ומידותיו ואין הם נראים, ועל כן על האדם לפשוט עצמו, ולחקור ולבדוק בכל קמט וקמט ממעשיו ומידותיו, אם הם בשלמות הראויה.

ונמצא שבראש השנה עיקר העבודה הוא להכיר במלכות ה' ושליטתו על העולם ועל האדם, ואילו ביוהכ"פ עיקר העבודה הוא שיעסוק האדם בחיפוש במעשיו ובתיקונם.

ד. ובזה נתבארו דברי הירושלמי; בכל סדר תעניות בעיר הנמצאת בצרה, העבודה היא כפולה, בין בקריאה לקב"ה ובין בעבודת תיקון המעשים. אבל כלפי הערים שאין בהם צרה אלא שהן בסביבת העיר שיש בה צרה נחלקו התנאים אם עיקר עבודתם היא בהתרעה -

^{לו} וכידוע בשם הגרי"ז (עי' משאת המלך פרשת בלק) שהוכיח מלשון הרמב"ם (פ"א מהלכות תענית הלכות א' - ג') וז"ל מצות עשה מה"ת לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבוא על הציבור שנא' על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות" שתרועת החצוצרות (וכן השופר) היא בגדר זעקה לקב"ה. וע"ע שפת אמת דברים (ראש השנה) "ואפשר זה עצמו בחי' השופר כדאיתא בזה"ק שיש צעקה בלב שא"י לפרש בפה ע"ש שמות כ' ע"א".

^{לז} אמנם ברש"י (שם ד"ה כמה דכייף) ומפורש יותר בריטב"א (שם) נראה שטעם הפשיטות הוא משום ענין התקיעה ביוהכ"פ של יובל, וכמ"ש הריטב"א "וביובל בעי של יעל פשוט לפי שהוא דרך חירות לעבדים שנשאו ראש". ולדבריהם לא קשיא מידי, דדין מיוחד הוא ביובל, ואינו נוגע לכל יוהכ"פ דעלמא. אבל לכאורה יש לדייק בלשון הגמ' "ביוהכ"פ כמה דפשיט איניש דעתיה", שלא נקטה "ביובל" כמה דפשיט איניש דעתיה" שאף בכל יוהכ"פ יש ענין שיפשוט האדם את דעתו.

קריאה לקב"ה וההתחזקות בידיעה שהכל ממנו, או בתענית - עבודת ההכנעה והזיכוך העצמי.

גמר חתימה טובה

לתגובות: c053312259@gmail.com

הלכות לחודש תשרי מאת עמוד ההוראה הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א רב
ואב"ד צפון ירושלים עיה"ק - מפעל "משיב כהלכה"

ירח האיתנים תשפ"ד

הלכות סדורות מאת מורנו הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

סדר יום הכיפורים

תפילות יום הכיפורים.

ב. רבים נוהגים, שלפני שחרית פותחים הארון ואומרים אנעים זמירות, ואח"כ אדון עולם.

ג. אחר קריאת התורה אומרים יזכור, והאומרים יזכור לא אומרים קל מלא רחמים.

ד. גם אלו שמתפללים ביחידות, או שקשה להם לבוא לביהכנ"ס, יכולים לומר יזכור.

ה. במוסף אומרים סדר העבודה, ובפוסקים כתבו שנכון שכל אחד ידע פי' המילים של העבודה, ויצטער בלבו על שכך עלתה בימינו ועדיין לא זוכים לעבודה במעשה ממש, ויתפלל בליבו שיבנה ביהמ"ק במהרה.

ו. מי שהוריד טליתו בין מוסף למנחה אפילו לכמה שעות, אי"צ לברך שוב, כיוון דהמנהג ללבוש שוב במנחה, אינו מסיח דעת (וכדמוכח בביאורה"ל בסימן ח סעיף יג), וההולכים למק"א לישן וכדו' ילכו עם הטלית.

ז. מנחה הוא תפילה חשובה יותר מנעילה, משום שאליהו לא נענה אלא בתפילת המנחה, ונפק"מ להגיש בעל תפילה גדול יותר במעשים.

ח. נעילה יש להתפלל בזמן שיגמור עם השקיעה, וקדיש יגיד עם צאת הכוכבים.

ט. אין להאריך בתקיעה יותר מהשיעור הנצרך, כדי שלא לצער את הציבור המתענים.

י. עושים הבדלה לפני מעריב כדי לאפשר לזקוקים לשתות או לאכול.

דינים כללים

א. יש לחנוך הקטנים לצום מגיל תשע, ויאכלו בבוקר קצת אחרי השעה שרגילים לאכול כל יום, כגון הרגיל לאכול בשמונה יאכל בשמונה וחצי, ואם כוחו ליותר אפשר יותר, אך לא יאריך באופן שיוכל לבוא לסכנה.

ב. בשנת השלוש עשרה (קודם בר מצוה) לזכר ובשנת השתים עשרה לנקבה יש הצמים, ורק בתנאי שהילד מסוגל לכך, ויש לבדוק זאת טוב ולהתייעץ עם חכם, כי בדורות אלו שירדה חולשה לעולם לא כולם מסוגלים לכך.

ג. האוכלים פת, יוסיפו יעלה ויבוא בברכהמ"ז, אך אין עושים קידוש.

ד. מי שחלש ביוהכ"פ, בפרט אלו שמעיקר הדין יש ספק אם חייבים, במקום סכנה יתחיל לשתות ולאכול לשיעורים, ואם לא מועיל ישתה ויאכל רגיל, וצריך להתכונן לפני יוהכ"פ למצב כזה ולהתייעץ עם רופא ומורה הוראה בדיוק מה יעשה בכל מצב, ואין לאדם להחמיר על עצמו במקום שאמרו להקל כי פיקוח נפש דוחה הכל.

ו. הזקוק לקחת כדור עם מים, לכתחילה יקח בלי מים, אך אם א"א 'ימרר' המים וישתה פחות משיעור.

ז. גם מי שהתירו לו לאכול, מותר לו רק באופן שהתירו לו, דהיינו אם הותר לשיעורים, לא יאכל יותר מזה וכן אם הותר לאכול, יאכל כפי ההיתר, וישאל על כל פרט מורה הוראה.

ח. מי שנחלש עד שהתעלף, אין צריך לשאול חכם ויאכל וישתה עד שיחזור לעצמו.

ט. היכול לשתות ע"י עירווי נוזלים מבחוץ, עדיף שיעשה כן ויעשה החבלה ע"י נכרי.

י. יש לזכור ככלל, שספק פיקוח נפש מותר, לכך כל פעם שיש לנו לפנינו חולה וספק אם חייב לשתות או לאכול ואין מי לשאול, מתחיל להאכילו לשיעורים ואם לא רואים הטבה אוכל רגיל עד שמתייצב המצב.

יא. לאחר שהמצב התייצב, אין להמשיך, דיש לו חיוב לצום בהמשך, אך ישאר תחת מעקב לעת הצורך, וינוח במקום ממוזג.

יב. זקנים, ישאלו לפני הצום רופא אם חייבים, ואם פטורים ח"ו להחמיר ע"ע, ואם מותר להם לצום ונחלשו מעט מיד יתחילו באכילה ושתיה.

מדיני רחיצה

א. ביוהכ"פ כתוב לרחוץ ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו, דהיינו אחרי סוף הקשר ולא עד הקשר, דהמחבר והמשנ"ב כתבו בכמה מקומות עד "סוף" הקשר.

ב. הכהנים נוטלים עד הזרוע, דזה רחיצה לצורך מצוה.

ג. גם המותרים לאכול, נוטלים ידיהם כרגיל עד הזרוע, ומי שאוכל לשיעורים, יטול עד סוף קשרי אצבעותיו.

ד. הפוסקים מציינים שבנט"י עד סוף קשרי אצבעותיו א"א לצמצם, ואף אם נהי' קצת יותר לא עובר איסור רחיצה דלא מתכוין לתענוג.

ה. הרגילים או שמרגישים צורך להשתמש בבידן, מותר, ואין בזה משום איסור רחיצה דנחשב רחיצה של מצוה משום היכון.

ו. מי שהתלכלך מטיט או דבר אחר יכול לרחוץ אותו מקום, ואם זה בכמה מקומות בגוף מותר להיכנס במים לרחוץ כל גופו כדי להעביר הלכלוך ויכוין שאינו להנאת רחיצה רק להעביר הלכלוך (שו"ע תרי"ג ומשנ"ב א).

ז. אחרי שחרית אם לא הסיח ידיו משמירתן (ובדר"כ אין מסיחים דעת), אי"צ ליטול ידיים למוסף, הגם שכל השנה נוהג ליטול לפני כל תפילה, דמעיקר הדין אי"צ ליטול משום הפסקה בשמר ידיו, והיות וביוכ"פ זה איסור דאורייתא יש לרחוץ רק מה שחייב מעיקר הדין.

ח. לגבי מגבת לחה, הגם שמותר בט"ב מ"מ ביוכ"פ יש בעיה מצד סחיטה, אבל מגבת שניגב בה בעיו"ט ונשאר מעט לחות מותר לנגב עצמו בזה את ידיו ופניו ביוכ"פ.

ט. ראוי לשמור עצמו ביוכ"פ שלא יזדקק לרחיצה.

י. מי שהקיא ביוכ"פ אסור לרחוץ פיו במים רגילים, ואם קשה לו מאד יכול לשטוף פיו במים מרים להעביר הלכלוך, ויחזיק פיו כלפי מטה שלא יבלע כלום.
יא. חולה שאין בו סכנה כשצריך לזה, ומועיל לחוליו, רוחץ כדרכו.
יב. חולה שמותר לו לאכול אינו מותר ברחיצה אלא א"כ הרופא אומר לו שדברים אלו צריכים לו לרפואה.

יג. מי שראשו כואב מאד מותר לו לרחוץ פניו.

יד. כמו שמחנכים קטנים להתענות, כן מחנכים אותם לרחיצה.

טו. יש אנשים שמחמת הצום זה גורם להם שנוטף דם מהאף, או מסיבה אחרת, במקרה כזה, מותר להם לנקות המקום ע"י מים, וגם את השפם - אבל אם יש דם בפיו, אסור לשטוף פיו אלא יקנח בטישו המקום, ויזהר שלא ללחוץ באופן שיוציא דם, שזה אסור מצד הי"ט, ואם מציק לו מאד ולא יורד הטעם של הדם, יכול לשטוף במים מרים, וירכין ראש כלפי מטה ויזהר שלא יבלע.

דינים כלליים

א. מותר לבלוע רוק גם בלילה ואפי' שנשאר שם טעם מתוק.

ב. מותר להריח טבק, ואין בזה משום ביטול עינוי, ואם מריח בבשמים שצריך לברך, יברך מה שצריך ולא ירבה בכך שלא לצורך שלא יכנס לחשש ברכה לבטלה, וכל שהסיח דעתו מלהריח יכול לברך שוב, ויפסיק זמן ניכר ומצטרף למאה ברכות.

ג. אסור להסיח דעתו בכוונה כדי לברך שוב.

ד. יש ליזהר מליגע באוכל שלא לצורך, ולא מטעם מוקצה דהא ראוי לקטנים, אלא שחוששים שמא יאכל.

ה. ליגוע כדי לתת לילדים מותר לכתחילה.

מוצאי יום כיפור

א. לכתחילה יש להבדיל קודם מעריב, ושתיית מים מותרת משנהיה לילה, אף קודם הבדלה כבכל מוצאי שבת.

ב. נשים שבבית שמחכות להבדלה שיעשה הבעל, יש מקילים שיכולות לטעום לפני הבדלה כשמרגישות צורך, דהרי ישמעו הבדלה כשיבוא. (כך כתב הרה"ק מבוטשאט בספרו עזר מקודש (אהע"ז סב) לגבי כל מוצאי שבת, ובמוצאי יוהכ"פ ודאי אפשר לסמוך ע"ז) ויגידו ברוך המבדיל בין קודש לחול.

ג. בערבית אומרים אתה חוננתנו.

ד. לא אומרים את כל התוספות שהוסיפו ביוהכ"פ, טעה ואמר המלך הקדוש או המלך המשפט, ל"צ לחזור, כמו"כ אם הזכיר זכרנו לחיים בטעות לא חשוב הפסק, וראוי להתפלל בסידור.

ה. מקדשים הלבנה אחר מעריב, ואוכלים סעודה ושמחים על שנמחלו העוונות.

ו. מברכים אחד את השני אַ גוט יו"ט (כן כתבו הפוסקים) .

ז. בהבדלה מתחילים בורא פרי הגפן ולא מברכים על הבשמים, ומברכים בורא מאורי האש על נר ששבת והודלק להאיר, או נר שהודלק מנר ששבת, או מנר הבריא, וראוי להדליק נר מיוחד לצורך הבדלה בעיוכ"פ למי שיכול.

ח. וצריך לזכור שאין מברכין על נר שהודלק במוצאי יוהכ"פ אפילו אם אין לו נר אחר, (ולא כבכל מוצאי שבת), וגם לא מנר שהדליקו מזה.

ט. אין לברך על נר של ביהכנ"ס, או על נר הבריא, או יארציט, דלא נעשה להאיר כדלעיל ז.

י. גם מי שהותר לו לאכול ביוכ"פ חייב להבדיל במוצאי יוהכ"פ.

יא. אם שותה מיד אחר הבדלה אי"צ לברך שהכל, דיין פוטר כל המשקין, ויברך אחר כך על הגפן ויפטור גם שאר המשקין (ואם אוכל גם מזונות יברך ברכה אחת על המחיה ועל הגפן). ואם שומע הבדלה מאחר, מברך שהכל, דשומע כעונה עולה רק על הבדלה.

יב. נוהגים לשיר המבדיל כמו שכתוב במחזורים.

יג. מתחילים להתעסק קצת בסוכה בעשייתה או לפחות בהכנת המקום - לצאת ממצוה למצוה, וטוב ללמוד מס' סוכה במוצאי יו"כ"פ.

מחרת יו"כ"פ והימים שבין יו"כ"פ לסוכות .

א. למחרת יו"כ"פ משכימין לתפילה, וזה אחד מהחמש השכמות, והטעם כדי שלא יקטרג השטן שרק ביו"כ"פ התנהגנו כראוי.

ב. מצוה לתקן הסוכה ולבנות כולה למחרת יו"כ"פ, דמצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, והסוכה צריך שתהיה ראויה וכשרה כדי לקיים מצות סוכה, ואת הנוי סוכה וכו' אפשר לעשות גם אח"כ.

ג. בטור כתב דימים אלו הם כנגד השם הקדוש שבגימ' כו כל יום נגד אות אחרת, ואין נחשב עוונות שעושים לחשבון, עד יום ראשון של סוכות.

הלכות עשיית סוכה

הסכך

א. יש להקפיד לקנות סכך שאין בו חשש גזל .

ב. קטנים יכולים לעזור בבניית הסוכה, אך את הסכך עצמו יניח גדול שנתמלא זקנו, ויזכור להניח לשם צל (דזה מעכב) .

ג. כשקונים הסכך ממחצלת, גם אם הוא חדש, יש לבדוק בחנות אם הוא נקי מתולעים, וגם אלו שהמוכר אומר שהגיעו השנה, כי יתכן והיו במקום הקודם באחסון לא נקי, ואפי' הגיע נקי, כי מספיק חבילה אחת נגועה להעביר משם לכל החבילות.

ד. כמו"כ לפני שמניחים סכך משנה קודמת גם אם רססו ושמו בניילון אטום, יש לבדוק מתולעים, הדרך לבדוק ע"י שמוציאים מהניילון קצת ושמים נייר לבן וכשהוא מגולגל נותנים כמה דפיקות על הנייר, ואז מסתכלים על הנייר, ואם יש חרקים מיד רואים תזוזה על הנייר, ואם מכל הדפיקות ירד חרק אחד א"כ הסכך לא מאוד נגוע, וירסס לפני שמניח, ושוב יבדוק על נייר לבן וכשלא נופל כלום סימן שזה נקי.

ה. סכך שנגוע היינו שירדו כמה חרקים מהדפיקות, ירסס טוב ויסגור בניילון אטום וימתין לראות אם נהיה נקי, או שישאיר לשנה הבאה.

ו. גם סוכה לשינה בלבד לא ראוי להשתמש עם סכך נגוע, כי יכולים ליפול עליו, ויכול ח"ו להיכשל, וק"ו במקום שאוכל, יזהר מסכך נגוע כי כמעט לא ימלט מחשש רח"ל.

ז. יש לשים לב שאין אפשרות כלל לתת הכשר לסכך בענין תולעים, כי אף אם יצא מהמפעל נקי יש בכח חרק אחד שבא מבחוץ לקלקל סחורה שלימה.

ח. יש לסכך בסכך שנעים לשהות בסוכה שבעה ימים, ולא בסכך שנושרים עליו, או מתולע, או מעופש וכדו'.

ט. יש להקפיד בסכך מחצלת שהוא אכן קשור עם דברים שכשר לסכך בהם, ולכך יקנה עם הכשר טוב, אם יש לו רק סכך מחצלת שקשור בדבר שאין לסכך בו, העצה, לשים קורות מלמעלה ומלמטה באופן, שיחזיק את עצמו גם בלי הקשר של הסכך.

י. אין לסכך בדברים הראויים לאכילה, ואם זה מועט נגד הרוב, מותר, ובמקרה כזה אסור לאכול מזה במשך החג, כי הוקצו למצוותם.

יא. לכתחילה, מקפידים שהמעמיד של הסכך, היינו מה שהסכך עומד עליו, יהיה מדבר שאינו מקבל טומאה, אך כשאין אפשרות אחרת, או כשנקלע לסוכה שהמעמיד הוא מדבר המקבל טומאה, ניתן לסמוך על הדיעות שאפשר לסכך על מעמיד.

יא. לא נהגו להחמיר את חומרת החזו"א בענין מעמיד דמעמיד.

יב. כשהסכך עומד ברוח מצויה בכח מעמיד שאין מקבל טומאה, אפשר להוסיף אזיקונים, או מסמרים וכדו', ולא נחשב שמעמיד בדבר המקבל טומאה.

יג. כשיש קורות מברזל לכתחילה אין לסכך על הברזל לבד, וגם לא מועיל שישים קורות מעץ לכל האורך וישים על הברזל לבד את הסכך, אלא, אם הקורות מונחים לאורך יניח הקורות לרוחב, וע"ז הסכך, ואם מונחים לרוחב, יניח לאורך, וע"ז הסכך.

יד. כשיש קורות מביטון מצד לצד מעיקר הדין, מותר לסכך על זה, ונהגו שמניחים לאורך קורות מעץ, וע"ז את הסכך, ואם היו מונחים הקורות מביטון לאורך, מניח הקורות האחרים לרוחב, ואם מונחים לרוחב מניחים לאורך, אבל זה רק מצד מידת חסידות, דמעיקר הדין מותר להניח על הכתלים.

טו. מותר לסכך בפלפונים דקים, ולכתחילה ראוי שיהיו פחות מ- 5 ס"מ, ועכ"פ לא יותר מ- 8 ס"מ, ומותר שיהיו צבועים בצבעים שונים.

טז. כשמסכך במרפסת עם גג, יפתח קודם את הגג ואז יניח הסכך, ולא יסכך כשיש גג, דאז כשפותח הגג ונמצאת הסוכה מסוככת, נחשב לעשוי מאליו והלא כתוב סוכות תעשה ולא מן העשוי.

יז. אחרי שמניח הסכך יכול לסגור הגג, ויזכור לפתוח לפני יו"ט, שבכניסת החג יהיה הגג פתוח.

יח. כמו"כ יזהר לשים קודם את הדפנות ואח"כ את הסכך, ולכן אלו שיש להם מרפסת עם תריסים שזזים וכשפותחים אין הכשר סוכה, יש לסגור התריסים באופן שיש הכשר סוכה, ואחר כך ישימו את הסכך, ולכתחילה לא יפתח את התריסים באופן שאין הכשר סוכה קודם כניסת החג, ובדיעבד המיקל רק לסגור את התריסים, יש לו על מי לסמוך (והמהדרים, יסגרו את התריסים, וינענעו שוב את הסכך), כמו"כ יזהר בחג בשעת אכילה ושינה שיהיה סגור.

יט. מרפסת שיש חגורת ביטון סמוך לגג בגובה טפח, יכול לשים את הסכך לפני הדפנות, דהטפח נחשב לדופן.

כ. נפלו המחיצות אחרי ששם את הסכך, אם זה נפל אחרי כניסת החג אם זה בחג עצמו או בשבת אסור להרים את הדפנות, ואם זה בחוה"מ, יכול להרים את הדפנות, ול"צ לשים שוב את הסכך, ואם נפל לפני כניסת החג יש שיטות בזה, והמיקל להרים את הדפנות, יש לו על מי לסמוך.

כא. חבלי כביסה או סורגים הנמצאים מעל הסכך, אינם פוסלים את הסכך, ואפשר לשבת תחתיהם, אך ראוי להמנע מלתלות כביסה בחג מעל הסכך, אך אם הסורגים מגיעים ל-4 טפחים (32 ס"מ) ע"י שיצרפו את עובי החבלים והאוויר שביניהם, לכתחילה אין לשבת תחת זה, אא"כ ישים סכך בין הרווחים, להפריד בין הברזלים, ובדיעבד אפשר לסמוך על המקילים, אבל אם הסורגים עצמם יש בהם 4 טפחים, לדוגמה: 2 טפחים סורג, ואוויר פחות משלוש טפחים, ו- 2 טפחים סורג, אין להשתמש, עד שישים באמצע סכך להפסיק, (ואם א"א לתקן, ואין לו סוכה אחרת כתב המשנ"ב דלא יברך שם לישוב בסוכה).

דפנות הסוכה

א. לכתחילה עושים לפחות 3 דפנות שלימות לסוכה ויותר טוב ארבע דפנות.
 ב. דפנות העשויים מסורגים העומדים לגובה כמו שמצוי במרפסות, שיוצא שהדפנות עשויים מקנים בצירוף לבוד, אם כל הארבע דפנות עשויים מכך, כשר ואם לא, יש מחמירים שלא טוב בכלל, ויש מקילים, לכך כדי שיהיה לכו"ע יראה לשים כמה קורות לרוחב עם הפרשים של פחות מ - 8 ס"מ, ואז טוב לכו"ע, או ישים יריעת בד שתעבור בין הקנים או יתפוס את היריעות עם אזיקונים באופן שלא ינוד ברוח.

ג. אין מניעה לעשות דפנות מתריסי הזזה, אלא שיש להקפיד שבזמן שאוכל וישן בסוכה זה יהיה סגור, ומותר לפתוח ולסגור בחול המועד, אך בשבת ויו"ט אסור משום שבסגירה

ובפתיחה בונה וסותר את הסוכה, ואסור בשבת ויו"ט, ואינו דומה לגגון שמותר בשויו"ט משום שיש כבר את הסכך ואינו בונה פה דבר חדש.

ד. ומזה נמצינו למדים, דאם יש הכשר סוכה גם בלא התריסים, כגון שיש מעקה גבוה י' טפחים הכשר לדופן והתריסים הם רק תוספת, מותר לפתוח ולסגור בשבת ויו"ט, (כמו"כ אם שני דפנות כהלכתן והשלישית מתריסי הזזה, כיון שמצטרף המסגרת לצורת הפתח כשר גם כשפתוח, ומותר לסגור ולפתוח בשויו"ט).

ה. אין לסכך ביריעות בד או ברזנט מצד לצד אפי' שמהודק היטב לצדדים, כי זה לא לכתחילה, ובשעת הדחק ישם קורות לרוחב בהפרש של פחות מ-24 ס"מ (ולכתחילה עד 21 ס"מ), עד שהקורה העליונה תהיה בגובה 80 ס"מ מהרצפה, ואז יהיה כשר מטעם לבד, וצירוף היריעה לא יפריע.

ו. מי שנקלע למקום שיש סוכה רק מיריעות, אם קשור היטב בצדדים באופן שאפי' ברוח לא תיפסל, יכול לשבת שם ולברך לישב בסוכה.

ז. יש שכתבו, לסמן את הדפנות אחרי הפעם הראשונה, כדי שבפעמים הבאות ישם באותו סדר, אבל אינו מעכב בלא עשה כן.

ערב סוכות

ערב סוכות

א. מרבים בצדקה בערב סוכות יותר מבכל השנה.

ב. משעה עשירית אין אוכלים פת כדי שיאכל בלילה לתיאבון.

ג. יש שהקפידו שלא לישון בערב סוכות כדי שבלילה יישן טוב בסוכה, אך אין זה מעיקר הדין.

ד. מי שאיסטניס, ואם אוכל ביום אינו יכול לאכול בלילה, נכון להחמיר שיאכל פחות ביום אפילו לפני שעה עשירית.

ה. אפשר לטפל בצרכי הסוכה עד כניסת החג.

ו. מי שרוצה להוריד קישוטים בימי חוה"מ, יתנה בערב החג שאינו בודל מהם כל ביהשמ"ש של כל הימים.

יום טוב של סוכות

ליל יו"ט

יש לכיין לקיים מצות עשה כשיושב בסוכה, מלבד הכוונות של טעמי המצוה המובאים להלן, די"א דזה לעיכובא, וכמ"ד מצות צריכות כונה, וכתב הפלא יועץ בשם גורי האריז"ל : כי מי שישמח בסוכות ולא יעלה שום עצב, מובטח שתעלה לו שנה יפה, והגידו צדיקים בשבח מצוות סוכה, שאדם נכנס לשם עם המגפיים ('מיט די שטיוועל'), היינו כמו שהוא, והסוכה מקיפה אותו ושומרת עליו, ובשפת אמת מאריך, שכיון ונמחלו העוונות ביוכ"פ, השטן מחפש להפריע ולכן ניתן לנו מצות סוכה כמו עיר מקלט וזה שמירה מכל המקטרגים,

והרבה צדיקים ישבו הרבה בסוכה, ומהם שכמעט לא יצאו מהסוכה, ובספרים הפליגו מאד בגודל קדושתה שכולה רומזת על שמות הקדושים, הדפנות, והסכך, ועצם הסוכה, לכן ראוי לאדם לנצל ימים אלו וישמח בבוא החג מאוד, ובזו השמחה שואב שמחה לכל השנה, ושמירה לו ולב"ב.

א. יש להזדרז בעשיית קידוש, בפרט כשמעונן ויש חשש שירדו גשמים.

ב. סדר הקידוש בליל יו"ט, יום השישי, הגפן, ברכת היום, לישיב בסוכה ושהחיינו.

ג. לדעת הרמב"ם המובאת במחבר, מקדשים בעמידה ויושבים מיד אחר ברכת לישיב בסוכה, דזה סמוך לברכה וניכר שהברכה הולכת על זה, והרא"ש חולק ואומר, שכל הקידוש מיושב ואין זה סתירה זה שמברך אחר שיושב דעיקר מצות הסוכה היא באכילה, ועדיין אוחז לפני האוכל, והלכה כדעת הרמב"ם שקידוש בעמידה, ולגבי לישיב רבים נוהגים כהרמב"ם שמתיישבים מיד אחרי הברכה, וכך ראוי לעשות אבל גם אלו שלא נוהגים כן יש להם על מי לסמוך.

ד. השומעים קידוש מאחר, יברכו לישיב בסוכה לבד אחר ברכת המוציא קודם הטעימה, והרבה נהגו שמגיל מצוות מקדשים לבד, כדי שיוכלו לברך לישיב בסוכה לבד בקידוש, (ובפרט כאשר חל בשבת שיש הסוברים, שהקידוש מדאורייתא גם אחר שהתפללו מעריב), וגם אלו שמברכים לבד עונים על ברכת המקדש ואי"ז הפסק.

ה. לכתחילה יש להקפיד לאכול כביצה פת, ובדיעבד או בשעת הדחק די בכזית.

ו. בברכת לישיב בסוכה יכוין על מצות אכילת כביצה פת בלילה הזה בסוכה, ולכתחילה לא יפסיק בדיבור בין קידוש לאכילה.

ז. בברכת שהחיינו יכוין גם על מצות עשיית הסוכה וגם על היו"ט.

ח. כשאוכל הכביצה פת לא יפסיק בדיבור, ויאכלנו בתוך כדי אכילת פרס, ולכתחילה עד 4 דקות.

ט. יש שכתבו לדקדק שהכביצה הראשון של הפת יהיה מחלה פשוטה ולא חלה מתוקה, ובעיקר הקפידו שיהיה ללא תערובת דברים אחרים, דכשהקישו ט"ו ט"ו לחג המצות, הקישו גם לענין זה שיהיה לחם עוני, אבל יש לזכור שזה רק הידור ומעיקר הדין אינו חובה.

י. יש לכוין לקיים מצות עשה באכילה זו, כמו"כ יש לכוין באכילה בסוכה טעם המצוה, זכר ליציאת מצרים וגם זכר לענני הכבוד, ובפרט יש להזהר בלילה הראשון, שלהרבה פוסקים אם לא כיוון טעם המצוה לא יצא יד"ח, דהתורה אמרה למען ידעו.

יב. יש נוהגים שנשים אינן יושבות בסוכה, ואם בכל זאת יושבים, יש שנהגו שלא מברכות לישיב בסוכה, דלא נצטוו על כך, ויש שנהגו שמברכות, אבל גם הנוהגות שלא לברך יכולות לענות על ברכת המקדש, ולא נחשב הפסק אפילו כשיושבות חוץ לסוכה, וגם על ברכת שהחיינו, הגם שבירכה כבר בהדלקת הנרות.

יג. לפי האמור לעיל, אם הסוכה מחוץ לבית כגון למטה בחצר, אפילו אם זה בחצר הבית, או שהסוכה בגג הבית, והנשים שומעות קידוש וממשיכים לאכול בבית, יקפידו לשתות

רביעית יין, כדי שיהיה הקידוש במקום סעודה, אבל אם הסוכה במרפסת הבית, נחשב לרשות אחת ואי"צ להקפיד ע"כ אלא מיד אחרי קידוש יכולות ליטול ידיים ולהמשיך בבית. יד. כמו"כ אם ירדו גשמים וקידש בבית או שקידש בסוכה והחלו גשמים לרדת אם הסוכה ברשות אחת כדלעיל. יכול מיד להמשיך בבית, ואם זה מחוץ לבית כגון בחניה או ברשות הרבים, יקפידו המקדש והשומעים לשמות רביעית יין ואז יכולים להמשיך בביתם, וכן אם קדשו בבית ישתו שם רביעית, כדי שלא יתבטל הקידוש.

הלכות ברכת לישוב בסוכה

א. אדם שאכל כזית פת, בליל א של סוכות, או בשאר ימי סוכות פת כביצה בסוכה, חייב לברך לישוב בסוכה.

ב. מברך קודם המוציא ואח"כ לישוב בסוכה.

ג. כשעושה קידוש בליל שויו"ט מברך בקידוש אחרי סיום הקידוש, וביום נחלקו הפוסקים, ואם אוכל מזונות מברך אחר הקידוש, ואם אוכל פת, לכתחילה עדיף לברך אחר קידוש, ואם מברך אחר המוציא יש לו על מי לסמוך.

ד. אכל פת ושכח לברך לישוב בסוכה, יכול לברך באמצע הסעודה, ויאכל כביצה פת לפני ברכהמ"ז.

ה. מי שנסתפק אם בירך לישוב בסוכה, אינו יכול לברך מספק, (אבל יכול לגרום להיסח הדעת, היינו שיברך ברכת המזון, ויצא מהסוכה ויפסיק לפחות רבע שעה וכשיחזור יטול ידיו שוב ואז יכול לברך).

ו. אין מברכים על שינה בסוכה ולא על ישיבה ללא אוכל, אבל נכון לכויין באוכל שרוצה לפטור גם השינה, והמכוין פוטר גם אם יושן בסוכה אחרת, דהליכה מסוכה לסוכה מחלוקת אם הוא הפסק ובמכוין להדיא לפטור פוטר, ואי"צ לברך בסוכה שניה.

ז. יש המהדרים לעשות סעודה אחת לפחות בסוכה שישן בה, כדי שיברך 'לישב בסוכה', בסוכה זו אבל אין זה מדינא אלא הידור.

ח. אין מברכים לישוב בסוכה על מזונות אא"כ נתקיימו ארבעת התנאים הבאים:

א. אכל 'שיעור' קביעות סעודה, שמחייב בברכת המוציא וברכהמ"ז.

ב. אכל 'באופן' של קביעות, וכגון, במקום ארוחת צהרים וכדו', מה שהפוסקים מחייבים עבור כך ליטול ידיים ולברך המוציא (כגון כמות גדולה של בורקס או פיצה) וגם אלו שלא נוהגים ליטול ידיים ולברך המוציא, מ"מ לגבי ברכת לישוב בסוכה נחשב לגורם.

ג. אכל בחבורה, וקבעו עצמם לאכול יחד מזונות ומיני תרגימא, ומצוי בשטיבלעך כשאוכלים טרינק של שמחת יו"ט, ויושב עם כולם באופן של קביעות, (דהיינו שלא אוכל דבר קטן ויוצא מחוסר מקום וכדו', אלא יושב באופן קביעות), כמו"כ, בפרידה מן הסוכה, אם אוכל 'לבד', שיעור כזית או כביצה, וממהר לצאת, ודאי לא מברך לישוב בסוכה, ומה

שי"א שמברכים לישיב בסוכה בפרידה, היינו כשיושבים בחבורה, שיושבים יחד, וקבעו עצמם, שאז נחשב קביעות שמברכים עליה, או באופן שאוכל שיעור קביעת סעודה.

ד. כשאוכל אחר קידוש של הבוקר, שהגם שאוכל רק כביצה, מכיון ונחשב לסעודה לגבי קידוש במקום סעודה, אומרים הפוסקים שניתן להחשיב זאת גם לגבי ברכת 'לישב בסוכה' ולברך, כי שם סעודת שבת או יו"ט עלה.

ט. לאור האמור לעיל, יש להיזהר מלברך במקום שאין חיוב, שלא יהיה חשב ברכה לבטלה לחלק מהפוסקים, ומה שהביא המשנ"ב הוא לימוד זכות, וגם מוסיף שישאר זמן מה, ומצרף בזה עוד שיטות הפוסקים שמברכים על עצם הישיבה, אבל אנו לא נוהגים כן לברך על עצם הישיבה, לכן מי שרוצה לברך יהיה זה רק באופנים דלעיל.

י. גם אלו שלא נוהגים לברך על קביעות של מזונות המוציא וברכהמ"ז, (ונאמרו בזה כמה טעמים ואכמ"ל, והסיבה העיקרית שלרוב, אינו מתאים עם רוב הפוסקים שמגדירים מה נקרא קביעות), מ"מ לגבי לישיב בסוכה באופנים דלעיל, אם נתקיימו התנאים שלרוב הפוסקים מברכים המוציא אפשר לברך לישיב בסוכה.

יא. יש שנהגו בכל זאת לברך לישיב בסוכה כשאוכלים מזונות יותר מכביצה, ובמשנ"ב אומר שכיוון שנהגו כך, ידקדקו לשבת גם אחר האכילה זמן מה, כדי שהברכה תהיה גם על הישיבה שלאחר מכן וכוונתו לצרף הדיעות שמברכים על עצם הישיבה, (וכאמו"ל אנו לא פוסקים כן)

יב. על יין אין מברכים לישיב בסוכה, וגם כשקובעים בחבורה, ולכן חבורה שקבעו עצמם לשתות יין כיון שיש בזה דיעות, ראוי שיביאו גם מיני מזונות ויברכו לישיב בסוכה, (וכאמו"ל אות ט 3).

יג. למרות שבקידוש מברכים לישיב בסוכה, בהבדלה אין מברכים לישיב בסוכה, גם אם הולך לאכול אחר כך, מי שבטעות בירך, יטול ידיים ויאכל פת, ולא יברך לישיב בסוכה, והברכה שבירך בהבדלה תעלה לזה.

יד. מי שבירך לישיב בסוכה בשעת אכילה, ובירך ברכהמ"ז ונשאר בסוכה עד סעודה שניה, אין מברך בסעודה שניה לישיב בסוכה, שכבר נפטר בברכה שבירך על סעודה ראשונה.

טו. יצא להתפלל מנחה או מעריב, או דבר שיש בו שהיית זמן, מברך לישיב בסוכה כשחוזר דהי' היסח הדעת.

טז. ישיב בסוכה והגג היה סגור ובירך לישיב בסוכה, כתב במשנ"ב לברך כשפותח הגג, ומכיון שזה מחלוקת הפוסקים יקפיד לשים לב לזה, ואם באמצע אכילת כזית הראשון מיד שם לב ופתח ועדיין לא הפסיק בדיבור לא יברך שוב.

יז. נחלקו הפוסקים, בהולך מסוכה לסוכה אם מברך שוב לישיב בסוכה על סוכה שניה, הכרעת המשנ"ב דהליכה לא נחשב הפסק בדעתו היה לפטור את הסוכה השניה, ונפטרת כמו שהמוציא פוטר סוכה שניה, לאור זאת אפשר לכיון לפטור את הסוכה של השניה כשאוכל בלילה, ובתנאי שלא הולך באמצע למק"א שנחשב היסח הדעת, ואם הולך

באמצע לסוכה אחרת וכל הזמן הולך מסוכה לסוכה עד השינה, לא נחשב הפסק ויכול לסמוך על הלישב בסוכה שבירך בשעת אכילה.

יח. יצא מהסוכה ע"מ לחזור בעוד שעה או יותר, ולבסוף נמלך וחזר אחר כמה דקות, מכיון שהסיח דעתו צריך לברך שוב לישב בסוכה, אבל אם יצא לזמן מועט ובסוף נשתהה קצת יותר עד שעה, אי"צ לברך לישב בסוכה דלא נחשב שהסיח דעתו.

דינים כלליים בסוכה

- א. יש לכבד הסוכה ולעשותה יפה ושיהיה נעים לשהות בה ביום ובלילה.
- ב. מי שבונה הסוכה באופן שא"א לישון בה, או באופן שלא שייך לאכול בה, בגלל ריבוי זבובים, י"א שהסוכה אינה כשרה אף לדברים אחרים, והיינו אם עשאה שאינה ראויה לשינה נפסלת מאכילה וכן כשעשאה שאינה ראויה לאכילה פסולה גם לשינה), לכן יזהר לבנותה כראוי להכל.
- ג. ראוי שיביא לסוכה ספרים שרגיל להגות בהם, וישים אותם זמין וקרוב שיוכל תמיד לשבת וללמוד בספרים שצריך.
- ד. כדי שיוכל לשהות שם גם בימים חמים ראוי לירא שמים להתקין מזגן שם או להביא מאוורר מתאים, וזה חלק מהמצוה.
- ה. כמו"כ מציינים הפוסקים, שראוי להתכונן לפני החג לאפשרות לשים כיסוי על הסכך בעת הצורך בירידת גשמים, ויפרוס טפח לפני החג או השבת, ובגג שנפתח אי"צ, דעצם המסילות או הצירים מתירים לפתוח ולסגור.
- ו. הגם שמותר לשתות מים חוץ לסוכה, חסידים ואנשי מעשה הקפידו שלא לשתות אפי' קצת מים חוץ לסוכה.
- ז. כמו"כ גם באוכל מועט הקפידו שלא לאכול חוץ לסוכה.
- ח. המצטער בסוכה, באופן שאין יכול להתגונן מצער זה, ובכללם חולה אפי' שאין בו סכנה, פטור מסוכה.
- ט. קטן משהגיע לגיל חינוך, שהוא מגיל חמש או שש (כל אחד כפי הבנתו), בכלל חיוב בסוכה מדרבנן, ובאופן שאי"צ לאמו כבר מגיל ארבע, מתחייב מגיל זה.
- י. אף מי שאינו אביו, אסור לצוות עליו שיאכל חוץ לסוכה.
- יא. בעת שקר בסוכה, או טעם אחר שמפריע ומצער לקטן, אינו חייב בסוכה ככל מצטער.
- יב. בכלל מצות סוכה שיעשה הסוכה נוחה, כמו בבית וכדלעיל ג' ד', ויראה לעשות כל עסקיו שרגיל לעשות במשך השנה בסוכה, וכמש"כ בהלכה אוכל וישן ומטייל בסוכה ומדבר עם חבירו ודר שם כל ז' כמו בביתו.
- קדושת הסוכה רבה היא מאד, ואין לדבר בה דברים אסורים, ולנהוג בה מנהג ביזיון ח"ו, ואין להשאיר כלים ריקים בסוכה למעט כלי שתיה שרגיל לשתות בהם מידי פעם, וק"ו יזהר מכעס, ויזכור, כי הסוכה צילא דמהימנותא וכולה מוקפת בשמות הקדושים כמש"כ

בספה"ק, ויכוין בישיבה בה לשם מצוה דמקיים כל רגע מצות עשה בסוכות תשבו שבעת ימים.

חינוך

בנתיבות החינוך - הדרכה להורים, מחנכים ומשפיעים / הרב יעקב יוסף ווייס, משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י.

מאמר חינוכי במשנת כ"ק מרן אדמו"ר מראחמסטרייבוקא ארה"ב זי"ע | נקודות למחשבה. פנינים יקרים בשערים נבחרים

עומדים אנו בסוף ה'שלושים' להסתלקותו לשמי מרום של האי צדיקא ופרישא, עמודא דנהורא, רבן ומאורן של אלפי ישראל ורועה נאמן לצאן מרעיתו - הלא הוא כ"ק מרן אדמו"ר מראחמסטרייבוקא ארה"ב זצוק"ל. רבינו היה בנו של כ"ק אדמו"ר הרה"ק ר' יוחנן מראחמסטרייבוקא זצוק"ל, וחתנו של כ"ק אדמו"ר הקוה"ט מסקווירא זצוק"ל.

בהשיבו את נשמתו הטהורה בערב ראש חודש אלול האחרון, איבד כלל ישראל את אחד משרידי דור דעה, שמסכת חייו היתה חטיבה אחת של תורה וקדושה. הוא היה מאור לדור אחרון, צדיק מושל ביראת אלקים, עמוד צלותהון דבית ישראל, "דטב להון לישראל בצלותיה". כל תנועה ותנועה של אותו צדיק ונשגב היתה קודש לה'. כל מי שהיה נוכח אי פעם במחיצתו יכול היה לקרוא מעל גווילי פניו הקורנים-אור את הפסוק "שויתי ה' לנגדי תמיד".

הוא זצ"ל היה בעל כח חינוך נפלא. מהלכו היה מושתת על עמודי החינוך מקדמת דנא, זקני וחכמי ירושלים של מעלה. שם, בפלטריין של מלך, עיר הקודש והמקדש, קיבל רבינו את משנת חינוכו הטהור, מאת אישים מורמים מעם, רמי מעלה ובעלי מדרגה. יסופר לדור, כי מלמדיו ומחנכיו היו גדולי תורה וחסידות, אשר החדירו בתלמידיהם תורה ויראת שמים גם באמצעות 'דוגמה אישית'. בדמויותיהם המיוחדות ובהנהגותיהם הנאצלות השפיעו על המוני תלמידים יראת שמיים ומידות נעלות ותרומיות. כל הילוכם היה בענוות חן, והדרכתם היתה אך בנועם. היו אלו מלמדים מיוחדים מדמויות הפאר שבקרתא דשופריא, שחיברו וגישרו בין דורות [רבינו התחנך בימי חורפו במוסדות 'חיי עולם' ו'עץ חיים', ואת משנת חינוכו קנה מהעידית שבמלמדים]. רבינו אימץ לו את אושיות החינוך האלו, כאשר בסיס להם קיבל גם מחותנו הגדול והקדוש, כ"ק מרן אדמו"ר הקוה"ט מסקווירא זי"ע. רבינו היה מתייעץ עמו בענייני חינוך ומלבן אתו את הנושאים אשר על הפרק, וכך הציב במשנתו יסודות חינוכיים רבים ואיתנים. ממים צלולים אלו היה משקה גם לעורגים על אפיקיו, להדריכם ולהורותם דרך ישרה. מאידך גיסא, הרה"ק מסקווירא סמך את ידיו עליו ומינהו לאיש החינוך בישיבתו הגדולה שהקים וייסד. העמידו בראשה, על מנת שידריך את הבחורים בדרך התורה והחסידות, לאור באור שבעת הימים - רבינו הבעל שם טוב ותלמידיו זי"ע.

הכנעה ולא דיכוי שולל בחירה

אין דרכי כלל להספיד קדושי עליון כאילו יש לי בהם השגה כלשהי, אכן כתבתי את הדברים כדי לצאת מהם עם מסר חינוכי חשוב, כפי שנמשיך כאן בס"ד.

הדברים הבאים התחדשו לי בעת 'שיעור חומש רש"י יומי', והוא למעשה 'לימוד' טוב על דמותו והנהגתו של הרבי בעל 'אמרות טהורות' זצוק"ל. החפץ להדבק במדותיו הקדושות יוכל אפוא למצוא כאן את שאהבה נפשו. **נציב לנו מטרה, להמשיך את הדרכתו לדורות הבאים בס"דל"ח. אם נקבל החלטות טובות בעקבות שיחה זו, בודאי תהיה מכך נחת רוח גדולה לנשמתו, וזכותו תגן בעדנו.**

הכנעה ולא דיכוי שולל בחירה

ידוע הכלל, כי דעת בעל בתים הינה היפך דעת תורה. לכן, בעת שלומדים 'חומש רש"י' מדי שבוע, נשתדל לחשוב לעצמנו בכל דין ונושא שמלמדת אותנו התורה הקדושה, מה אומרת בענין זה הדעת האנושית הטבעית, אשר היא היא 'דעת בעלי בתים', ואז נוכל לגשת ללימוד התורה. נדע שההפך מדעתנו זוהי דעת תורתנו הקדושה.

אפשר להכליל את הגדרת 'דעת בעל הבית' בקו כללי אחד: שאצל בעל הבית שאין דעתו דעת תורה מתנהל הכל לפי מה שנוח לו ומשתלם לו [וואס ס'לוינט זיך אים], שהרי 'אדם קרוב אצל עצמו'. אף בלומדו את מצוות התורה מנסה הוא להטות את התורה עצמה לפי נוחותו. לאור זאת תפקידנו כאן בעלמא דשיקרא, להתרגל להתבונן מהו ההפך מה'דעת בעלי בתים' שלנו, ולומר לעצמנו: כך אני רוצה וכך אני מבין, אבל אחרי ככלות הכל עבד ה' אני, ומוטל עלי לבטל דעתי לדעת תורתנו הקדושה. בזה אקיים 'ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך' אשר משמע מזה כי בעת שהאדם בוחר מעצמו, הריהו מתמלא בעוז ותעצומות, וזה משפיע חיים לא רק עליו עצמו אלא גם עבור זרעו, עבור הדורות הבאים.

לחל"ב זכיתי להסתופף בצלו יחד עם זקיני ז"ל בימי בחרותי, ואף המשכתי אחר כך אל הישיבה הקדושה 'מאור עינים' דחסידי רחמסטריווקא בארץ הקודש, וב"ה זכיתי לקרבה יתירה גם אצל אחיו הרבי הקדוש כ"ק אדמו"ר רי"מ זצוק"ל. אף בעת שהגיע הרבי הקדוש מארה"ב זצוק"ל לביקור בארץ הקודש, קירב אותי מאוד בזכות זקיני ז"ל. זכיתי לקרבה יתירה אצל כ"ק האדמו"רים שליט"א בכלל, אבל בפרט אצל שני מממשיכי דרכו, הלא הוא כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ממאנסי חדב"נ מו"ר כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מסקווירא, אשר זה למעלה משלושים וחמש שנים כולם שווים לטובה שהנני כבן בית אצלו ואף יותר מזה. גם אצלו וגם אצל אחיו כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מלייקוואד שגם אצלו למדתי איתו בכולל לפני עשרים וחמש שנים ומאז יש לי אצלו קרבה יתירה, ותקותי לעמוד לימינם בכל לב ונפש כידידי נאמן וכרצון אביהם הק' זצוק"ל. ואין לי אלא לברכם בברכת 'ימים על ימי מלך תוסיף', שיאריכו ימים על ממלכתם, לקרב ולחזק אחבנ"י לאביהם שבשמים ולהמשיך שלשלות הזהב מאבותיהם הקדושים עד ביאת ינון. אני תפלה לה' שתהיה לי האפשרות להיות דבוק בנקיי הדעת שבדורנו, ולחיות בתוך המסגרת בנקודת האמת עד שידינו מגעת, מבלי לטעות אחר 'גומלי חסידות' אשר רודפים את המין האנושי בעלמא דשיקרא - וכפי שהתחנכתי מבאר מים חיים - זקיני ז"ל וחסידי קדמאי. נראה לבל נחטיא את מטרת חיינו, ורק עם אמונה ותפלה נוכל להחזיק ראשנו מעל המים, להתגבר בכל כוחנו על גלי הטרדות המתרגשים ובאים בדקות האחרונות של הגלות המרה, שנוכל לקבל פני משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן.

הכנעה ולא דיכוי שולל בחירה

לכן אבחר לעצמי לעמוד על ההנהגות הנלמדות מתוך התורה הקדושה, או שאבחר להישאל ב'דעת תורה', ברב שישמע את שני הצדדים ויכריע כפי שיכריע, וככל שיפסוק יהיה מקובל עליי. רק אז אקיים את מצוות 'והלכת בדרכיו' כתיקונה ואת מצוות 'לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל' (דברים יז, יא), וד"ל. לפי הטבע האנושי 'אדם קרוב אצל עצמו' (סנהדרין דף ט ע"ב), ואת עצמו רואה הוא ביתר בהירות על פני זולתו. רואים אנו את מציאות זו בכל שטחי חיינו, שאנשים נוטים להצדיק את עצמם ואת מעשיהם, ובפרט כשעוסקים בענייני חינוך - הן בענייני חינוך הנוגעים אל הכלל והן אלו הנוגעים אל הפרט, כלפי תלמיד מסוים. אנשים שאינם בעלי תורה נוטים להתנהג עם אחרים על פי נטיית ה'אגו' שלהם, ועוטפים זאת בלבוש מצטדק של "מי לה' אֵלֵי" (שמות לב, כו), כביכול עושים הם את כל מעשיהם אך ורק לשם שמיים. לעומת זאת, דעת התורה הקדושה הלא היא היפך זה, שהרי ציוותה התורה הקדושה על אהבת הזולת 'כמוך'!

לגודל חשיבות הנושא אפרט כאן יותר את כוונתי. למדנו לפני כמה שבועות בחומש רש"י: **וְכִי יִרְבֶּה מִמֶּךָ הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ, כִּי יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם** [וברש"י: שתהא התבואה מרובה לשאת] ... **וְנִתְתָּה בַּפֶּסֶף וְצִרְתָּ הַפֶּסֶף בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֶיךָ בּוֹ** (דברים יד, כד-כה). על פי דעת בעל הבית היה נראה לשאול על הפסוק זה, הנה לנו יהודי שהתברך מאת השי"ת בתבואה מרובה, וככל שרבה התבואה כך מידת הקושי להעלותה. אומר הוא לנו: "קשה לי להעלות הכל", ולכאורה היתה התורה הקדושה יכולה להתגרות בו ולטעון כנגדו: "רבי יהודי! אל תתעצל! אדרבה, אתה שהתברכת בכל כך הרבה תבואה, עוד יותר יש מקום לחייב אותך בטירחא דמצוה, שתסחוב את כל התבואה להעלותה! לא די שנתתי לך את העושר והברכה, עוד הנך מחפש דרך קצרה להיפטר מלטרונך?! קח אפוא את התבואה כמות שהיא והעלה אותה!".

אבל לא! טענה זו היא רק 'דעת בעלי בתים'. כך היה מבין כל בעל הבית על פי חוקי ה'אגו' שלו שמבוסס על כללי 'תן וקח', אבל זהו ממש ההיפך מדעת תורתנו הקדושה. מן הפסוק אפשר ללמוד גישה שונה לגמרי, הנה מקבלים את טענת האדם שרחוקה לו הדרך וקשה עליו המשא, ומניחים לו לפדות את התבואה בכסף, להעלות את המעות בלבד אל המקום אשר יבחר ה'.

האח! התורה הקדושה מגלה לנו כאן הדרכה ישרה, יסוד גדול בעבודת ה'! שבעוד ש'הכנעה' היא חיובית ורצויה לפני המקום, הרי שה'שתלטנות' וה'דיכוי' הנם שליליים ובלתי-רצויים, בל ייראו ובל יימצאו! יסוד ומטרת כללות התורה הקדושה ומצוותיה, הן ללמד את האדם להכניע את עצמו לפני השי"ת, בציות לחוקיו ובעשיית רצונו. בו בזמן שהאדם רוצה את שלו, את רצונותיו הבהמיים, ישתמש בשכלו ובינתו להורות לעצמו לעצור. התחלת הדבר הוא שלא להכחיש ולברוח מההכרה במציאות שהוא רוצה את הרצון הבהמי, ואז יברר ויאמת מול עצמו שהוא אכן מסכים לוותר על כך מפני רצון השי"ת! יאמר לעצמו בפה מלא: את כל זה 'אני' רוצה, להתענג בתענוגים בהמיים, אבל

הכנעה ולא דיכוי שולל בחירה

עבד אני רק לו יתברך! לכן השאלה היחידה שאשאל את עצמי היא: מה רוצה הקב"ה ממני' בכגון דא!

זו כללות דת תורתנו הקדושה. בעוד שאנו מכירים ברצונותינו ותענוגינו, הרינו בוחרים להציב לעצמנו משהו מעבר לזה בסדר העדיפויות: להכניס את השי"ת בחיינו! להתענג על ה' ולנהוג כפי שצויה, במטרה 'לעשות לו יתברך דירה בתחתונים'. ההכנעה היא מיסודות היהדות. על עם ישראל נאמר 'כִּי אֶתֶם הַמְעֵט' (דברים ז, ז), ומפרשים חז"ל (חולין דף פט ע"א) שהכוונה 'ממעטים עצמכם' לט.

לדוגמא בענייננו: בזמן שהאדם התברך בתבואה רבה, עליו להכניע את עצמו ולהעלותה אל המקום אשר יבחר ה', אבל התורה הקדושה אינה משליטה את עצמה על האדם לגמרי. משאירה היא ביד האדם את הבחירה 'איך' לקיים את המצוה, ואינה מורה לו באופן חד-משמעי באיזו דרך לבחור. אדרבה, אומרת היא לאדם: "בחר אתה באיזו דרך הכי נוח לך לקיים את ציווי ה'! כי רצוני שתקיים את המצוות בנחת ובשלוה"^מ. התורה הקדושה מצווה על האדם להכניע את עצמו ולעשות, אבל גם בתוך עצם הציווי הזה כוללת היא הוראה שְׁתִּקְדֶּם לעשייתו 'בחירה', ש'יבחר' בכך, וכמו שאפשר ללמוד מהוראת הכתוב 'וּבְחִרְתָּ בְּחַיִּים' (דברים ל, יט).

לעומת זאת, מדת ה'שתלטנות' היא שלילת הבחירה, לקחת מהאדם את הבחירה, ובכך התורה אינה רוצה! זו דרך מסוכנת שמביאה לידי עצבות ודכאון, וכלל הוא 'פְּקוּדֵי ה' יִשְׂרָאֵל מִשְׁמַחֵי לֵב'. אף ה'הכנעה' מגבילה את האדם, אבל אינה שוללת ממנו את הבחירה, ואינה מביאה לעצבות, אלא להפך - לשמחה! כמובא בהקדמת הספר 'חקל יצחק': ... ואנכי שמעתי מאמור"ר, שהרה"ק ר' זושא זצוק"ל אמר, **שלא יפחוד שיפול על ידי גודל ההכנעה למדת עצבות ח"ו, כי אדרבה הכנעה מביא שמחה, עכדה"קמא**.

^ט וראה דברי השפת אמת (תולדות תרל"ו): ... י"ל, כי יצחק הראה זה לעשו, אשר לא יקפיד על שניתן הברכות ליעקב. כי אם יהיה ביכולת עשו להיות נכנע ושפל באמת, אז 'ופרכת עולו' כו', דכתיב 'ורב יעבוד צעיר', ובני ישראל הם נקראים 'ענוים' כדכתיב 'כי אתם המעט' - ממעטים עצמכם כו'. ועשו אינו יכול לבוא למדה זו, לכן 'אחיך תעבוד'. וליעקב אמר 'הוה גביר לאחיך', כי לא הצטרך ללמוד הכנעה ליעקב, כי הכנעה אמיתית זה שמכיר האמת והוא שפל מעצמו, ואדרבא לימדו לחזק עצמו להיות גבור ושליט על הכל, לא להיות שפל. אבל לעשו לימד דרך הכנעה, שעל ידי זה יוכל לתקן עצמו קצת כנ"ל, עכ"ל.

^מ כידוע, התורה הקדושה היא 'משיבת נפש', 'פקודי ה' משמחי לב' והכל צריך להתנהל בנחת ובשלוה. ננקוט בדוגמא לסבר את האוזן: מגיעה כניסת יום שבת קודש ומתחילים סעודה בהיתר, איננו מחויבים להתבלבל ולהיכנס לטרוף הדעת הלא הגיעה שבת וצריך להפסיק את הסעודה! אלא יש עצה - אפשר בנחת וברוגע להמשיך בסעודה על ידי 'פורס מפה ומקדש', וכלשון הרי"ף (פסחים דף יט ע"ב): רב יהודה אמר שמואל ... **אלא פורס מפה ומקדש, ואחר כך שרי המוציא וגמר לסעודתיה ומברך ברכת המזון...**

^{מא} וכן איתא בשם משמואל (פרשת שמיני תרע"ח): ... "אותו יצר הרע העבירו מלבכם ותהיו כולכם ביראה אחת" - כי יראה היא באיש העומד מרחוק, מאוים ומתירא, שזה יתכן עם הדיכוי והשפלות, ואיננה כמו אהבה ודביקות שהיא הגבהת הנפש היפוך הדיכוי והשפלות. "ובעצה אחת לשרת לפני המקום" - היינו לעשות הכל לצורך גבוה, ולא מפאת להשביע נפשכם המשתוקקת, וזהו בכלל יחוד המעשה לה', עכ"ל. ככלל, שיטת היראה עלולה לדכא את נפש החניך, ובפרט בימינו שהדמוקרטיה שולטת וכמעט בטלה היראה האנושית. לכן הדרך היחידה לחנך את הזולת היא על ידי אהבה. בימינו יש להחזיק באהבה כפליים מאשר מדת היראה. יש לבחור בדרך הקירוב וההרצאה, ולעשות הכל

אשריכם ישראל!

ב"ה בימינו מתחנכים נערי ישראל בכל מקומות מושבותיהם על טהרת הקודש, בכל קהלא קדישא ישנן מסגרות של תורה וחסידות, ומקבלים איש במקומו הדרכה בדרכי היהדות, בשילוב תקנות, גדרים וסייגים לתיקון פרצות הדור - כמו הזהירות מהכלים המשחיתים אשר נאסרו על ידי כל גדולי העולם בלי יוצא מן הכלל, והזהירות בענייני קדושת הלבוש. אשרינו מה טוב חלקינו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו, שמנהיגים אותנו גדולי הדור שליט"א, וצוות המחנכים עומדים על המשמר בעבודתם הקדושה אשרי העם שככה לו!

דעו! כי בימינו שונה המאבק מאז היו ישראל לגוי, התעצמה המלחמה וכבדה מאוד, אחר שבגזירת עליון השתנו כל חיינו מקצה אל קצה. בשנים קדמוניות, מאז בריאת העולם עד לפני שמונים שנה, היו חיים היום-יום חיי עמלות, עסקו בכל ששת ימי המעשה בל"ט המלאכות, ומציאות זו היתה מבריאה את הנפשות. לעומת זאת, בימינו קמה לרועץ גזירת הטכנולוגיה ושינתה את פני העולם כולו.

בתוצאה מכך ירדה חולשה לעולם, כיון שבטל כל מהלך החיים האנושיים והכל נעשה מאליו. עקב כך הלך רוב יומו של האדם והתרוקן ממעש, עד שנפוץ המצב שאנשים נותרו בלתי-בריאים וחסרי-שלות-נפש, ומתקיים בהם כמאמר הכתוב 'אֵין שְׁלוֹם בְּעַצְמִי' (תהלים לח, ד) ^{מב}. מחפשים כל העת 'לדחוף את הזמן' שיעבור. העצבים של רבים מאתנו, ובפרט של ילדינו ובני הדור הצעיר, נעשו דרוכים מאוד, ואפשר למשש זאת באוויר. נפשנו אינה רגועה, לחוצה וחסרת-שלווה, וזו הסיבה לכך שרבים סובלים בחיי יהדותם. אין להאשים את אף אחד במציאות זו, שהלא היא נכללת בגזירות גלות הדור האחרון. אכן, עלינו לזכור מה מוטל עלינו לעת כזאת: לקחת אחריות לנהוג נכון בתוך המציאות שבה אנו נמצאים.

צריכים אנו אפוא להעניק עידוד רב לבני הנוער, ולנקוט זהירות רבה בגישה שלנו כלפי סבלו של הצעיר. זהו נושא לשיחה ארוכה שאין כאן מקומה להאריך, ודי לחכימא ברמיזא. מרכז החינוך צריך להיות להטעים לצעירי הצאן את נעימות התורה והחסידות, עד שיוכלו לבחור בחיים מעצמם.

לצורך גבוה. כך יעשה המלמד פרי ויצליח בקירוב הלבבות לעבודת ה', ולא יגרום חלילה להפך - להשביע נפשם כבהמה, וד"ל.

^{מב} כדאיתא באמרי אמת (פרשת ויחי תרע"א): .. אאז"ל אמר על מה שכתוב 'מפוזר ומפורד', שמפוזר הוא כפשוטו, ומפורד קאי על האדם בעצמו. היינו כענין שכתוב 'אין שלום בעצמי מפני חטאתי', כאן גם כן כתיב ב' לשונות 'האספו' ו'הקבצו', שצריך לאסוף עצמו ואחר כך לקבץ עצמו בכלל ישראל ... יוסף היה טוב עין דכתיב 'בן פורת עלי עין', וכתוב 'טוב עין הוא יבורך', ואיתא 'אל תיקרי יבורך אלא יברך', וזהו 'בברכתו' - שכפי מה שיש לאדם טוב עין עבור חבירו, כך יש לו עצמו טובה מטוב עין זה. על ידי שיוסף היה טוב עין - לכך כתיב 'אלקים חשבה לטובה'.

בטלה מביאה לידי שעמום

זאת בפרט בימינו שבטל העמל הטבעי, שכבר אין אפשרות להוציא בחור לעולם העבודה לעמול במלאכות השדה כמו בימים עברו. אין דורנו כדורות העבר שהיו 'בחורים עובדים' (ובלשוננו: ארבעט'ס בחור) שנשארו ביראתם הטהורה, הרחוב של ימינו הנו מקום סכנה, מלא בחיידקים מסוכנים, ובחור שמסתובב בו עלול להדבק במחלות נוראות. על נקודה זו אין כל ויכוח בין אנשי החינוך, כולם מסכימים שבדור זה צריך כל בחור להשמר ולהגן על עצמו מזוהמת הרחוב, שלא יהיו לו אלא ד' אמות של הלכה. נחוץ שכולם יימצאו תחת קורת גג אחת, בתוך תחומי מוסדות התורה שהם כ'תיבת נח' עבורם, וכולי האי ואולי שמא יינצלו מן המים הזידונים.

*

בטלה מביאה לידי שעמום

לפי הנחה זו, מוטל על כל קהילה קדושה לפעול, שהישיבות תהיינה כדוגמת בית חולים. כמו שבבית החולים ישנן כל מיני המחלקות תחת קורת-גג אחת, כך בישיבה צריך שתהיינה כל מיני המסגרות: עיון, בקיאות, הלכה וכדו', שכך יוכל כל אחד מהתלמידים למצוא את חלקו בתורה. [במאמר מוסגר ייאמר, שישנם בחורים שאינם יכולים ללמוד כל היום, ונחוץ לזכור גם אותם ולמנות אותם לתפקיד כלשהו בתוך המסגרת, למלא בכך את זמנם].

איננו מדברים כעת על ילדים צעירים, שהם זקוקים באופן כללי למסגרת יותר אחידה. דברינו אמורים כלפי השנים המאוחרות יותר, אחרי שמסיימים את שנות הקטנות ונכנסים לשנות העמלות בתורה וביהדות, ובפרט בישיבות הגדולות. האמור נכון הן כלפי הישיבות מרובות התלמידים של הקהילות הקדושות, אשר משם יוצאות תורה והוראה לישראל, והן כלפי הישיבות הפרטיות, אשר לשם מגיע רק הבשר המשובח, אלו הנקראים 'מצוינים'. גם מהם לא פסק היצר הרע, אלא אדרבה 'כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו', וד"ל...

הלא לא כל ישראל שייכים לכתה אחת, ואם אין ממלאים את זמנו של כל תלמיד כפי הנדרש לו הדבר גורם לכך שיוצא זמנו לבטלה, והדבר גורם לסכסוכים תמידיים בינו לבין ההנהלה ואנשי צוות. בחורים כאלו אינם מסוגלים לסבול את דיכוי המסגרת, ועל כרחם מקבלים הם השפעה מקיפה מהרחוב ביודעים ובלא יודעים, ממקומות שביקרו בהם ומהכלים השונים והמשונים. ידוע הכלל שבטלה מביאה לידי שעמום^{מג}, ובהמשך מביאה אף ליותר גרוע מזה, וגם החוש מעיד על כך.

^{מג} כדאיתא בספר 'שבט מוסר' (פרק מב): ... אשר על כן, האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב בעולם הזה ובעולם הבא, אל יוציא זמנו לבטלה, שהבטלה מביאו לחשוב בכל עבירה. אך יהיה כל מחשבות לבו בהקב"ה, בישיבתו ובלכתו בשכבו ובקומו, וירויח עם זה שאינו חוטא ועוסק בתורה ובמצות, ולפחות אם לא יוכל לעשות במעשה - מרויח דמחשבה טובה יחשב לו למעשה, וקונה עם זה רפואת לנפשו ולגופו, וחיים ארוכים בשני עולמים, חיים מתוקים ועריבים בעולם הזה, וחיים בכל מיני עידונין בעולם הבא. כי העובד אלקים, אף שקשה לו בתחלה מפני חמת המציק, יצרו הרע המנגדו וממרר חייו כדי למונעו מעבודת הקודש, אמנם המוסר את עצמו לעבוד לאלקיו יצרו מסור בידו,

בטלה מביאה לידי שעמום

בחורים כאלו אינם נהנים כלל מהווי החיים בישיבה, הם רק בעל כרחם, על שם העתיד, עקב כוונתם לבנות בית נאמן בישראל. גם כאשר יבש מעיינם נמנעים הם מלעזוב את הישיבה בפועל, כי ידוע להם שאם יעזבו את כותלי הישיבה כבר לא ימצאו שידוך, ויידחו בידיים מהקהילה... דיכוי המסגרת גורם לכך שתתנהלנה תדיר מלחמות וחרמות בין הבחורים לבין צוות הנהלת הישיבה, וכיון שהצוות הנו יותר בעל-זרוע - תמיד תהיה יד ההנהלה על העליונה...

לאור זאת, צריכים לערוך חשבון-נפש הדק היטב בקהילות ישראל, לבחון מחדש בכל ישיבה לפי מצבה אם ואיך ראוי לקיים מדי בוקר את שיעורי וסדרי לימוד העיון. המציאות בימינו היא שישנו רק אחוז קטן שמוצא את עצמו בלימוד זה כצורתו, ושנהנים ממנו, ורוב בנין אינם מוצאים הצלחה ותענוג בזה, ואי אפשר להשלים עם ידיעה זו ולהמשיך הלאה בשאננות לב. גם בישיבות הקטנות מצויה הבעיה. הבחור נכנס עם מרץ גדול באווירת התחדשות כדי להצליח, וברבים מהמקרים הוא מתרסק תוך זמן קצר. לכן צריכים להתחיל עם בהירות הפשט, ללמדם איך להבין כל סוגיא גפ"ת, ולבנות את הבנתם נדבך על נדבך, בסבלנות, עד שיגיעו לטעום את מתיקות התורה, כשיהיו להם הכלים להכנס בעומק הסוגיא.

כמו כן צריכים להניח לפני התלמידים המתקשים את האפשרות לרדת עוד דרגה, לארגן מסלול של לימוד קל יותר עבור אלו שאינם מתאימים כלל ללימוד העיון. מי שאינו מרגיש שמוצא את מקומו בלימוד העמקני - יש להניח לו ללמוד כחפצו. אין נכון שיש שיטה אחת שהיא האמתית והיא המתאימה לכולם, שהרי לכל אחד יש חלקו מיוחד בתורה. חשוב להדגיש, שאין הכוונה בכל זה שלא לדרוש מכל תלמיד את הדרישה הכי גבוהה שאפשר לדרוש ממנו, אבל נחוץ שאכן תהיה זו הדרישה כפי שאפשר לדרוש "ממנו", ולא מה שאפשר לדרוש מ"ישיבה למצוינים" גם אם אין לו הכשרונות ונטיות הנפש המתאימים. יש לחייב אותם להשתעבד לאורייתא באותו לימוד שבחרו, אשר הוא חלקם בתורה.

במציאות הנוכחית, אחוז גדול מהבחורים שנכנסים למסגרת הישיבה גדולה, לא טעמו מעולם את עריבות טעם התורה. הכריחו אותם ללמוד דווקא שיעורי עיון שלא התאימו להם, ששחקו להם את בקשת הפשט והבהירות, ובמקרה הטוב הרגילו אותם לחפש רק את חידוד המוח, ובניינם כבר נבנה על הרבה כאבים וייאוש. על ידי תיקון זה ייפתח פתח חדש להמוני בחורים, שיצליחו ויעשו פירות. דבר זה יחסוך שבחורים לא ייאלצו להעביר את כל זמנם במלחמה תמידית מול צוות הישיבה, אשר כאמור - מצב זה עלול לגרום להם להעביר את זמנם לריק, ואף להשביע את נפשם בסתר בסיפוקים בלתי רצויים.

ומשם ואילך חיינו חיים מתוקים וערבים, הפך ההולך אחרי יצרו הרע, שנופת צופים בתחלתו ואחריתו מר כלענה, וחד כחרב פפיות. השם יזכנו לעובדו בלב שלם, ולקיים תורתו ומצוותיו, אנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו כל ימי חיינו מעתה ועד עולם, אמן נצח סלה ועד.

בטלה מביאה לידי שעמום

פי המדבר אליכם, אחר שאזני שמעה מכ"כ הרבה בחורים יקרים שיחיו שמבקשים ורוצים באמת להנות מזיו השכינה. ולכן באתי לספר לכם על אודות הקושי והסבל הקשים והמרים אשר הם עוברים. הכלל הוא שאין בחור 'לא טוב', ומעולם לא פגשתי בחור כזה, יש רק בחור 'שלא טוב לו'. וכמו שהצוות ההנהלה שיחיו העומדים בפנים לשמור על הכרם, קשה לראות בפרספקטיבה הנכונה את כאבם של הבחורים, ולכן קשה להם להשתתף עמם בסבלם. הדורות העתידות בידיכם כחומר ביד היוצר, ולכן אל תהיו כמו אלו מחנכים ומשפיעים שסומכים על דעתם 'דעת בעלי בתים' להשתלט על התלמידים באופן קיצוני, מתוך פחדם שמא אם לא ינהגו כך יאבדו את השליטה. הם עומדים על ראשם של הבחורים ואינם נותנים להם מנוח לנפשם, כאילו בכל יום ובכל עת ובכל שעה עליהם להיות במצב רוח אחד. הלא אומרים אנו בתפילת ערבית שהשי"ת 'משנה עתים ומחליף את הזמנים', וכן נתבאר בספר הישר (שער השישי) שישנם ימי אהבה וימי שנאה, ובימינו לא רק בין יום אחד למשנהו יש הבדל, אלא אף מדקה אחת לחברתה. גם בחלקי עבודת השם שמרגיש בהם האדם נועם ומתיקות ורוצה לעבוד בהם את בוראו, מכל מקום נחלש הוא לעתים, כי הגיעו ימי השנאה.

ידיעה זו יש בה כדי לחזק את האדם, שאף בעת שרואה שנפל לרפיון מסוים או למשבר, לא ייפול ברוחו, כי יבין שאינו רע ח"ו אלא זהו דבר טבעי, ואין זאת אלא שהגיעו ימי השנאה שבהם נופל הוא ממדרגתו.

כמובן, בימים כאלו חייב העובד להוסיף חיזוק, ולהגביר בקרבו ידיעות נכונות שעל ידיהם יעלה שנית למדרגתו. מציאותנו בעולם הזה מחייבת אפוא לאחוז בקשרי מלחמה תמידיים, ומי שאינו נלחם - מה תקוה יש לו. זהו ענין הנסיונות שהקב"ה מנסה בהם את האדם. הכל תלוי במדרגתו של האדם, שכגודל מדרגתו כך גוברים אצלו יותר ימי האהבה על ימי השנאה. אכן צריך האדם לעמול על כך שיחזיקו אצלו החיזוקים עד שלא ייפול כלל למצב של רפיון, אבל הצלחה מלאה בתחום זה זוהי מציאות שקשה מאוד למצוא.

העובד מכיר במציאות שישנם גם ימי שנאה, ולכן אינו נופל ברוחו בעת משבר, אלא מתחזק באופן תמידי, ולפי כוחותיו מצליח הוא בעבודת החיזוק. אף בשעה שהגיע האדם למדרגה שרבים אצלו מאוד ימי האהבה, עדיין נחוץ שתהיה לו תשומת לב לכך שמדי פעם ישנם ימי שנאה. עדיין נמצא הוא בסכנה, שהרי אין בידו כלים לעקור את הרע לגמרי, והנהגתו הטובה רק מעידה על הצלחה להשתלט על הרע שבקרבו.

אנחנו חיים בעולם התענוגים^{מד}, וביכולתנו לבחור על אלו תענוגים הגשמי נתענג אל ה'. אבל מצד נפשנו הבהמית נגררים אנו אחר תענוגי בשר ודגים וכל מטעמים, ואילו נשמתנו מתאוה לקיום רצון השי"ת שרוצה שנתענג על ה'! זוהי מלחמה כבדה שמקיפה את כל

^{מד} כדאי' במצודות דוד (שיר השירים פ"ב פ' יג) ודרך האדם להתענג בראותן והסמדר מן הגפנים נתנו ריח טוב באפי הולכי אורח. והכל הוא ענין פתוי מה שהדרך לפתות בהם ללכת בדרך:

“ובחרת בחיים למען תחיה”

חיי האדם, ואיך ניתן לנצח בה? בזמן שהגוף מושך אותנו להתענג בתענוגים, מתמודדים אנו עם קונפליקט קשה, הנטייה הטבעית היא להיכנע למציאות החיים הארצית, והדרך לנצח היא רק על ידי ההכרה בכך שזכשאני לעצמי מה אני - כלל לא רציתי להיברא, ולכן אין לי צורך באכילה ושתייה. כמו כן בשאר תענוגי בשר, הדרך לנצח ולהיות 'על הגובה' היא רק על ידי שאסביר לעצמי כי מצדי היה מוטב לי שלא נבראתי, ועכשיו שלמעשה נבראתי - אסדר את מחשבותי ואשאל את עצמי: מדוע בחר הקב"ה לברוא אותי? מה ביכולתי להוסיף במלכות ש-ד-י, וכיצד אוכל שלא למעול בשליחותי. בעבור המטרה ההיא שלמענה נבראתי נתן לי השי"ת לחם לאכול ובגד ללבוש - כדי שיהיו לי הכח והאפשרות לעבוד אותו.

המסגרת צריכה להיות מקום שמחנך בצורה כזו, להכנעה לעבודת מלך העולם, להמליך אותו מהמקום שנמצא האדם באשר הוא שם, לא רק כאשר עוסק בתורה ובתפילה אלא גם כאשר הוא מוטל בתוך העיסוק בעניינים הארציים השפלים כדי לספק לעצמו את צרכי הגוף. להודיעם שישנם זמנים כאלו, ושמציאות הגוף וסיפוק צרכיו אינה נגד רצון השי"ת, אלא אדרבה, עיקר חפצו ורצונו של השי"ת הוא שנעשה את מעשינו הארציים רק למענו יתברך. הקב"ה רוצה בתפלותינו והתגברותנו, וכל מטרתו בבריאת העולם היתה כדי שתהיה לו 'דירה בתחתונים'.

“ובחרת בחיים למען תחיה”

על המחנך להכיר במציאות זו, לדעת שהשי"ת חקק חוק בטבע האנושי שלכל אחד יש זמני קטנות וגדלות ואינו במצב אחד כל ימיו. עליו לדעת היטב, שישנם צרכים נפשיים מיוחדים בזמנים מסוימים, ודרכה של התורה להתחשב בכך. הלוא גם הוא, המחנך עצמו, יודע שאינו במצב אחד כל ימיו ושיש לו זמנים של ירידה, גם אם הוא מטיב לכסות זאת מעיני כל.

כאשר מחנך מתעלם משינויי המצבים והזמנים, אם איש-צוות מתכחש לכך וכופה את המסגרת על כל התלמידים בשרירות-לב מבלי להתחשב במצבים מיוחדים, הדבר גרוע מאוד, כי בכך כופה הוא על התלמידים הנהגה שאינה כפי סדר הבריאה! וזו סכנה גדולה לנפשם. אין זה פלא, שבבין הזמנים או אחר נישואיהם קשה להם לקום בזמן, גם אם בישיבה ביו מאלו שהיו קמים בזמן - זו תוצאה ישירה מהעובדה שכל הנהגתם בישיבה נבעה מכפייה ודיכוי, והדבר שבר את נפשם. לכן, אחר שיצאו מהמסגרת חשים הם כמו מי שהיה חבוש בבית הסוהר ויצא לחירות. במציאות כזו לעולם לא יתחנכו לאהבת ה' ולבחור בחיים, וד"ל. כאשר פעולות חינוך של המחנכים נעשות רק כדי לחזק את כח השליטה - מחטיאים את המטרה.

בעוה"ר ישנם מחנכים שלא זו בלבד שהם טועים בכך, אלא שעוד מצדיקים את מעשיהם שכך ראוי לנהוג. יש מהם שמנופפים בלשונות קדשם של ספרי חסידות להצדיק את

מעשיהם, ולדוגמא בלשונו של זקני הקדוש בספרו 'קדושת לוי' (פרשת ראה), שכותב בזו הלשון: ... **שעל ידי שאדם משים עצמו כשירים ואינו תופס מקום להיות נחשב בעיניו ל'יש' ו'דבר', על ידי זה יוכל להיות כלי מוכשר לקבל השפעת ה' תמיד, כי כלי ריקן יוכל לקבל וכו', עכל"ק.** הם משתמשים בדבריו הקדושים כהוראה לדיכוי הבחורים, כאילו כתוב כאן שצריך שלא תהיה לאדם בחירה כלל.

הם מעבירים לתלמידים מסר חמור והרסני: הרי אתה לומד כאן בישיבה של הקהילה ואינך יכול לעבור לישיבה אחרת שתתאים לצרכיך. איננו נמצאים כאן כדי לעזור לך לפי נטיות נפשך, כדי שתצליח ותרגיש את נעימות התורה הקדושה, אלא במטרות אנוכיות... בעקבות הנחה זו שלהם, שמבינים או רוצים להבין שצריך שלא תהיה לאדם בחירה, מתירים הם לעצמם גם לדכא תלמידים בכח הזרוע על ידי סמכותם...

למעשה, הבנה זו בדברי ה'קדושת לוי' אינה אלא טעות חמורה. המפרשים כך הם בבחי' 'מגלה פנים בתורה שלא כהלכה', כי פירוש דבריו הקדושים אינו כפי שהם מבינים אותם. ומה בכל זאת באו ללמד כל תלמידי הבעש"ט נבג"מ ובהם רבינו ה'קדושת לוי'? מה באו לומר? נעיין נא ב'קדושת לוי', ונראה כי יסוד דבריו הוא רק שהאדם יחנך את עצמו בנחת להתבטל להנהגת ה', ושלא יתפוס מקום לומר 'פְּחֵי וְעֵצֶם יְדֵי עֲשֵׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה' (דברים ח, יז) [יש להאריך בכך ואין כאן מקומו]. דבריהם עוסקים רק ב'הכנעה' ולא ב'דיכוי'. אכן, בחור ואברך צריכים ללמוד ולהתרגל להכניע את עצמם להשי"ת - וכלול בכך למשל להיכנע למסגרת שבה הם מתחנכים ולכלל ההנהגות הטובות, הגדרים והסייגים שמורים להם - אמנם כל זה צריך להיות מבלי לשלול את הבחירה מהאדם.

מלמד יקר, אם ראית תלמיד שיש לו שאיפה עצמית והנך מרגיש שהעצמאות הזו מאיימת לך על שלטונך על המסגרת, אדרבה! תן לו מקום שיוכל למלא בו את שאיפותיו! למשל: תן לו להביע את עצמאותו בבחירת חלקו בתורה! בדוק אם שאיפתו היא לחלק מסוים בתורה - עיון או בקיאות או הלכה - והנח לו לעסוק בחלק-תורה זה!

למעשה, גם יש להפריך מיסודה את עצם טענתם של אותם מחנכים, שאומרים שהם נוהגים כפי שנוהגים כי כך דרכם בעבודת השי"ת - 'לדכא' את יצרם ולהכריח את עצמם לבחור בטוב עד שלא תהיה להם כלל בחירה בין טוב לרע. הס מלהזכיר טענה זו, וזהו נושא כאוב, כי דבריהם הם מופקעים ומשוללי-אמת, שקר ענו באחיהם! ימחל נא כל מחנך שטוען כך, לבחון את עצמו: האמנם גם הוא כלפי עצמו מדכא את רצונותיו עד שכבר אין לו בחירה?!... הרי הוא כשלעצמו ודאי אינו מדכא את עצמו כפי שמדכא אחרים, וה' יודע את האמת! **הַנְּסִתָּרֶת לֵה' אֵלֶינִי וְהַנְּגַלֶּת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם'** (דברים כט, כח)...

ישנה מימרא מאת בעל ה'צמח צדק' זי"ע, שהשווה את הנשמה היהודית לזהב, וכה אמר: תכונת הזהב היא שאין חלה בו 'השתנות', אינו נכתם ואינו מחליד. כאשר תאבד טבעת זהב בתוך ערמת שלג, גם אם תישאר בתוך השלג למשך חורף ארוך וקר, הרי שבהגיע

"ובחרת בחיים למען תחיה"

האביב ובהימס השלג תימצא הטבעת שלימה, ללא פגע וללא פגם, מבריקה בכל הדרה! הוא הדין - אמר בעל הצמח צדק - לגבי הנשמה היהודית: **כאשר תנער את היהודי מכפור הדיכוי שלו - שוב תאיר נשמתו ותזרח.**

ה'מסגרת' שקובעת את ההנהגה והלבוש, נועדה רק כדי להרגיל את הצעיר ל'קרבת אלקים לי טוב', והיא אך אמצעי למען המטרה, שיקבל התלמיד על עצמו את עול מלכות שמיים באהבה. אמנם, ישנם מחנכים בני-בליעל שמשתמשים במסגרת כדי למלא את תאוות יצר-השליטה שלהם, וזה חמור מאוד! הדבר פועל חורבן איום בנפשם של החניכים, ואחריתם מי ישורנה!

זהו קו-מבחן דק שהוא רחב מאוד: האם כפיית המסגרת היא אמצעי להשגת מטרה חינוכית, או שהיא מטרה לעצמה - שליטה לשם שליטה.

בחלק מהמקרים, הבעיה מתחילה מכך שיש למחנך 'ציור' כלשהו בראשו איך צריך יהודי להיראות, ואיך יהודי מקהילה חשובה זו צריך להיראות - ואת זה רוצה הוא לכפות על התלמידים, למתוח אותם לפי מידותיה כמו במיטת סדום. כגון מלמד חסידי - פעמים שיש לו ציור איך 'חסיד' צריך להיראות, ובמדת-מה שואף הוא לראות את עצמו בדמות זו, ועקב כך נוטה הוא לכפות זאת על תלמידיו. לא בצדק הוא עושה כאשר משפיל הוא ומדכא את נפש הזולת בשתלטנות, לעשות בו כחומר ביד היוצר, להכניס אותו בתוך תבנית זו תוך שלילת הבחירה.

יודגש כי לא בכל המקרים מי שרוצה להצטייר בדמות חיובית הנו בן עלייה או עובד ה'. לעיתים בוחר האדם לדלג על העבודה העצמית הנדרשת כדי להיות ראוי לכתר של דמות זו - אלא שמתוך תפיסת עולמו שמכיר בערכים המשויכים לה, חפץ הוא שלכל הפחות כלפי חוץ תהיה זו דמותו. רוצה הוא שבה יכירו אותו כל באי עולם, שיידעו שהוא שייך לעם הנבחר ולקבוצה והרמה הנבחרת. כמו כן בחלק מהמקרים אף גרוע מכך - אין לשאיפתו זו כל קשר אמיתי עם התורה ומצוותיה, או עם דרך החסידות! אלו המקרים בהם רצונו לרכוש את דמות זו אינו נובע כלל מנטייה טבעית, אלא מתוך הכרתו בעובדה שזה מה שהקהילה שסביבו מעריכה... הוא רוצה להצטייר בדמות זו כדי להיות מכובד בעיניהם, או שהוא סבור שהצטיירותו זו תעזור לו להסתדר בחיים - למשל: שהודות לה יוכל להתקבל בתפקיד שחושק בו. לפעמים אף סבור הוא שהתלבשותו בדמות זו מחזיקה אותו בתפקיד המלמדות עצמו, ואז סובלים התלמידים ביתר שאת ועז...

לסבר את האוון אספר כאן סיפור ששמעתי מידידי, מרביץ תורה בשם הרה"ח ר' מאיר שילר שיחי', מחשיבי חסידי סקווירא ומוותיקי תלמידי הרבי מראחמסטרייוקא ארה"ב זצוק"ל מתקופת לימודו בשיכון סקווירא.

"ובחרת בחיים למען תחיה"

כה מספר הרב מ. שילר: בשנת תשל"ז היה הוא מלמד לילדים הבאים מבתיים של תינוקות שנשבו. בעת שלימד אותם על קדושת ושמירת השבת, בא אליו ילד שהקשר היחיד שיש לו לשבת קודש הוא שההורים שלו לוקחים אותו באוטו לבית הכנסת... הלך הרב שילר ושאל את הרבי זצוק"ל מראחמסטרווקא האם לומר לילד שכדאי לו להתפלל בביתו ולא לחלל שבת. שאל אותו הרבי: האם הנך מדבר בכתה על שמירת וקדושת שבת? והוא ענה: אכן. אם כן המשך בעבודת הקודש ואל תגיד לו אף מילה! הוא כבר יבחר מעצמו להפסיק^מ. ואכן כך היה. במשך הזמן בחר אותו אדם מעצמו להיות שומר שבת, זה שלושים שנה שהוא מרביץ תורה, והקים בית לשם ולתפארת.

הלימוד מהאמור הוא כדברינו. יסוד החינוך הוא להכניס בתלמידים את קדושת היהודי ואת ערך קדושת התורה והמצוות, וכלל הוא שאם החינוך מגיע ממקום טהור אז המתחנך יבחר כבר מעצמו בדרך הנכונה והישרה. אע"פ שלפעמים יש לזה 'מחיר', וכגון בסיפור הנ"ל - הלוא נאלץ לחלל שבת עד שהגיע מעצמו לבחירה הנכונה, אבל הכלל הוא שכאשר הבעל בחירה - בוחר מעצמו אז הקשר שנוצר הינו חזק בל ימוט.

זו דוגמה נוספת למשנתו של רבינו זי"ע, שדעת תורתנו הקדושה היא להשפיע ולחנך להכנעה, אבל לא באופן של דיכוי, לא לבחור בשביל האדם. בחינוך נכון להכנעה מצליח חינוכו של הנער באשר הוא שם, ואילו חינוך שגוי שיסודו בדיכוי מביא רק להשפלה, וגורם לחילולי שבת ולא לתיקון הנרצה.

נזכיר דוגמה נוספת. מספרים שפעם נשאל הרבי זצוק"ל אם יכולים להגיש משקאות לשתייה בשלחן הטהור, להרוות צמאונם של המסתופפים בצלו. דעתו לא היתה נוחה מכך, והוא ענה במתק לשונו: "אלס מיר ארט עס נישט, אבער וועלכער טעם האט א שבת טיש מיט די געטראנקען...^מ" - מצדי אין זה מפריע, אבל איזה טעם יש ל'שבת טיש' עם המשקאות הללו...].

^מ וכן העיד לי הגה"צ המשפיע הרב יצחק משה ארלנגר שליט"א אשר שמע כמה פעמים מהרבי זצוק"ל על נושאים קשים ביהדות הדרכה ברורה שילך רק עם שיטה הזאת, שרק בעת הצורך לחזקו וללמדו את חומר האיסור והוא מעצמו כבר יבחר לפרוש ולהתנהג כדבעי, ואכן ובוזה הנהגה כבר ניצל הרבה נשמות אשר היתה כבר בשאל תחתיות הי"ו.

^מ שמעתי מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ממאנסי באופן אחר, שאביו הרבי זצוק"ל ... התבטא פעם: "יא רבי נישט רבי, עס קומט נישט צו טרינקען ביי קיין טיש" [כן רבי או לא רבי, אין זה מתאים לשתות בטיש], והסביר הרבי שליט"א: לפי שהשולחנות הטהורים הם כדוגמת 'א שטילער שמונה עשרה' (תפלת הלחש), עכ"ל. ונראה ביאור דבריו, כי כשם שבתפלת שמונה עשרה מתבטלים לגמרי לפני ארון כל, כך העומדים בשלחן הטהור עליהם להיות ברצינות (ערנסטקייט) כזו, בהתבטלות גמורה **כעבדא קמיה מרא**, ואז נהנים מזיו השכינה. כדאיתא בספר הקדוש 'מגן אברהם' (טריסק, פרשת יתרו): ... וזה שפירש רש"י 'מכאן שכל הנהגה מסעודה שתלמידי חכמים מסובין בה' אין הכוונה שיש לו הנאה מגוף הסעודה, דאם כן מה מעלה יש לסעודה זו מסעודה אחרת שאוכל בלתי התלמיד חכם, שאז הוא נהנה גם כן מסעודתו, אך הכוונה שיש לו הנאה מזה שהתלמיד חכם מיסב שמה ורואה האיך שעורך שלחנו לפני ה', ואוכל בבחינת השלשה דברים האלו צום קול ממון, שאז אף על פי שהוא אינו בבחינה זו, עם כל זה עבור ההנאה מה שנפשו מתענג מזה ממה שמסתכל על התלמיד חכם האיך שאוכל בקדושה וטהרה לפני השי"ת, עבור זה הוא כאלו נהנה מזיו השכינה. 'זיו שכינה' בגימטריא גם כן כמנין 'צום קול ממון', שנחשב לו כאילו הוא בעצמו היה בבחינה זו לאכול בקדושה וטהרה, בבחינת ג' דברים האלו, עכלה"ק.

להתענג בנועם השם

דוגמה נוספת, שלישית: פעם ראה רבינו שאחד מבני משפחתו שח באמצע 'יקום פורקן' שבסיום התפילה. לא שפך עליו קיתון של רותחין, אלא פנה אליו בשאלה: "אמת יקום פורקן איז א שיינע תפלה?" [- האם נכון הדבר ש'יקום פורקן' זו תפילה יפה?], והלה השיב בחיוב: "יא" [- כן]. אמר לו רבינו: "אויב אזוי, ווי קען מען רעדען דעמאלט'ס?!" [אם כך, איך אפשר לשוחח אז?].

זהו חינוך להכנעה. כל הגישה היא כלל לא למען כבוד עצמו, או למען חשבון אישי אחר שלו. זוהי למעשה 'שיטת חינוך' שמחייבת את כולנו, בכל מגע עם הזולת - הן כאשר עוסקים בענייני הכלל והן כאשר עוסקים בענייני הפרט. הסיבה שחינוך אינו עושה רושם מספיק בקרב בני הנוער, היא בגלל שחסר בתחום זה. הדרישות נתבעות מהם ממקום של שתלטנות, ולא ממקום נקי לשם שמיים.

בימים עברו היו רמי"ם שכל מציאותם השפיעה על התלמידים, דמותם היתה מודל לחיקוי עבורם. לעומת זאת בימינו חסרים רמי"ם כאלו. אמנם 'כולנו חכמים כולנו נבונים', כולנו למדנו את כל שיטות החינוך למיניהן [באיזה היתר של 'חכמה בגוים תאמין'] איך לשמור על משמעת וסדר ואיך למסור שיעור, מקווים אנו לעשות ענבים, אבל מדי פעם איננו מצליחים, ה"י... עלינו לדעת כי גם השיטות הנכונות הינן רק 'כלים' שביכולתם לסייע לנו להצליח במלאכת החינוך, אבל לא זהו 'חינוך'. תורה'דיגער חינוך כבר נכנס בגדר 'תורה בגוים אל תאמין'. עיקרו של חינוך הוא הדוגמא האישית הנובעת מטהרת-לב, ואילו מחנך שנוקט בדרך של דיכוי ושליטה אינו מעניק "חינוך" כלל, אלא רק מזיק. ה"חינוך" שלו מסתכם ב"תועלת" אחת ויחידה: לחנוק את החניכים, ולשבור את נפשם, להזיק להם ולדורותיהם.

*

להתענג בנועם השם

נרים כאן קול זעקה: איך מניחים לאנשים כאלו לשמור על חניכים?! ויותר מכך: איך אפשר להפקיד בידי אנשים כאלו תפקיד של 'ייעוץ', לעזור למי שזקוק לעזרה?! כלל האנשים שסביבנו מאמינים בתורה הקדושה ומצוותיה, ורוצים למלאות את תפקידם נאמנה, אמנם חסר בחיבור בין האנשים למעשיהם. חלק מהציבור מחפשים את החיבור לחייהם, ושואלים את עצמם: למה כל זה? בשביל מה נולדתי? למה כל העול הזה ומתי בחרתי בו? ומה ערכם של חיי התורה והמצוות שלי? וכשאינן תשובה מספקת לכל שאלות אלו - מה יעשה הבן ולא יחטא?!

אגב שאנו עוסקים בסוגיות אלו, נבוא ונשאל: האם פעם חשבתם מהו ההבדל בינינו לבין החילוניים? המענה הפשוט שכולם עונים, הוא שאנחנו שומרי תורה ומצוות והם לא, אבל לפי האמת בעומק הדברים ישנן הבדל משמעותי נוסף... החילוני צריך להיות מסודר בחיים, ואם לא מסתדר לו כפי התוכניות שלו הוא מתרגז על עצמו. לעומת זאת אנחנו - אם משהו משתבש לנו בתוכנית הרינו מתפללים ועושים כל מיני סגולות, ואם בכל זאת

להתענג בנועם השם

לא הולך לנו כפי התוכנית על מי אנו מתרגזים? חלילה פעמים באים בשאלות לבורא העולם, וכך מתפתחים משברים באמונה... [האם פעם חשבתם על זה?!] לכן, ראשית עלינו לברר לעצמינו תדיר מהי חובתנו בעולם! . . .

החילוני - נעבעך... אין לו את הרבונו של עולם בתוך חייו, והוא נאלץ לדאוג לעצמו לבד... כדי לסדר את עצמו, מניח הוא מצלמות אבטחה לצילום במעגל סגור, לוודא שהכל הולך לו כפי התכנית שלו, ואם אינו מצליח - אין לו את מי להאשים, רק את עצמו בלבד... אבל אנחנו פה בשביל לוודא שרצון ה' נעשה כפי התכנית שלו יתברך! נכון, הוא רוצה שנתפלל, שנבקש ונתחנן, זהו רצונו, אבל אם בסוף לא נענתה התפלה - איני נתקף בהלם, אין פה שאלות באמונה והתרסקות הנפש, כי אני פה רק בשביל מטרה אחת: כדי למלא את חפצו ורצונו! בשביל זה אני עבד ה' ובשביל זה הנני חרדי!

כאשר העולם הגדול עומד מול עיניו של בחור מתקשה, מצדו החיצוני נראה הוא לו כמו 'עולם התענוגים', ומאידך גיסא בחיי היום-יום בביתו ובמסגרת שבה הוא נמצא חש הוא ממש חנוק ומסובך בקונפליקטים. הדבר מדכא אותו, והוא זקוק מאוד לאוזן קשבת ולהתחשבות! אין זה פלא שרבים מהתלמידים מתקררים לבסוף, במקרה הטוב מורדים הם בדיכוי ומחפשים אחר מקום של בחירה והכנעה, של אהבה וקרבת אלקים, ובמקרה היותר גרוע חוצים את הכביש לעברו השני, ה' ישמרנו.

אם מחנך אינו יודע איך לרדת לעולמו של החניך בזמניו הקשים האלו, ואינו נותן לו מענה לדעת מה חובתו בעולמו ואיך יוכל להשיב את נפשו - הרי אינו ממלא את תפקידו כראוי! אם אין לבחור למי להשיח את דאגותיו - התוצאות עלולות להיות נוראות ואיומות. קורה רבות שתלמיד אינו מוצא למי להשיח את לבו, וכאשר הוא כבר נותן אמון באחד מאנשי הצוות - מדבר עמו הלה בלי להאזין לדבריו ברצינות הראויה, וגם אינו מתחשב לרכך את תנאי המסגרת כפי הצורך, אלא ממשיך לכפות עליו את המסגרת בלי שינוי - וכשנשאל 'מדוע?' עונה: 'ככה זה!', 'אזוי איז עס!', כאילו שכינה מדברת מתוך גרונו ואסור להרהר אחריו... איש-צוות כזה הרי כל כולו מושחת במדות רעות, והוא צבוע בצבע של חסידות ויודישקייט... הוא יכול להיות גם 'שוואנץ', להיחשב בעיני סובביו כחסיד גדול המתבטל לרבו, אבל לפי האמת סכנתו גדולה, והחוש מעיד על זה. איש חינוך צריך להיות ראשית-כל בעל מדות טובות, שלצד עמידתו על המשמעת גם יורד הוא לסבלו של הצעיר ומלמדו איך להתמודד. שנותן בידו את הכח והשכל לבחור בטוב, ומביא אותו לאמץ לעצמו את דרך ההכנעה, שמביאה לשמחה כנ"ל.

אם מרגישים שמצבו של הנער רגיש וכי הוא סובל ממשבר כלשהו, ראשית כל צריכים 'לשרש אחריה' - לבדוק היכן טמונים הדיכוי והשליטה שדיכאו אותו וגרמו לו את המשבר, ולהוציאו מזה. זהו יסוד גדול בדרך להצלחה, לא רק בתחום חינוך-התלמידים אלא גם בהרבה תחומים נוספים. גם בחינוך הילדים שבבית, בהנהגת הבית בכללו ובין אדם לעצמו. תמיד נחוץ להתנהג באופן שיביא להכנעה, ולא לכפות שליטה באופן שלא תהיה ביד

להתחקות אחר שורש הבעיה

האדם הבחירה בטוב למלא את חובותיו, שזה יביא למשבר בנפשו, כפי שרואות עינינו וכלות דבר יום ביומו.

להתחקות אחר שורש הבעיה

עודנו מדברים, אסיים דברי ביסוד גדול בחינוך: הצורך להתחקות אחר שורש הבעיה. להבין את מהות הניסיון שהנער מתנסה, ולמצוא פתרון שורשי.

נעתיק כאן מלשון קדשו של החתם סופר (דרשות שבת תשובה דף כו:): ... חז"ל (ביומא ע:): כי אנשי כנסת הגדולה הרגו ליצרא דעבודה זרה וכחלינהו לעינא דיצרא דעריות דלא לתגרי בקרוביה ... והאמנם המאמר גופיה קשה להבינו כפשוטו, ששחטו ליצרא דעבודה זרה וסימוהו ליצרא דעריות, ... לפע"ד עיקר עבודה זרה שהי' בישראל הי' על ידי מה שנאסרו להם הבמות ולא נתקבלה שום עבודה בקיבוץ, אלא בבית המקדש שלש פעמים בשנה נתקבצו, ושוב בין הזמנים לא נתקבצו, ולא נסדר להם שום עבודה, והם ראו במעשה אמוריים שהשאירו שכל העמים הולכים איש בשם אלהיו לבקש כל צרכו, וזה הסיתם לעשות כתועבותיהם, ... ואמנם התחכמו אנשי כנסת הגדולה ותקנו תפלה וסידורה, ולקדש שם ה' ברבים בעשרה, ולהתקבץ שלש פעמים בכל יום נגד תמידים, דאף על גב דתפלה דאורייתא, אפילו למאן דאמר שבכל יום הוא דאורייתא (רמב"ם ריש הל' תפלה, מג"א סי' ק"ו סק"ב), היה כל אחד אומר תפלה קצרה בלשונו, אף על פי שהי' אז לשון הקודש, מכל מקום אינו דומה לתיקון גדול שתיקנו הם, ובפרוץ הדבר נבנו בתי כנסיות בכל אתר ואתר וקראו בתורה ותרגמו, וכדכתיב בס' עזרא ונחמיה ועל ידי זה שוב לא עלה על דעת שום ישראל לעבוד עבודה זרה, ומסרו נפשם בימי יונים על זה. וזהו הכוונה שהרגו ליצרא דעבודה זרה ועקרוהו לגמרי. עכ"ד.

יסוד היסודות בחינוך, הוא שכדי לבטל דבר רע כמו יצרא דעבודה זרה וכדו' - צריכים לעוקרו משרשו. להיכנס בעובי הקורה, להבין למה אירע זאת בישראל, למה נפלו בחטא גדול כזה, וכגון שם: למה בחרו למרוד בה' בעבודה זרה. אז חיפשו אנשי כנסת הגדולה באופן זה, התאספו וחשבו: מהו שורש הדבר? מה הביא את כלל ישראל למצב זה שירדו עד לעומק התהום?! איך אירע שמאז שבטלו הבמות עברו ארבע מאות שנה שבהם עברו כלל ישראל על העוון הגרוע ביותר: 'עבודה זרה'?! ועל ידי התבוננות זו מצאו את הדרך הנכונה לטפל בבעיה.

הבה נבדוק, איך באמת ביטלו הם את היצר הרע הזה, האם באמצעות 'קול קורא' או אולי באמצעות חרמים? שמא בהרמת קול שופר ומחאות או בזריקת ילדים מן המוסדות? כלל וכלל לא! ומה כן? אחר שחיפשו ומצאו את סיבת הדבר, הם הבינו שחסר לכלל ישראל הקשר התמידי עם אלוקיהם, כמו שיש לאומות העולם - להבדיל - עם האלילים שלהם, שמתקבצים כדי לפנות אל אליליהם. הם הבינו שזה מה שגרם להם לפנות אל אלילי אומות העולם, הוא העובדה שלהם יש רק שלש פעמים בשנה שהם עולים אל המקום

להתחקות אחר שורש הבעיה

אשר יבחר ה'. אחר שהבינו זאת, כבר יכלו אנשי כנסת הגדולה לטפל בחכמתם בשורש הבעיה, ובתבונתם תיקנו אז את התפילה, שעל ידה יוכל כל יהודי בכל זמן להתקשר עם אביו שבשמים. אכן עצתם הועילה, ועל ידי כך בטל יצרא דעבודה זרה.

הלימוד עבורנו מהנ"ל, הוא שבזמן שישנם כל מיני קשיים ונסיונות מרים, לכלל ולפרט, צריכים לחקור היכן טמון שורש הדבר, ולעקור את הבעיה מהשורש. צריכים לברר מהי הסיבה הגורמת, מהו החסר שמוביל לחטאים אלו, וכך לתקן זאת, על ידי מילוי החסר באופן חיובי.

לכשיתוקן השורש, אז כבר יתנוצץ ממילא דבר מתוקן נבהתאם למהלך דברינו בחלקו הראשון של המאמר. בזמן שעוסקים בסור מרעמי - הן אצל עצמו והן אצל תלמידיו, צריכים לחקור אחר שורש הכישלון עד שמגיעים לנקודה של 'עשה טוב'. בזה יש להתמקד לשפר ולהאיר, ואז יראה כל אחד פירות מתוקים לפי נטיית נפשו ונפשות תלמידיו.

בהזדמנות זו נעורר על נקודה חינוכית חשובה נוספת: מה טוב שכל תלמוד תורה יראה להכניס בילדים את העוז והגבורה ביהדות, גם בעודם צעירים בני כתה ה' ומעלה. למשל: לחייבם מצד המוסד שארבע כנפות הציצית יתנופפו בחוץ כל היום מסודרים בצדי המכנסיים, בדיוק כמו הפאות סדורות-התלתלים שכן נראה א חסידיש"ע יונגל. ובראיית הציצית גם יתקיים בהם 'וראייתם אתו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם' (במדבר טו, לט), וכפי המובא בספרים הקדושים שיש בציצית כח סגולי להכניס יראת שמיים בלבבות, להביא לתשובה ולמעשים טובים^מ וזה יעזור בסגולת מצות ציצית יזכה גם לנצחון במלחמת הלבוש.

^מ בפגעי הטכנולוגיה שעשה ב"ה פירות טובות, ועכשיו ממשיכים בלבוש הבנים לעקור אצלם סגנונות הלבוש (boys clothing styles)

^מ כדברי השל"ה הקדוש (בסידור, שער 'כוונת התפילה'): ... אבל לאחר גמר התפילות בהסרת הטלית הגדול, אדרבה יקיים מצות 'וראייתם אותו וזכרתם' וגו' בציצית של טלית קטן, כי מצות ראיית הציצית נאמר על כל היום, עי"ש. ועוד כתב (במסכת חולין נר מצוה): ... כי עיקר מצותה על זכירת המצות, ובכל שעה ורגע צריך [שיזכר]. נראה שעיקר מצות טלית קטן ללבשו [מלמעלה] כדי שתמיד יראהו ויזכר המצות... וטעם הדבר ההוא, לקיים תמיד 'וראייתם אותו וזכרתם' וגו'. והנה, מחמת המלעיגים גם אני לובש הטלית קטן תחת המלבוש, ומכל מקום אני לוקח השתי ציצית שהם לפנים ומשים אותם חוצה בין קרסי המלבוש ואני רואה אותם תמיד, וכן ראוי לנהוג, עכ"ל.

וכן איתא בספר הקדוש 'מאור עינים' (פרשת לך לך): ... כי 'ציצית' הוא לשון 'מציץ מן החרכים', לשון הסתכלות, והבן כי ההסתכלות מביא לידי תשובה, להשיב אור אין סוף עליו. ולכן גם כן יקרא 'נתן דיצויתא' על שם שאחזוהו בציצית ראשו והעלוהו לתשובה, כי הכוונה על ידי הסתכלות היתה האחיזה לבוא למדריגת תשובה, וכן גבי אותו ששלח ארבע מאות זוז להזונה ועל ידי ציצית חזר בתשובה עד שאמרו אותן מצעות שהציעה לו באיסור כו', כי נודע שכל אהבה רעה שמתעוררת באדם צריך להביאה אל הטוב שיתחיל לאהוב בהתעוררות האהבה את הבורא יתברך שמו ויוצא בשאר המדות, ועל ידי זה נעשה הרע כסא אל הטוב. וזהו לשון 'מצעות' שהוא גם כן בחינת כסא, שעל ידי אהבה שהיה השראת הרע עליו על ידי אהבה זו, חזר בו, ואחז בזה בבורא יתברך שמו ואהב אותו, עד שפירש מן הרע. וזהו 'מצעות שהציעה באיסור הציעה בהיתר', והבן. וכל זה הוא על ידי בחינת ציצית ... ונמצא כי בודאי לזכות גדול נחשב מה שניתן להם מצות ציצית לישראל, כי בלעדה לא יבואו לידי תשובה, כאמור לעיל, כי אם על ידי הסתכלות האמור יבואו לידי תשובה.

אסיים בנקודה למחשבה בפרשת 'עגלה ערופה', שיש להתבונן בה ביותר. אם נמצא אדם הרוג מחוץ לעיר ולא נודע מי הרגו, מצוה על זקני העיר הקרובה אל החלל להביא עגלה ולערוף את ראשה בנחל, ולהתנצל ולומר 'ידינו לא שפכו את הדם הזה', ולהתפלל אל ה' שיכפר על הדם הנשפך - 'וְכָל זִקְנֵי הָעִיר הַהוּא הַקְּרֹבִים אֶל הַחֲלָל יִרְחֲצוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל הָעֵגְלָה הָעֵרוּפָה בַּנַּחַל, וְעָנּוּ וְאָמְרוּ יְדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ'.

שואל רש"י הקדוש: וכי עלתה על לב שזקני בית דין שופכי דמים הם? מדוע אפוא צריכים הם לומר שלא שפכו את דמו של חלל זה? אלא, מבאר רש"י שכוונתם היא לומר: לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוייה. מבארים זאת, שכאשר הכהנים אומרים 'כפר לעמך ישראל' כוונתם לומר שלא שלחו אותו לדרכו מחוסר מזונות, שכן אם היו שולחים אותו בלא מזונות היה עלול הוא להיכשל וללסטם את הבריות כדי להשיג מזון, והיה מקום לומר שמפני כך נהרג. כמו כן 'בלא לוייה' מבארים הכוונה, שאם היו שולחים אותו בלא לוייה היו הלסטים יכולים לסבור שאין לו אוהבים שידרשו את דמו, והיינו אומרים שלכן הם הרגו אותו. 'כִּפֹּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ ה' וְאֵל תַּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם'.

מוסיף שם ה'אבן עזרא: "ויתכן שהשם צוה לעשות כן העיר הקרובה, כי לולי שעשו עבירה כדומה לה לא נזדמן להם שיהרג אדם קרוב מהם, ומחשבות השם עמקו וגבהו לאין קץ אצלנו".

ידוע מצדיקים, ויש לכך כמה וכמה מקורות, שעצם מקומו של האדם יכול להשפיע עליו להשתפר ברוחניות או להפך - להתדרדר רח"ל, וזאת אף מבלי השפעה ישירה של חברת בני המקום. הנה מכאן למדים אנו הסבר לכך: שזאת מפני שבמקום שאנשי העיר מתנהגים כראוי ונשמרים מעבירה מסוימת, חופפת עליהם שמירה עליונה שלא תארע עבירה זו במקומם. למשל: אם הם נשמרים כראוי מעוון שפיכת דמים - לא יקרה במקומם מקרה של רציחה^{מט}.

^{מט} נציין כאן לשני מקורות מדברי חז"ל, שאפשר ללמוד מהם לכאורה את יסוד זה שהמקום גורם:
א. במדרש שיר השירים (פרשה ה' אות ד') נאמר: 'יודעת הייתי שאבק מקום זה משיאני לעבודה זרה'.
ב. בגמרא (יומא פ"ו ע"ב) 'היכי דמי בעל תשובה? אמר רב יהודה: כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה. מחוי רב יהודה: באותה אשה, באותו פרק, באותו מקום'. מבואר שבעל תשובה הוא המתגבר על יצרו 'באותו מקום' שחטא, ומדוע? אלא כי בזה שחטא שם גרם שהמקום נעשה מושך לעבירה, וכשיתגבר שם על יצרו - יתקן את החטא ואת המקום.

אגב גררא יש לציין, שמצאנו עוד טעם לכך שהאשמה נתלית על גדולי הדור, והוא: כי היו צריכים לבקש רחמים על בני המקום. שאמרו בגמרא (מכות יא ע"א) שאריה טרף אדם בסביבתו של רבי יהושע בן לוי, ועקב כך לא דיבר אתו אליהו במשך שלשה ימים, ומבואר שם בגמרא שזאת מפני שהיה צריך לבקש רחמים ולא ביקש. זו לשון הגמרא: "לפיכך אימותיהן של כהנים וכו' ... שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא בקשו, כי הא דההוא גברא דאכליה אריא ברחוק תלתא פרסי מיניה דר' יהושע בן לוי ולא אישתעי אליהו בהדיה תלתא יומי".

להתחקות אחר שורש הבעיה

מעין זה מפרש האבן עזרא את הפסוק 'וְאֵתָהּ תְּבַעַר הַדָּם הַנָּקִי מִקְרָבְךָ כִּי תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה' (דברים כא, ט): "כי לא יושפך דם נקי בארצך אם תעשה הישר בעיני ד', כסוד שכר עבירה - עבירה, ושכר מצוה - מצוה". כלומר, בכך שתעשה את הישר בעיני ה' תגרום שלא תהיה שפיכות דמים בארצך. מוסיף ה'אבי עזר' ממפרשי האבן עזרא: אמר המחבר, אל תתמה על דברי הרב, כיון שהבחירה חפשית, וכי ישאל הרוצח החומד ממון חבירו ויהרוג אותו בערמה, אם בני ישראל זכים וטובים או לאו. אבל באמת אם ישראל המה בתכלית השלימות, באחווה וריעות המה כולם כאיש אחד, והמה בכלל לא יאונה לצדיק כל און'. כי כאשר השתתף גופם לעזור איש את אחיו ואיש את רעהו, כן ישתתף שכלם ורוחם יחד להציל נפש הנרצח ולהציל מחשבות הרוצח לבל יעברו גבולם להכות נפש. ע"כ.

גם מכאן נלמד מהי דעת תורה, שהיא היפך דעת בעלי בתים. דעת ה'אגו' היתה לומר: וכי מחויב אני לדאוג לזולת שלא יחטא וכדו'? אדרבה! שילמד להתגבר על עצמו! או: שישמור את תקנות המוסד וכך לא יגיע לידי ניסיון! וכיוצא באלו, התפטרות בסגנונות שונים, שאדם משליך את האחריות מעל עצמו. אבל דעת התורה אינה כן, אלא מחייבים את הסנהדרין קדושי העם על כל דבר פשע שאירע במקום מושבם! אומרים להם: אם דבר כה קשה ומר נעשה בסמוך לכם - מוטלת אחריות עליכם לתת דין וחשבון, מה עשיתם כדי שיוכל הלה להגן על עצמו! כמו כן הייתם צריכים לשבת יחד ולדון מהו שורש הבעיה, ומה אפשר לעשות 'מחוץ לקופסה' כדי לתת לדור הצעיר את הכח להתמודד. רק כך יוכלו זקני העם לענות כלפי שמיא 'ידינו לא שפכה את הדם הזה ועינינו לא ראו'!

נכון, ייתכן פעם אחת מני אלף שצריכים להרחיק בחור מהישיבה או לעשות דין במישהו, אבל השאלה היא: האם תוכלו להעיד על מקרה זה שידיכם לא שפכו את הדם?! עליכם לדעת כי אם הדבר נעשה במקומכם - זאת אחריות שלכם! "כסוד שכר עבירה - עבירה, ושכר מצוה - מצוה!" אם הייתם עושים את הישר בעיני ה' - לא היה מקרה כזה קורה בארצכם! מכיון שכך, מוטלת האחריות על אנשי החינוך וכדו' לחדול מלהיות שולטים ומדכאים, ולעבור להיות מחנכים ועוזרים. מוטל עליהם לרדת עד לעומק נפש הזולת, כדי לעזור בכל מה שאפשר שלא יגיע לשום דברים בלתי הגונים!

כמו כן עליהם לחפש קודם-כל בעצמם מה עליהם לשפר, לפני שבאים הם לתקן את הפושע על ידי מיצוי כל חומר הדין.

הוי אומר, כי אין שום תועלת בחיפוש אחר פושעים, לשמוח שהנה תפסו עוד אחד, כאלו תפסו איזו 'חפצא של מצוה' לקיום מצות 'וּבְעֵרְתָּ הָרַע מִקְרָבְךָ'... אלא מה יעשו? התורה הקדושה מצווה לרדת עד לשורשו של דבר, לנסות להבין מהו הכאב הנפשי שהוביל לחטא! למצוא מהו החסר שבא הנכשל למלא באמצעות חטאו, ואת זה עצמו להחליף בדבר חיובי! כאשר קרה מקרה, לא ללמד על עצמו יצא, על מי שנכשל בלבד, אלא על הכלל כולו! כשאחד מהחבורה נכשל יש ללמוד מכך דרכי פעולה כלפי כל הציבור, ולא לחכות עד שעוד אחד ועוד אחד יפלו ברשת היצר. המציאות מלמדת, שכאשר נוקטים בהילוך מחשבה כזה, אז כבר אין צריכים לעונשים וכדו', כי ממילא תיפול השלילה.

להתחקות אחר שורש הבעיה

ודי בזה, והמשכיל יבין והשוטה ידום.

גמר חתימה טובה!

*

לתגובות, ולייעוץ והדרכה בענייני חינוך ושלום בית: Achdus123@gmail.com

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

לא רואים מיד...!

ימי 'תשובה', דף חדש בחיים, דף נקי וחלק מול הקב"ה. זה תהליך שדורש מאתנו סבלנות. בשירת האזינו נא' יִעֲרַף כַּמָּטֵר לְקַחֵי תִזְלַל כִּטְל אֲמַרְתִּי. לאורך החורף משקה הגשם את האדמה. ומה רואים? בוץ ולכלוך. רק בתום עונה ניכרת השפעת גשמי הברכה. כך, השפעת התורה על פנימיות האדם והצמחתו היא תהליך, התוצאות ניכרות רק בהמשך...

בחינוך הבנים נמשכת ההשקעה וההשקיה שנים ממושכות. התוצאות בסוף. נזכור את הקיקיון, בו לימד הקב"ה את יונה "בֶּן לַיְלָה הָיָה וּבֶן לַיְלָה אָבָד". 'בא מהר הולך מהר'. אל לנו לצפות, גם בדור המיקרוגל, להליכי חינוך מזורזים.

הָיָה הָיָה מַחֲנֵךְ שֶהַחֵל לֵאבֹד תְּקוּוּהַ מִתְלַמִּיד 'מאתגר'. הוא ייחד לו לשיחות אישיות, העיר והאיר בשמאל דוחה וימין מקרבת, אך שום דבר לא משתנה - הנער נשאר - מתחצף, מפר כללים ומעורר מהומות. הייאוש מכרסם בלב המחנך. פנה לרב חכם, ליטול עצה ותושיה. **האם יש לנער זה סיכוי?** הרב הקשיב בחמלה, פתח ואמר: "צמח הבמבוק גדל בסין ומגיע לגובה עצום. האם ידוע לך כמה זמן לוקח לְקַנָּה הענק להגיע לגובה של בניין?". במובן שלמלמד אין מושג.

"אגלה לך, שותלים שתיל במבוק זעיר ומְסַפְּקִים לו אור שמש, דשן ומים בשפע. בשנה הראשונה אין שום גדילה. ממשיכים עוד שנה בטיפוח השתיל הקטנטן. משקים בסבלנות, אך לא רואים מאומה. הוא לא יגדל בסנטימטר. בכל זאת ממשיכים בסבלנות. עוד שנה תחלוף. גם בשנה שלישית מעניקים לצמח הקטן דשן ומים ומאפשרים לאור השמש לחממו בכל יום. רוב האנשים מרימים ידיים בייאוש, **מוותרים** על הבמבוק הקטן וחדלים להשקותו. כלום לא קורה! אך החכם מתמיד. בשנה הרביעית, רואים את כל יתר צמחי הגינה שעלו וצמחו יפה במשך ארבע השנים. בלב מכרסם ספק - כולם פורחים ורק הבמבוק הזעיר לא מתפתח, למרות תשומת הלב, האהבה והזמן שהשקיעו בו".

הרב מתרגש וממשיך בלהט, "בשנה החמישית מתרחש פלא! בבת אחת השתיל מזנק לשמים! גדל וגדל וגדל. הוא עשוי לעתים לצמוח במטר שלם ביום! □ במשך ששה שבועות יצמח לגובה של שלושים מטרים! כבנין רב קומות!"

"אם כן, בכמה זמן הבמבוק לגובה זה?" שאל הרב. "תוך שישה שבועות" השיב המלמד. "טעות בידך, ידידי. מדובר בצמיחה איטית לאורך חמש שנים תמימות. אם במשך אותן השנים היו חדלים להשקות את השתיל הרך, היה נובל ומת. ומה קרה במהלך השנים? **במשך כל ארבע השנים** היתה צמיחה, הצמיחה החשובה ביותר, באופן 'בלתי נראה', בתהליך ארוך ונפלא - **מתחת לפני השטח**. עמוק באדמה התפתחה רשת שורשים מסועפת וחזקה, שתתמוך בצמיחתו המתפרצת של הבמבוק בשנה החמישית. זכור! כל מה שנבנה

מהר - עשוי לקרוס מהר. צמיחה דורשת סבלנות והתמדה, השקייה ואמונה פנימית איתנה. כל טיפת מים חשובה, כל צעד קטן משפיע, גם אם בטווח הקצר אין התוצאות ניכרות. לא רואים, אבל יש צמיחה מתחת לפני השטח וממתינה לרגע בו יזנק קדימה. לעולם אין להתייאש! בנחישות והתמדה ממשיכים לטפח את שורשי ההתפתחות, בסופו של דבר, יפרוץ התלמיד ויעלה לגבהים עצומים. □

המוביל 'שעיר המשתלח לעזאזל' היה עובר עשר תחנות במדבר עד הגיעו לצוק. ההתנתקות מן הרוע וההשחתה באה בשלבים, מתקדמים מתחנה לתחנה, עד להפלת יצר-הרע והכנעתו. המשנה מלמדת (יומא פרק ו') כַּבַּשׁ עֲשׂוּ לוֹ (לשעיר) מִפְּנֵי הַבְּבָלִיִּים, שְׁהָיוּ מְתַלְשִׁים בְּשַׁעְרוֹ, וְאוֹמְרִים לוֹ: טַל וְצֹא, טַל וְצֹא. זִירוּ אֹתוֹ שִׁמְהָר בַּכִּפְרָת. הגמרא אומרת כי לא בבליים היו, רק פונו בבליים על שם טיפשותם. מיהרו אותו! חשבו שיש תהליך תשובה 'אינסטנט' שניתן לזרוז. חכמינו בָּזוּ להם! בלי שכבה ועוד שכבה של בטון, וסבלנות ביניים שכל שכבה תתייבש כראוי, עלול הבניין לקרוס!

המשנה אומרת עוד ש'יקירי ירושלים' ליוו את הַמְּשַׁלַּח בדרכו. אנשים בהליך 'חיזוק' זקוקים לליווי ויחס. בכל תחנה המתינו אנשים טובים והציעו 'הרי מזון והרי מים'. הוא לא צמא למים כמו לעידוד לאורך התהליך. כך משלחים, וכך מלבינים עוונות. המעודד את המתמודד מתחזק בעצמו. זה לא 'טובה לאחר', אלא לעצמנו. בכך נעשים אנו 'יקירים'.

ימי הסליחה והמחילה: הבה נסלח לאלה בין ה'מחנכים' שלנו בעבר-הרחוק שפגעו בהתפתחותנו. לא 'בכוונה', חלילה, אלא מחוסר התאמתם למשרה החינוכית שהוטלה עליהם. לא השכילו לקרוא 'מפת' נפש תלמידיהם. בעצמם נלחצו - ולכן לחצו להשיג 'תוצאות מיידיות'. מוגבלי חזון היו. מצומצמי סיבולת. אדרבה, נוקיר את מחנכי האמת, בעלי שאר-רוח, שהטיבו לדעת כי התורה משקה כְּגֶשֶׁם, האמינו בתהליך הַדְּרָגָתִי שמתחולל בפנים. מחנכים ברי-לבב הביטו לעברנו ב'עין טובה', בל' יחיד, בעין אחת, כי את העין השנייה עֲצָמוּ, הסיטו מבט, לא לראות הכל... האמינו וצדקו.

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

חידות

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'

חידה בפרשת השבוע!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן
הכתב')

גם הוא עשה את המצוה

במדוייק ובאופן מושלם

ולא יקופח בקבלת הטובה

אבל הם לא באותו עולם

*

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון: הקב"ה נותן שכר לרשעים בעולם הזה
רש"י לב, ד- קל אמונה ואין עוול, הקב"ה אינו מקפח את הרשעים, אלא שמשלם להם
שכר המצוות בעולם הזה, והצדיקים מקבלים מאוחר בעולם הבא.

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף מ. גמ' נושאי קיסר. היינו המלאכים שנבראים ממצות וזהו המעלה כאן שנחשב כאילו קיים מצוה והם השומרים האדם וכמו שמבואר בר"מ הל' מזוזה פ"ו הל' יג', ועי' במהרש"א סוף מכות בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו שקאי על אותן מלאכים שנבראים ממצות ועבירות והם מוליכין אותו, ואיתא שזהו הפשט ומלאכים יחפזון היינו אותן מלאכים שנבראו ממצות ומעבירות של בני אדם והם תלויים ועומדים בפסק של בני אדם, ואולי זה הישוב על אותן שקראו תגר על הנוסח מלאכי רחמים חלו פני אל, וכן מכניסי רחמים דאין נכון לפנות למלאכים, ואולי אותן מלאכים שנבראו מהמצוות שלנו ומהתפילות שלנו שזהו מכח עשייתנו לאלו אנו פונים שהם יכניסו דזהו כל מהותם.

גמ' שגרת תנורא. ומשמע שרצה להרוג עצמו, ורש"י פירש שהיה מסור בידה להורגו, והמהרש"ל כתב שהגם שהיה מחויב מדין ליהרג ואל יעבור, אבל מצד זה עדיין היה אסור להרוג את עצמו, אלא מכיון שהיה מסור בידה לייסרו, ופחד שלא יעמוד בהם, אז מותר אפילו להרוג את עצמו בידים ועי' בש"ך יו"ד סי' קנז' מ"ש בזה, ועי' ברמב"ן במלחמות סוף פ"ח דסנהדרין, שהוכיח מזה שגם האיסור לבוא על גויה, הוא בכלל איסור עריות, ויהרג ואל יעבור אבל צ"ב דהא מדאורייתא אינו אסור אלא בפרהסיא ומדברי הנמק"י שם מבואר שבאמת גם בצינעא עובר על האיסור ויהרג ואל יעבור אלא שקנאין פוגעין בו אינו אלא בפרהסיא, ובריטב"א כתב שהמעשה היה בפרהסיא ומבואר מדבריו שהגם שהיו בכלל גלוי עריות אעפ"כ אינו בדין יהרג ואל יעבור אלא בפרהסיא, והמקנה כתב להוכיח מזה, שהגם שאינו מחויב למסור נפשו, מכל מקום מותר לו למסור נפשו, כהנך שיטות הראשונים (וצ"ב אם מותר גם בידים להרוג את עצמו) וכתב שיש לדחות שמכיון שהיו כהנים, א"כ אסור מצד איסור זונה אבל עדיין צריך ביאור, שאיסור זונה לכהן, אין זה איסור עריות, ואין בזה דין של יהרג ואל יעבור, וצ"ב בכל זה.

גמ' יהיב ליה שיפא דדיינרי. והגם שמצינו אצל ר' חנינא בן דוסא שלא רצה ליטול שראה ששלוחנו חסר רגל אחד, וכן מצינו דאין ליהנות ממעשה דניסים, אבל כאן שמכח עניות שלו חשש שיבוא לידי איסור אז נחא ליה שיאבד כל השכר של עוה"ב רק שלא יכעיס את קונו דזהו עיקר רצונם של צדיקים.

דף מא. גמ' מצוה בו יותר משלוחו. ומשמע שקידושין הוי מצוה, והמקנה דייק מהרמב"ם (אישות פ"א ה"ב) שסובר שקידושין, הוי מצוה בפנ"ע, אבל הרא"ש בכתובות (פ"א סי' יב) סובר שאינו אלא הכשר מצוה, למצות פרו ורבו, ולפ"ז מוכח מכאן, שגם על הכשר מצוה אמרינן מצוה בו יותר משלוחו, וביותר דבאשה מבואר בר"ן דאינה מצווה רק מצד שמסייעת הבעל על מצותו וגם ע"ז אמרי' מצוה בה יותר משלוחה, ובשולחן ערוך (או"ח סי' תס"ב) כתוב שהרא"ש היה עוסק במצות מצה בגופו, והמג"א (שם ס"ק א) כתב שהרא"ש עשה כן, משום מצוה בו יותר מבשלוחו, אך בביאור הגר"א שם, כתב שהרא"ש

עשה כן, משום לחם עני, שכך דרכו של עני שהוא אופה את לחמו לבדו, וזה תלוי אם בהכשר מצוה אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, שאפית המצות היא רק הכשר מצוה, ובפרמ"ג סי' תרכה' מבואר דבבניית סוכה ג"כ אמרי' מצוה בו יותר משלוחו והגם שאינו אלא הכשר מצוה עי' במכות דף ח. ובמנחות דף מב: ועי' לקמן דף ע. שנחלקו אם מותר לאדם גדול לעשות המעקה בעצמו או שזה אינו לפי כבודו, ועי' בביאור הלכה סי' רנ' דהיכן דמוכח דעושה דמצוה ליכא דין דזקן ואינו כבודו דאדרבה שזהו כבודו שעושה המצוה בעצמו, ואולי נחלקו לענין מעקה אם שייך שם מצוה בו יותר משלוחו או אם שייך שם הסברא דזהו כבודו, והיינו עפ"י דברי המחנ"א שלוחים סי' יא' דמעקה שאני כיון שאין קיום מצוה בעשית המעשה, שמצות מעקה הוא שיהיה גגו שמור, וגם אם עושה ע"י גוי מקיים את המצוה, ומשו"ה סבר רב יהודה שם שעל מצוה כזו אין היתר לעשות מלאכה, ועי' בשערי תשובה (סי' תרכה ס"ק א) שמי שנתמנה על הצבור מותר לעשות סוכה ולכאן דומה למעקה למ"ש, ועי' בשער הציון (סי' רנ' ס"ק ט) שהקשה דלמה אין נוהג הכא הך כלל דכל מצוה שאפשר לעשות על ידי אחרים אין מבטלים ת"ת, ותי' במהלך א' מכיון שזהו מצוה שמוטל עליו ויש דין של מצוה בו יותר משלוחו אינו נחשב שיכול לקיים ע"י אחר, ובמהלך ב' כתב שזהו סברא דוקא לענין שבת ונ"מ לענין חיוב סוכה אם יכול לעשות ע"י אחר אם צריך לעשות בעצמו.

דף מב: גמ' דברי הרב. רעק"א בב"מ (י:): כתב בשם הסמ"ע (סי' קפב ס"ק ב) שהסברא שדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, היא שכיון שהמשלח ידע שלא ישמע לו, לא שויה שליח, והרעק"א פירש שזהו דין בשליחות שלא חל, מכיון שאסור לשליח לשמוע לו, ולפי הסמ"ע יוצא שאם המשלח הוי שוגג אמרינן שלד"ע, שהיה סבור שישמע לו, ומדברי התוס' מבואר להיפך שאם השליח שוגג יש שליח לדבר עבירה, גם ממה שכתבו התוס' שאם נזכר אחרי כן מיקרי מזיד, מוכח דלא כדבריו, אבל הריטב"א חולק על התוס' וסובר, שלמסקנת הגמרא שהוי שני כתובים הבאים כאחד, אין שליח לדבר עבירה אף במקום שאין את הטעם של דברי הרב, והנה לקמן מג. מבואר דאפילו אם אין שלד"ע חייב בדיני שמים, ועי' בש"ך חו"מ סי' לב' דהקשה מסוגין דמשמע דבחו"ש חייב בדיני שמים אבל בפקח פטור לגמרי ותי' דכיון שהפקח משלם מש"ה פטור אבל בכל עבירות אה"נ דחייב בדיני שמים, אלא דהקשה מהא דסנהדרין דף כט. דהנחש הקדמוני היה יכול לטעון דברי הרב ודברי התלמוד ולפטור עצמו והקשה דהא בדיני שמים חייב עיי"ש ובהגהות אמרי ברוך כתב דרק היכן ששלח שליח לעשות עבירה ועשה בשליחותו חייב בדיני שמים אבל חוה שאכלה לעצמה אז אין המשלח חייב בדיני שמים, וביותר דלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב כמבואר לקמן, ויש שכתבו שזה היה טענת חוה הנחש השאני ופרש"י הטעני והיינו שהייתי שוגג ואז המשלח חייב לשי' התוס' אבל למעשה נענשה מטעם הנ"ל, וידוע דברי הבעש"ט זצ"ל שוחט משום מאי מחייב שקאי על היצר דעתיד הקב"ה לשוחטו דלמה יהא חייב הא יש לו טענה דדברי הרב ודברי התלמוד נולא הוי כמו כל מסית שכתבו התוס' שם דאין לו הך פטור והיינו משום דנצטווה לא להסית אבל היצר הא זהו תפקידו להסית וע"ז מת' הגמ' משום צובע דעל זה לא נצטווה לעשות כל כך חשוק ונחמד למראה.

דף מג. צא בעול את הערוה ואכול את החלב שהוא חייב ושולחיו פטור שלא מצינו בכה"ת כולה זה נהנה וזה מתחייב. ועי' בתוד"ה שלא שהר"י מסתפק בשלח שליח שיהנה מגיזי עולה ולא הגביה האם המשלח חייב, והרעק"א מדוע התוס' לא הוכיחו ממה שאמרו כאן, שלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב, והחמדת שלמה והברכת שמואל (סי' כ) ביארו שהסברא שלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב, הוא משום שהאיסור הוא ההנאה, ועל ההנאה לא שייך שליחות, והוי כמו מצות שבגופו, והספק של ר"י הוא האם האיסור הנאה במעילה הוא איסור הנאה, או שזה איסור גזילה, שהתחדש שבהנאה לחוד נעשה גולן עיי"ש, והנה בפסחים דף לג. איתא דחמור איסור מעילה מכל התורה כולה דמתעסק פטור אבל בהקדש אם הושיט ידו לכלי ליטול חפץ וסך ידו בשמן של קודש שמעל, והמנחת ברוך בסי' יא' הקשה דהא גם בכה"ת כולה איתא דמתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה ולהך צד בתוס' ניחא אבל צ"ב א"כ ספיקתם ועיי"ש מה שכתב בזה, והנה המג"א בס"ס תקסו' דן אם מותר לבלוע רוק ביוכ"פ וכתב להתיר כיון שאין כוונתו כלל לאכילה [ועי' בהגהות חת"ס בסי' תריב' שכתב לחלק בין ליל יוכ"פ ליום וידוע שהגרי"ז החמיר בזה] וצ"ב כוונתו דאינו מכוון והא הוי פסיק רישיה [ויש לדון אם מסתכלים על כל רגע או על כל יוכ"פ] ואולי כוונתו דנחשב למתעסק אלא דיש לדון דהא בנהנה ליכא פטור דמתעסק, ואולי אפשר לומר למה שמבואר בר"מ בשביתת העשור פ"א הל' ד' וה' דאיסור של כל ה' העינויים הוי בגדר איסור שביתה של מלאכה אלא דביוכ"פ צריך לשבות מכל צרכי הגוף ומה"ט קראו שביתת העשור [ועי' במלבים פ' אחרי אות עח' שהאריך בזה] וא"כ אין ההנאה האיסור אלא שביתה מצרכי הגוף וממילא יש היתר של מתעסק כמו במלאכה.

דף מד: גמ' כיד אביה דמיא. התוס' הרא"ש כתב שזה ודאי שלא שייך שני ידות אפילו לרבנן, אלא השאלה הוא אם מהני מצד יד או מצד חצר אביה (ובאמת צ"ב אם מהני מדין חצר, מהו טענת ר"י אין שני ידים) והנה הגמרא מקשה, כיצד זוכה מדין חצר, הרי היא אינה משתמרת, וכתב הרש"ש שכמו כן יש להקשות שזה חצר מהלכת, אך יש לומר שאפילו לצד שמהני משום חצר, אינו דין חצר ממש, דהא הבת אינה ממונו של האב, וגם מהני אפילו בע"כ, וחצר אינה קונה בעל כרחו, אלא הפשט שמועיל כמו חצר, והקשו שאינה משתמרת, שזה חסרון בעצם השם חצר, שמקום שאינו משתמר לא מיקרי חצרו, אבל מה שאינו קונה בחצר מהלכת, זה לא חסרון בעצם החצר, אלא הוא מדיני החצר שלא תהיה מהלכת, ואם כן יש לומר שעל ידי בתו קונה אף שהיא מהלכת, והגמרא מסיק שהספק של רבא הוא מי אלימא כיד אביה, לפי הרמב"ן הספק הוא, אם יש לה יד בפנ"ע, או אינה אלא יד אביה, ולפי התוס' הרא"ש הספק הוא, האם היא מקבלת ידה של אביה שנתרוקן לה יד אביה, או שזה אינו אלא כיד אריכתא של אביה.

דף מה. גמ' שמא נתרצה הבן לא חיישינן. ופרש"י משום שהבן מדייק יותר, אבל הרא"ש כתב שבבן אפילו אם נתרצה לבסוף לא מהני, מכיון שבעינן שליחות, ובאמת צ"ב דהא גם בקטנה לא מהני אלא מדין צאי וקבלי קדושיך עי' לעיל יט., ולכאורה כוונתו שבבן שהוא המקדש, בעינן מעשה קיחה שכתוב 'כי יקח', ולא מהני מה שנתרצה לבסוף, וכמ"ש התוס' הר"י הזקן שלא מהני דין זכייה בקידושין מה"ט, אבל באב כלפיה בתו לא בעינן אלא

הסכמתו ודעתו, וע"ז מהני דין זכייה שיהיה נחשב כאילו הסכים, אלא לפ"ז צ"ב דא"כ למה ארצויי מהני בבן, דרש"י פירש שמהני מדין זכין, והתוס' רי"ד הקשה, שקידושין לא נקרא זכות, כיון שנאסר בקרבותיה, ופירש שמה שאמרו ארצויי ארצי, היינו שהאב ריצה את הבן שיקדש אותה לאשה והבן שתק, שהקידושין חלים למפרע, כמו שאמרו לגבי רצה האב, ולכאורה לרש"י צ"ל מכיון שגילה דעתו שאצלו הוי זכות, שייך לומר זכין, אבל לפי דהרי התוס' ר"י הזקן שכתב, שלא שייך זכיה לענין קידושין צ"ב דא"כ מאי מהני ארצויי ארצי קמיה, ולפי מה דמשמע מדברי הר"י הזקן (יש שם איזה ט"ס בדבריו) שהאב אמר לו ושתק, ושתיקה כהודאה, א"כ הוי כאילו מינה אותו שליח נחא.

דף מו: גמ' מן הנקוב על שאינו נקוב תרומה. ופרש"י שאין הכהן חייב להחזירה, ומשמע שהוי תרומה רק לענין זה שהכהן אינו צריך להחזירה, אך האיניו נקוב אינו מתוקן, אבל בתוספות ישנים מבואר, שכיון שמדרבנן שניהם חייבים, אז החיוב דרבנן נפטר, וכן הוא הטעם באינו נקוב על הנקוב שיש לו שם תרומה מדרבנן, ומבואר מזה שגם על הנקוב שיש עליו חיוב דאורייתא יש עליו שם תרומה דרבנן, ובאמת היה אפשר לומר שכיון שחייב מדאורייתא, לא הטילו עליו חז"ל שום חיוב, ואולי זהו הטעם של רש"י שמיאן בזה (ומה"ט לרב לק"מ מחלה על תרומה שכאן הוי תרומה מדרבנן, ועי' מהרש"ל שכתב באופן אחר) ועי' ברע"ב שכתב שכיון שקראו שם תרומה אין מחזירים אותו ולפי דבריו צ"ל דמה שבחלה חוזר לשי' רב היינו כמ"ש התוס' ריד ששם יודעים שלא חל עליו שם חלה על קמח אבל כאן מכיון שיש חיוב לכה"פ מדרבנן חושבים שחל עליו שם תרומה ועיי"ש בתוס' רעק"א, והנה משאינו נקוב על נקוב דאיתא יחזור ויתרום הבעל הבית, ומשמע שלעיל א"צ להפריש עוד פעם, וכן הכהן א"צ כאן להפריש עוד פעם כדלעיל, ולפמ"ש התוס' ישנים מובן, כיון שרק את החשש דאורייתא צריכים לתקן, ולעיל הוא חשש דרבנן ואין צריך לתקן, וכן מובן לפי"ז למה בתרי מאני ציית, מכיון שמבין שחל מדרבנן ולא מה"ת, אבל לשיטת רש"י שלא חל תרומה מדרבנן, צריך לומר כמו שכתב השיטה לא נודע למי, שאה"נ שבשניהם צריך בין הכהן והישראל להפריש עוד פעם, אלא שנקט החיוב שהוא מהתורה.

סיפור

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

פרק כ"ח תעלומה מוזרה ביותר

הקדמה תמציתית:

צילה גוכברג היא בעלת תשובה מדרגה שונה מכל האחרים, היא חוקרת כל דבר עד השורש ולא נוטה אחרי מוסכמות, לאחר שהכירה את רב שלמה שרפשטיין החליטה שהוא מורה דרכה בכל נושא. כשמגיע עת השידוכים היא מודיעה שלא תסכים להתחתן עם בעל תשובה כמוה, כיון שהיא יודעת שאחד מכל אלו שהיא יודעת עליהם אינם חוקרים כמוה עד השורש כל נושא, לפיכך היא נוטה לקחת בחור ישיבה מושרש, היא יודעת שהדבר יקשה מאד, כי בחור ישיבה לא ירצה בעלת תשובה, לפיכך היא מוכנה לוותר על הרבה דברים שאשה רגילה רוצה בהם, כדי לקבל בחור ישיבה טוב.

רב שלמה מנסה בהתחלה להסביר לה שהדבר לא מציאותי, הוא מפגיש אותה עם אחד מטובי התלמידים שלו שכבר שנים רבות נטוע בעולם החרדי, אבל המפגש לא מצליח, ההצעה יורדת מעל הפרק, היא נפגשת עם בחור ישיבה נוסף מליקווד שבעברו היה חילוני ושנים רבות הוא לומד בישיבה, אך גם זה לא מצליח, רק לאחר שרב שלמה מגיע למסקנה כי הדבר בנפשה והיא לא תסכים להתפשר, החליט לחפש בחור ישיבה שיש סיכוי שיסכים. הוא פוגש בדרכו את השדכן המהולל רב בנימין מובושוביץ שתמורת סכום כסף רציני שמקבל כמקדמה מציע לו את דודי סטוויצקי שמתקשה מאד בשידוכיו, בשל הלעז שיצא עליו כי היה שכיב מרע ועתידו לוטה בערפל, אולי הוא יסכים לשידוך.

רב שלמה מתקשה לקבל את הרעיון, להציע בחור שיתכן שלא יחיה זמן רב, הוא עושה חקירות שתי וערב עליו עד שנוכח לדעת כי הכל בדו"תא פרי מוחו הקודח של חבר רע מעללים שמבקש לנקום בו. לאחר שנוכח כי הכל כשורה, הוא מציע את ההצעה לצילה, לא נותר רק לחכות לתשובה של דודי האם יאות לקבל הצעה כזו. הפרק הזה יספר לנו מה קורה בהמשך.

*

חידה סתומה.

חודשיים תמימים עוברים על דודי בלא שינוי, כאילו לא הלך יחד עם יעקב בלומנפלד לד"ר שוסטר לקבל את הצהרתו ואת תיק מחלתו, איש לא ניגש אליו, גם איש לא יצר קשר עם הוריו, פשוט אותו יהודי שהתעניין עליו התאייד באויר ללא כל סימנים.

הדבר היה נראה תמוה לדודי מאד, מה לא עשה כדי לספק את הסחורה, מה הם עוד רוצים?

כנראה שיש מישהו מקלקל סדרתי, כל אימת שנראה ששידוך טוב מנסה לצוץ והשמיים מתבהרים חלקית, השמש מציצה מעט מבעד העננים ומחייכת אליו, לפתע בא עב סמיק בשחרירותו ומקדיר את השמים, האופק מתכסה בצבע שחור משחור ודודי צונח מטה.

למה זה קורה לי בכל פעם? שואל הוא את עצמו, בפעם המי יודע כמה, הוא מטיל עתה ספק בכל הברכה שקיבל מאותו צדיק מבנימינה, האם תתקיים. מי יודע, אולי נגזר עליו לחיות את חייו כרווק זקן בשל איזה תיקון שעליו לעשות בעולם הזה, הלא כל כך הרבה אנשים לא מוצאים את שידוכם לכל אחד יש איזו סיבה שמעכבת בעדו לקבל את המובטח לו ארבעים יום קודם יצירת הוולד.

אין ספק שלכל אחד שנולד הייתה בת קול שהכריזה עליו בת פלוני לפלוני, מה יכול להיות יותר מבת קול, למה א"כ ישנם כל כך הרבה מעוכבי שידוך? מי יכול לבוא בסוד כבשונו של מקום, כי לא ישיגוהו משיגי הגוף, לכל אחד ואחד יש סוד שבשלו הפסיד את בת זוגו.

הוא נזכר בדמותו המאירה של הצדיק הגדול מבנימינה, הוא זכר בעל פה את כל הברכות שבירך אותו, הוא נוהר בקמיע שנושא אותה לא להסירה מעליו, הוא אומר כדבריו בכל יום ספר תהילים שלם, את הכל הוא עשה בלי לפספס אבל אין תגובה מלמעלה.

אין לו ספק שהרבי הוא אדם קדוש מאד וודאי שברכותיו מתקיימות, הוא גם הספיק לשמוע מכמה וכמה אנשים על הברכות שהתקיימו והמה רבות מאד, אבל אצלו משום מה זה לא מצליח, כנראה שלא די בברכת הצדיק, עליו להיות "כלי מחזיק ברכה" אולי הוא אינו כזה, יש עליו קטרוגים קשים למעלה שמונעים בינתיים את השידוך שלו לבוא.

הוא מתחיל לחשוב שהאופק רחב מאד, ככל שמנסה להתקרב אליו כך הוא מתרחק ממנו.

הוא מביט אלכסונית, כלפי החברותא שלו שלומד בשלוות נפש נפלאה ביותר, אצלו אין סוגיא של שידוכים, היא לא אמורה להציק לו אי פעם בחיים, לפעמים הוא מקנא בו, על שלוות הנפש המיוחדת שיש לו, למרות היותו כבר למעלה משלושים וחמש שנים, שום דבר לא מציק לו בחיים, כאילו הוא נשוי שנים רבות וכל הנושא מאחוריו, מאיפה לוקחים תעצומות נפש כאלו?!

כנראה שהכל תלוי באדם עצמו, אם הוא מחליט שהנושא לא עומד בראש מעייניו, זה לא אמור להציק לו. החברותא שלו יודע שיש לו בעיה חמורה מאד שאינו מעוניין שאיש ידע עליה, את הבעיה שלו הוא גנז במעמקי לבו, בצורה הכי עמוקה שיכולה להיות, עובדה מוצקה ביותר, איש עדיין לא עלה עליה, אלמלי גילה לו ברגעים של חסד, אף הוא לא היה יודע על הסוד השחור משחור.

כבר יותר מעשר שנים שהוא מגרש מעליו כל מי שמנסה להציע לו שידוך, לא בגסות חלילה, הוא עדין הנפש ולא מסוגל לכך, אבל הוא פשוט אוטם את אוזניו משמוע ובעדינות רבה הוא רומז לכל מי שבא להפריע לשלוות נפשו שבמחילה ימנע מדבר עמו על הנושא. הוא לא נותן לו כתובת אל מי הוא יכול לפנות, הורים אין לו בארץ, גם להנהלת הישיבה אין כתובת של הורים, אולי הם כבר מנוחים, אבל גם אין כתובת של אדם קרוב בארץ או בחו"ל, אליו אפשר לפנות להתעדכן, הבחור הוא "אאוטסיידר" (גוף חיצוני שאינו שייך לאזור) איך קרה הדבר שאיש לא יודע עליו שמץ מידע את החידה המוזרה? לא ידע איש לפתור.

יש שמועה עיקשת שלמשגיח רבי אהרן חדש יש מושג כל שהוא בעניין, אבל כשנגשים לדבר עמו אף הוא חומק מהנושא באלגנטיות ואינו נותן פתח אפילו כעוביה של מחט דקיקה לסקרנים, ברבות השנים נעשה הדבר למוסכמה ברורה לכולם, אהרן (שם הבחור) אינו מן המידה.

הוא אינו תופס מקום בישיבה אפילו טפח, כאילו אינו קיים, הוא אמנם לומד יותר מהרבה אחרים וגם יש לו חדר ומקום בחדר האוכל ויש מי שדואג לכל צרכיו, הוא אינו מוזנח בכי הוא זה, אבל אין איש מתעניין בו יותר, מכבדים את רצון האהרן הזה שיהיה מונח במקומו ולא יזוהו.

איך קונים כזו שלוות נפש? שאל את עצמו דודי מספר פעמים, הלא דבר כזה צריך להביא את האדם לידי יאוש מוחלט, האם אין איש שאינו רוצה להינשא? הלא זה מוטבע בטבע הבריאה, שכשמגיע העת בו צריך האיש להינשא, הוא מקבל רצון עז משמים להיות מסודר כדרכו של עולם, אין אדם נורמלי שהדבר הזה לא יציק לו.

אבל את אהרן הדבר כלל לא מעניין, כך על כל פנים מראה הוא לכולם, אפילו דודי שמקורב אליו יותר מאחרים, אינו יודע עליו כלום, מלבד שהוא בחור בן 35 יליד שבדיה למד בגייטסהד וכבר יותר מעשר שנים הוא לומד במיר, הוא שולט באנגלית צרפתית גרמנית שבדית ואידיש מלבד עברית, נראה שהוא יודע גם על הרבה מדעים ומחקרים, אי אפשר להפתיעו בפרט כל שהוא בתחומי המדע, הוא בקי בפיזיקה אסטרונומיה ומתמטיקה כמו ד"ר, קשה להביך אותו בנושאי הנדסה המורכבים ביותר, מאיפה הוא רכש כל זאת?

מהיכן יודע על זאת דודי? כי דודי הוא אדם סקרן ומתפלא איך כל פעם שמגיעים לסוגיות מורכבות בגמ' שמצריכות ידע חזק בתחומי הגאומטריה, סוגיות שכולם מתקשים בהם ולא מוצאים את ידיהם ואת רגליהם, אך אהרן שולט בהם כמו בכל סוגיא.

דודי החליט להעמידו במבחן בתחומים שונים שהיה לו בהם יותר משמץ מידע והוא מגלה שאהרן שוחה בכל תחום, הוא גם מוסיף לו מושגים שלא שמע עליהם בחייו, הוא גם הודה בפניו על שליטתו בשש שפות כשפת אם.

אם היה אהרן רוצה להינשא, היה מקבל כל שידוך שהיה חפץ בו, אבל הוא אוטם את אוזניו ולא נותן לשום שידוך להגיע אליו. גם אחרי שמדברים אליו הוא נותר אדיש כמת,

הנושא הזה פשוט לא נברא עבורו, לא אחת שאל דודי את עצמו, האם מסכתות קידושין וכתובות הן חלילה מיותרות עבורו?!

הוא לא הרפה מאהרן עד ששמע את הסוד, הוא הבין את הבעיה ולמרות הכל סבר שאהרן מגזים בעניין, יש לכל סוגיא פתרון גם אם יהיה קשה ביותר, אין כזה מושג שהתורה נעלה את השערים בעד כל נוצר, לכל בעיה הציעה הגמרא שלל עצות, אין כזה דבר שאין לאדם שידוך, יש כל מיני קומבינציות איך לקבל שידוך ומי כמוהו משכיל בכל כך הרבה עניינים, שבדיוק בתחום זה יהיה בור ועם הארץ? אבל הוא לא יכול להתווכח עם אהרן שגמר אומר בנפשו שהפרשה הזו אמורה לפסוח עליו.

למרות הכל לא הצליח להבין, למה הוא שווה נפש ולא מתמוטט מצער, האם הוא לא יצור אנוש? האם יסכים שלעת זקנה כשכל הדור שלפניו שבק חיים וגם בני גילו מתמעטים והולכים, מי ידאג לו כשיתמעטו כוחותיו, הרי גם אשה שאינה מצווה על פר"ו יכולה לבוא בטענה של מרא וחוטרא, כפי שנפסק באבן העזר. אדם צריך לשני, כך חוקק הבורא בטבע הבריאה, עדיף שהשני יהיה מיוצאי חלציו, הוא לא חש את עצמו מסכן ואומלל בעת שהוא מבקש מהם שיחזירו לו גמול.

כנראה שאת החידה הזו יוליך אלי קבר, כשינוח הארון וייגנז מן העין.

אבל לכל הפחות דבר אחד הרוויח בשלוות נפשו, הוא לא אוכל את עצמו מבפנים כמוהו. היה לו לומר לעצמו, הלא הדברים קל וחומר. ומה אדם שסגר את כל הדלתות בעד עצמו, מצליח להסיט את כל הנושא מלבו, הוא עצמו שמאמין באמונה שלימה שיש לו שידוך שמצפה לו כבר מעת יצירתו, על אחת כמה שלא צריך לאבד את שלוות נפשו, מה תתן לו כל ההתעסקות ההרסנית שאינה מוסיפה כלום?

אבל דודי בנוי אחרת, הוא לא רגוע ושלוו, הוא אכול מבפנים, למה הוא לא מעניין את איש.

כמעט שכבר חשב כמה פעמים לגשת אל יעקב בלומנפלד אולי יש לו משהו לחדש, אבל כל פעם שכמעט נכנע ליצר הסקרנות הוא עוצר את עצמו.

לא ולא, אם היה ליעקב מידע כל שהוא, היה בא לבשרני, הוא יודע היטב את המצב שלי, היה לו קשר עם האלמוני שבירר עלי, אם היה לו שמץ מידע הוא היה בא לבשרני, אם לא בא לבשר, אות שבאמת אין לו כל מידע, האיש המשונה התנדף בלי להותיר אחריו עקבות.

שבוע שבועיים ישב דודי ולמד בשלוות נפש עשויה, מנסה לגבור על יצר הסקרנות.

אבל כמה זמן הוא מסוגל לחכות, לאחר שבועיים ומחצה החליט לגשת אל יעקב ולשטוח בפניו את טענותיו.

אלא שבאותו יום בדיוק, נעלם יעקב מהישיבה, הוא לא היה צריך לשאול איש, אם יעקב לא נראה ליד הסטנדר שלו סימן שהוא לא בבית המדרש, בסדרים יעקב לא מנהל עניינים, הוא שומר על הסדרים בקדושה, הוא משתדל לא לאבד סדר אחד בשביל שום עניין, אחרת עלול הוא לאבד את כל טעם הלימוד.

אבל בדיוק ביום זה הוא לא נמצא מתחילת הסדר, אולי חלה. אם לא יגיע עד לאחר הצהריים ילך לחדרו לשאול לשלומו.

אלא שיעקב נעלם לא ליום אחד ולא ליומיים, למעלה משלושה שבועות לא דרכה רגלו בבית המדרש, איש לא ידע מאומה היכן נעלם בחור יקר זה, הלא עיני עם ישראל צופות אליו, אין יום שבו לא נצרך כדי לברר על הבחורים השונים, עתה כולם צריכים לחפש משיב אלטרנטיבי שידאג לעדכן את המשפחות שמבררות עבור יקיריהן. לדודי לא נותרה ברירה אלא לפנות אל התהילים לשפוך שיח רק אל בורא עולם, שלא יניח אותנו לחלוטין בודד, מה הוא מבקש? רק להמשיך את שבתו בבית המדרש אם יהיה נשוי יקל עליו לעשות כן, אבל כרווק זקן יתקשה להתמיד.

כשעברו כל כך הרבה ימים ואין למי לפנות נרגע דודי מאליו, הוא נואש מההצעה, הוא הוציא אותה מראשו לחלוטין, לא נותר רק להתפלל שהקב"ה יזמן לו את פלונית בת פלוני הראויה לו ארבעים יום קודם היצירה.

כעבור שלושה שבועות חזר יעקב כשחיוך מסתורי שפוך על פניו, כל הישיבה ניגשה לברר להיכן נעלם אהוב הקהל, אבל הוא הסביר בקצרה שהוא לא יכול לפרש, הוא רק נתן להבין שהיה עליו להיות תקופה בחו"ל ומעבר לזה לא נתן פירושים.

דודי ניגש אליו כמו כולם אף הוא שאל את השאלה השגרתית מה יום מיומיים, אף שזכה לחיוך רחב לא העז לשאול על השידוך, בלאו הכי הוא לא בעניין, כפי הנראה היה בחו"ל ומהיכן עליו לדעת מה קורה עם השידוך שנדמה שהיה אבל כנראה שלא.

דודי למד פרק חשוב בסבלנות, דחיפות לא יועילו, כל עוד לא הגיע הזמן לא תועלנה שום השתדלויות, רק כאבי לב, עליו להתפלל ביתר כוונה כי שידוכו יגיע אליו במהרה, לפני שיתר בני המשפחה יקפצו על העגלה.

לצילה יש מערכת תובנות משלה:

כשבא ר' שלמה לפגוש את דודי כדי לדבר עמו על ההצעה, קיבל צלצול מצילה.

"אבא יקר (כך הייתה קוראת לו אחרי שראתה את גודל המסירות שלו עבורה) אני מבקשת ממך לא למהר, אל תציע לו כרגע את ההצעה".

ר' שלמה היה המום, הלא הסיכום האחרון היה שהיא אינה מסרבת שיציע לדודי את ההצעה, מה קרה לפתע? אבל הוא לא אוהב להציק, הוא ידע שצילה מאד מחושבנת, יש לה את המחשבות שלה, אולי החליטה שדודי אינו פרטנר עבורה, לפעמים ישנה איזו הרגשת הלב שגורמת ללב להיחסם.

צילה זורקת לר' שלמה חוט מחשבה כדי שלא תישאר בלתי מובנת.

"אמרתי לך, שאני רוצה להעביר את דודי סדרת מבחנים, כדי לדעת אם הוא אכן מתאים לי, המבחן הראשון שאני פורשת לרגליו, מבחן הסבלנות.

כידוע שהחיים מלאים הפתעות וקשיים, אני רוצה לדעת עד כמה דודי עומד חזק כאשר הוא יודע ומצפה לשידוך, לא מדובר בהצעה פתאומית שמגיעה אליו, יש לו כבר יותר מכמה רמזים שמישהו מתעניין בו, לא לחינם הלך עם חבר מהישיבה אל ד"ר שוסטר, כדי להוציא מכתב עבור זאת, הוי אומר שהוא עומד ומחכה בכיליון עיניים להצעה מסוימת.

עתה עלי לראות איך הוא יגיב כשלפתע תחול דממה אלחוטית, אם ישב וילמד ולא יאבד את ראשו, מה טוב, זו הבדיקה הכי טובה עבורי, כי יש בו מרכיב חשוב ביותר, או אז אוכל ביתר רוגע לגשת אל ההצעה."

"כמה זמן את חושבת להעמיד אותו במבחן?" מסתקרן ר' שלמה לדעת.

"את זה לא החלטתי, אבל עליך להעמיד שומר שיעקוב אחריו בישיבה, אם הוא לומד כפי שלמד לפני ההצעה, או שחל בו רפיון עקב המתח שאוחז בו."

"את מי את חושבת שאעמיד כשומר? את יעקב בלומנפלד לא אוכל להעמיד, אין לי מושג עד כמה הוא נאמן לי שלא יעביר מידע כל שהוא לבחור. אמנם עד עתה לא היה כל כך מקורב אליו, אבל המצב הביא שהוא התקרב אליו, מניין לי שלא ידווח לו בטעות או בכוונה על המבחן?"

"בדיוק כך רציתי לומר לך, עליך להוציא את יעקב בלומנפלד מהתמונה, אתה לא יוצר איתו שום קשר, או ראה בדרך אחרת שינוטרל מהתפקיד."

"כלומר?" נבוך ר' שלמה מהמסתוריות של צילה.

צילה כתבה לו מספר מילים על גבי נייר, ר' שלמה היה פעור פה לחלוטין מהגאוניות המקורית של צילה, נראה שיש לה ראש אסטרטגי, היא אומנית בתחום הזה. הוא נענע לה בראשו, מסכים איתה לכל מילה.

רעיון מדהים לשידוך:

חודשיים תמימים עברו מאז, דודי ישב ולמד כתמיד, שמץ ממה שהיה כבר לא היה בראשו, הוא גם הפסיק להתעניין בבית מה קורה, מה יתן ומה יוסיף החיטוט הזה, אם יש להורים לחדש הם יגידו לו מעצמם, האמא דאגה לא לספר לו על כמה הצעות קנטרניות שקיבלה מכל מיני שדכנים שלא פסקו להעמידה על מקומה, עדיף שלא ידע עליהן כדי שלא ישבר לבו לחלוטין.

אם הייתה רוצה לספר, היה לה הרבה מה לומר, בפרט על המיוחדת שבהן, גב' מארים שוצמאכער, ותיקה בתחום הנדנוד, כל רעיון סרק שעלה ברעיונה בשבת בשעת מנחה הייתה שולחת לגב' ברוריה, אלא שהצד השווה שבכולן...זעזוע עמוק מעצם הרעיונות הנואלים.

כשראתה השדכנית שפירותיה אינם עולים יפה, העמיקה חשוב, לא להציע מכל היוצא מהשרוול, חשוב חשבה מספר ימי שבת בעת תפילת המנחה, עד שעלה בדעתה רעיון גאוני, להציע את נתנלי פרסקוביץ בחורה מצוינת בת 35 מצוידת בתארים רבים בוגרת

אוניברסיטת ברלין, לפני חמש שנים הכירה את בוראה בשלמות, היא זנחה את הכל ועלתה ארצה יחד עם אמה.

בדרך כל שהיא הכירה את גב' מארים שוצמאכער אף היא ילידת ברלין, גב' מארים שמה את עינה לטובה על הגיורת שהתגיירה גיור אמת עם כל החומרות, אחת כזו לא תעשה עניין מהוספת השם, כבר עברה תקופה רצינית מאז, הבחור נראה מצוין, יתכן שיחיה כמה שנים טובות, הכל רווח.

הפעם חשבה השדכנית, אין כל פגם ובלעטל המזערי ביותר באתרוג המהודר הזה, הוא ראוי לברך עליו אפילו בבית המקדש ביום הראשון ולא כל אחד יזכה לברך עליו, רק הכהן הגדול ואולי אף סגנו.

היא דיברה עם האם מרת סופיה וסיפרה לה על הבחור המיוחד דוד סטוויצקי שלומד בישיבת מיר אמנם הוא קטן ממנה במספר שנים, עשר איז נאך בעסער (עדיף יותר), אבל יש לו בגרות נפשית מיוחדת, הוא גם מוכשר ביותר בכל התחומים, כדאי לחשוב עליו לפני שיחטפנו אחר, את דבר מחלתו הסתירה, עדיף שלא תדע ואם תדע שיהיה רק אחרי החתונה.

אחרי שיחות ארוכות לתוך הלילה הסכימה האמא לדבר עם בתה, היא סיפרה לה על הבחור הגאוני שיושב בישיבת מיר ואפשר לדבר איתו בכל נושא בעולם, כדאי לחשוב על הרעיון הזה, יש לו רק חסרון אחד הוא צעיר ממנה בעשר שנים. ולמה שיסכים בחור צעיר כמוהו לקחת גיורת? התפלאה הבת.

"גב' שוצמאכער היקרה אמרה לי שהיא סיפרה למשפחת הבחור על הגדלות העצומה שלך כאשר זנחת את כל אלילי העבר, כרת את בריתך עם א-לוקי ישראל ועמו, לא עשית שום חשבון אם את לא מפסידה את כל עתידך בצעד הלא שגרתי שעשית, דבר זה מצא חן בעיני המשפחה עד שהם לא רואים זאת כחסרון אלא כמעלה" דקלמה האמא את דברי השדכנית המדופלמת.

"האם לא נראה לך שעשר שנים הוא לא פער עצום!?" שואלת הבת את האמא בחשש. "לך זה לא צריך להפריע כי הוא מנטלית בוגר מאד והשנים רק ישביחו אותו יותר ויותר, גם לו פער זה לא צריך להפריע, בגלל שאת נראית צעירה בעשר שנים מגילך, מה שיקרה בעוד ארבעים או חמישים שנים לא צריך להציק כבר עתה" נתפסה האם בהצעה כטובע שנתפס בקש.

הגיורת חשבה מספר ימים והשיבה הן על הרעיון. עתה נותר רק לדבר עם גב' ברוריה אמו של דודי.

גב' מארים הסתערה על הטלפון וברגע שגב' ברוריה הייתה על הקו החלה בהפצצה ארטילרית כבדה, היא הפליגה בשבחה של הבחורה שכל המעלות שיש בבת ישראל נמצאות בה, והמעלה הגדולה ביותר שהיא הגיעה אל האמת מתוך הכרה עצמית, היא עשתה את הכל כדי לזכות להיות "בת ישראל כהלכה" בלי לוותר על אף חומרא, כסף לא

חסר, יש לה דוקטורט בכמה תחומים והיא מאד מבוקשת בכמה אוניברסיטאות ברחבי הארץ.

"את לא מתביישת להציע לי כזו הצעה, גיורת בת 35... מה עלה בדעתך?" צעקה האם בקול ניחר.

"לבועזו שופט בישראל, מתאים לקחת גיורת מואבית, בת בלי שם, ולך לא מתאים?" לא הרפתה.

"אם כך, קחי אותה לבנך טודרס בן ה-30 שתקוע אף הוא בעגלה, בשל גיבנת לא זעירה, למה שלא תעשי את שידוך חייך כעת וכך תתפטרי מבעייתך שלא פחות מציקה?" גיחכה אמו של דודי.

"איזהו חכם המכיר את מקומו, ענתה גב' מארים נעלבת קשות מהתשובה הסונטת, עלייך לדעת כי לבחור שלך אין שום סיכוי בחיים להתחתן, מי המשוגעת שתסכים לקחת בחור שהיה שכיב מרע ותוחלת החיים שלו לא ידועה לאיש?" ירדה בארסיות על ראש חברתה, כיון שלא ידעה מה להשיב.

"מעניין שהבחורה שלך מסכימה לקחת שכיב מרגע שחייו תלויים לו מנגד, מעניין מאד מה היא מסתירה?" השיבה ברוריה הפלפלית.

גב' מארים הבינה שטעתה בדבריה, אבל רגע אחרי כן ענתה בלי להתבייש, הבחורה כרגע לא יודעת מכלום, היא בוטחת לחלוטין בי, אני לא מתכוונת לספר לה על כך, אם תדע, זה יהיה שנים אחרי החתונה... וואס זיא וועט אריין כאפין איז כולו רווח- מה שתחטוף שווה לה ולכם".

"אין לי מה לענות לך, אני מברכת אותך שה' לא יעניש אותך על זה שאת מצערת אשה אומללה"

היא טרקה את הטלפון בפניה, מחוסר ברירה, קשה לענות לאנשים כאלו, גב' מארים לא התביישה וצלצלה מטלפונים שונים ואפילו שינתה את צליל קולה כדי שהאמא לא תזהה, לבסוף הפסיקה האמא לענות לטלפונים בשל הפחד שמא אחד מהם בא ממנה.

היא לא הייתה היחידה שמררה את חייה של האם שחושבת שמגיע לדודי שידוך נורמלי בלי אף חסרון, אבל השדכנים אינם סוברים כן, זה שהשתדכה עם משפחת גביר אדיר כר' נפתלי ברנר עוד לא עושה את דודי ראוי לבוא בקהל, עליה להביא ראייה שהוא ראוי לשמוע שידוכים, כמה עליה לשמוח שיש שחושבים שיש לו סיכוי כל שהוא עם בחורה צולעת או גרושה פעמיים.

לא אחת אמר לה בעלה ר' אברהם כי על דודי לעזוב את הארץ, משנה מקום משנה מזל, אולי בלייקווד או גייטסהד לא ימצאו אותם הולכי רכיל שמרסקים כל בדל שידוך נורמלי להגיע.

פרק כ"ח תעלומה מוזרה ביותר

אבל דודי אינו מעוניין לעזוב את מיר, החברה טובה לו מאד, יש לו ב"ה חברים מיוחדים איתם הוא יכול לדבר בלימוד בכל תחום, בפרט כל המיוחדים שבהם, כר' אשר אריאלי ור' צבי חשין שיחיו.

סיפור / נמסר לזיכוי הרבים ע"י ידיד אספקלריא

אין דבר העומד בפני התשובה - סיפור ליום כיפור

איש בירושלים לא ידע מניין צץ שמעון המומר. היו שאמרו שקודם בואו לארץ מאיזמיר שבטורקיה, בשנת תקצ"ו (1836), כבר המיר את דתו. אחרים טענו שעשה זאת בארץ ישראל.

בין כך ובין כך, שמעון היה ליהודי ירושלים כעצם בגרון. הוא ארב לטרף קל, ליהודים עניים ונדכאים, ובאמצעות כסף ומתנות צד אותם ברשתו. הצלחותיו הקנו לו מוניטין בקרב בכירי המיסיון, ואלו הרעיפו עליו כבוד וממון. שמעון קשר קשרים עם בכירי השלטון האנגלי, וחתניו קיבלו משרות רמות בארגוני המיסיון.

בזכות עושרו הרב היה לשמעון זמן פנוי בשפע, ואותו ניצל להצקות חוזרות ונשנות ליהודים. הוא נהג להתגרות בהם בדיבוריו הבוטים, וגם נהנה לאכול מאכלי טרפה לנגד עיניהם.

זה היה בלילה הראשון של סליחות, בשנת תרכ"א (1861). שמעון יצא לרחוב היהודים בעיר העתיקה בדרך ל'תחביבו' הידוע - להציק לאחיו. בעודו פוסע בסמטאות החלה רוח אחרת לפעם בקרבו. הרהורי תשובה שכמותם לא חווה מעודו פילחו את ליבו. הוא עצר, נושם בכבדות, מנסה להשתלט על הרעד שאחז בו.

באותה שעה מילא את הרחובות קול הסליחות שבקע מבתי הכנסת. ירושלים נתמלאה באווירת הקדושה ובתחנוני תושביה לקראת הימים הנוראים. הקולות האלה זעזעו את נשמתו של שמעון. טלטלה גדולה אחזה בו.

בטרם הספיק לקלוט את המתחולל בקרבו נשאו אותו רגליו אל חצר בית הכנסת 'החורבה'. הוא פסע פנימה, אל בית המדרש הישן, נטל ספר 'סליחות' והצטרף לקהל השופך את ליבו לפני ה'.

כאשר הגיע שליח הציבור לאמירת הווידוי, פרץ שמעון בבכי מטלטל, שבקע ממעמקי נשמתו. דמעות רותחות זלגו מעיניו. המתפללים הביטו בו כלא-מאמינים. סבורים היו שהשתגע, או חמד לצון. לאחר ה'סליחות' הסתודדו לפשר מעשיו של האיש.

למחרת התבשרה ירושלים כי שמעון המומר פנה אל רבני העיר בבקשה להורות לו דרך תשובה. הרבנים פקפקו בכנות דבריו, והיו סבורים כי אין זאת אלא מהתלה מרושעת מבית היוצר של המומר.

שמעון פרץ בבכי, והתחנן כי יאמינו לו ששב בתשובה שלמה ורצונו לשוב אל חיק עמו. אך הוא לא הצליח לשכנעם בכנות כוונותיו, ובמפח נפש חזר לביתו. עד ראש השנה איש לא ראה אותו.

בערב ראש השנה נשמע קול: שמעון המומר חזר. הוא נראה אצל הספר, שם ביקש לגזור את מחלפותיו ולהניח פאות משני צידי ראשו. לאחר שהסתפר טבל במקווה ומיהר לבית הכנסת, ושם הצטנף בפניו ושפך את ליבו באמירת תהילים.

תפילותיו, שנאמרו בבכי רצוף ובדמעות שלישי, אותתו למתפללים כי מתחולל כאן דבר מה אמיתי. במהלך ימי החג ובשבת שאחריהם לא שב אל ביתו, אלא פנה להכנסת האורחים. שם בילה גם את צום גדליה, בתענית, באמירת תהילים ובבכי.

בינתיים הבחינו בני משפחתו בהיעדרותו ופנו לחפשו. רבה הייתה תדהמתם לגלות את אביהם שקוע באמירת תהילים כבעל תשובה גמור. רעייתו, שהייתה סבורה כי נשתבשה עליו דעתו, החלה לזעוק מרה. שמעון ניתק את מבטו לרגע מספר התהילים, והודיע לה ביושב כי מעתה אין לו כל קשר אליה והרי היא זרה לו לגמרי.

בני משפחתו נוכחו כי לא יצליחו לשכנעו לשוב לביתו, ומיהרו לגייס למשימה את בכירי המיסיון ואף את הקונסול האנגלי. בסופו של דבר ניאות שמעון לסור לביתו של הקונסול ולשתף את כל מכריו בשינוי שהתחולל בו.

לפגישה הופיע שמעון בחזותו החדשה: כיפה לראשו, טלית קטן לגופו ופאות גולשות על שתי לחייו. הוזה שמעון? - התחלחלו מכריו. מבטו הנחוש ועיניו המאירות הבהירו לנוכחים כי פנים חדשות באו לכאן.

"אל דאגה", ניסתה אשת הקונסול להרגיע את אשתו וילדיו הבוכים. "ודאי אחז בו דיכאון. המתינו מעט. הוא יפרוק את המשא מעל ליבו ויחזור להיות שמעון המוכר לכולנו".

בעל התשובה הניד את ראשו בשלילה. "בריא אני בגופי, ברוחי ובנפשי, יותר מאי פעם", השיב נחרצות. "נכון, חוטא גדול הייתי, אולם אין דבר העומד בפני התשובה. מקווה אני שהבורא ירחם עליי וימחל לי על עוונותיי".

עווית של כעס עלתה על פניו אשתו. לאחר שחזר לבית הכנסת ניגשה אל בכירי המיסיון והחלה לטוות עמם את התכנית. בערב יום הכיפורים באה משלחת להזמין לפגישה אחרונה עם הקונסול. שמעון תהה אם אין טומנים לו פח, אולם חש כי אין לפניו ברירה. בבית הקונסול, משלא נענה להפצרות לחדול משיגעונו החדש, ביקש לחזור לבית הכנסת, אולם אז ננעלה בפניו הדלת.

"אתה תישאר כאן עד אחרי יום הכיפורים", אמרה לו אשתו בארשת ניצחון.

במהלך כל היום ניסה שמעון להימלט מידי שוביו, אולם אלה גברו עליו שוב ושוב. רק לקראת ערב התרופפה השמירה עליו. שמעון הצליח לחמוק מן הבית, ורץ כל עוד נפשו בו אל בית הכנסת.

כשדרך על המפתן, החל שליח הציבור בתפילת הנעילה.

שמעון סר מיד לפינתו, התעטף בטלית והחל לשפוך את צקון לחשו, את תפילת הבן האובד ששב אל קונו.

(על-פי 'בעלי תשובה')